

ÖTEKİNİN MEKÂNINDAN OLASILIKLAR MEKÂNINA MELEZ BİR KENT OKUMASI: GAZİ MAHALLESİ

Yüksek Lisans Tezi

Eda Akarsu

Fen Bilimleri Enstitüsü

Kent ve Mimarlık

Yüksek Lisans Programı

Özyeğin Üniversitesi
Ekim 2024

Copyright © 2024 Eda Akarsu

ÖTEKİNİN MEKÂNINDAN OLASILIKLAR MEKÂNINA MELEZ BİR KENT OKUMASI: GAZİ MAHALLESİ

Onaylayan:

Prof. Dr. Hülya Turgut
Tez Danışmanı
Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık

Dr. Nevşet Gül Çanakçıoğlu
Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık

Prof. Dr. Nurbın Paker Kahvecioğlu
İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Onaylanma Tarihi: 21.08.2024

Ailem'e

ÖZETÇE

Toplumsal ve çevresel değerler göz önüne alınmaksızın, ekonomik ve politik beklentilerle kentlere uygulanan müdahaleler, kentin çeşitliliği simgeleyen farklılıkların, yani ötekilerin görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Kent araştırmacıları tarafından “mekânsal olarak dışlanmışlar”, “ekonomik olarak dezavantajlı gruplar”, “göçmenler” ve “farklı kimlikler” olarak tanımlanan ötekiler; küreselleşme, kapitalizm, modernleşme gibi kentsel dinamiklerden doğrudan etkilenmektedir. Bu farklılıkları bir araya getirerek melezliğin oluşumuna imkân tanıyan ve ötekilerle karşılaşmaları mümkün kılan mekânlar olarak ise “kentsel heterotopyalar” öne çıkmaktadır. Kentsel heterotopyalar yalnızca fiziksel katmanlardan oluşmaz; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve zamansal katmanlarla da doludur. Çeşitli ve genellikle çelişkili unsurları bir araya getirerek potansiyel dönüşüm alanları yaratma işlevi gören kentsel heterotopyalar, bu nedenle kentsel mekânın dinamik yapısının önemli bir parçasını oluşturur. Bu tezde, öteki ve heterotopya kavramları, kentsel mekânın ana bileşenleri olarak değerlendirilmiş ve ana kavramlar arasında yer almıştır.

Tez araştırmasının kuramsal altyapısı, kent–öteki–heterotopya ana kavramları arasındaki ilişki ve etkileşimin fenomenolojik ve diyalektik yaklaşımlarla ele alınmasıyla oluşturulmuştur. Bu yaklaşımlar, çok boyutlu, çok katmanlı ve ölçeklerarası irdelenmiştir. Toplumsal katmanlar; sosyal uyum, farklılıkların kabulü ve sosyal adalet gibi konuları vurgularken, ekolojik katmanlar sürdürülebilirliği ve çevresel farkındalığı vurgulamaktadır. Bu ikili yaklaşım, kentleri şekillendiren, hızla değiştiren sosyal ve ekolojik dinamikler nedeniyle kritik öneme sahiptir.

Tez araştırmasının uygulama aşamasında niteliksel araştırma yöntemleri kullanılarak ölçeklerarası bir inceleme yapılmıştır. Önce İstanbul ölçeğinde (makro ölçek), ardından Gazi

Mahallesi ölçeğinde (mikro ölçek) okumalar ve analizler yapılmıştır. Farklı tarihsel ve mekânsal kırılmalarla katmanlaşan, kültürleri kesiştiren, mekânsal çelişkileri barındıran, hem bir sınırı olup hem de değişime açık kalan İstanbul kenti, tez kapsamında makro heterotopya olarak ele alınmıştır. 1950 yılı sonrasında farklı tarihsel, siyasal, kültürel ve ekonomik kırılımlarla kente eklemlenmiş çok kültürlü ve çok katmanlı Gazi Mahallesi ise araştırma kapsamında mikro heterotopya olarak ele alınmıştır. Bu makrodan mikroya ölçeklerarası inceleme ile öteki ve heterotopya kavramlarının yeniden sorgulanması hedeflenmiştir. Mikro ölçekte yapılan alan araştırmasında sosyo-mekânsal analiz ve söylemsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Sosyo-mekânsal analiz; direkt gözlemler ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle yapılırken, söylemsel analiz ise mahalle sakini Sinan Akkuş tarafından 2017 senesinde çekilen 27 kısa bölümlü “Kondular” belgeseli ile yapılmıştır.

Araştırma sonunda, İstanbul’da tüketim mekânlarının, güvenli kapalı sitelerin ve soylulaştırılmış mahallelerin hızla arttığı ve çeşitliliği bastıran katı sınırlara sahip "kentsel adalar"ın üretildiği gözlenmiştir. Bu durum, kent sakinleri arasında yabancılaşma ve ayrışmaya neden olmaktadır. Buna karşılık, mikro heterotopya olarak değerlendirilen enformel yerleşimlerin, sakinlerinin katılımı ve dönüşümü teşvik ettiği; böylece özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırların belirsizleştiği dinamik ortamlar oluşturduğu gözlenmiştir. Bu etkileşimi artırmak için sınırları yumuşatan üçüncü mekânlara, eşik mekânlara ve müştereklik ile bir aradalık pratikleri oluşturmaya imkân sağlayan katılımcı kentsel planlama yaklaşımlarına yönelmenin, kent ve mimarlık alanına yeni bir bakış kazandıracığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Öteki, Mikro Heterotopya, Gazi Mahallesi, Kent ve Mimarlık

ABSTRACT

Urban interventions driven by economic and political interests, without considering social and environmental values, result in the marginalization of differences that symbolize diversity in the city, specifically the "other." Defined by urban researchers as "spatially excluded," "economically disadvantaged groups," "immigrants," and "different identities," these others are directly impacted by urban dynamics such as globalization, capitalism, and modernization. "Urban heterotopias" emerge as spaces that bring together these differences, allowing the creation of hybridity and encounters with the other. Urban heterotopias are not only composed of physical layers but also include social, cultural, and temporal dimensions. By integrating various and often contradictory elements, urban heterotopias serve as potential sites for transformation and thus form a vital part of the dynamic structure of urban space. In this thesis, the concepts of the other and heterotopia are evaluated as essential components of urban space and have been included as key concepts.

The theoretical framework of this thesis is built upon the analysis of the relationship and interaction between the main concepts of city–Other–heterotopia through phenomenological and dialectical approaches. These approaches have been examined in a multidimensional, multilayered, and cross-scalar manner. While the social layers emphasize issues such as social cohesion, the acceptance of differences, and social justice, the ecological layers emphasize sustainability and environmental awareness. This dual approach is critically important due to the social and ecological dynamics that shape and rapidly transform cities.

In the practical stage of the thesis, cross-scalar analysis was conducted using qualitative research methods. First, analyses were performed at the scale of Istanbul (macro scale),

followed by analyses at the scale of Gazi Mahallesi (micro scale). Istanbul, with its layered structure formed by various historical and spatial ruptures, its intersection of cultures, and its spatial contradictions—having boundaries while remaining open to change—has been considered a macro heterotopia in this thesis. Gazi Mahallesi, a multicultural and multilayered neighborhood integrated into the city after the 1950s through various historical, political, cultural, and economic ruptures, is treated as a micro heterotopia. This cross-scalar investigation, from macro to micro, aims to re-examine the concepts of the Other and heterotopia. The field research at the micro scale employed socio-spatial and discursive analysis methods. The socio-spatial analysis was conducted through direct observations and semi-structured interviews, while the discursive analysis was carried out using the 27-episode documentary “Kondular,” filmed by local resident Sinan Akkuş in 2017.

As a result of the research, it was observed that in Istanbul, consumption spaces, gated communities, and gentrified neighborhoods are rapidly increasing, producing “urban islands” with rigid boundaries that suppress diversity. This situation leads to alienation and segregation among urban residents. In contrast, informal settlements, considered micro heterotopias, encourage the participation and transformation of their residents, thereby creating dynamic environments where the boundaries between private and public spaces become blurred. To enhance this interaction, it is suggested that focusing on third spaces, threshold spaces, and participatory urban planning approaches that facilitate practices of commonality and coexistence could offer a new perspective to urbanism and architecture.

Key Words: *City, Other, Micro Heterotopia, Gazi District, Urbanism and Architecture*

ÖNSÖZ

Öncelikle, değerli danışmanım ve Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Program Koordinatörü Prof. Dr. Hülya Turgut hocama sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin bilgeliği, rehberliği ve potansiyelime olan inancı yalnızca akademik çalışmalarımı geliştirmekle kalmadı aynı zamanda kariyerim için derin bir merak ve öğrenme duygusu kazanmama da katkı sağladı. Ayrıca, fakültenin değerli akademik kadrosuna; eğitimim boyunca eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi, farklı bakış açıları geliştirmemi sağladıkları için derin şükranlarımı sunarım.

Tez araştırmamda incelediğim “Kondular” belgeselinin yönetmeni Sinan Akkuş’a, çalışmasını benimle paylaşıp veri toplamama yardımcı olduğu için teşekkür ederim.

Çok sevgili eşim Mehmet Efe Akarsu, tezin her aşamasında beni cesaretlendirdiğin, özverili desteğin için sana minnettarım.

Sevgili babam Ali Kuş, annem Şiha Kuş, kardeşlerim Elif Kuş ve Esra Kuş Esen’in bana olan inançları, fedakârlıkları, sınırsız sevgileri, eğitimim boyunca karşılaştığım zorlukların üstesinden gelmem için gereken güç ve motivasyonu sağladı. Kendilerinin varlığı, küçük yaşlardan itibaren aşıladıkları öğrenme tutkusu, bana bilimin önceliğini aşıladı.

Değerli ailem Erhan Akarsu, Oya Akarsu, Dr. Tuğra Akarsu; bilginin peşinden koştuğum saatlerde motivasyonumu yükselttiğiniz ve bu süreçte tecrübelerinizi benimle paylaştığınız için size teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak; akademik, profesyonel ve sosyal yolculuğumda bugün olduğum ve olmaya çalıştığım beni şekillendirmeme yardımcı olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

Ağustos 2024

Mimar Eda Akarsu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
I. GİRİŞ	1
1.1 Problem Tanımı.....	3
1.2 Amaç ve Kapsam.....	5
1.3 Araştırma Yöntemi.....	7
1.4 Tez Strüktürü.....	11
II. KENTSEL MEKÂN, ÖTEKİ VE HETEROTOPYA KAVRAMSAL İLİŞKİSİ	14
2.1 Melez Bir Kent: Toplum, Doğa ve Ağ Üzerine	16
2.2 Ben ve Öteki İlişkisi-Öteki Kim ve Ne?	23
2.3 Bir Rastlantısallık ve Deneyim Mekânı Olan Kentsel Heterotopyalar	31
2.4 Bölüm Sonucu: Öteki- Kent-Heterotopya Kavramlarının Etkileşimi ...	39
III. MAKRO VE MİKRO HETEROTOPYALARIN KATMANLAR VE ALT İKİLİKLERLE ELE ALINMASI	41
3.1 Toplumsal Katmanlar ve Alt İkilikleri	44
3.2 Ekolojik Katmanlar ve Alt İkilikleri	47
3.3 Kavramsal Çerçeve: Makro ve Mikro Heterotopyaların Toplumsal ve Ekolojik Katmanlarla Etkileşimi ve Alt İkilikleri	51
IV. ALAN ÇALIŞMASI: İSTANBUL'UN ÖTEKİSİ VE BİR MİKRO HETEROTOPYA OLARAK GAZİ MAHALLESİ	54
4.1 Alan Araştırmasının Yöntemi	54
4.2 Makro Ölçekten Mikro Ölçeğe İstanbul Ötekilerinin İz-Ölçek Haritası	56

4.2.1	İstanbul'un Toplumsal Katmanları ve Mekânsal Yansımaları	60
4.2.2	İstanbul'un Ekolojik Katmanları ve Mekânsal Yansımaları ..	62
4.2.3	İstanbul'un Toplumsal ve Ekolojik Katmanlarının Kesişimi.	64
4.3	Bir Mikro Heterotopya olarak Gazi Mahallesi'nde Toplumsal ve Ekolojik Katmanlar ve İkiliklerinin Mekânsal Görünümleri	65
4.3.1	Gazi Mahallesi: Zamansal, Toplumsal ve Mekânsal Kırılmaları, Katmanları	66
4.3.2	Sosyo-mekânsal Analiz	79
4.3.3	Söylemsel Analiz.....	105
4.3.4	Gazi Mahallesi'nin Toplumsal, Ekolojik Katmanları	113
4.4	Mekânsal Görünümler.....	127
4.5	Alan Araştırmasının Değerlendirmesi.....	141
V. SONUÇ	145
EKLER	152
KAYNAKÇA	174
ÖZGEÇMİŞ	180

TABLÖLAR LİSTESİ

- 1 Görüşülen kişiler hakkında bilgi99
- 2 Kondular belgeseli katılımcıları hakkında bilgi106

ŞEKİLLER LİSTESİ

1	Tez araştırması detaylandırılmış yöntem strüktürü	10
2	Tez araştırması akış diyagram	11
3	Öteki-heterotopya-kent ilişkisi	15
4	Kentin oluşumunda etkili olan radikal evreler ve toplum-doğa üzerindeki dönemsel etkileri	22
5	Ben ve öteki karşılaşması	25
6	Öteki'nin oluşumunda etkili olan kavramlar	26
7	Öteki'nin değişiminde etkili olan radikal evreler ve ilişkili dinamikler	30
8	Kuramcıların heterotopya kavramına yorumu ve mekân ile ilişkilendirmesi	32
9	Kentsel heterotopyaların oluşturduğu mekânsal ve toplumsal özellikler	37
10	Öteki-kent-heterotopya kavramları arasındaki etkileşim şeması	40
11	Kentlerde bulunan mikro heterotopyalar ve ilişkili kavramları	43
12	Toplumsal katmanların ilişkileri ve alt ikilikleri	45
13	Ekolojik Katmanların İlişkileri ve alt ikilikleri	49
14	Kavramsal çerçeve: Makro ve mikro heterotopyaların toplumsal ve ekolojik katmanlarla etkileşimi ve alt ikilikleri	53
15	Alan Araştırmasının yöntem ve aşamaları	55
16	Makro heterotopya'dan mikro heterotopya'ya-İstanbul ötekilerinin iz-ölçek haritası	57
17	Günümüzde İstanbul'un toplumsal katmanlarının mekânsal dağılımı	61
18	İstanbul'un yerleşim sınırlarında bulunan ekolojik katmanları	63
19	İstanbul'un ekolojik ve toplumsal katmanlarının keşşimi	65
20	Gaziosmanpaşa ilçesi oluşum ve bölünme tarihi	67
21	Sultangazi İlçesinin konumu ve morfolojik incelemeleri	68
22	Gazi Mahallesi'nin konumu ve morfolojik incelemeleri	73

23	Gazi Mahallesi'nin toplumsal ve çevresel yapısını etkileyen kırılım olayları	75
24	Eski Gazi ile yeni Gazi Mahallesi'nin sınırlarının gösterimi	78
25	Gözlem yapılan rotalar	80
26	Zübeyde H. Mahallesi, 1289. Sokak vaziyet planı ve konut dokusu	81
27	Zübeyde H. Mahallesi, 1289. Sokak dokusunun mekânsal analizi	82
28	Gazi Mahallesi, 1452. Sokak vaziyet planı ve konut dokusu.....	85
29	Gazi Mahallesi 1452. Sokak dokusunun mekânsal analizi	86
30	75.Yıl Mahallesi-Fevzi Çakmak Caddesi vaziyet planı, yapısı ve konutları	89
31	Yunus Emre Mahallesi-Lütfü Aykaç Bulvarı ve 1328.Sokak vaziyet planı, sokak yapısı ve konutları	92
32	Yunus Emre Mahallesi, Lütfü Aykaç Bulvarı ve 1328.Sokak dokusu analizi....	93
33	Zübeyde Hanım Mahallesi'nden Yunus Emre Mahallesi'ne doğru değişen mekânsallıkların ve ilişkilerin diyagramatik gösterimi	95
34	Gazi Mahallesi içerisinde görüşme yapılan rota ve görüşme noktaları	97
35	Kondular belgeselinden kareler ve katılımcılar	108
36	Özel – kamusal ikiliğinde günlük mahalle faaliyetlerinden kesitler	111
37	Gazi Mahallesi'nde toplumsal katmanları anlamlandıran ikilikler.....	114
38	Gazi Mahallesi'nin kır – kent ikiliğinde karşıt ilişkiler	119
39	Gazi Mahallesi'nde farklı tipolojilerde özel – kamusal arasında karşıt ilişkiler	123
40	Gazi Caddesi aksında algılanan yapılı çevre ve mekânsal dağılımda düzen - düzensizlik.....	126
41	Dört mahallede mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde sosyal ve mekânsal dayanıklılık durumunun analizi.....	128
42	Dört mahallede mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde uyarlanabilirlik ve esneklik analizi	132
43	Dört mahallede mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde sosyal ve mekânsal çeşitlilik analizi	135

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sonsuz olasılıklar mekânı olarak kentler; farklı kültürlerin, tarihlerin ve gerçekliklerin birleştiği alanlardır. Bir taraftan bireylerin varoluşlarını, kimliklerini ve çevreleriyle ilişkilerini belirleyen karmaşık, sürekli gelişen bir ekosistemken, diğer taraftan toplumların kolektif bir ürünüdür; toplumlar tarafından üretilmekte, evrilmekte, dönüşmektedirler. Kentler, toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik çok boyutlu müdahaleleriyle derin ve hızlı dönüşüm süreci içerisindeyler. Küreselleşme, kapitalizm; kentleşme ile sürekli bir döngü içerisindeyler. Kentler bu gibi dinamiklerle farklılaşmakta, çok biçimli, çeşitli ve çok ölçekli hale gelmektedir. Bu dinamiklerin var olmayı sürdürebilmeleri için coğrafi mekânların durmadan oluşumu ve yeniden oluşumu gereklidir [1]. Bu yeniden oluşum süreci doğayı, toplumu ve kenti; çoğu zaman ağ bağlantılı teknoyapıların birçok katmanı aracılığıyla, birbirine kaynaklayan özel bir sosyo-çevresel ortam üretmektedir [2].

Günümüzdeki kentleşme sürecinin evrenselliği ve ayrıştırıcılığı şu şekilde açıklanmaktadır: “Dünyanın sadece izole bölgelerini değil, tüm coğrafyasını etkileyen bir süreçtir. Kent, kapitalizmin sosyokültürel ve politik-ekonomik ilişkilerinin iç içe geçtiği, eşitsiz bir şekilde örülmüş olsa da dünya çapında giderek artan bir dokuyu temsil etmektedir.” [3]. Küresel boyutta kontrolsüz ve ölçeksiz yapılanan kentler, eşitsiz bir toplum üretirken kentsel yayılma süreçleri bu dinamiklerle her geçen gün küresel ölçekte hız kazanmakta ve farklı toplumsal sınıfların oluşumunu sağlamaktadırlar. Kentsel politik süreçlerin ve teknolojik ağların gelişimi bir taraftan bireylerin özel ve kamusal kimliklerini belirleyip onları sınıflandırırken diğer taraftan ekolojik bağlamda doğa- toplum, kır-kent diyalektik ilişkisini de belirsizleştirmektedir.

Kapitalist kentleşme dönüşümleri kır-kent kavramını etkilemekte, tarihsel süreçteki doğa ve toplum ile paralel evrilerek yeni ilişkilere yol açmaktadır [4]. Tez araştırması merkezinde; çok boyutlu toplumsal ve ekolojik dinamiklerin mekânsal yansımalarını, yerel-küresel ikiliğini, kır-kent melezliğini, ağ-toplum ilişkisini okuyabileceğimiz çatışmaların ve uzlaşmaların kenti İstanbul yer almaktadır. İstanbul, tarihsel, toplumsal ve kültürel katmanlarıyla palimpsest bir kenttir [5]. Geçmişten günümüze pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış bu kent, ideolojik ve politik dönüm noktalarıyla toplumsal ve ekolojik olarak sürekli değişime uğramış ve uğramaya devam etmektedir. Küreselleşme, neo-liberal politikalar, teknolojik gelişimler, göç, hızlı kentleşme gibi çoklu kırılım noktalarıyla sayısız aktörü, olayı, durumu içinde barındıran, günbegün dönüşen bir kenttir.

İstanbul'un çok yönlü, karmaşık, beklenmedik olaylara açık doğasını ortaya çıkarmak için onun özünü şekillendiren toplumsal ve ekolojik etkileşimler öteki ve heterotopya kavramları ile keşfedilmektedir. Bu noktada heterotopya kavramından ilham alınmıştır. Heterotopyalar, ötekiliğin mekânları, kentsel yaşamın geleneksel düzenini bozan ve yansıtan mekânlar olarak tanımlanmaktadır [6]. Bu heterotopyalar; kenti homojen bir varlık olarak algılamamızı engellemekte ve bizi kentin gizli katmanlarını, anlatılarını ve çelişkilerini keşfetmeye davet etmektedirler. Bu kapsamda öteki, yalnızca bireylerin ve toplulukların varlığıyla değil, sınıflandırılmaya direnen gizli kalmış mekânların varlığıyla da tanımlanan yerler olarak ele alınmaktadır. Öteki bir taraftan kentin öznesi olabilirken bir taraftan da nesnesi durumunda olabilir. Heterotopyalar kentte neyin "normal" olduğuna dair fikirlerimize meydan okumaktadır ve bizi "öteki"yle yani marjinalleştirilmiş, gizlenmiş veya hâkim kentsel düzenle çatışma halinde olan özne ve nesne ile yüzleşmeye itmektirler.

1.1 Problem Tanımı

Gökdelen ve gecekonduların iç içe geçtiği İstanbul, 19. yüzyıl dönemini anımsatan bir süreç yaşamadan 21. yüzyıl dönemine girmiştir. Bu durum, kent sakinlerinin “mekân-zaman” kavramına bağlı algı ve davranışlarını önemli ölçüde yeniden şekillendirmektedir [7]. Özellikle göçle gelen nüfusun barınma ihtiyacının enformel konutlar ile karşılanması, İstanbul’un toplumsal ve mekânsal dokusunu hızla şekillendirmiştir. 1980 yılları sonrası küresel kent olma vaadiyle İstanbul üzerine alınan ekonomik ve politik kararlar, kentin sosyo-ekonomik ve mekânsal dönüşümüne neden olmuştur [8]. Alınan kararlarla İstanbul; sosyal kutuplaşma, mekânsal ayrışma, gelir dağılımında düzensizlik, yoksulluk gibi kentsel gerilimi arttıran ve kentin kısıtlı kaynaklarını belirli sınıflara kanalize edilmesine yol açan, sorunlarla karşılaşmıştır [8]. Yönetimsel düzeyde alınan bu kararlar, kent merkezlerinin çeperdeki kırlara doğru genişlemesine ve kır niteliği taşıyan köylerin ilave fonksiyonlar eklenerek plansız, kontrolsüz merkezler hâline gelmesine neden olmuştur. Kent çeperinde bulunan enformel konutlar, merkezdeki yayılma ve genişleme ile yapısal ve işlevsel olarak değişime uğramıştır. Mekânın asıl aktörü olan bu konut sakinleri; her seferinde biraz daha kentin çeperine taşınarak sosyal, toplumsal ve kültürel yer değiştirmeye maruz kalmıştır. Geçmiş dönemlerde çeperdeki doğal dokular ile kent merkezleri arasında daha keskin sınırlar varken bu yayılma politikası ile merkez-çeper arasındaki ilişki muğlaklaşmakta ve gitgide büyüyen, yayılan, saçaklanan kentsel doku; çeperlere baskı yaparak büyümeye devam etmektedir [9]. “2000’li yıllara gelindiğinde ise 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşüm Kanunu” [10] ile sağlıklaştırma ve yeniden canlandırma adı altında uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, hızla yayılan yeni nesil kapalı konut siteleri ve sermaye birikiminin inşaat ile desteklenmesi sonucu kent dokusu daha fazla değişime uğramıştır. Bu süreçler, sosyo-ekonomik ve sosyo-mekânsal ayrışma ile

yoksulluğa neden olmuştur. Ayrıca, hızlı nüfus artışının bir sonucu olarak kentin konut, altyapı ve ulaşım için hammadde gereksinimine ihtiyacı artmıştır. Bu durum, doğal kaynakların yok edilmesine, ekolojik koridorların hızla tüketilmesine ve kentin kendine yetebilme kapasitesinin azalmasına neden olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, hızlı kentleşme süreci, plansız ve denetimsiz yayılmakta ve çeperdeki topluluklar üzerinde egemenlik kurmaktadır [11]. Aynı zamanda, kentsel sürdürülebilirliği tehdit etmekte ve doğal kaynakların hızla tüketilmesine yol açarak atık üretimini arttırmaktadır. Kentsel büyüme ve yayılma; merkez ve çeperdeki boşlukların dolmasına, tarım arazilerinin, hassas tampon bölgelerin yok olmasına neden olmaktadır. Bu durum; gelecek yıllarda daha büyük toplumsal, politik ve ekolojik problemlerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır [12]. Dahası, İstanbul plansız olarak büyüdükçe sosyal ve doğal ortamlarda oluşan problemlere karşı savunmasız hale gelmektedir. Deprem, aşırı hava olayları, pandemi gibi oluşumların yıkıcı afetlere dönüştüğü son yıllarda, özellikle İstanbul gibi büyük ve plansız kentlerde yaşayan nüfus, ciddi şekilde etkilenmektedir. Söz konusu afetler kentsel kamusal faaliyetleri doğrudan ve dolaylı kesintiye uğratmaktadır [13].

İstanbul kentinde bu çoklu kırılımlar kenti dönüştürürken tüm beşerî ve doğal bileşenleri de etkilemektedir. Bu bileşenler birbirleri ile çoğu zaman görünmez ağlarla bağlıdır ve birbirlerinden ayrı ele alınamamaktadır. Kentlere yapılan müdahaleler sırasında göz ardı edilmiş her bileşen diğer bileşenleri de tetikleyerek çok daha büyük problemlere zemin hazırlamaktadır. Bu durumları mikro ölçekte İstanbul mahallelerinde gözlemleyebilmek mümkündür. Ekonomik ve politik kararlarla dönüşümleri kaçınılmaz olan mahallelerin sakinleri de onunla beraber dönüşüm geçirmektedirler. Bireyler dönüşüme bazen dâhil olabilirken bazen dışında kalmakta ya da fark ettirilmeden dışında bırakılmaktadırlar. Ve yine fark ettirilmeden öteki dediğimiz kavramı doğurmaktadır. “Öteki” diye nitelendirdiğimiz “şeyi” ona bu niteliği kazandıran “mekân” dan bağımsız ele alamamaktayız. Yukarıda bahsi geçen

mekân, aslında bir heterotopya olup taşıdığı pek çok olası potansiyelle bizlere araştırma için alan sağlamaktadır. Bu nedenle aşağıdaki sorular tez çalışmasının akışını oluşturmaktadır:

- Öteki nedir, kimdir? Öteki ve heterotopya arasındaki diyalektik ilişki nasıl tanımlanır ve kentsel mekânda birbirlerini nasıl üretir?
- Heterotopyalar kentsel mekân içerisinde hangi ölçekler ve katmanlarla ele alınabilir?
- İstanbul'da ötekini ve heterotopik mekânların gelişimini şekillendiren olaylar/dinamikler nelerdir? İstanbul'daki hangi kentsel mekanlar toplumsal ve ekolojik katmanların kesişimini yani mikro heterotopyaları örneklemektedir?
- Bu mikro heterotopyaların anlamsal ve fiziksel katmanları nasıl tanımlanabilir? Bu katmanların oluşturduğu ikilikler ve mekândaki görünüşleri nelerdir?
- Bu araştırmanın sonuçları İstanbul'da daha sürdürülebilir ve kapsayıcı kentsel gelişime nasıl katkıda bulunur?

1.2 Amaç ve Kapsam

1980 yılları sonrası ekonomik ve politik kararlarla kusursuz küresel marka kent üretme zihniyetiyle yeniden yapılanma ve dönüşüm sürecine giren İstanbul; bazı tarihsel, toplumsal, ekolojik katmanlarını kaybetmiştir ve bu durumdan kentin günlük yaşamı da dramatik bir şekilde etkilenmiştir [14]. Bu düşüncelerden hareketle tezin ilk hedefi; 1950 yılı sonrasında İstanbul'un heterotopik yapısının oluşum ve dönüşüm sürecini öteki – heterotopya kavramları üzerinden incelemektir. Kentsel mekânın gelişiminde göz ardı edilen veya kaybedilen bu katmanlar içerisinde sayısız potansiyel taşımaktadır, kent ve mimarlık bağlamında araştırmacılara çok boyutlu tasarım ve planlama verileri sunmaktadır. Bu bağlamda tez çalışmasında öncelikle makro ölçekte İstanbul kenti incelenmektedir. Daha sonra mikro ölçekte yapılan saha araştırmasında, İstanbul'un Avrupa Yakası çeperinde yapay ve doğal sınırlar

içerisinde tesadüfen oluşan ardından kamusal alanların özel alana usulsüzce dönüştürülmesiyle gelişimi devam eden, mekânsal ayrışma ve toplumsal damgalanmanın belki de en büyük örneklerinden Gazi Mahallesi'ni [15] öteki heterotopya olarak ele almaktadır. Özellikle kültürel, politik, ekonomik ve ekolojik kırımlarla kentin çeperinde kendiliğinden gelişen, oluşumundan beri farklı tanımlamalara, etiketlemelere maruz kalmış Gazi Mahallesi; kentin hem ötekisi hem de heterotopyası olarak ele alınıp ve sorunsallaştırılmaktadır. Farklı ikilikleri barındırması, sosyal ve maddi ilişkileri düzenleyen toplumsal dayanışma ağlarına sahip olması, hafızada yer etmiş yanlış algıların var olması, çok değerli üç ekolojik katmanı (su, orman, tarım) içerisinde barındırması bu bölgenin toplumsal ve ekolojik bağlamda araştırma alanı olarak çalışılma nedenidir. Toplumsal katmanlar bağlamında Gazi Mahallesine göç eden ve gecekonduları yapan yerel halkın, mekân ile kurduğu ilişki, kültürel değerleri kavramsal çerçevede yer alan toplumsal ikiliklerle incelenirken ekolojik katmanlar bağlamında Gazi Mahallesi yerleşiminin içinde bulunduğu Ali Bey Vadisi ile mahalle sakinleri bölgedeki kır-kent, insan-doğa ilişkisi bakımından ele alınmaktadır. Tez araştırması sürecinde Gazi Mahallesi'nin yalnızca mevcut durumunu anlamak zaman ve zamana bağlı mekânsal değişimler düzeyinde indirgemeci olacağından dolayı çeşitli zaman ve mekân kesitlerine toplumsal, ekolojik, algısal yönleri ile belirli perspektiflerle yakından bakıp özneleri ve ilişkisellikleri ortaya çıkarmak, çalışma alanına çok yönlü eleştirel bakmamızı sağlayacaktır. Tez araştırması, İstanbul kentinin heterotopik bir yapıda olduğunu, toplumsal ve ekolojik katmanların kesiştiği mekanların kentsel planlama ve tasarımı alanındaki araştırmacılara önemli veriler sunduğunu varsaymaktadır. Tez kapsamında, bu kesişimleri inceleyerek bu bölgelerin potansiyellerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Daha sürdürülebilir ve kapsayıcı kentsel planlama uygulamalarına veri sağlaması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın merkezinde yer alan kent, öteki ve heterotopya kavramları farklı disiplinlerde farklı araştırmalar kapsamında ele alınan kavramlardır. Bu kavramlar çok boyutlu dönemsel dinamiklerden etkilenmiş ve buna bağlı olarak farklı disiplinlerde üretilen çalışmalara farklı veriler oluşturmuştur. Bu bağlamda araştırma kapsamında bu kavramları derinlemesine incelemek için farklı disiplinlerden araştırmacılar ve kuramcıların söylemleri ele alınacaktır. Bu kavramsal kurgu: kent, öteki, heterotopya kavramlarının özünü anlamak amacıyla; fenomenolojik ve diyalektik bakış açısıyla oluşturulmuştur. Fenomonolojik yaklaşım günlük hayatta sıklıkla karşılaşılan fakat ayrıntılı olarak bilinmeyen olgulara odaklanır [16] ve temelde önyargıları, varsayımları, bir kenara bırakarak olgunun özünü anlamaya çalışır. Fenomonolojik tavır eleştireldir. “Yaşanan deneyimi anlamlandırmaya çalışan felsefi bir harekettir” [17]. “İnsanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir” [18]. Diyalektik düşünce ise problemin veya düşüncenin kritik edilmesini sağlayan bir karşıt düşüncedir [19].

Bu yaklaşım, karşıt ve çelişkili durumu ifade eden tez ve antitez ilişkisinde yeni bir sentez oluşumunu gerekli kılar. Diyalektik yaklaşım bir keşif yöntemidir. Sentezin keşfedilmesini yani yeni bir bilginin oluşumunu sağlayan bir düşünce biçimidir [19]. Tez bağlamında kent, öteki ve heterotopya kavramları arasındaki diyalektik ilişki incelenecek ve araştırma bölgesinin derinleme incelenmesinde önemli bir araç olarak kabul edilip tematik olarak sınıflandırılacaklardır.

Tez araştırmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma “... Araştırmacının kendiliğinden, doğal olarak oluşan olguları tüm karmaşıklığı içinde incelemesi, irdelemesi”

olarak tanımlanmaktadır [20]. Ayrıca, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”dır [21].

Nitel araştırmanın bir diğer özelliği esnek adımlara ve döngüsel araştırma tasarımlarına sahip olmasıdır. Bu bağlamda çalışmanın en önemli özelliği kavramsal kurgusu ve alan araştırmasında geriye dönülebilir, katı olmayan veri toplama süreçlerine sahip olmasıdır. Döngüsel araştırma modelinin; kavram inşası ve alt kavramların geliştirilmesi, alan araştırması yapılması, toplanılan verilerin tematik analizi ile yeni kavramların ortaya çıkarılması, kavram değişimi ve entegresyonu ile oluştuğu söylenebilir.

Tez araştırmasında kavramsal çerçeve oluşturulduktan sonra alan araştırması yapılmıştır. Bu noktada ölçeklerarası bir irdeleme yapılmış olup önce İstanbul ölçeğinde (makro ölçek) ardından Gazi Mahallesi ölçeğinde (mikro ölçek) okumalar ve araştırmalar yapılmıştır. Mikro ölçekte yapılan alan araştırmasında sosyo-mekânsal analiz ve söylemsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Sosyo mekânsal analiz, direkt gözlemler ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle yapılmışken; söylemsel analiz ise mahalle sakini Sinan Akkuş tarafından 2017 senesinde çekilen 27 bölümlük “Kondular” belgeseli ile yapılmıştır.

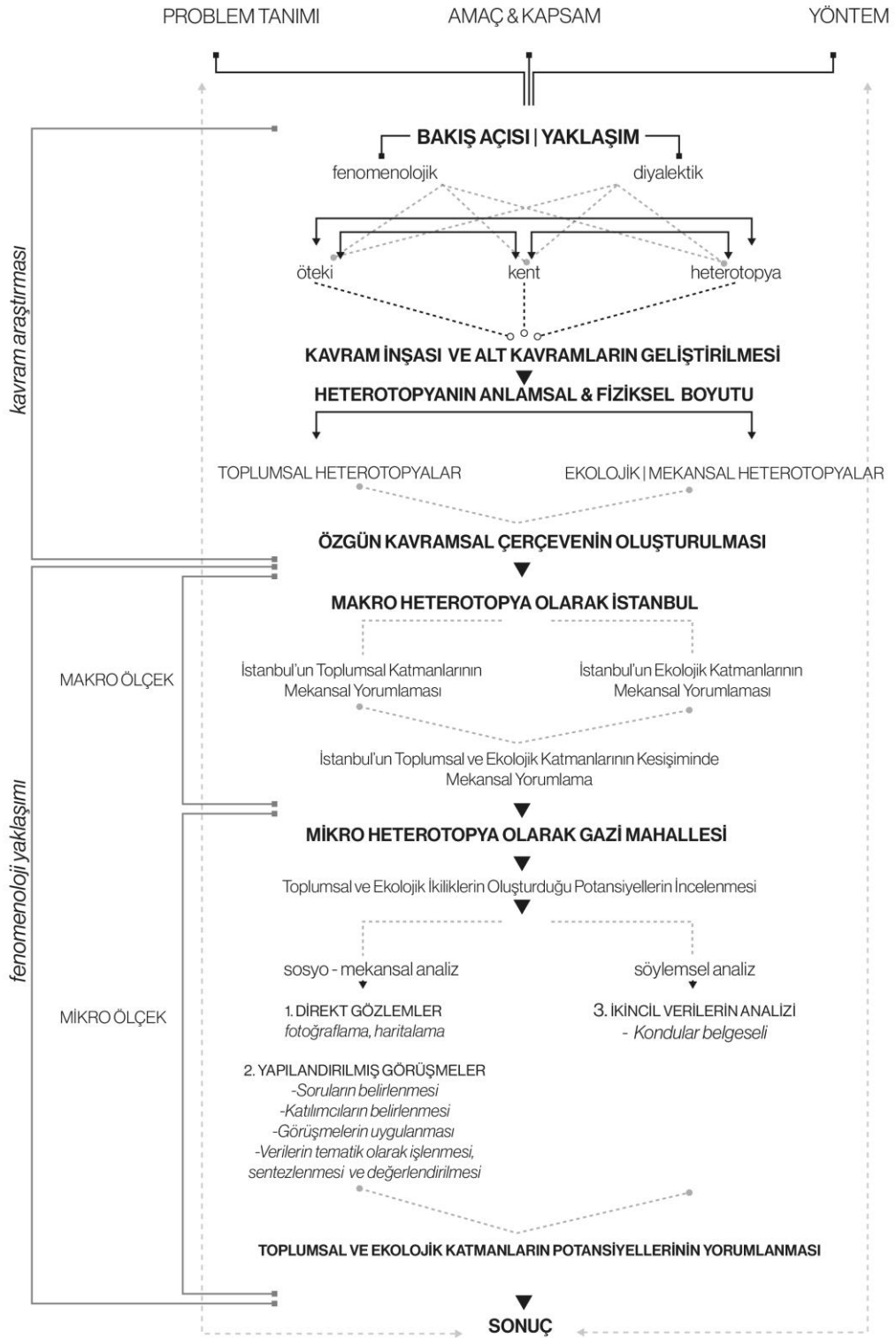
Bu bağlamda fenomenolojik yaklaşım kapsamında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla bölgede ne tür sosyal problemlerin olduğu, bölge sakinlerinin bu problemlerle nasıl mücadele ettiği keşfedilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca araştırmada, doğrudan gözlem yapılarak dışarıdan bir izleyici konumunda durulmuştur. Olay akışına müdahale söz konusu değildir. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ile önceden hazırlanan açık uçlu sorular bölge sakinlerine sorulmuştur. Görüşmeler yazılı notlar ve ses kayıtları alınarak kaydedilmiştir.

Daha sonra, alan araştırması öncesi geliştirilen birincil ve alt kavramlar göz önünde bulundurularak toplanılan verilerin analizi tematik olarak yapılmış ve alan araştırmasında elde

edilen deneyimler sentezlenmiştir.

Ayrıca, söylem analizini destekleyecek ikincil bir veri olarak, Gazi Mahallesi sakini Sinan Akkuş tarafından 2017 senesinde çekilen 27 bölümlük “Kondular” belgeseli kullanılmış, içerik analizi yapılmıştır. Bölgede yaşayan kişilerin deneyimlerini içererek toplumsal ilişkileri gözler önüne seren “Kondular” belgesel dizisi analiz edilmiş; alternatif toplumsal düzenler, sosyal yerleşimler ve gerçeklikler ortaya çıkarılmıştır. Araştırma çıktısı ise alan araştırması deneyimlerinin betimlenmesi ve literatürde yapılan araştırmalarla sentezlenmesi şeklindedir.

Tez araştırmasının detaylandırılmış yöntem strüktürünü **Şekil 1** üzerinden okumak mümkündür.

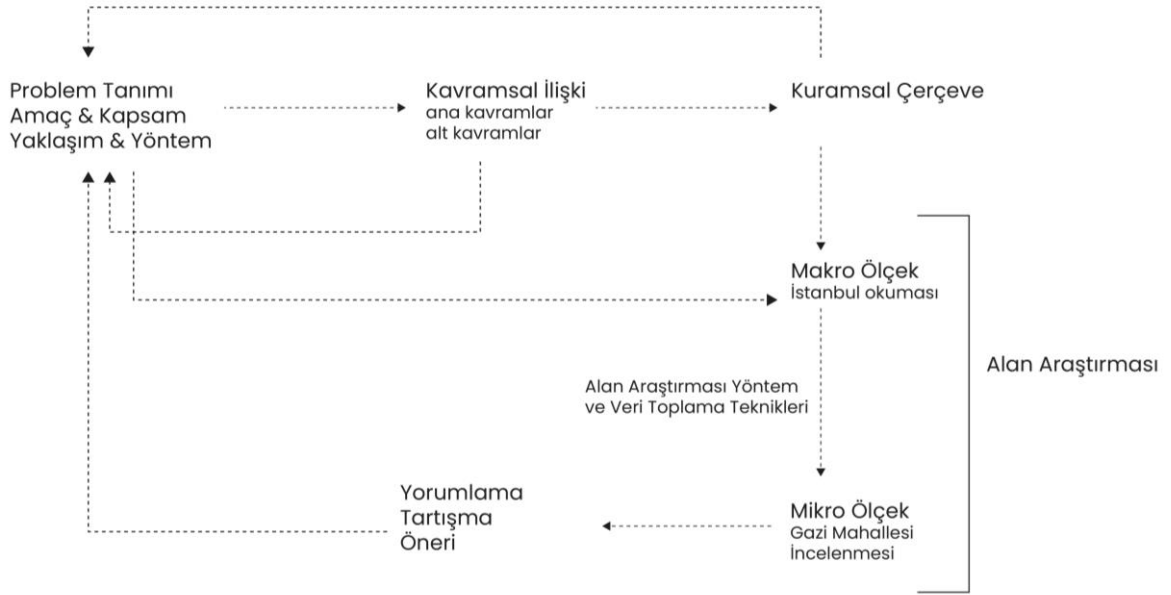

Şekil 1: Tez araştırması detaylandırılmış yöntem strüktürü

1.4. Tez Strüktürü

Tezin strüktürü; problem tanımı, amaç – kapsam ve yöntem ilişkisi üzerine kurulmuştur. Ardından tezin ana kavramlarının hangi bakış açılarıyla incelendiği ve birbirleri ile ilişkisi açıklanmaktadır. Daha sonra, bu kavramların ilişkili olduğu alt kavramlar geliştirilmiş ve tez araştırmasının özgün kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Alan araştırmasında ölçeklerarası bir inceleme yapılmıştır. Önce makro ölçekte İstanbul ardından mikro ölçekte Gazi Mahallesi incelenmiş, tartışılmış ve yorumlanmıştır (**Şekil 2**). Ayrıca, araştırma sürecinde her bölümün birbiri ile bağlantılı olması üzerinde durulmuştur. Tez, bu bağlamda beş ana bölümü kapsamaktadır.

Şekil 2: Tez araştırması akış diyagramı

Tez çalışmasının birinci bölümü olan giriş bölümü, araştırma üzerine genel bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamaktadır ve çalışmanın problem tanımı, amaç - kapsamı, yöntem, yaklaşım-metodolojilerini ve tez yapısını ortaya koyan strüktürü içermektedir. Bu bölüm araştırmanın genel bakış açısını aktarmak açısından çok önemlidir.

Tezin teorik çerçevesini içeren ikinci bölümde sırasıyla kent – öteki – heterotopya kavramlarının fenomenolojik ve diyalektik bakış açısıyla literatürdeki karşılıkları incelenmiştir. Kentsel mekânın üretiminde sosyal, mekânsal, ekonomik, ekolojik ve teknolojik bağlamlarla ilişkisi incelenmiştir. Daha sonra öteki kavramının felsefe, sosyoloji ve kentsel planlama disiplini içinde nasıl ele alındığı incelenmiş ve kent ile ilişkisi ortaya koyulmuştur. Heterotopya kavramının kentsel mekânda nasıl karşı alan ürettiği ve nasıl çalıştığı üzerine inceleme yapılmıştır. Bölüm boyunca kavramların analiz edilmesi ve diğer bölümlerde konu ile ilişkisinin daha iyi kurulabilmesi için alt kavramları çıkarılmıştır.

Üçüncü bölümünde heterotopya kavramı ölçeklerarası olarak ele alınmıştır. Kentsel mekân makro ölçekte bir heterotopya olarak değerlendirilirken içerisindeki mikro heterotopyalar toplumsal ve ekolojik katmanlarıyla incelenmiştir. Bu alt başlıklar alan araştırmasının yaklaşımına ve yöntemine dair ikilikleri ortaya çıkarmıştır. Heterotopya kavramının burada iki ana başlığa indirgenmesinin en önemli nedeni: kentlerin, hızla değişen sosyal ve ekolojik dinamiklerle beraber şekillenmesidir. Kentlerin ekolojik boyutu, sürdürülebilirlik ve çevre bilinci açısından büyük önem taşırken; sosyal boyutu ise toplumsal uyum, farklılıkların kabulü ve sosyal adalet gibi konuları ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle, ekolojik ve toplumsal katmanlar, kentlerin mevcut dinamiklerini ve gelecekteki yönelimlerini anlamak için kritik öneme sahiptir.

Dördüncü bölümde; öncelikle makro heterotopya olarak ele alınan İstanbul kentinin kozmopolit yapısının oluşum sürecinde, paradigma kayması oluşturan tarihsel, toplumsal, politik ve ekolojik dinamikler incelenmiştir. İncelenen bu dinamikler bir taraftan İstanbul kentinin heterojen yapısını oluştururken diğer taraftan kent aktörü ötekini tanımlamaktadır. Öteki değiştikçe İstanbul da değişmekte ve şekillenmektedir. Ardından İstanbul kentinin toplumsal ve ekolojik katmanları makro ölçekte incelenmiş ve kesişiminde yer alan bölgeler incelenerek alan araştırması yapılacak bölge seçilmiştir. Gazi Mahallesi bu katmanların kesişiminde önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Gazi Mahallesi'nde yapılacak alan araştırması yöntemleri detaylıca aktarılmıştır. İstanbul, Avrupa Yakasında bulunan Gazi Mahallesinin tarihsel, demografik, mekânsal ve ekolojik yapısı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Heterojen yapıya sahip Gazi Mahallesi'nin toplumsal, ekolojik katmanları üzerine yapılan araştırmalar, alt ikiliklerle incelenmiş ve gözlem-görüşmelerle belgelenmiştir. Ardından, bölgedeki öteki ve heterotopya arasındaki diyalektik ilişki ortaya koyulmuştur.

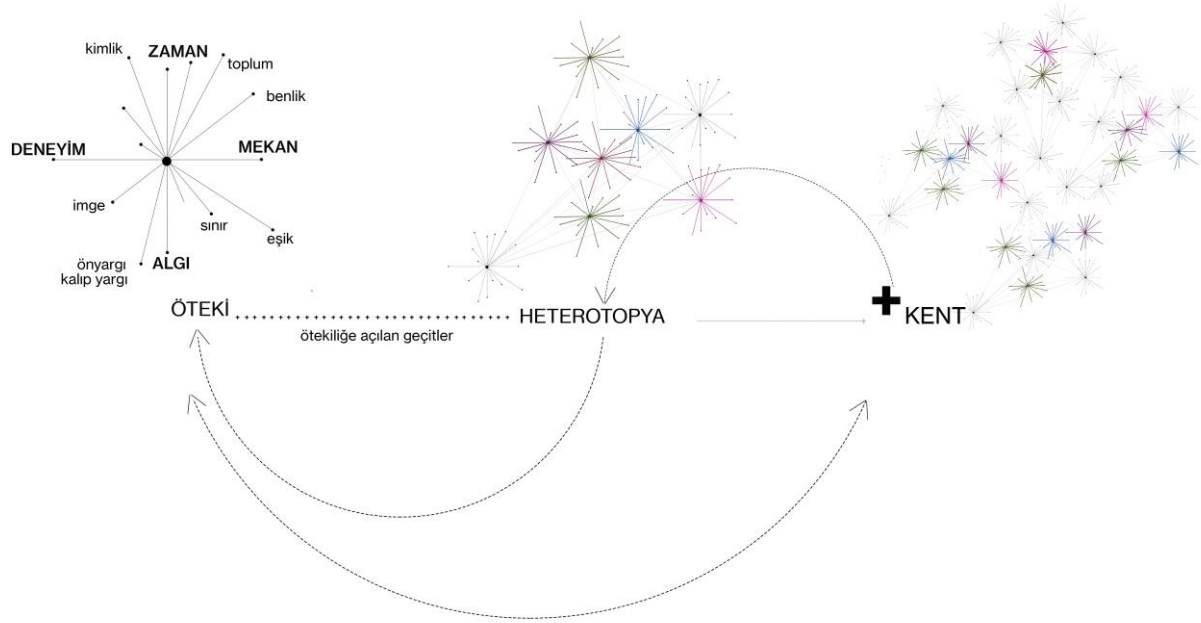
Beşinci bölüm – *Sonuç ve Değerlendirmeler* – ise çalışmanın sonunda elde edilen bulguları belirterek özetlemektedir. Ayrıca, konu ile ilgili kentsel ölçekte yapılacak çalışmalara öneriler sunmaktadır. Araştırmanın yerel ve evrensel bağlamda önemini vurgulamaktadır. Literatüre yapılan katkılar belirtilerek ileriye dönük çıkarımlar yapılmasını ve sorular sorulmasını sağlamaktadır.

BÖLÜM II

KENTSEL MEKÂN, ÖTEKİ VE HETEROTOPYA KAVRAMSAL İLİŞKİSİ

Kent yaşamı; içerisinde günlük rutinleri, deneyimleri, kamusal etkileşimleri barındıran dinamik ve canlı bir organizmadır, insan ve toplum ürünüdür. Bir taraftan sosyo-ekolojik meselelerin doğa üzerindeki etkilerini gördüğümüz kent diğer taraftan ekonomik, politik meselelerin mekânsal yansımalarını okuduğumuz toplumsal çevreyi kapsamaktadır. Kentin geçirdiği bu çok boyutlu radikal dinamikler, toplumsal çevrenin değişiminde ve doğal çevrenin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu durum kentin oluşum ve dönüşüm sürecinin merkezinde, kentsel mekânı deneyimleyen ve şekillendirilen çeşitli bireyleri, toplulukları ve diğer canlıları kapsamaktadır. Genellikle “öteki” olarak algılanan bu çeşitli canlıların varlığı ve etkileşimi, kentin değişim ve dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadır. Burada “öteki”; kent içinde var olan bireyleri, toplulukları ve doğal çevreyi kapsayan herhangi bir özne olarak tariflenebilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde kent yaşamını etkileyen dinamiklerle öteki olan değişerek farklılaşmıştır. Kentsel mekânlar, ötekinin varlığını bu denli görünür kılarken diğer taraftan yaşamın normatif düzenine meydan okuyan ve toplumu oluşturan, doğayı şekillendiren ötekiyi gizleme kapasitesine de sahiptir. Kentsel mekân ile karşılıklı ilişki içerisinde olan yani hem etkileyen hem etkilenen olan ötekilerin, bir arada bulunarak oluşturduğu melez mekânlar kentsel heterotopyaları temsil etmektedir. Bu kentsel heterotopyalar, uyuma bakılmaksızın ötekilerin öngörülemeyen yerlerde bütünlük oluşturması olarak da tanımlanabilir. Öteki ile heterotopya arasındaki ilişki bu nedenle diyalektiktir, sürekli bir etkileşim ve gerilim içermektedir. Heterotopyalar bir taraftan ötekini barındırırken; diğer taraftan ona meydan okumaktadır. Öteki, heterotopik mekânlarda aynı anda hem kabul görebilir hem de değişimi

tetikleyebilir. Bu iki kavram arasındaki diyalektik ilişki sabit değildir. Belirsiz ve akışkandır. Öteki'nin tanımı ve heterotopik alanların doğası zaman içinde değişen dinamiklerle gelişebileceğinden, belirsiz ve değişken olabilirler. Kenti var eden şey de öteki ve heterotopya arasındaki sürekli devingen olan bu ilişkidir.

Şekil 3: Öteki-heterotopya-kent ilişkisi [22]

Şekil 3 de kentsel mekânın karmaşık etkileşimi özetlenmekte, kent; dinamik ve heterotopik bir varlık olarak gösterilmektedir. Diyagramın merkezinde zaman, mekân, deneyim, algı ve kimlik gibi temel boyutların birleştiği ve kentsel ortamların çok yönlü doğasını vurgulayan bir odak noktası yani ötekinin varlığı yer almaktadır. (Ötekiyi oluşturan alt bileşenler bu odak noktasının her bir çizgisidir ve 2.1 bölümünde detaylıca açıklanmıştır). Şekil, ötekilerin heterotopyaları şekillendirme ve dönüştürmedeki kritik rolünü simgelemekte ve kentsel ortamı karakterize eden diyalektik ilişkiyi göstermektedir. Birbirine bağlı ve farklı renklerdeki düğümler, ötekilerin bir araya geldiği melez heterotopik mekânların çeşitliliğini ve karmaşıklığını temsil etmektedir.

Diyagramın akışkan yapısı, öteki ile heterotopya arasındaki gelişen ilişkiyi yansıtmaktadır ve kentin bu ilişki ile sürekli olarak değişen oluşumunu-dönüşümünü vurgulamaktadır.

Tez araştırmasının bu bölümü, kavramsal çerçeveyi kurgulamak ve ana ile alt kavramlar arasındaki ilişkiyi kurmak amacıyla yapılan literatür incelemesini kapsamaktadır. Bu inceleme, fenomenolojik yaklaşımla ele alınmıştır. Öncelikle, tarihsel süreçte kentin değişiminde etkili olan dinamikler incelenmiştir. Kentin yalnızca fiziksel yapılar ve mekânlar bütünü olmadığı; zamansal, bireysel ve kolektif deneyimlerin oluşturduğu anlamsal gerçeklikleri de barındırdığı üzerine odaklanılmıştır. Dinamik ve sürekli bir akış içerisinde olan kent, bireylerin hareketleriyle ve kenti deneyimleme biçimleriyle yeniden üretilmiştir. Bu bağlamda, tarihsel süreç içerisinde kentsel mekânın tanımı ve anlamı üzerine çalışan ve çatışan kent kuramcıları, sosyologlar ve felsefeciler birlikte incelenmiştir. Ardından, kentsel mekânın temel bileşenleri olan “öteki” ve “heterotopya” kavramlarını derinlemesine incelemeyi ve alt kavramları açıklamayı hedeflemiştir. “Kent”, “öteki” ve “heterotopya” arasındaki kuramsal bağ kurgulamak için farklı disiplinlerde üretilen, birbiri ile çatışan ve uzlaşan söylemler incelenerek kavramların özüne ve anlamına odaklanılmıştır.

2.1 Melez Bir Kent: Toplum, Doğa ve Ağ Üzerine

Kent kavramı yüzyıllardır farklı disiplinlerde çalışılan; çok yönlü, dinamik ve karmaşık bir kavramdır. Sosyal ve mekânsal yönlerden mimari, kültürel, ekonomik ve çevresel boyutlara kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır ve bu da kentsel alanların karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu göstermektedir. Kentin karmaşıklığını anlamak için fenomenolojiye bakmak araştırmanın gidiş güzergâhının belirlenmesi açısından önemli bir nokta olarak saptanmıştır. Fenomenoloji, “şeyler ‘in içinde gizli öz’ün bilgisine ulaşmaya çalışan bir yöntem” olarak

tanımlanmaktadır [23]. Kenti anlamaya çalışırken kentsel mekânı yalnızca fiziksel bir mekân olarak değil, ayrıca bireylerin mekânla kurdukları ilişkiler ve toplumsal deneyimlerle yani öznel gerçekliklerle de ele almak önemlidir. Ancak o zaman kentin özünü kavramamız, hissedilen ve deneyimlenen gerçeklikleri okumamız mümkün olmaktadır. Bu nedenle tez kapsamında kentsel mekânın tarihsel gelişimi çok boyutlu olarak ele alınmaktadır.

Kent kuramı ile marksist, kapitalist, modernist, postmodernist ilişkiler iç içe geçmektedir ve kente dair karmaşık meseleleri ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle kentsel mekân ve toplum ilişkisini anlamak; değişen sosyal, ekonomik, ekolojik ve politik meseleleri incelemek önemlidir.

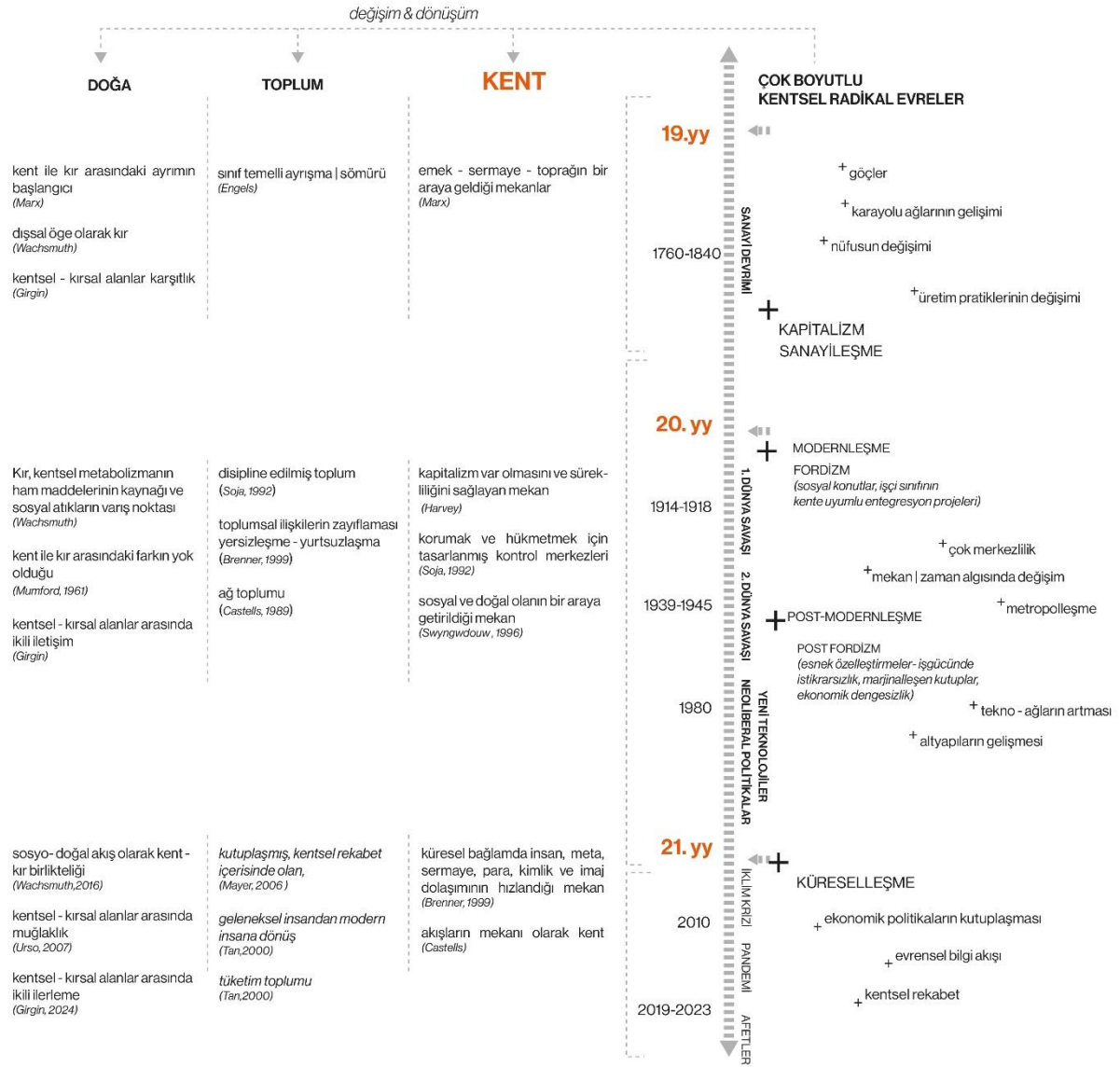
“Marksistlere göre modern şehirler, temel açılardan kapitalist birikimin dinamikleri tarafından şekillendirilirler” [24]. Marx’a göre kapitalizm; işçinin emeğinin sömürüldüğü, emeğin metalaştırdığı bir mekanizmadır. Bu bağlamda “Marx, kent ile kırsal arasındaki ayrımın kapitalist iş bölümünün kurucu bir unsuru olduğunu öne sürerek kapitalist kentin özgüllüğüyle yüzleşmiştir.” Kentsel mekânlar eşitsiz ilişkilerin doğması için emek, sermaye ve toprağın bir araya geldiği mekânlardır. Marx ve Engels'in geliştirdiği yaklaşım, kentsel alanların tarihsel gelişimini, kapitalist üretim ilişkilerinin tarım ve imalatta yarattığı dönüşümlere atıfta bulunur. Engels, Sanayi Devriminin dramatik bir şekilde etkilediği Manchester kentini incelemiştir ve hızlı kentleşme ile sanayileşmenin sınıf temelli ayrışmayı oluşturduğunu gözlemlemiştir. Yoksul ve işçi sınıfının yaşam alanlarının; sağlıklı olmayan, sıkışık yerleşim düzenine sahip salgın hastalıklara elverişli bölgeler olduğunu vurgularken üst ve orta sınıfın oturduğu bölgelerin; düzgün caddeli, bahçeli, temiz bölgeler olarak tasarlandığını belirtmiştir [25]. Kırsal kesimde tarım araçlarının artması, toprağın kamulaştırılması, toprak verimliliğinin azalması, kentsel imkânların cazibe haline gelmesi gibi teorilerle kentlere gerçekleşen işçi göçü artmıştır ve kentsel ayrışmalar ortaya çıkmıştır. Bu durumlar yalnızca sosyal, mekânsal problemleri

ortaya çıkarmakla kalmamış kapitalist yayılmacı mantığını da beslemiştir. “Bu nedenle Marksist teoride kapitalist üretim ilişkileri, kentsel alanlardaki mekânsal ve toplumsal örgütlenmenin ardındaki başlıca itici güçtür” [24]. “*Kapitalizmin var olmayı sürdürebilmesi, bir bakıma birikim için taze bir alanın ya mevcut olmasını ya da yaratılmasını gerektirmektedir*” [1]. “*Bu nedenle mekânın aşılabilmesinin koşulu, zorunlu olarak mekânın yeniden üretimini beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda coğrafi mekânların durmadan oluşumu ve yeniden oluşumu yolu ile kendilerini dışa vurmaları, kapitalizmin iç çelişkilerinden kurtulma isteğinden başka bir şey değildir*” [1]. Kenti anlamak için analitik ve fiziksel sonuçlar yeterli değildir ve mekân-özne-zaman arasındaki ilişki bir bütün halinde düşünülmelidir [26]. Kent, bir üründen ziyade bir tür yapıdır ve tüm vatandaşların katıldığı ortak bir çalışma olarak anlaşılmalıdır. Kent, çatışmaların ve toplumsal dönüşümlerin ortaya çıktığı kapitalizmin hayatta kalması için hayati bir bileşen olarak hizmet etmektedir [27]. Bu dönemde kentlilere egemen değerler ve anlamlar yüklenmiş, kentlinin gündelik deneyimleri ve mekân kullanımları sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir [28] [29]. Kentsel mekânların sahibinin kim olduğunu, kimin kontrol ettiğini ve hangi amaçlarla şekillendirdiğini anlamak, modern kentsel koşulların evrimini ve bunun insanların yaşamları üzerindeki etkisini anlamak için çok önemlidir. Kapitalizmi anlamak için kentsel mekân üretiminin karmaşıklıklarını kavramak gereklidir [27]. Mekân, kapitalizmin teşvik ettiği kentsel devrimden geçen toplumların yapıları ve hiyerarşileriyle derinden iç içe geçmiş bir toplumsal faaliyet ürünü ve sürecidir [29]. Geleneksel kent sosyolojisinin sosyal bağlamda yetersiz olduğunu düşünen Castells, bir taraftan Lefebvre’yi desteklerken diğer taraftan onun fikirlerini eleştirmiştir ve genişletmiştir. Kentin anlamına ilişkin söylemlerinde; küreselleşme ile artan neoliberal politikalara, özelleştirmelere, kentsel çekişmelerin gerçekleştiği toplumsal hareketlere dikkat çekmiştir. Bu toplumsal ve ekonomik politikaların; kutuplaşma, kentsel rekabet ve yoksullukla hayati derecede ilişkili

olduğunu belirtmiştir [30]. Brenner, kentsel mekânların, sermaye-politika-yerel yönetim ilişkilerinin bağlandığı güç merkezleri olduğunu ve devlet kurumlarının bölgesel örgütlenme ile kapitalist küreselleşme için mekânsal yapılaşmayı örgütlediğini vurgulamıştır [28]. Küresel mekânda insan, meta, sermaye, para, kimlik ve imaj dolaşımının hızlandığını; bu akışın, toplumsal ilişkileri giderek kopardığını ve yersiz yurtsuzlaşma süreçlerini doğrudan etkilediğini belirtmiştir. Kentsel mekânın şekillenmesinde küresel rekabet gücünü arttırmak isteyen yerel yönetimlerin bölgesel örgütlenme ile mekânı şekillendirdiğini vurgulamıştır. “Metalardan mekân içindeki bu hızlandırılmış fiziksel hareketi, ancak görece sabit ve hareketsiz ulaşım, iletişim ve düzenleyici kurumsal altyapıların-toplumsal olarak üretilen bölgesel örgütlenme konfigürasyonlarının “ikinci doğası” inşası yoluyla sağlanabilir” [28]. Marx, Castells ve Brenner, mekânı diğer unsurlarla ilişki içerisinde olan maddi bir unsur olarak tanımlarken, Soja ise mekânın ve mekânın siyasi örgütlenmesinin doğrudan toplumsal ilişkilerin tezahürü olduğunu ve Lefebvre’nin düşüncelerini tamamen olmasa da desteklediğini belirtmiştir. Soja’ya göre kentler, "toplumsal gücün araçsal “mevcudiyeti” etrafında inşa edilmiş uzmanlaşmış düğüm kümelenmeleridir [31]. Çitleme, hapsedme, gözetleme, bölme, sosyal disiplin ve mekânsal farklılaşmanın ince bir coğrafyası aracılığıyla korumak ve hükmetmek için tasarlanmış kontrol merkezleri, kalelerdir. Kentsel organizmanın düğüm noktasının toplum olduğunu; toplumun hem kentsel mekânın oluşum nedeni hem de sonucu olduğunu belirtmiştir. Tuncel “tüm bu toplumsal ve mekânsal değişimlerin altında yatan en önemli faktör... fordist üretimden post-fordist üretime geçiş süreci” olduğunu belirtmiştir [32]. Fordist üretim döneminde; devlet tarafından yapılan ekonomik planlama, bürokratik düzenlemeler, sosyal programlar gelir eşitsizliğini azaltmış ve orta sınıfın genişlemesini sağlamıştır. Dahası, üretim bandı sisteminin işçi sınıfı üzerinde birleştirici bir etkisi olduğunu vurgulamış; sendikaların ve işçi sınıfı siyasi partilerinin büyümesini teşvik ettiğini belirtmiştir.

İşçi sınıfının örgütlü kesimleri, kentsel marjinalleşmenin ve toplumsal yoksunluğun üstesinden gelme yolunda ilerleme kaydetmiştir. Bu dönemde yapılan sosyal konut gibi girişimler ise büyük ve örgütlü işçi sınıfı nüfusunun, uygun koşullar altında şehirlere entegrasyonunu kolaylaştırmıştır [32]. Fakat 1970'lerin ortasından bu yana, kapitalist sistemde post-fordizmin yükselişi; esnek özelleştirme, taşeronluk ve üretimde imalat yerine profesyonel ve hizmet sektöründeki işlerin vurgulanmasıyla önemli değişimlere yol açmıştır. Bu değişim aynı zamanda yarı zamanlı ve geçici istihdamda da artışa neden olmuş ve bu da iş gücünde istikrarsızlığın artmasına yol açmıştır. Tüm bunlar marjinalleşen bir kutuplaşma meydana getirmiştir. Bu durum; işçi sınıfının pek çok kesimini dışlanmış, marjinalleştirilmiş ve ekonomik olarak değersiz bırakmıştır. Bu değişikliklerin kentsel alanlar üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu durum, seçkinler için lüks alanlardan, işsizler ve dışlanmışlar için yoksul mahallelere kadar farklı sosyo-ekonomik gruplara hitap eden çeşitli mahallelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır [32]. Çünkü Fordizm ve postfordizm, modernist ve postmodernist kültür oluşumunu desteklemektedir [33]. Castells, postmodern şehir tartışmalarının merkezinde yer alan kentsel mekânın parçalanması, dijital ağların yükselişi ve kentsel ekonomilerin dönüşümü gibi temaları ele aldığı eserinde "İnsan yaşamının temel boyutları olan zaman ve mekânı dönüştürdüğüne" inandığı bu durumu "tarihi boyutlarda bir teknolojik devrim" olarak adlandırır [34]. Zihin ve makineler arasındaki artan uyum tarihte ilk kez insanoğlunun üretim süreçlerinin karar vericisi olması yerine bizzat üreten güç olur ve bu Sanayi Devrimi kadar etkili bir tarihselliktir [35]. 1970'lerin yapısal krizine verdiği yanıtta sermayenin kaçınılmaz mantığı içinde işleyen yeni teknolojiler, endüstriyel yenilikler ve sosyo-mekânsal sonuçlar arasındaki yakın ilişkileri göstermekle ilgilenir [36]. Temel hipotezi, "üretim biçimleri ile kalkınma biçimleri arasındaki etkileşimin yeni toplumsal ve mekânsal biçim ve süreçlerin oluşumunun kaynağında yer aldığı"dır [34].

Castells, [34] hızla gelişen ağ teknolojilerinin kenti sosyal-ekonomik –politik-mekânsal boyutlarda şekillendirdiğini vurgulamıştır. Bilgi toplumunda dönüşen zaman ve mekân algısını “akışların mekânı” kavramıyla vurgulayarak teknoloji, mekân ve toplum arasındaki ilişkiyi tartışmıştır. Castells’ın bahsettiği bu “mekân akışının” gelişile birlikte mimarlık ve toplum arasındaki anlamlı ilişki bulanıklaşmıştır. Ağ akışları, toplumu ve toplumun içinde bulunduğu kültürü değiştirirken kent-kır arasındaki ilişkiyi de şekillendirmiştir. Kent bölgeleri, kentsel ve kırsal arasındaki ayırım çizgisinin giderek daha da ayırt edilemez hale geldiği “genişletilmiş bölgesel kentleşme” sürecinde daha da büyük yığınlar halinde birleşmiştir [37]. Wachsmuth [38] kır-kent ikiliğinin toplum-doğa ikiliği ile ortak tanımlandığını ve tarihsel bir geçmişi olduğunu belirtmiştir. Bu ikiliği üç bölümde incelemiştir: Birincisi, kenti dışsal ve doğal ekosistemlere benzer şekilde bir ekosistem olarak ele alan Chicago Okulu'nun insan ekolojisidir. İkincisi endüstriyel ekoloji olup, dış doğayı kentsel metabolizmanın ham maddelerinin kaynağı ve sosyal atıkların varış noktası olarak kavramsallaştırır. Üçüncüsü ise kentin çeşitli sosyo-doğal akışların bir ürünü olarak yeniden kavramsallaştırılmasını ifade eden kentsel politik ekolojidir. Wachsmuth’un sınıflandırma ve dönemlendirmesi gibi Girgin [39], kır-kent arasındaki ilişkinin 'r-urban' kavramına dönüştüğünü üç farklı dönem altında kategorize ederek yorumlamıştır. Birinci dönem, kır-kent ilişkisinin karşıtlık olarak ele alındığı dönemdir; ikinci dönem, kır-kent ilişkisinin ikili iletişim halinde olduğu dönemdir ve üçüncü dönem ise ikili ilerleme dönemidir. Swyngwdouw [2] modern kentleşmeyi, farklı bir “melez” veya “siborg” kent üretmek için sosyal ve doğal olanı bir araya getiren bir süreç olarak görmüştür. İnsanlar ve doğa arasında gerçekleşen bu sürecin toplumu dönüştürdüğü gibi doğayı da etkilediğini vurgulamıştır.

Şekil 4: Kentin oluşumunda etkili olan radikal evreler ve toplum – doğa üzerindeki dönemsel etkileri

Şekil 4, bu bölümde açıklanan kentsel mekânın tarihsel dönüşüm ve oluşum sürecinin kapsamlı bir özetini sunmaktadır. Kentsel alanların oluşumuna ve dönüşümüne katkıda bulunan faktörlerin karmaşıklığını ve birbirine bağlılığını vurgulamaktadır. Kentlerin oluşumunda modernite, fordizm, postmodernite, postfordizm, küreselleşme ve dijital ağların dönüşümü gibi farklı radikal evreler söz konusudur. Bu evreler; ideolojik, siyasal, üretim fonksiyonları ile ticaretin yanı sıra toplumsal olayları ve kentsel mekânları da doğrudan etkiler. Teknolojinin

gelişmesi-bilgi akışının hızlanması ile yerel-küresel ilişkilerinin değişimi ve kentsel ölçekte üretim biçimlerinin değişimi; gelir eşitsizliği, toplumsal yoksunluk, bölgesel marjinalleşme, yersizleşme-yurtsuzlaşma gibi farklı ölçek ve konularda toplumsal sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu paradigma kaymaları; kentsel hiyerarşik düzenin değişimine, ekonomik bağlamda rekabet ve sermaye değişimine, yerel-küresel ilişkilerin değişimine neden olur ve temelde de ekonomi-toplum ilişkisini belirler. Mekân-zaman-deneyim ilişkisini alt-üst eder anlamını bozar.

O halde modern kentleşme, sosyal ve doğal olanı bir araya getiren bir süreç olarak tanımlanabilir. İnsanlar ve doğa arasında gerçekleşen bu süreç hem insanı, toplumu dönüştürmekte hem de doğayı etkilemektedir. Tez araştırmasının bu bölümü; kentsel mekânın durağan bir alan değil; toplum, doğa ve ağların etkileşimiyle şekillenen dinamik bir mekân olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu karmaşık ilişki, kentsel mekân içinde çeşitli kimliklerin ve deneyimlerin birlikteliğiyle oluşmuştur. "Melez kent" kavramı, inşa edilmiş fiziksel çevre, doğal unsurlar ve toplumsal yapılar arasındaki devam eden sürekli etkileşimi tanımlamaktadır. "Ben ve Öteki İlişkisi – Öteki Kim ve Ne?" bölümüne geçildiğinde, "Öteki kimdir ?" sorusu yalnızca sosyokültürel bir okuma olarak değil, aynı zamanda doğa, toplum ve altyapı kesişimlerinin "ben" ve "öteki"ni tanımlamaya katkıda bulunduğu mekânsal bir okuma olarak da ortaya çıkmaktadır.

2.2. Ben ve Öteki İlişkisi-Öteki Kim ve Ne?

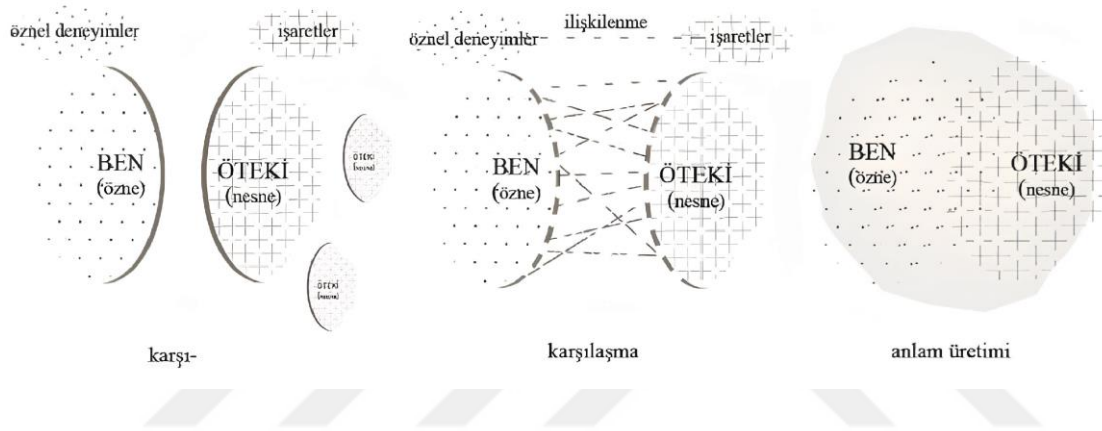
Bu bölümde öteki kavramı incelenirken önyargıları, varsayımları bir kenara bırakarak olgunun özüne odaklanmak hedeflenmiştir. Bunun için öteki üzerine fenomenolojik bir okuma yapılmış ve ardından öteki kavramı kentsel mekânı etkileyen radikal dinamiklerle beraber ele alınmıştır. Fenomenoloji, öznelğin ve bireysel perspektiflerin önemini vurgulamaktadır [40]. Ben – öteki

bağlamında bu yaklaşım yaşanmış deneyimlerin farklı kuramcılarının perspektiflerine ve deneyimlerine dayanarak "öteki" kavramının nasıl oluşturduklarını keşfetmemize yardımcı olmaktadır.

“Kendimi ancak bir [Öteki] için, bir [Öteki] aracılığıyla ve bir [Öteki'nin] yardımıyla açığa vururken kendimin bilincinde olabilirim. Öz-bilinci oluşturan en önemli edimler, bir başka bilince (bir Sen'e) yönelik bir ilişkiyle belirlenir. [...] İnsanın varlığı (hem içsel hem dışsal varlığı) tam da en derin etkileşimdir. Olmak iletişimde bulunmak demektir. [...] Olmak bir [Öteki] için olmak ve [Öteki] aracılığıyla kişinin kendisi için olması demektir. Kişinin kendisine ait bir özerklik alanı yoktur; bütünüyle ve daima sınırdadır, kendi içine bakarken bir [Öteki'nin] gözüne veya bir [Öteki'nin] gözü ile bakar.” [41]

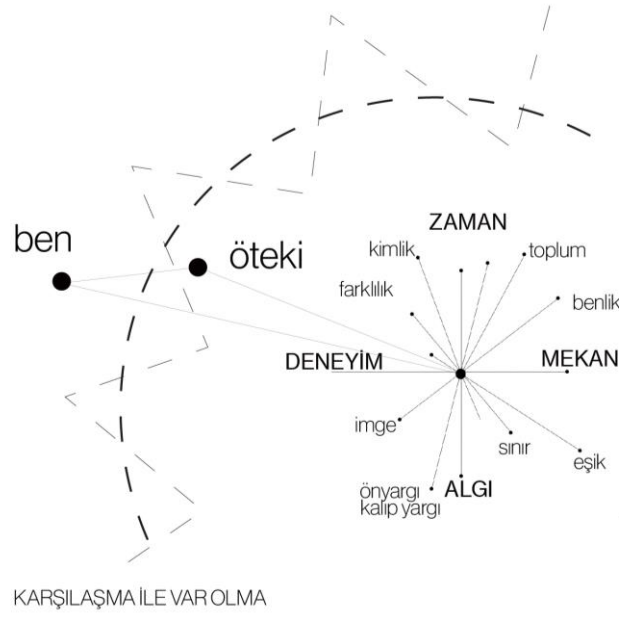
Öteki ile ben arasındaki diyalektik ilişki yani öteki aracılığıyla öz bilincin ve öz'ün oluşması durumu açıklanırken ben'in kendini oluşturması için öteki olana ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır [41]. Bu noktada **Ben'in varlığının Öteki'ni** görünür kıldığını söylemek mümkündür. Husserl [42] ötekiyi tanımlarken “ayraç arasına alınan” birimleri göz ardı ederek “ayraç’ ın dışında kalanlara” odaklanmıştır. “Ayraç” içinde olanlar özdeş-aynı olanlarken grup dışında kalanlar ötekiler olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde öteki ile ben'i ilişkilendirmeden ziyade “ilişkisizlik”lerine vurgu yapılmıştır. George Herbert Mead [43] ise öznenin bu ayraç nereye konumlandıracağını ve aralarındaki ilişkisizliği belirleyen; doğup büyüdüğü, sosyalleştiği ve öğrenme süreciyle geliştiği **toplumun değer ve yargılarının** ürettiğini belirtmiştir. Yani, özne geliştiği sahip olduğu grubun (aile, din, dil.) önyargılarını içselleştirerek kendine her daim bir öteki bulmaktadır. Dolayısıyla sahip olduğu değerlerin dışında kalan her özne, bu noktada ayraçın dışında kalmakta ve öteki olma potansiyeline sahip olmaktadır. Simmel [44], ayraçın dışında ve içinde olma durumunda sınırların o kadar keskin olmadığını, özellikle ekonomik faaliyetlerin toplum içine yerleşmesiyle oluşan muğlaklığı, yerli-yabancı dikotomisi üzerinden ele almıştır. Yabancıların bir ihtiyaçla farklı bir grubun içine sızdığını ve aralarındaki ilişkisizlikten bir ilişki biçiminin oluştuğunu vurgulamıştır. Kendi ihtiyaçlarının tamamını

üretmeyen ve grubun dışında üretilen mallara ihtiyaç duyulduğunda gruba giren yabancı, ekonomik unvanıyla kendi hareketliliğinin özel karakterini belirlemiştir. Bu hareketli, gruptaki her bir unsurla tesadüfen etkileşime girmiştir. Bu noktada melez duraklar ve melez temaslar oluşur. Dündar [45], Bakhtin ve diğer kuramcıların vurguladığı, öteki ile benin karşı karşıya olma durumunu ve karşılaşma anlarında üretilen anlamı **Şekil 5** üzerinde görüldüğü gibi ifade etmiştir.

Şekil 5: Ben ve öteki karşılaşması [45]

Uluengin [46, s.134] bireyselleşmiş olanın farklı virtüelliklerle, her zaman-mekân düzleminde çoklu transformasyon geçirdiğini bu yüzden her bireyselleşme sürecinde farklı bir ötekinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Öteki olanı “*aynı nitelik birlikteliklerinden yola çıkılarak ulaşılan farklı düzlemlerden her biri*” olarak tanımlamıştır. Bu noktada kronolojik zaman akışının ötekinin oluşu için farklı çalıştığını ve farklı mekânsal yansımaları olduğunu söylemek mümkündür. Kentte yaşayan her bir bireyin **mekân** ve **zaman** algısının farklı olmasının yanı sıra toplumsal olaylarla farklı etkileşimi “**deneyim**” ve “**algı**” kavramlarını da öteki için önemli kılar (**Şekil 6**).

Şekil 6: Öteki'nin oluşumunda etkili olan kavramlar

“Sosyolojik “Öteki” den Öteki “Oluş”a: Deleuzeyen Felsefenin İmkânlarına Dair” doktora tezinde [47] geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde yaşanan dinsel, mekânsal, sosyal ve kültürel farklılaşmaların öteki olanı daha da görünür kıldığını belirtmiştir. Geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş yapan kişinin kolektif kimlik arayışına girdiğini ve yabancı olduğu bir gruba girerek kendine korunaklı bir alan inşa etmeye çalıştığını vurgulamıştır. Bu durum aslında bireyin kimliğinin şekillenmesinin ötekinin varlığı ile mümkün olduğunu göstermektedir. Ötekileştirme sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak kimlik inşasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu noktada, ötekinin tanımlanmasında **“kimlik”** kavramının temel kavram olduğu belirtilebilir.

Hegel [48] *“Ben, öteki'ne ve bütüne bağlıdır ve Ben'in öteki ile ilişkisinde birbirinden ayrı ve uzlaştırılmaz gibi görünen ayrılıklar birbirleri ile karşılıklı ilişki içerisindedir. Rasyonel bir bakışla çelişik gibi görünen ayrılıklar tarihsel aklın diyalektiği ile anlaşılabilir bir bütünün içerisine yerleştirilmiştir.”* sözüyle ötekinin inşasında **“tarihselliğin”** ve **“zamanın”** üzerinde durmuştur.

“İmge”, “önyargı” ve “kalıp yargı” öteki oluşumunda birincil kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Haznedaroğlu [49], “*Yabancılık ve Ötekilik Tahayyülleri Üzerine Kuramsal Tartışmalar*” tezinin kavramsal çerçevesinde kişinin **benlik** ve zihin oluşturma aşamasında içinde bulunduğu grup veya toplum değerleriyle ötekini yani diğerini “şey” olarak kodlayarak zihinsel imgeler oluşturduğunu ve bu imgelerin kalıp yargıları yarattığını belirtmiştir. Toplum içerisinde bireyler veya gruplar genellikle ırk, etnik köken, din, milliyet, cinsiyet, cinsellik, sosyoekonomik statü ve yetenek gibi faktörlere dayalı olarak kategorize edilmektedir. Bu **toplumsal kategoriler**, belirli kimliklerin ayrıcalıklı olduğu, diğerlerinin ise baskın normlardan farklı veya sapkın olarak algılandığı hiyerarşiler oluşturmaktadır. Bu hiyerarşik düzeni; sömürgecilik, emperyalizm, kölelik ve diğer sömürü biçimleri Hegel’inde bahsettiği gibi tarihsel miraslarla bugüne taşımaktadır.

Ötekinin özünü tanımlayan alt kavramların yanı sıra tarihsel süreçte etkilendiği radikal evreler bulunmaktadır. Endüstrileşme, kapitalizm, modernizm, postmodernizm ve küreselleşme gibi dinamikler bireyleri ve toplumu direkt etkileyerek öteki olanı değiştirip şekillendirmektedir. Sanayileşme döneminde, kırsal alanlar endüstriyel kentlere dönüşerek kentsel mekânlarda önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu dönem; hızlı kentleşme, göç ve işçi sınıfının yükselişiyle karakterize edilebilmektedir. Çeşitli nüfusların kent merkezlerine akını, artan toplumsal tabakalaşmaya ve farklı toplumsal sınıfların yaratılmasına yol açmaktadır. Harvey [50], bu dönem "öteki"nin genellikle yerleşik kentsel seçkinler tarafından farklı olarak algılanan göçmenler ve çalışan yoksullar gibi marjinal grupları ifade ettiğini belirtmiştir. Engels [51] ise bu grupların endüstriyel bölgelere ve gecekondu mahallelerine yerleştirilmelerinin, “öteki” statülerini güçlendirdiğini ifade etmiştir. 20.yy’a gelindiğinde İltter [52], modernleşme tarihinin sömürgecilik tarihiyle eş değer olduğunu vurgulamış modernitede ötekini anlamak, onu kabul ederek hoşgörülü davranmak gibi bir durumun söz konusu olmadığını ve çağdaşlığın hiçbir

radikal farklılığı barındıramayacağını hatta ötekini evcilleştirerek farklılıktan arındırmaya çalıştığını belirtmiştir. Aslında modern olan bütün tekdüze-tek kültürel dokusuna rağmen öteki ile kaçınılmaz bir ilişki içerisinde. Kendinin kendisi olabilmesi için ötekinin var olması gerekmektedir. Modernleşme, kentsel planlama ve mimaride verimliliği, düzeni ve ilerlemeyi vurgulayarak önemli değişikliklere yol açmıştır. Kentler, modernizmin getirdiği teknolojik ilerlemenin ve kültürel değişimin merkezleri haline dönüşürken sosyo-ekonomik bölünmelerinde mekân haline bürünmüşlerdir. Scott [53], bu dönemde “öteki” olanın hem imtiyazsız kent sakinlerini hem de modernizasyonun dayattığı kültürel ve sosyal normlara direnenleri kapsadığını belirtmiştir. Modernist kentsel tasarımlar, genellikle sosyal kapsayıcılıktan ziyade işlevselliği önceliklendirdiğinden kentsel doku içinde belirli grupların daha fazla marjinalleştiği görülmüştür [54]. Ensarioğlu [55], 1. Dünya Savaşı sonrası düzeni bozmaya çalışan ve farklılıkları oluşturan ötekinin modernite ile tek tipleştirilerek asimile edilmeye çalıştığını belirtirken postmodernitenin alaycı bir tavırla ötekinin farklılıklarını kabul ettiğini ama bu noktada kendini daha üst seviyede tuttuğunu belirtmektedir. Postmodernizm, modernist kentsel planlamanın tekdüzeliğine ve katılığına meydan okurken kentsel alanların tasarımına ve işlevine çeşitlilik ve çoğulculuk anlayışıyla hâkim olmuştur. Bu dönem, çok kültürlülüğü ve kent içinde çeşitli kültürel ifadelerin bir arada var olması hâkimdir. Ancak, aynı zamanda Ensarioğlu'nun da belirttiği gibi kimliğin karmaşıklıkları ve “öteki” kavramı da vurgulanmaktadır. Postmodern kentlerde “öteki”; ana akım kültürel normlara direnen alt kültürler, etnik yerleşimler ve alternatif yaşam tarzları biçiminde görülmektedir [56]. Farklılığın kutlanması olumlu olsa da bazen kültürel farklılıkların egzotik veya yeni olarak pazarlandığı ve tüketildiği yerde “öteki”nin metalaştırılmasına yol açmaktadır [57].

İçinde bulunduğumuz son yıllara bakıldığında ise küreselleşmenin, kültürel alışverişleri ve ekonomik eşitsizlikleri yoğunlaştırarak kent ile “öteki” arasındaki ilişkiyi daha da karmaşık hale getirdiği gözlenir. Kentler artık küresel düğümlerdir ve çeşitli insanları, malları ve fikirleri birbirlerine bağlarlar. Sassen [58], bu dönemdeki küresel kentlerde “öteki” olanı; göçmen nüfuslar, ulusötesi topluluklar ve küresel ekonomiye tam olarak katılamayacak ekonomik olarak dezavantajlı gruplar olarak tanımlamaktadır. Harvey [59]; küreselleşmenin, soylulaştırma yoluyla ayrıcalıklı kentsel alanlar oluşturduğunu ve bu mekânsal dinamiklerle toplumsal bölünmelerin şiddetlendiğini belirli grupların da “öteki” olarak marjinalleştirdiğini ifade etmektedir.

Yukarıda bahsedilenlerden çıkarımla denilebilir ki; kültürel norm ve değerler, kalıp ve önyargılar, toplumsal hiyerarşi ve güç dinamikleri, tarihsel ve yapısal faktörler, küreselleşme ve göç; modernizm-postmodernizm akımı ötekilik algısını etkileyen ve dönüştüren çok önemli dinamiklerdir. Bölüm boyunca aktarılan ötekinin tarihsel dönemde etkilendiği radikal evreleri ve ilişkili dinamikleri **Şekil 7** üzerinden kolayca okumak mümkündür. Yaşanan toplumsal dinamiklerle farklı dönemlerde bile olsa öteki hep göçmenler, ekonomik olarak dezavantajlı gruplar, toplumdan farklı gözükümler ve mekânsal olarak sistemin dışında bırakılanlar olarak karşımıza çıkarlar. Bölüm 2.3, öncelikle Michel Foucault ve sonraki akademisyenler tarafından teorize edilen heterotopyanın kapsamlı bir analizini sunarak heterotopyanın çağdaş kentsel çalışmalardaki önemini ve uygulamasını ortaya koyacaktır. Bu teorik keşfin ardından, belirli kentsel alanları heterotopya merceğinden inceleyerek bu ortamların "öteki" ile karşılaşmaları nasıl kolaylaştırdığını veya zorladığını araştırmamıza zemin hazırlamaktadır.

Çeşitli nüfusların kent merkezlerine akını, **artan toplumsal tabakalaşmaya** ve farklı toplumsal sınıfların yaratılmasına yol açtı.

Bu bağlamda "öteki", genellikle yerleşik kent- sel seçkinler tarafından farklı olarak algılanan **göçmenler ve çalışan yoksullar** gibi **marjinal grupları** ifade ediyordu (Harvey, 1989).

Bu grupların **endüstriyel bölgelere ve gecekondu mahallelerine mekânsal olarak ayrılması onların "öteki" statülerini güçlendirdi** (Engels, 1845).

Modernite, **ötekini evcilleştirerek farklılıktan arındırma**ya çalışan bir araç (İlter, 2006)

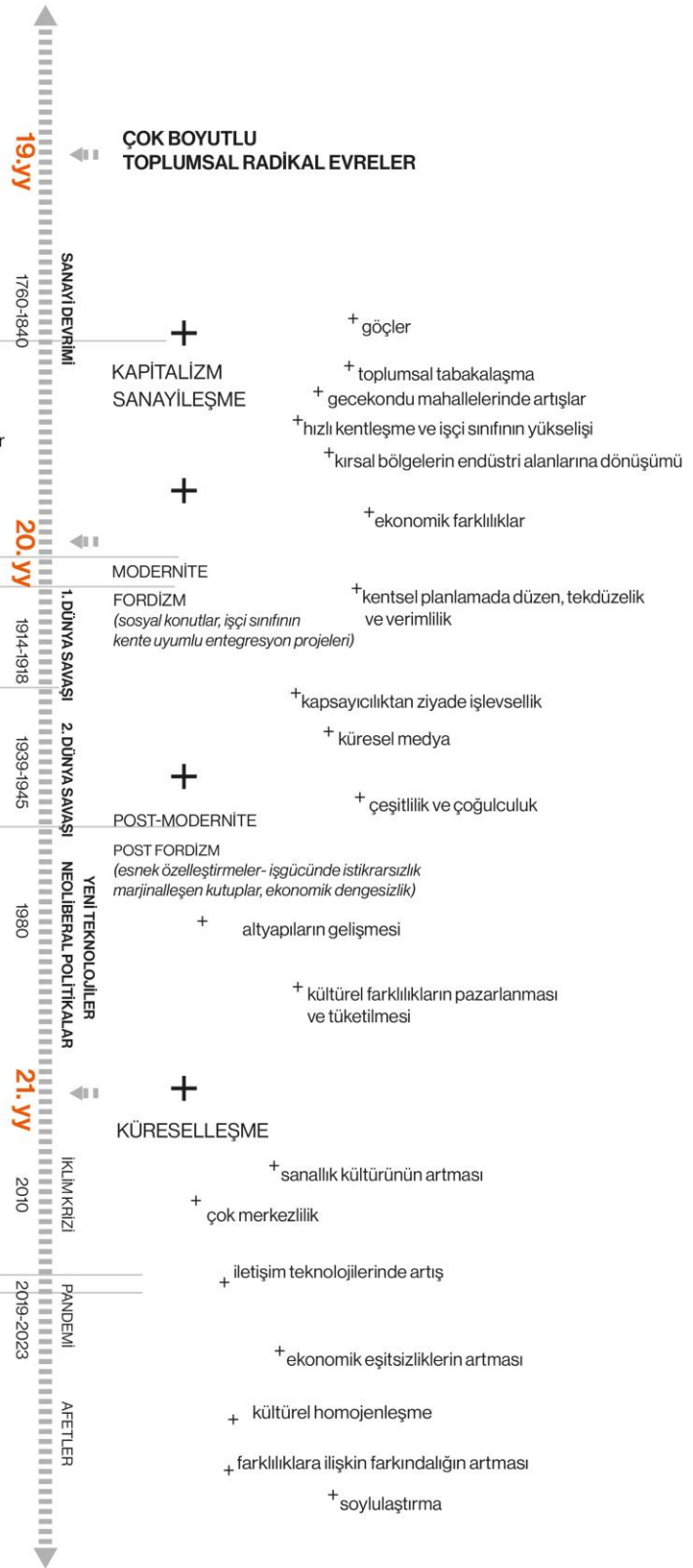
Modernist kentsel tasarımlar, genellikle **sosyal kapsayıcılıktan ziyade işlevselliği** önceliklendirdi ve bu da kentsel doku içinde **belirli grupların daha fazla marjinalleşme-** sine yol açtı (Jacobs, 1961).

Öteki, tek tipleştirilerek asimile edilmeye çalışır (Ensarioğlu, 2020)

alaycı bir tavırla **ötekini farklılıklarını kabul ettiğini ancak kendini daha üst seviyede tuttuğunu** (Ensarioğlu, 2020)

Küresel kentlerde "öteki", **göçmen nüfuslar, ulusötesi topluluklar** ve küresel ekonomiye tam olarak katılamayacak **ekonomik olarak dezavantajlı gruplar** tarafından temsil edilebilir (Sassen, 2001).

Küreselleşmenin, **soylulaştırma** ve **ayrıcalklı kentsel alanların** yaratılması da dahil olmak üzere **mekansal dinamikleri, sıklıkla toplumsal bölünmeleri şiddetlendirir ve belirli grupları "öteki" olarak marjinalleştirir** (Harvey, 2005).

Şekil 7: Öteki'nin değişiminde etkili olan radikal evreler ve ilişkili dinamikler

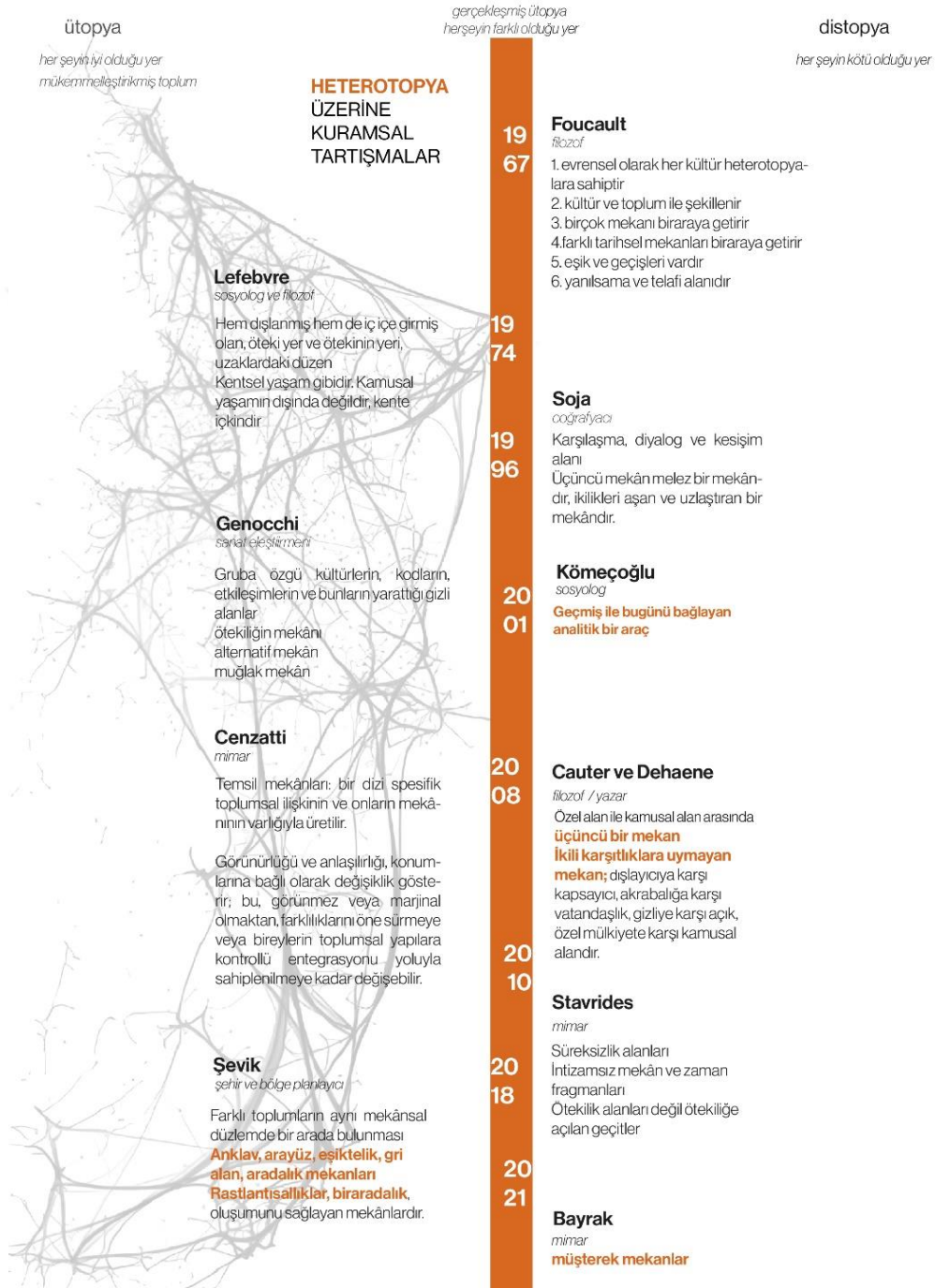
2.3 Bir Rastlantısallık ve Deneyim Mekânı Olan Kentsel Heterotopyalar

“Ütopiyalar teselli sağlar: Gerçek bir yerelliğe sahip olmasalar da, yine de içinde ortaya çıkabilecekleri fantastik, sorunsuz bir bölge vardır; uçsuz bucaksız caddeleri olan şehirlerin, muhteşem ekili bahçelerin, hayatın kolay olduğu, hayali yollar olmasına rağmen ülkelerin önünü açıyorlar. Heterotopyalar rahatsız edicidir, muhtemelen dili gizlice baltaladıkları için, şunu veya bunu isimlendirmeyi imkânsız hale getirdikleri için, yaygın isimleri paramparça ettikleri veya birbirine karıştırdıkları için. [. . .]”

(Foucault 1994:xviii)

Tıbbi bir terim olan heterotopya “normalde o bölgede bulunmayan türden bir dokunun hatalı gelişimi ile oluşan bir kitleye işaret eder” [60] [61]. Bir dokunun olması gerekenden farklı bir anatomik bölgede ortaya çıkarak farklı uzamsal ilişkilerde doku ile yarattığı melezlik diye tanımlanabilir [62]. “Terimin anlamında zaten sağlıklı/normal ve hasta/anormal arasındaki ikili ayrımları sorgulayan belirsizlik eğilimi mevcuttur” [61]. Biyoloji, tıp ve mimari, morfolojiye ilişkin ortak anlayışları paylaşmanın yanı sıra, oldukça karmaşık yapılar ve bu yapıların çevresine olan etkileri ile de ilgilenen karşılaştırılabilir disiplinlerdir [60]. Terimin tıp literatüründen sosyal bilimlere ve farklı disiplinlere geçişi ise Michel Foucault sayesinde gerçekleşir ve kavram pek çok kuramcının inceleme alanına girmektedir. **Şekil 8** üzerinden tarihsel süreç içinde heterotopya kavramı üzerine yapılan tartışmaları okumak mümkündür. Foucault’a göre heterotopyalar farklı, zıt ve uyumsuz varlıkların (ötekilerin) aynı mekânsal ve zamansal düzlemde beraber yaşayabileceği alansallıklardır [63]. Heterotopyalar “mükemmelleştirilmiş toplum veya tersi” olan “yerleşimler” değildir, gerçek yerleşimlerdir [63]. Bunlar; çevrelerindeki tüm diğer gerçek yerleşimleri aynı anda temsil eden, onlara karşı çıkan ve tersine çeviren “gerçekleşmiş ütopyalardır” dolayısıyla “tamamen farklıdırlar” [63].

Foucault'nun "heterotopya" kavramı, mekânlar ve toplumun örgütlenmesi üzerine çalışmalarının önemli bir unsurudur.

Şekil 8: Kuramcıların heterotopya kavramına yorumu ve mekân ile ilişkilendirmesi

Foucault heterotopik alanlarda toplumların farklı form ve işlevlerde heterotopyalar oluşturduğunu savunmuş ve bunu 6 ilke üzerine kurmuştur. Bu heterotopyaların bazı temel özellikleri şunlardır:

1. Tek bir kültüre bağlı evrensel bir heterotopya yoktur fakat dünya üzerindeki her toplum kültürlerine uygun heterotopyalar oluşturur. Her heterotopyanın kendine ait kuralları, rutinleri ve uygulamaları vardır.
2. Heterotopyalar statik değildir; toplum, tarihsel olarak ilerleyip şekillendikçe kültürün eşzamanlılığına bağlı olarak işlevleri ve yorumları gelişmektedir. Zamanla değişip yeni anlamlar kazanabilirler [63].
3. Heterotopya; kendi içlerinde uyumsuz olan birçok mekânı, tek bir gerçek mekânda yan yana getirme yeteneğine sahiptir. Heterotopyalar "**farklılığın**" veya "**ötekiliğin**" mekânlarıdır.
4. Heterotopyalar, **geleneksel zaman ve mekân anlayışına meydan okur**. Farklı tarihsel dönemleri tek bir mekânda sıkıştırarak (örneğin müzeler) veya belirli giriş ve çıkış zamanlarına sahip olarak (örneğin fuarlar) birden fazla zamansal boyutta var olabilirler.
5. Heterotopyalar her zaman onları hem izole eden hem de nüfuz edilebilir kılan bir açılma ve kapanma sistemini varsayar. Birçok heterotopyanın bir **eşiği veya geçiş yönü** vardır. Bireylerin belirli bir girişten geçmelerini veya onlara erişmek için bir geçiş töreni deneyimlemelerini gerektirirler. Heterotopya'ya girme eylemi çoğu zaman bir geçiş ya da dönüşüme işaret eder ve kontrollüdür.
6. Heterotopyalar yanılsama veya telafi alanıdır. "Heterotopyalar uç noktalarda yerlerdir; "düzensiz, kötü düzenlenmiş" olduğu kadar "mükemmel, titiz ve iyi düzenlenmiş" bir telafi alanı yaratır ve karıştırlar" [63].

Foucault'nun heterotopya kavramı, mekânların toplum normlarını nasıl yansıttığını ve onlara nasıl meydan okuduğunu anlamada bir çerçeve sağladığı için kültürel çalışmalar, kentsel planlama ve eleştirel teori gibi çeşitli alanlarda etkili olmuştur. Bu kavram bizi, içinde yaşadığımız ve karşılaştığımız mekânları nasıl algıladığımızı ve onlarla nasıl etkileşim kurduğumuzu yeniden düşünmeye davet eder. Gündelik yaşamın normları ve gelenekleriyle birlikte var olan ve çoğu zaman onlara meydan okuyan alanlardır. Bakıldığında kentsel alanlar, çeşitliliklerinden dolayı heterotopik unsurlar açısından zengindirler. Kentler ve bileşenleri; her biri kendine has özelliklere, işlevlere ve anlamlara sahip sayısız mekândan oluşmaktadırlar. Bu alanlar çoğu zaman bariz bir çelişki içinde bir arada var olurlar. Lefebvre [64], heterotopya kavramını Foucault'nun yaptığı gibi direkt geliştirmemiş olsa da mekânın üretimi ve kentsel çevrelerin toplumsal dinamikleri hakkındaki fikirleri, kentlerdeki mekânların nasıl alternatif veya karşı-kültürel özellikler kazanabileceği konusundaki tartışmaları barındıracak şekilde ele almıştır. Lefebvre'nin heterotopyaları *“plansız, gündelik hayatın içinde, anlık, insanların yapıp ettiklerinden, hissettikleri ve duyumsadıklarından doğar. Bu tür pratikler her yanda heterotopik mekânlar üretir”* [65]. *“Heterotopiler hem dışlanmış hem de iç içe girmiş olan, öteki yer ve ötekinin yeri, uzaklardaki düzendir”* [66]. Lefebvre özgür ve rastlantısal özellikleri heterotopyalara atfetmiştir. Cenzatti ise heterotopyaları temsil mekânı olarak tanımlamıştır. **“Temsil mekânları olarak heterotopyalar, bir dizi spesifik toplumsal ilişkinin ve mekânın varlığıyla üretilir. Toplumsal ilişki ve fiziksel mekânın sahiplenilmesi sona erdiğinde, hem temsil mekânı hem de heterotopya ortadan kalkar”** [61]. “Farklı örneklerde gerçekleşen toplumsal ilişkiler, farklı "yaşanan anlar" ve farklı temsil alanları üretir” [61]. Mesela farklı anlarda farklı ilişkileri barındırabilen sokak; pazar yeri işlevi gördüğünde ekonomik mekâna, protestolar yapıldığında politik mekâna, çocukların vakit geçirdiği alan olduğunda oyun mekânına dönüşmektedir. Fiziksel bir mekânın mülkiyetinin

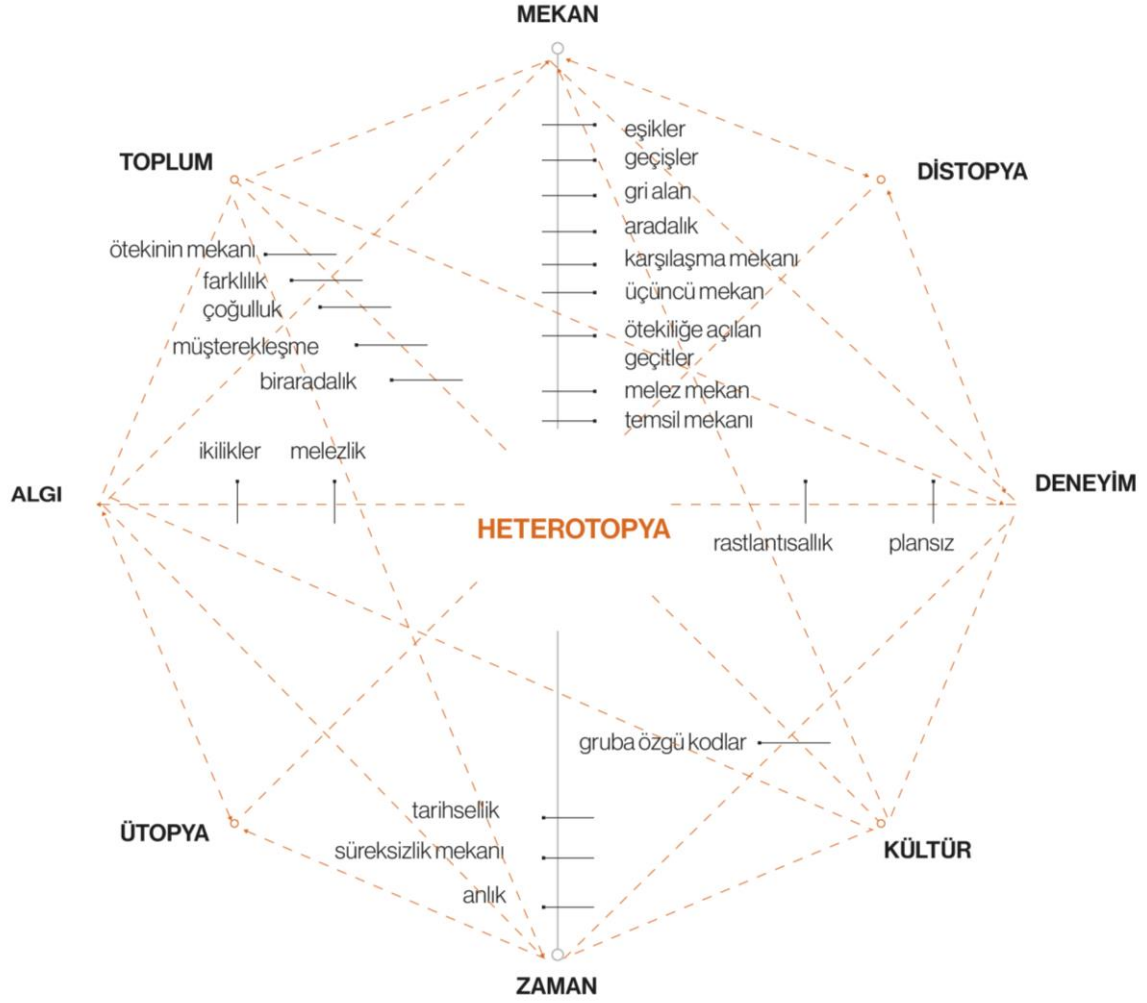
içini önemle dolduran ve mekânı farklı kılan şey, mekân ile kurulan etkileşimidir. Aynı fiziksel mekân, içinde yaşayan sosyal gruplara bağlı olarak zaman içinde veya eş zamanlı olarak farklı mekânsal anlamlar kazanabilir. Belki de Genocchio'nun [67] söylediği gibi **gruba özgü kültürlerin, kodların, etkileşimlerin ve bunların yarattığı gizli alanların** doğasında var olan 'ötekiliği' tam olarak kavrayamamamız nedeniyle bu alternatif mekânları anlamak tam olarak mümkün değildir.

Fakat Soja'nın "üçüncü mekân" kavramı, heterotopya kavramını anlamamıza yardımcı olur çünkü bu iki kavram, mekân ve yer anlayışımızı geleneksel, ikili algıların ötesine genişletme girişiminde ortak noktalar paylaşırlar. Soja'nın [68] çalışmaları, heterotopyalar da dâhil olmak üzere mekânların nasıl üretildiğine, deneyimlendiğine ve hâkim mekânsal anlatılara meydan okuyabileceğine dair bilgiler sunmaktadır. Soja'nın eleştirel ve dönüştürücü düşünme biçimi ile zaman, mekân, yer ve kentsel çevre kavramlarını kesiştirerek geliştirdiği "**üçüncü mekân**"; mekânsallığın karmaşıklığını kabul etmektedir ve **fiziksel mekân, zihinsel mekân ve mekânın sosyal inşası arasındaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır**. Soja [68] "üçüncü mekân" kavramınının; kentsel çevrelerin karmaşıklığını, sosyal, mekânsal ve kültürel boyutların karşılıklı etkileşimini anlamada kritik ve dönüştürücü olduğunu belirtmektedir. Soja'nın **üçüncü mekân**; fiziksel-zihinsel mekânlar, gerçek-hayali yerler veya nesnel-öznel deneyimler arasındaki ayrım gibi geleneksel kentsel analizin **ikili karşıtlıklarının ötesine geçmektedir**. **Üçüncü mekân melez bir mekândır, bu ikilikleri aşan ve uzlaştıran bir mekândır**. Farklı bakış açılarının, kimliklerin ve anlamların bir araya geldiği bir **karşılaşma, diyalog ve kesişim alanıdır**. Soja'nın **üçüncü mekân**; **bizi arada kalanları, kenarları, kentsel dokudaki örtüşmeleri ve ötekiyi görmeye çeker**. Farklılıkları bir araya getiren kentin gergin sınırları, diğeri ve ötekini birbirine karıştırır. Bu noktada sosyal heterojenlik ve sınırların muğlaklığıyla

araştırmalara konu olan öteki, kent kavramını da var eden birincil kent aktörü olarak karşımıza çıkar. Soja'dan farklı olarak Stavrides [69], heterotopyaları; **yüzleşmelere açık direniş mekânı, ötekilik alanları değil ötekiliğe açılan geçitler** olarak tanımlamıştır ve heterotopya kavramını **eşik** kavramı ile yeniden ele almıştır. Birbirleriyle zıt, farklı toplumsal grupların aynı mekânsal düzlemde bir arada bulunması ve kaçınılmaz olarak ortak mekânlarda karşılaşması durumunu irdelemektedir. Eşikler, öteki ile benin karşı karşıya gelmesi ile **rastlantısallıklara, bir aradalığa, siyah ve beyaz alandan ziyade gri alan oluşumunu sağlayan mekânlardır.**

Cauter ve Dehaene [70] Hippodamus'un ütopyasının Van Pelt tarafından beş kareli şehir temasıyla ifade edildiğinden bahsetmektedir. Bu şehirde tapınaktan mezarlığa kadar uzanan çapraz ara alanda, tiyatro, stadyum, palaestra, hipodrom, spor salonu vb. gibi tüm 'diğer mekânların' kapsayıcı alanını temsil ettiğini belirtmiştir. Bu ara alan, üçüncü mekâna, kültürel mekâna karşılık gelir yani heterotopya'ya. Bu kategoriye ait olan mekânlar, ikili karşıtlıklara uymaz: **dışlayıcıya karşı kapsayıcı, akrabalığa karşı vatandaşlık, gizliye karşı açık, özel mülkiyete karşı kamusal alandır ve karşılaşmalara imkân tanımaktadır.** Mülkiyet meselesi çoğu zaman bu yerlerin heterotopik karakteri açısından önemsizdir.

Bayrak [71] ise kentleri, farklılıkların gündelik hayatta yollarının keşiştiği müşterek mekânlar olarak tanımlamaktadır. Kentte özelleştirmelerin, tek tipleştirmelerin ve zorunlu düzen baskıların müşterek mekân gibi paylaşımları, farklılığı ve etkileşimi sağlayan ara durakları engellediğini belirtmektedir. Alternatif mekân üretimini sağlayan ötekilik mekânı heterotopyaların inşasının önemini sıklıkla vurgulamaktadır. *“Bu bağlamda heterotopik mekânlar yaratabilmenin yolunun **müşterekleştirici pratiklerden ve müşterekler siyasetinden geçtiği savunmaktadır.**”*

Şekil 9: Kentsel heterotopyaların oluşturduğu mekânsal ve toplumsal özellikler

Şekil 9 üzerinde kentsel heterotopyalarda insanların algı ve deneyimleriyle zaman içerisinde oluşturduğu mekânsal ve toplumsal özellikler, çok boyutlu bir çerçeve üzerinden gösterilmektedir. Bu diyagramda, mekân, toplum, algı, zaman, kültür ve deneyim gibi farklı eksenlerde kesişen ütopya ve distopya arasında yer alan heterotopyanın çeşitli özellikleri görsel olarak haritalanmıştır. Her eksen, heterotopik alanı tanımlayan ilgili alt kavramları ifade etmektedir. Mekân ve zaman eksenini; eşikler, geçişler ve üçüncü mekân gibi terimleri içererek heterotopik mekânların akışkan ve çoğunlukla paradoksal doğasını vurgulamaktadır. Toplum ve kültür eksenini; farklı kimlikleri, gruba özgü kodları ve bunlarla beraber oluşan çeşitliliği,

çoğulluk ve biraradalığı ele alır ve bu alanların toplumsal etkilerini yansıtmaktadır. Diyagram, bu alt kavramları haritalandırarak heterotopyanın karmaşıklığını ve çok yönlü doğasını vurgulayarak kendine özgü, dönüştürücü ortamlar yaratmak için geleneksel mekânsal ve toplumsal sınırları nasıl aştığını da ortaya koymaktadır.

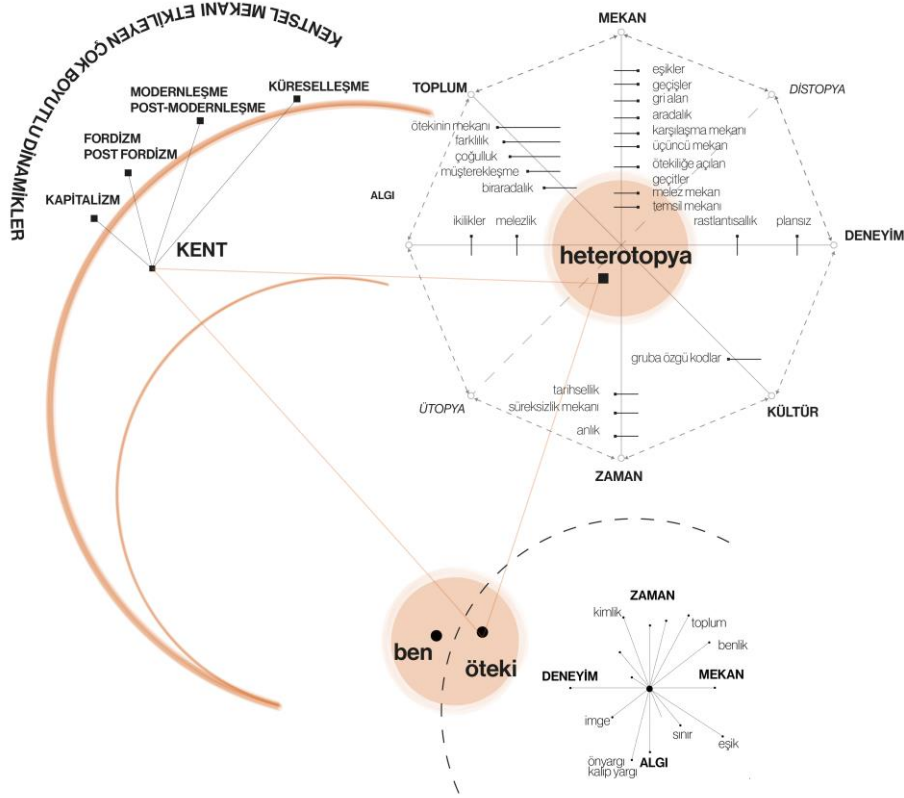
O hâlde kentsel heterotopyalar, kentsel alanların karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak için benzersiz bir alan açar. Bu heterotopyalar yalnızca fiziksel alanlar değildir, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve zamansal boyut katmanlarıyla doludur. Toplumun içinde bulunduğu kültür, mekân, zaman, deneyim, algı etkileşimiyle şekillenir ve farklılıkları, ikilikleri bir araya getirerek melezlik oluşumuna imkân tanır. Düzen ve düzensizlik, kalıcılık ve geçicilik, dâhil etme ve dışlama arasındaki gerilimi somutlaştırır. Çeşitli ve genellikle çelişkili unsurları bir araya getiren kentsel heterotopyalar, potansiyel ve dönüşüm alanları yaratırlar.

Kentsel heterotopyaları yorumlarken bunların direniş ve alternatif sosyal uygulamalar alanları olarak çalıştığını açıkça gözlemleriz. Bu heterotopyalar, marjinal gruplar için bir aidiyet duygusunu teşvik etmektedir ve kültürel melezlik için bir ortam sağlamaktadır. Statik değildir, dinamik olarak gelişirler ve sürekli olarak içlerinde yaşayanların etkileşimleri ve uygulamaları tarafından yeniden tanımlanırlar. Bu mekânlar, farklı gruplar arasında karşılaşmaları ve diyalogları kolaylaştırmakta, böylece daha kapsayıcı ve çoğulcu bir kentsel yapıyı teşvik etmektedir. Ayrıca, kentsel planlama ve kalkınmanın homojenleştirici eğilimlerine meydan okuyarak, çeşitliliği ve farklılığı kucaklayan bir kentsel yaşam anlayışını vurgulamaktadırlar. Bu nedenle, 'ötekinin' hoş görülmediği alanlar olarak değil, aynı zamanda aktif bir şekilde dâhil edildiği özgürleşme alanı olarak değerlendirilirler.

2.4 Bölüm Sonucu: Öteki- Kent-Heterotopya Kavramlarının Etkileşimi

Sonuç olarak, kentsel mekânda farklılıkları yaratan ve çoğaltan, ikiliklerle kentin anlaşılmasını sağlayan şey ötekinin çeşitliliği ile mümkün kılınmaktadır. Öteki, **benliğin kimlik** oluşumunu etkilerken aynı zamanda içerisinde bulunduğu **toplumun önyargıları** ve değerleri tarafından da şekillenmektedir. Bu nedenle, insan kendisine her daim bir öteki bulma eğilimindedir. Öteki ile benin karşılaştığı mekânlar, yani heterojenliği simgeleyen, farklı ve uyumsuz unsurların bir arada bulunduğu mekânlar; kentsel heterotopyalardır. **Kentsel heterotopyalar, birbirinden farklı toplulukların ve grupların uyumuna bakılmaksızın beklenilmeyen yerlerde bütünlük oluşturabilmesini simgelemektedir.** Bu mekânlar; sosyal, kültürel ve fiziksel olarak çeşitlilik arz eden ve farklılıkların iç içe geçtiği alanlardır. Tez kapsamında literatür analizi ile yeniden strükture edilen etkileşim şeması (**Şekil 10**) göstermektedir ki; kentsel mekân, öteki ve heterotopya kavramları kentin şekillenmesinde etkili olan olgularla direkt ilişkilidir ve etkileşim halindedir. Bu üç ana kavram; mekânsallık, zamansallık, algısallık ve deneyim düzlemlerine bağlı olarak farklılaşarak dönüşüp yeni anlamlar kazanabilmektedirler. Yani anlamları statik değildir ve birbirleri ile bağlantılıdır. Aynı zamanda bu kavramlar toplum ve doğa ile karşılıklı, sürekli etkileşim içerisindedir. Benlik ve öteki arasındaki ilişki; kişisel kimlik, toplumsal yapılar, mekânsal ortamlar arasındaki dinamik etkileşimle şekillenirken heterotopyalarda görünür olmaktadır. "Heterotopya" kavramı melezliklerin, ikiliklerin, farklılıkların mekânı olarak içerisinde barındırdığı sayısız potansiyelle öteki olana yaklaşımaya, onlarla karşılaşmaya, müşterekleşmeye, bir aradalığa olanak sağlamaktadır. Günümüzde kentlerde teknolojik ağların artması ve altyapıların genişlemesiyle kentsel mekânda farklı ötekilerin ve farklı heterotopyaların oluştuğu gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki ve belki de en Kentler yalnızca insan eliyle şekillenmiş yapılar değildir aynı zamanda doğal unsurlar da

kentlerin önemli bir bileşenidir. belirgin olanı, kentlerin hızlı oluşumu sürecinde hem toplumsal hem mekânsal olarak kentsel-kırsal meselelerin bir arada bulunması durumudur.

Şekil 10: Öteki-kent-heterotopya kavramları arasındaki etkileşim şeması

Kentlerin doğaya ait unsurlarının insan eliyle hızla şekillenmesi, zaman zaman beklenmedik biçimlerde bütünlük oluşturmasını sağlamakta ve kültür-doğa arasındaki sınırları muğlaklaştırmaktadır. Bu muğlaklık, doğal ve sosyal unsurların bir arada bulunduğu kentlerin heterotopyal özellikler taşımasını sağlamaktadır. Çeşitlilik ise kentlerin heterotopyal özelliklerini belirginleştirirken aynı zamanda farklı sosyal, ekolojik ve mekânsal dinamiklerin bir arada bulunduğu bir yapıyı ortaya koymaktadır. Tez araştırmasının üçüncü bölümünde bu etkileşimin nasıl gerçekleştiği heterotopya kavramının toplumsal ve ekolojik olarak sınıflandırılmasıyla detaylandırılmaktadır.

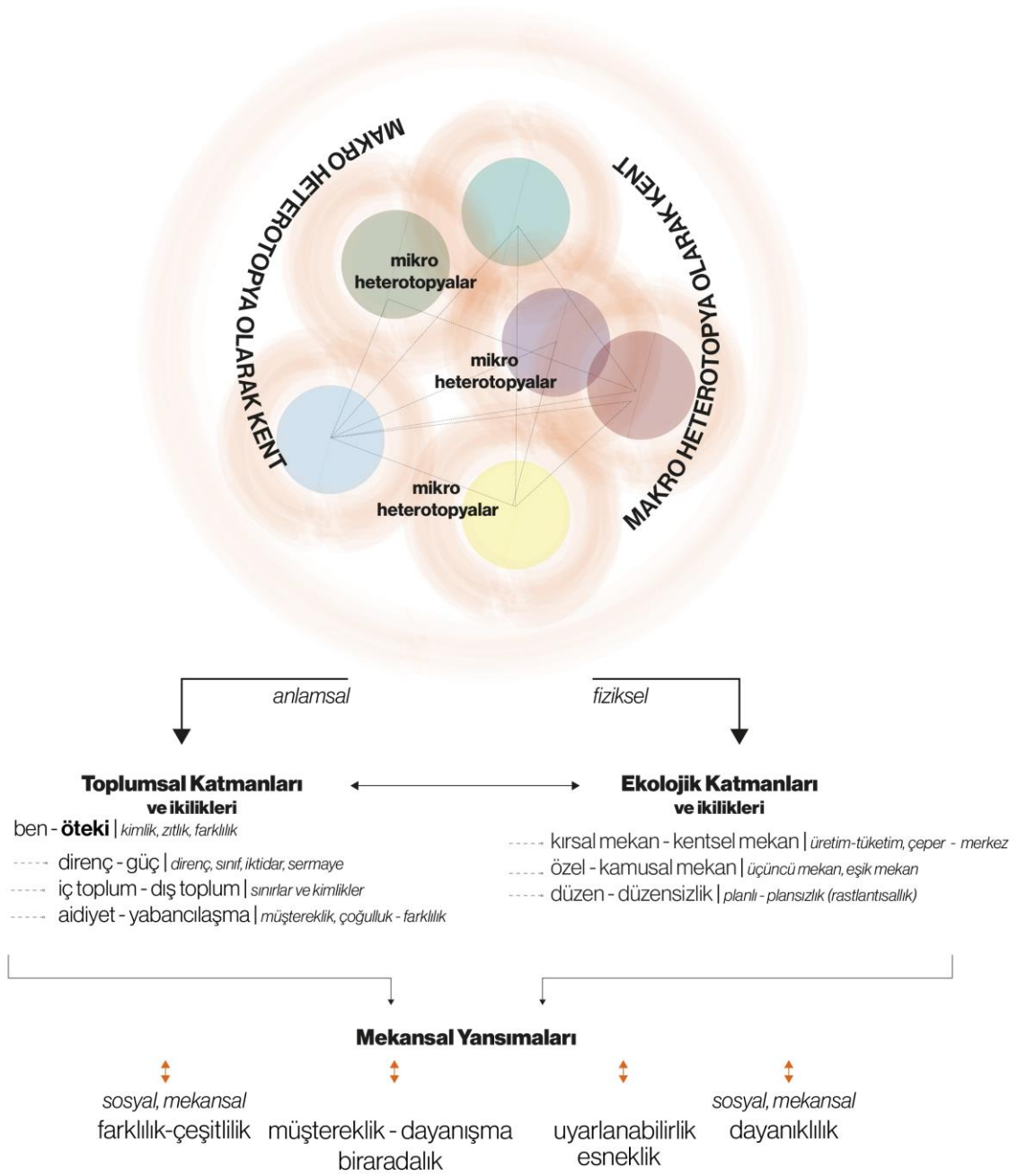
BÖLÜM III

MAKRO VE MİKRO HETEROTOPYALARIN KATMANLAR VE ALT İKİLİKLERLE ELE ALINMASI

İnsan merkezli “homotopyalardan” “bakteriotopya”lara kadar farklı sınıflandırmalara ihtiyaç duyan heterotopya katmanları vardır [72]. Kentler ile ilgili farklı ölçeklerde “metrotopya” ve “megatopya”lar heterotopya yazınında bulunmaktadır[72]. Hatta kentlerin her yeri heterotopya haline gelmiştir [73]. Heterotopya kavramı araştırma boyunca oluşturulan ilişkiler ağına göre ölçeklendirilecek olursa kent içinde makro ve mikro ölçekte heterotopyalar olduğu söylenebilir. Kentler; birden fazla anlam katmanını içeren, farklı insan gruplarının ve kültürlerin bir araya gelerek insan deneyiminin karmaşık ve çok boyutlu dokusunu oluşturan ölçeklerarasılığı içerisinde barındıran mekânlardır. Makro heterotopyalar toplumsal düzenin bazen içerisinde yer alan bazen alamayan düşünsel veya fiziksel mekânlar olarak tanımlanabilir. Kent ölçeğinde değerlendirilebilecek pek çok birbiri ile ilişkili özellikleri içerisinde barındırır. Mikro heterotopyalar, kent içindeki küçük ölçekli mekânlar veya daha yerel düzeyde heterotopya özellikleri sergileyen heterotopyalar olarak belirtilebilir. Günümüzde, toplumsal ve ekolojik dinamiklerle mikro heterotopyalar değişmekte ve makro heterotopyalar hızla şekillenmektedir. Kentlerin ekolojik katmanları, sürdürülebilirlik ve çevre bilinci açısından büyük önem taşıırken toplumsal katmanları ise sosyal uyum, farklılıkların kabulü ve sosyal adalet gibi konuları ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle; mikro heterotopyalar içerisindeki ekolojik ve toplumsal katmanlar, makro heterotopyaların mevcut dinamiklerini ve gelecekteki yönelimlerini anlamak için kritik öneme sahiptir. Ekolojik ve toplumsal katmanlar, birbirini tamamlayıcı özelliklere sahiptir. Ekolojik katmanlar, doğal ve insan yapımı çevrelerin iç içe geçtiği mekânlar olarak kentlerin biyolojik çeşitliliğini ve ekolojik sürdürülebilirliğini vurgularken toplumsal katmanlar

ise farklı sosyal grupların ve kültürel dinamiklerin bir arada bulunmasını ve etkileşimini ele almaktadır. Bu iki katman, kentin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu anlamak için birbirini tamamlayan ve destekleyen perspektifler sunmaktadır.

Literatür analizinde ele alınan ana kavramlar – *kent*, *öteki*, *heterotopya* – ilişkiselliğinde alt ikiliklerle yorumlanmıştır. Kent içerisinde bulunan küçük ölçekli mikro heterotopyalar toplumsal ve ekolojik katmanların üst üste gelmesi ile oluşmaktadır. Toplumsal katmanlar; ben – öteki üst ilişkisinde, diren-güç, iç toplum-dış toplum, aidiyet-yabancılaşma ikiliklerini içermektedir. Ekolojik katmanlar ise insan ve doğa arasındaki ilişkilere odaklanır ve kırsal mekân-kentsel mekân, özel-kamusal, düzen-düzensizlik ikilikleri ile ele alınmaktadır. Bu ikilikler, makro heterotopyaları tanımlayan karmaşık ilişkilerin ve etkileşimlerin araştırılmasını kolaylaştırarak kentsel yaşamın çok yönlü doğasına dair öngörüler sunmaktadır. **Şekil 11** üzerinde yukarıda da açıklanan mikro heterotopyaların alt katmanları, ikilikleri ve etkileşimleri gösterilmektedir.

Şekil 11: Kentlerde bulunan mikro heterotopyalar ve ilişkili kavramları

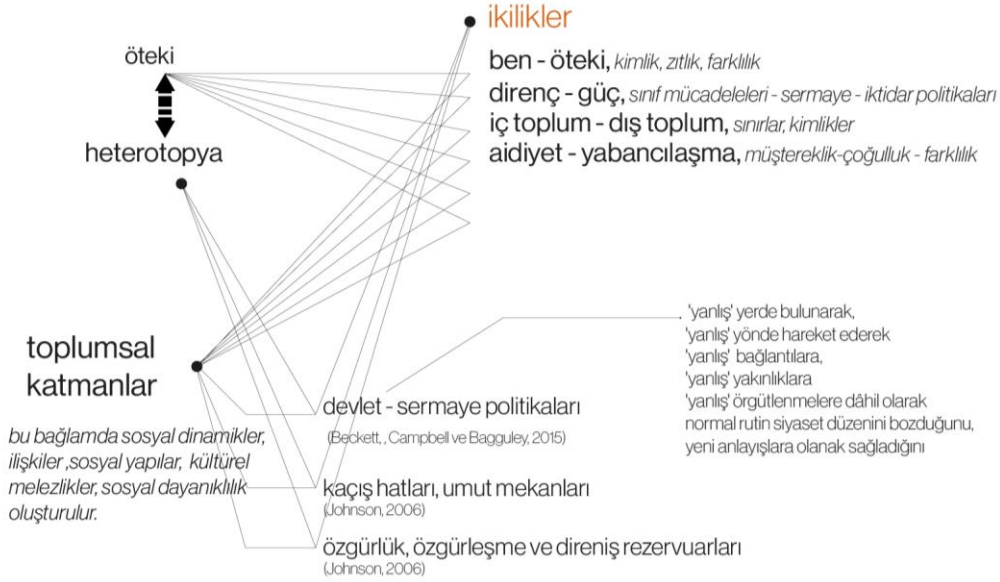
3.1. Toplumsal Katmanlar ve Alt İkilikleri

Bu bölüm, kavramsal çerçeveyi oluşturan *kent, öteki ve heterotopya* kavramlarının ilişkiselliği incelendiğinde toplumsal boyutta anlamsal olarak ortaya çıkan ikilikleri içermektedir.

Toplumsal heterotopyalar; toplum ve toplumsal hareketler, toplumsal eylemler, farklılık ve bir aradalık durumlarını ifade etmektedir [74]. Bu bağlamda ben ve öteki ilişkisinde; direnç-güç, iç toplum-dış toplum, aidiyet-yabancılaşma ikilikleri incelenmiş ve bunlara bağlı olarak sosyal dinamikler, ilişkiler, sosyal yapılar, kültürel melezlikler ve sosyal dayanıklılık keşfedilmiştir **(Şekil 12)**.

Toplumsal heterotopyalar [74] devlet ve sermaye politikaları yönünden bakıldığında ya 'yanlış' yerde bulunarak ya 'yanlış' yönde hareket ederek ya da 'yanlış' bağlantılara, yakınlıklara veya örgütlenmelere dâhil olarak normal rutin siyaset düzenini bozmakta ve yeni anlayışlara olanak sağlamaktadır. Toplumsal hareket heterotopyalarında tanımlanan bu olgular direniş ve ihlal eylemlerini kolaylaştırmaktadır. Alternatif düzenleme alanları olarak potansiyeller oluşturmaktadırlar [75]. Hetherington, Foucault'nun heterotopya kavramını 'karşı-hegemonik' alanlar olarak yorumlamıştır [74]. Heterotopyalar, normdan kaçış yolları sağlayarak alternatif söylemsel oluşumların ve alternatif gerçekliklerin kurulmasına imkân tanımaktadır. Foucault'nun heterotopyaları normların ihlal edildiği alanlardır. Bu normlar mekânsal olabilir veya olmayabilir ancak kesinlikle mekânsal ile sınırlı değildir [74]. Ayrıca, toplumsal katmanların “iktidardan kaçış yolu” ve “kaçış hatları” sunduğunu belirtmiş ve onları umut mekânları olarak tanımlanmıştır [76]. Heterotopyaları kurtuluş alanları veya özgürlük, özgürleşme veya direniş rezervuarları olarak görmek yerine bunların özgürleştirici özelliklere sahip alanlar, eğlenceli, deneysel alanlar olarak görülmesinin daha iyi olacağını öne sürmüştür. Heterotopyalar farklı düşünmenin, farklı olmanın ve dolayısıyla özgürlük çalışmalarına

girişmenin mümkün olduğu ihlalsci alanlardır. Bu alanlar hem düzeni tehdit eder hem de yeni bir düzenin kurulması için gereklidir.

Şekil 12: Toplumsal katmanların ilişkileri ve alt ikilikleri

Ben ve Öteki İlişkisi: Öteki kavramının inşasında, her zaman ben'in varlığına ihtiyaç vardır. Özellikle Bakhtin'in [41] açıklaması, Ben'in öz-bilincinin oluşumunda Öteki'nin rolünü vurgulamıştır. Ben, ancak "Öteki" aracılığıyla kendini tanıyabilir ve tanımlayabilir. Bu ikilik, toplumdaki kimlik ve ötekileştirme süreçlerinin temelini oluşturmaktadır. Kentsel heterotopyalar, doğası gereği barındırdığı zıtlıkları ve farklılıkları vurgular, ben-öteki arasındaki farkları barındırır ve ikilikleri bir araya getirir. Bu mekânlar, farklı kimliklerin, kültürlerin ve grupların bir araya geldiği, etkileşime geçtiği ve birbirini anlama fırsatı bulduğu alanlardır. Heterotopyalar, zıtlıkların bir arada bulunabildiği, birbirine karıştığı ve yeni anlamlar kazandığı mekânlardır. Toplumsal dinamiklerin yeniden sentezlendiği ve kendine özgü mekânsal pratikleri yeniden oluşturduğu mekânlardır. Ben ve öteki arasındaki ilişkiyi mekânsal olarak somutlaştıran alanlardır.

Direnç – Güç: Marx ve Engels, kentsel mekânların, sınıf mücadelelerinin ve toplumsal direnişlerin alanları olduğunu belirtmiştir [25]. Bu ikilikte direnç; işçi sınıfının, kent yoksullarının, dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik baskılara karşı verdikleri mücadeleyi temsil etmektedir. Güç ise sermaye ve otorite odaklarının bu direnişleri bastırma ve kontrol etme çabalarını ifade etmektedir. Bu ikilik, kentsel mekânlardaki sosyo-politik dinamikleri ve bunların yarattığı özgün mekânsal kimlikleri anlamak için önemlidir. Kentsel heterotopyalar, direnç ve güç arasındaki dinamiklerin açıkça görülebildiği mekânlardır. Bu nedenle baskın güçlerin yanı sıra direnen grupların da bulunduğu alanları işaret etmektedir.

İç Toplum - Dış Toplum: İç toplum, bir topluluğun kendi içindeki ilişkilerini ifade ederken dış toplum bu ilişkilerin dışarısında kalan grubu simgelemektedir. Kentsel mekânlarda, belirli kriterlere göre kategorize edilen sınıfın dışında kalan topluluklarla içeridekiler arasındaki ilişkileri anlamak için önemli bir ikiliktir. Bu ikilik, kentsel mekânların sosyal yapısındaki farklılıklarını anlamak için önemlidir. İç toplum ve dış toplumun beraber ele alındığı kentsel heterotopyalar, toplumsal sınırların ve kimliklerin yeniden tanımlandığı mekânlardır.

Aidiyet – Yabancılaşma: Aidiyet, bireylerin kentsel mekânlara ve topluluklara duydukları bağlılığı ifade eder. Aidiyetin aksine yabancılaşma; bireylerin endüstrileşme, küreselleşme, modernleşme gibi kentsel dinamiklerle kendilerini dışlanmış hissetmelerini ya da bilinçsizce yaşadıkları topluluktan uzaklaşmayı simgelemektedir. Bu ikilik, kentsel yaşamın bireyler üzerindeki sosyo-psikolojik etkilerini ve bunun mekânsal yansımalarını anlamak için çok önemlidir. Kentsel heterotopyalar, aidiyet ve yabancılaşma deneyimlerini bir arada barındıran, farklı grupların bir araya gelmesine olanak tanıyan mekânlardır.

3.2 Ekolojik Katmanlar ve Alt İkilikleri

“Doğayla baş başayken kendimizi öylesine rahat ve keyifli duymamızın nedeni, doğanın bizim hakkımızda bir görüşü olmayışıdır.”

W. F Nietzsche

Peki, bizim doğa ile ilgili görüşlerimiz neler?

Oğuz [77] insanın kendini anlamaya başlamasından itibaren doğanın karşısında veya yanında olacak şekilde konumlandığını belirtmiştir. *“Doğaya hükmedebileceğini ve onu şekillendirebileceğini fark ettiğinde ise kendini bir daha doğanın bir parçası olarak görmediğini”* vurgulamıştır. İnsanoğlu doğayı kontrol etme, dönüştürme üstünlüğünü fark ettiğinden beri temel ihtiyaç olan barınma, giyinme, yiyecek, enerji ve kaynak ihtiyaçlarını doğadan elde etmektedir. Fakat artan taleplerle doğa üzerinde oluşturduğu baskı ile ekosistem dayanma gücünü dengeleyememe durumu geri dönülemez sorunları beraberinde getirmektedir [78]. Şüphesiz ki bu müdahalelere tepki olarak karşımıza çıkan çağımızın en önemli sorunlarından biri iklim krizidir. Ani hava değişimleriyle yaşanan sel ve taşkınlar, hava sıcaklığının yükselmesinin neden olduğu orman yangınları, iklim değişikliğine bağlı yaşanan gıda krizi ve güvenli gıdaya erişim, ekosistemin bozulmasıyla oluşan salgın hastalıklar ve bunlarla dolaylı bağımlı diğer krizler; günlük rutinleri etkileyen, önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum insanların en fazla yaşadığı kent bölgelerinin kırılganlığına neden olurken diğer taraftan insanların gündelik rutinlerini de doğrudan etkilemektedir. İçinde bulunduğumuz kapitalist şehircilik anlayışla sanayi bölgelerinin genişlemesi, üretim – tüketim hızının artması İstanbul’un, beklenmedik şekilde hızla yapılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum kaynak ve enerji tüketimini beraberinde getirmiş ve buna bağlı çevresel kirlilikler de

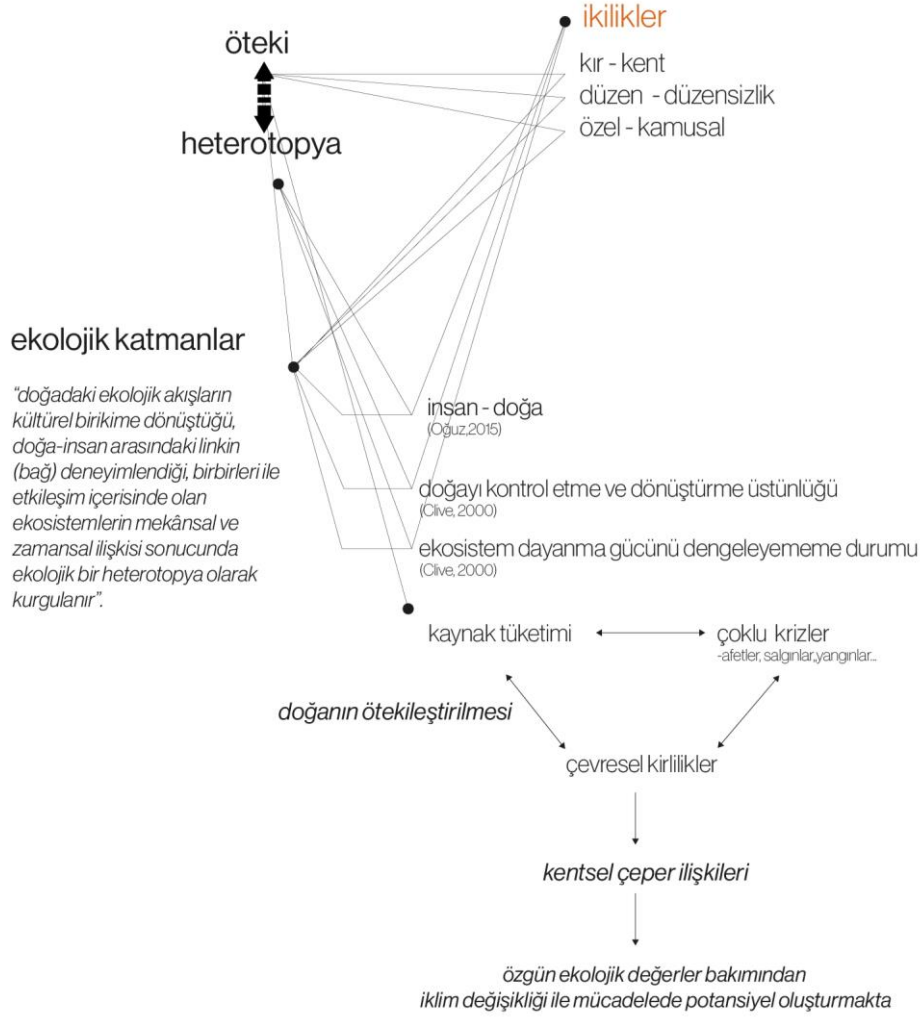
hızla artmaya başlamıştır. Kentin bu bağlamlarda büyümesi için gereken hammadde ihtiyacını kendine en yakın doğal alanlardan karşılamaktadır. Bu durum “yoğun yapılaşmış alanların aksine, alternatif kullanımlarla değerlendirilebilecek ve kente nefes aldırabilecek alanlar ...”

[79] olarak tanımlanan kentin çeper bölgesindeki doğal kaynaklarının hızla tüketilmesine, kendiliğinden gelişen sosyal ve ekolojik ekosistemin tahribine, “doğanın ötekileştirilmesine” [77] neden olmaktadır.

Fakat çeper bölgeleri aşağıda belirtildiği gibi çoklu krizlerle mücadele de potansiyel değer taşımaktadır. “Morfolojik bölge tanımlayan kentsel çeper kuşak alanları, sahip olduğu özgün ekolojik değerler bakımından iklim değişikliği ile mücadelede potansiyel oluşturmaktadır”dır [80].

Bu bölüm temelde OliVelo LAB’in [81] ekolojik heterotopyasından ilham almaktadır. “Doğadaki ekolojik akışların kültürel birikime dönüştüğü, doğa-insan arasındaki linkin (bağ) deneyimlendiği, birbirleri ile etkileşim içerisinde olan ekosistemlerin mekânsal ve zamansal ilişkisi sonucunda ekolojik bir heterotopya olarak kurgulanır”.

Tez kapsamında ekolojik katmanlar bağlamında, düzen-düzensizlik, özel-kamusal, kır-kent ikilikleri incelenmiştir. **Şekil 13** üzerinden bu ilişkileri ve ikilikleri okumak mümkündür.

Şekil 13 Ekolojik katmanların ilişkileri ve alt ikilikleri

Kır-Kent İlişkisi: Melez kent tanımı [2], kentsel mekânların hem doğal hem de sosyal bileşenlerin birleşimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede, kent ve kır arasındaki ilişki; bir karşıtlık değil, sürekli bir etkileşim ve dönüşüm sürecidir. Kent ve kır arasındaki değişen ilişki tarihsel bir temele dayanmaktadır ve üç aşamada incelenir; insan ekolojisi, endüstriyel ekoloji ve kentsel politik ekolojidir [38]. Bu aşamalara göre geleneksel olarak kır ve kent arasındaki ilişki bir karşıtlık olarak ele alınsa da modern ve postmodern dönemlerde bu ikilik daha karmaşık bir hale gelmiştir. Kır ve kent arasındaki bu etkileşim, modern toplumların dinamik yapısını ve kentsel mekânların dönüşümünü anlamak için kritik bir öneme sahiptir.

Kentsel heterotopyalar, bir taraftan bu ikiliği bir araya getiren doğanın unsurlarını kent içinde barındırırken diğer taraftan kentsel özellikleri kırsal alanlara taşıyan mekânlardır.

Özel – Kamusal: İçerisinde bulunduğumuz kentsel mekânların hem özel hem de kamusal alanları hem de **üçüncü mekânları** vardır. Özel mekânlar, kişisel kullanıma yönelik olarak tasarlanırken kamusal mekânlar toplumsal etkileşim ve ortak kullanım için tasarlanmıştır. Özel ve kamusal mekânlar arasındaki ikilik, kentsel mekânların farklı kullanımlarını ve toplumsal yapılarını anlamak için önemlidir. Kentsel heterotopya kavramı, özel-kamusal ikiliğini aşmada kritik bir rol oynamaktadır ve üçüncü mekân kavramına referans vermektedir. Bu mekânlar; özel ve kamusal alanların kesiştiği, iç içe geçtiği ve birbirine dönüştüğü mekânlardır. Bireylerin ve toplulukların özgün bağlarıyla oluşup mekânı şekillendirirler. Bu nedenle normatif mekânsal düzenlerin ötesine geçerek yeni toplumsal ilişkilerin ve deneyimlerin oluşmasına imkân sağlarlar. Lefebvre'nin **yaşanan mekânı** ve Soja'nın **üçüncü mekân** kavramı bu ikiliğin aşılmasında heterotopyalarla örtüşen perspektifler sunmaktadır. Heterotopyalar; özel ve kamusal alanların net sınırlarla tanımlanmadığı, aksine bu **sınırların muğlaklaştığı** ve *melezleştiği alanlardır*. **Eşik, anklav ve gri alan kavramları**, heterotopyaların bu özelliklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olan diğer kavramlardır. Kentsel heterotopyalar; farklı grupların ve deneyimlerin bir arada var olmasına, etkileşime geçmesine ve normatif düzene meydan okumasına imkân vererek toplumsal ilişkilerin mekân üzerindeki dinamik ve dönüştürücü doğasını vurgulamaktadır.

Düzen – Düzensizlik: Kentsel müdahalelerin mekanik ve faydacı düzeni üzerinde, kentlerin düzenlenmiş ve planlı mekânlar olarak nitelendirmesini göstermektedir [82]. Ancak, kentlerin belirli kısımları düzensizlik ve kaos özelliklerine hakimdir. Bu ikilik, kentsel mekânların bazı alanlarındaki düzen ve düzensizlik arasındaki farkı incelemekte kritik önem taşımaktadır. Planlı

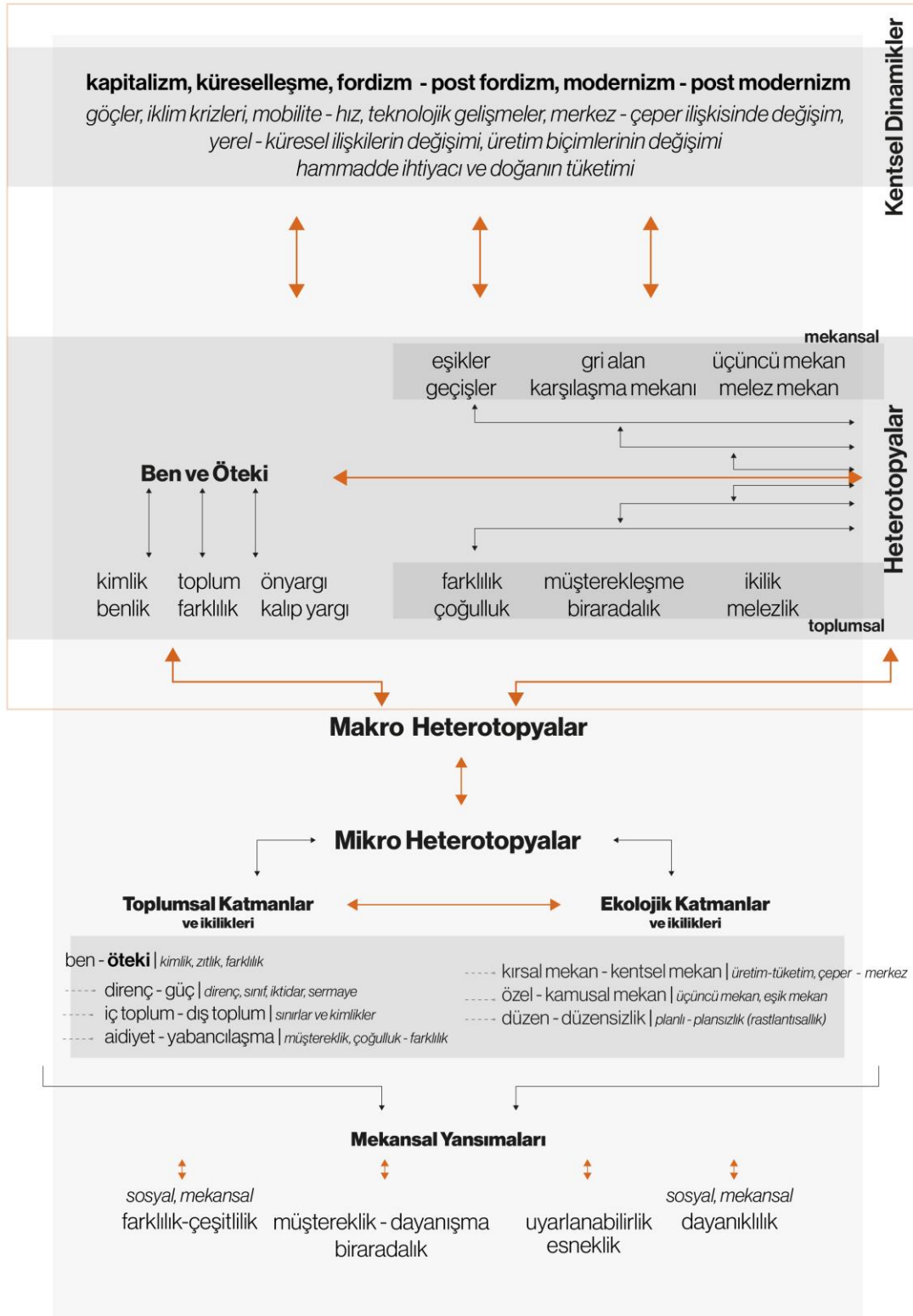
müdahaleler, kentsel mekânların düzeltilmesine ve kentlerin canlılığının sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu noktada kentsel heterotopyalar düzen ve düzensizlik arasındaki bu ikiliği sorgular ve bir araya getirir. Çünkü düzensiz gibi görünen bu kentsel mekanlar, aynı zamanda rastlantısallık ve kaos unsurlarını barındırabilirler.

3.3 Kavramsal Çerçeve: Makro ve Mikro Heterotopyaların Toplumsal ve Ekolojik Katmanlarla Etkileşimi ve Alt İkilikleri

Tez kapsamında oluşturulan ilişkiler ve etkileşimler ağı göstermektedir ki; çok bileşenli kentin oluşumu, farklılıkları yaratan ve çoğaltan, ikiliklerle kentin anlaşılmasını sağlayan şey ötekinin çeşitliliği ile mümkün olmaktadır. Öteki, içerisinde yaşadığı toplumun oluşturduğu kalıpları, önyargıları, farklılıkları ile karşı kimliği tanımlamakta ve benliği şekillendirmektedir. Kentsel heterotopyalar ise ötekilerin bir aradalığını, heterojenliği simgeleyen, farklı ve uyumsuz canlıların melezliklerine işaret eden mekânlardır. “Melez ve üçüncü mekân” [68] , “eşikler ve gri alanlar” [69], “karşılaşma mekânı” [70] kentsel heterotopyaların mekânsal yansımalarının anlaşılması için kritik öneme sahiptir. Bu mekânlar, dayanışma ağları ve müşterek pratiklerle ikiliklerin oluşumuna imkân tanımaktadır. Bu nedenlerle öteki ve kentsel heterotopya kavramları kentin sürekli değişim ve dönüşümüne neden olan kapitalizm, modernleşme, fordizm, küreselleşme, özelleştirmeler, göç ve teknolojik gelişmeler gibi kentsel dinamiklerle etkileşim halindedir. Tez araştırmasında kent, farklı ve birbiri ile ilişkili özellikleri içerisinde barındıran makro heterotopya olarak değerlendirilmektedir. Makro heterotopya olarak kent her biri birbiri ile etkileşim halinde olan daha küçük ölçekli mikro heterotopyaları içerisinde barındırmaktadır. Mikro heterotopyalar; sosyal, ekonomik ve politik olayları içeren toplumsal katmanlardan ve kentsel çevre konusunda önemli olan ekolojik katmanların kesişiminden oluşmaktadır. Toplumsal katmanlar; farklı sosyal grupların, toplulukların ve bireylerin bir arada

bulunduğu, sosyal etkileşimlerin ve dinamiklerin yoğun olduğu mekânlardır. Bu mekânlar; bireylerin kimliklerinin, değerlerinin ve normlarının şekillendiği, karşılaştığı alanlardır. Ekolojik katmanlar ise doğal ve insan yapımı çevrelerin iç içe geçtiği mekânlardır. Bu mekânlar; doğanın ve insan faaliyetlerinin bir arada bulunduğu, ekolojik dinamiklerin ön planda olduğu alanlardır. Bu mekânlarda, doğanın kendine özgü süreçleri ve insan müdahaleleri bir arada bulunmaktadır ve bu da ekolojik çeşitliliğin ve sürdürülebilirliğin vurgulanmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, mikro heterotopyalar içerisinde ekolojik ve toplumsal katmanlarla; makro heterotopyaların mevcut dinamiklerini ve gelecekteki yönelimlerini anlamak için kritik öneme sahiptir ve birbirinden bağımsız düşünülemez (**Şekil 14**).

Sonuç olarak kentler; sosyal, ekolojik ve mekânsal bileşenlerin birlikteliği ile oluşmakta ve bu bileşenler, farklı heterotopik mekânların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu heterotopik mekânlar, kentlerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıttığı gibi aynı zamanda toplumun, doğanın ve mekânın nasıl etkileşimde bulunduğunu ve bir arada var olduğunu göstermektedir.

Şekil 14: Kavramsal çerçeve: Makro ve mikro heterotopyaların toplumsal ve ekolojik katmanlarla etkileşimi ve alt ikilikleri

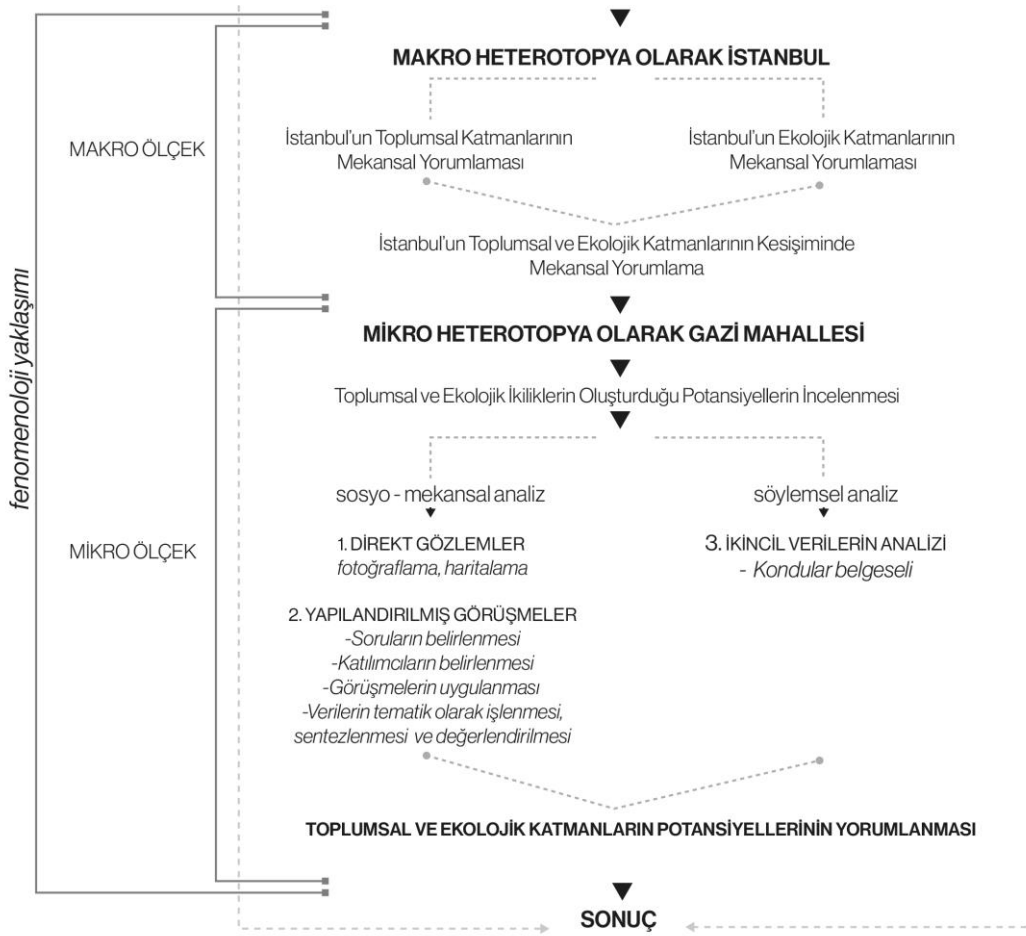
BÖLÜM IV

ALAN ÇALIŞMASI: İSTANBUL'UN ÖTEKİSİ VE BİR MİKRO HETEROTOPYA OLARAK GAZİ MAHALLESİ

Makro heterotopya kavramı; İstanbul'un toplumsal, ekolojik, tarihi katmanlarının canlı ve hala gözlemlenebilir hâli ile hayat bulmaktadır. İstanbul, gözlemlenebilir veya gözlemlenemeyen fakat hissedilebilen pek çok farklı dinamiği içinde toplamaktadır. Farklı tarihsel dönemleri ve medeniyetleri barındıran, geçmişin ve bugünün izlerini birbirine karıştıran bir kent halini almıştır. Kültürlerin kesişim noktası olması, bu kesişimin doğurduğu mekânsal çelişkileri barındırması hem bir sınırı olup hem de değişime açık kalışı, barındırdığı maddi unsurların yanında pek çok kültürde manevi unsuru da içine katmaktan çekinmiyor olması onu makro heterotopyaya dönüştürmektedir. Tüm bunları içerisinde barındırması, İstanbul kentinin toplumsal ve ekolojik katmanlarını mekânsal çerçeve içerisinde inceleyebilmemizi mümkün kılmaktadır. Bu bölümde, bahsi geçen incelemeyi ve oradaki potansiyelleri; sosyo- mekânsal ve söylemsel analiz yoluyla eleştirel olarak keşfedebilme eylemleri gerçekleştirilmektedir. Bunu yaparken makro ölçekten yani İstanbul bağlamından daha küçük ölçekteki mikro heterotopya özelliklerini içerisinde barındıran Gazi Mahallesi özeline doğru araştırma yapmak bu bölümün ana hedefidir.

4.1 Alan Araştırmasının Yöntemi

Alan araştırmasında makro ölçekten mikro ölçeğe ölçeklerarası bir okuma yapılmıştır. Makro ölçekte İstanbul kentinin toplumsal ve ekolojik katmanları incelenmiş ve ardından bu katmanların keşiminde yer alan mikro heterotopya yani Gazi Mahallesi ele alınmıştır. Mikro ölçekte okuma, sosyo mekânsal analiz ve söylem analizi yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 15: Alan araştırmasının yöntem ve aşamaları

Şekil 15 makro ve mikro ölçekte ele alınan yöntem ve aşamaları göstermektedir. Sosyo-mekânsal analiz, bölge içinde gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve doğrudan gözlemler temelinde yürütülmüştür. Yapılan görüşmeler, toplumsal ilişkiler hakkında derinlemesine bilgiler sunarken gözlemler mekânsal dinamiklerin anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, önceden hazırlanmış açık uçlu sorular kullanılarak bölge sakinleriyle yapılmıştır. Alan araştırması direkt gözlemleri, yarı yapılandırılmış görüşmeleri ve kayıt-kontrol veri toplama tekniklerini içermektedir. Amaç, bölgedeki sosyal ve mekânsal durumu incelemek ve bölge sakinleriyle yapılan gözlem ve

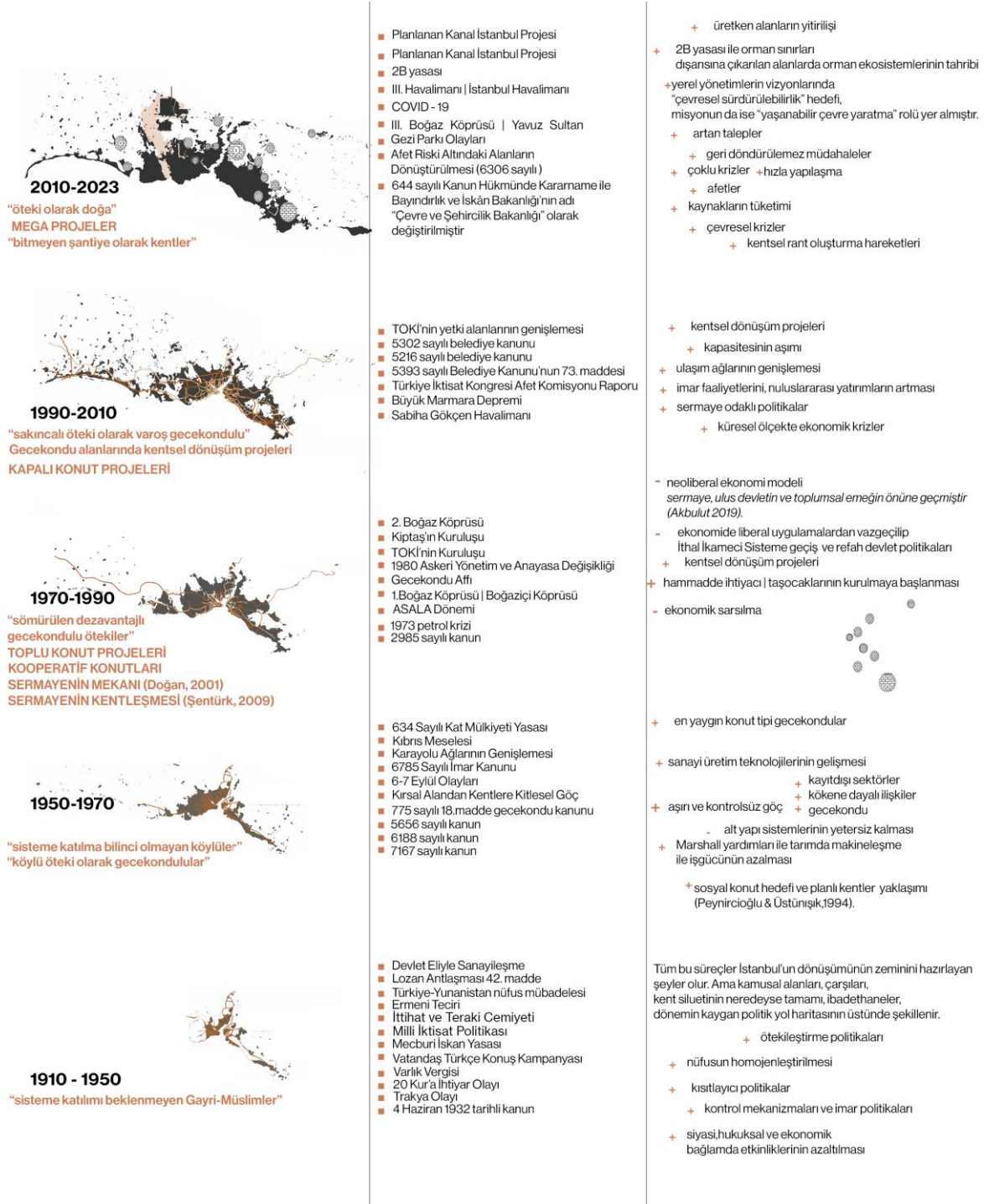
görüşmeler yoluyla elde edilen veriler analiz edilerek, toplumsal ve ekolojik katmanların oluşturduğu ikilikleri incelemektir.

Söylem analizi ise alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen sosyo-mekânsal analizden elde edilen verilerin doğruluğunu değerlendirmek ve mahallenin geçmişteki toplumsal yapısını derinlemesine incelemek açısından kritik bir öneme sahiptir. 2017 yılında araştırma alanı içerisinde yerel sakin Sinan Akkuş tarafından kayda alınıp yayınlanan 27 bölümlük "Kondular" belgesel dizisi, söylem analizini desteklemek için ikincil veri olarak kullanılmıştır. Hem belgesel sahneleri hem de belgeselde yer alan katılımcı mahalle sakinleri; bölgedeki toplumsal ilişkileri ve yaşanmış deneyimleri vurgularken alternatif toplumsal düzenleri, yerleşimleri ve gerçeklikleri ortaya çıkarmak için veri sağlamıştır.

Bu noktada dikkate alınması gereken şey, bu yöntemlerle ayrı ayrı ortaya çıkan veriler birbirleriyle direkt ilişkilidir. Bu nedenle sosyo-mekânsal ve söylemsel analizler yapıldıktan sonra veriler karşılaştırılıp sentezlenecek, birleştirilecek ve ortaya konulan ikiliklerin mekândaki görünümleri farklı anlatım teknikleriyle örneklenecektir. Tüm sonuçlar ise bölüm sonucunda değerlendirilecektir. Bu sayede farklı açılardan test edilmiş güvenilir bir sonuca ulaşılır.

4.2 Makro Ölçekten Mikro Ölçeğe İstanbul Ötekilerinin İz-Ölçek Haritası

Türkiye’de ve belki de Avrupa’da kuşkusuz kentsel heterotopyanın en çarpıcı örneği katmanlı yapısı ile İstanbul’dur [5]. İstanbul’un bu katmanlı yapısının oluşumunda etkili olan ekonomik ve politik kararlar; bazı grupların ötekileşmesine ve sosyal, ekolojik, mekânsal katmanların silinmesine yol açmış ve bu süreç hâlen devam etmektedir.

Şekil 16: Makro heterotopya'dan mikro heterotopya'ya- İstanbul ötekilerinin iz- ölçek haritası

(Url-1[83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; Url-4 [86] kaynakları aracılığıyla altlıklar oluşturulmuş olup, zaman çizelgesi yazar tarafından geliştirilmiştir.)

Şekil 16, İstanbul'un 1910'lardan itibaren geçirdiği ötekileştirme süreçlerinin mekânsal ve politik yansımalarını detaylandıran bir iz-ölçek haritası sunmaktadır. Haritada, farklı dönemlerde yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerin, İstanbul'un mekânsal örgütlenmesi üzerindeki etkileri, kentleşme dinamikleri ve ötekileştirilen toplulukların yerleşim alanlarına yansımaları ifade edilmiştir. Dönemler arası ayrışma, kentin sermayeleşme süreci, özellikle gecekondulu bölgelerinde öne çıkan mekânsal dönüşümler ve neoliberal politikaların etkisiyle mega projelerin kent ekosistemine olan etkileri, harita üzerinde açıkça izlenebilmektedir. 1910'lu yıllardan günümüze kadar İstanbul'da yaşanan dönüşümler, kentin farklı kesimlerinin ve gruplarının mekânsal yer değiştirmeleri ve dışlanmaları üzerinden okunabilmektedir. Bu süreç, ötekilerin kent içinde nasıl marjinalleştirildiği ve kentin sermaye ile ekolojik sürdürülebilirlik arasında nasıl bir denge kuramadığını gözler önüne sermektedir. Haritayı referanslarla biraz daha ayrıntılı aktarmak gerekirse; Türkiye'nin Erken Cumhuriyet döneminde üç grubun ötekileştirildiğini belirtir: “sisteme katılımı beklenmeyen gayrimüslimler”, “sisteme katılma bilinci olmayan köylüler” ve “sisteme dâhil edilmeyen Osmanlı...dır. [87]”

Osmanlıda toplum hayatına dâhil olmuş gayrimüslimler, ilk modernleşen kesimlerdir [88]. Dolayısıyla ilk kapitalistleşen kesimde gayrimüslimlerdir [87]. Gayrimüslim azınlıklar Osmanlı'nın son döneminde Batılı ticaretin gelişmesiyle kendilerine belirli misyonlar üstlenmiş, ekonomik yapının dönüşümüyle bir tür yeni burjuvazi oluşturmuşlardır [87]. Ancak Cumhuriyet politikaları, Varlık Vergisi [89] gibi bir takım kısıtlayıcı politikalarla gayrimüslimlerin ekonomideki etkisi azaltılmış, bu toplulukların mülklerine el konularak Müslüman nüfusa bir servet transferi gerçekleştirilmiştir. Mübadele ve tehcir politikalarıyla gayrimüslim nüfus hızla azalmış, bu süreç İstanbul'un sosyo-mekânsal yapısının dönüşümünü

başlatmıştır. Kamusal alanları, çarşıları, ibadethaneler yani kent silüetinin neredeyse tamamı, dönemin kaygan politik yol haritasının üstünde şekillenmeye başlamıştır.

Köylüler ise Erken Cumhuriyet döneminde geri kalmış ancak "ulusal saflığın" simgesi olarak görülmüşlerdir [87]. Köylülerin çağdaştırılması amacıyla Halkevleri ve Köy Enstitüleri kurulmuş, ancak köyde yaşamaya devam etmeleri beklenmiş, böylece mekânsal olarak ötekileştirilmişlerdir. 1950'lere gelindiğinde teknolojinin hızla ilerlemesi, Marshall yardımıyla tarımda makineleşmenin hızlanması; çiftçilerin işlerinin azalmasına neden olmuştur. Bununla beraber, kentlerde artan ekonomik imkânlar köylünün kentlere göç etmesini cazip kılmıştır. Bu durum hem kent hem kırsal hayattaki değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Yaşanan hızlı göç dalgası, fiziksel olarak yetersiz ekonomik ve sosyal altyapısı henüz gelişmemiş kentlerde büyük bir barınma sorununa yol açmıştır. Öngörü ve altyapıdan yoksun kent planlamasının, hızla değişen dinamiklere ayak uyduramaması, dönemin siyasetçileri tarafından istismar edilmiş; göç eden nüfusun siyasi amaçlı araç olarak kullanılmasına neden olmuştur [90]. 1966 yılında gecekondulara yönelik çözümler, 1950-1966 yılları arasında çıkarılan çeşitli kanunlarda gözlemlenmektedir [91]. Ancak ekonomik ve toplumsal sorunlar birlikte ele alınmadığından mekânsal önlemler yeterli olmamıştır [92]. 1973'teki petrol krizi ile Türkiye'nin ithal ikameci politikaları daha büyük ekonomik krizlere yol açmıştır [90]. 1980 sonrası neoliberal politikalar benimsenmiş ve büyük ölçekli projeler, kentleri sermayenin mekânına dönüştürmüştür. 1984'te kurulan TOKİ, özellikle İstanbul'da dar ve orta gelirli sınıflar için konut üretimini planlamıştır [90]. 1990'lar sonrası çıkarılan yasalar, kentsel rantın ön planda olduğu politikaları hızlandırmıştır. Bu süreçte kentin ekolojik yapısı göz önüne alınmaksızın parçalanması tartışılmış, ancak Türkiye'de teorik çalışmalar olmasına rağmen uygulamada örnekler görülmemiştir [90]. 2000'lerde İstanbul'un mekânsal dönüşüm süreci

hızlanmış, kentsel ayrışma belirginleşmiştir [93]. TOKİ'nin görev ve yetkileri artırılarak kamu kaynaklarıyla İstanbul'da büyük inşaat projeleri gerçekleştirilmiştir [90]. 2010 sonrası 6306 sayılı kanunla İstanbul, sürekli bir şantiye hâline gelmiştir [90]. 6292 sayılı kanun ve 3. Boğaz Köprüsü projeleri, İstanbul'un kuzey orman ekosistemini tehdit etmiştir. 2011'de Kanal İstanbul projesi gündeme gelmiş, 2012'de 6360 sayılı kanunla köyler mahallelere dönüştürülerek ekolojik alanların sermaye mekânına dönüşmesi hızlanmıştır [90]. İstanbul'da gerçekleştirilen ve planlanan projeler, kentin sosyal, mekânsal ve ekolojik sorunlarını çözmek yerine bu katmanlara zarar vermektedir. Mega projeler, kent ekolojisini tahrip ederek çevresel sorunlara neden olmuş; ulaşım projeleri kent saçaklanmasını hızlandırmıştır. Ayrıca bu projeler için gerekli malzemelerin temini, kentin ormanlarında ve havzalarında açılan taş ocaklarıyla karşılanmış, bu da ekosisteme büyük zararlar vermiştir.

4.2.1 İstanbul'un Toplumsal Katmanları ve Mekânsal Yansımaları

İstanbul, tarih boyunca çeşitli kültürlerin, dinlerin ve farklı grupların bir arada yaşadığı, zengin sosyal yapıya sahip olan bir kenttir. Bu çeşitlilik, kentin farklı bölgelerinde farklı ölçeklerde toplumsal katmanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Makro ölçekten mikro ölçeğe İstanbul ötekilerinin iz-ölçek haritası bölümünde; toplumsal gruplar, bu grupların 19.yy. ve 20.yy.'da etkilendiği çok boyutlu toplumsal, ekolojik, ekonomik ve politik olaylar detaylandırılarak açıklanmıştır.

Toplumsal katmanlar; farklılıkların, zıtlıkların ve toplumsal dinamiklerin bir arada bulunduğu, alternatif sosyal düzenlerin ve anlamların oluşturulduğu mekânlardır. İstanbul'da son dönemlerde yaşanan ekonomik ve politik olaylar, toplumsal katmanların mekânsal yansımalarını farklı dokudaki konut alanlarının oluşumuyla mekânsal olarak görünür kılmıştır. Enformel konut yerleşimleri, toplu konutlar, kooperatif konutları, kapalı konutlar (kapalı

kuleler, villalar, apartman blokları ve yerleşimler) gibi tipolojiler İstanbul’da sırasıyla üretilen konut formlarıdır. Bu konut formlarının oluşum süreçlerinde yaşanan çok boyutlu olaylar ve ilişkiler yine makro ölçekten mikro ölçeğe İstanbul ötekilerinin iz-ölçek haritası bölümünde detaylandırılarak anlatılmıştır. Bu konut formları; dönemin ekonomik, politik ve toplumsal dinamikleriyle farklı zamanlarda ortaya çıkmış içerisinde farklı potansiyeller taşıyan heterotopik mekânlardır. Ancak bunlar arasında enformel konut bölgeleri hem zamansal hem de mekânsal olarak farklılaşmıştır.

Şekil 17: Günümüzde İstanbul’un toplumsal katmanlarının mekânsal dağılımı

(Url-3 [85]; kaynak aracılığıyla altlık oluşturulmuş, katmanlı harita yazar tarafından geliştirilmiştir.)

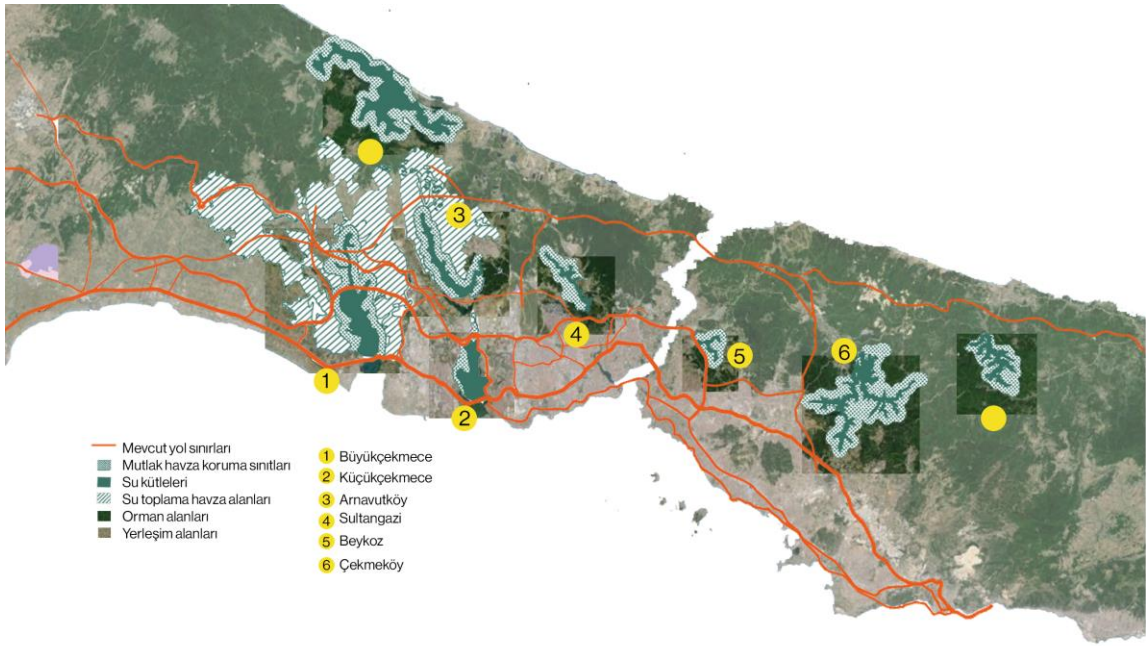
İstanbul’un enformel konut bölgeleri; kentin hızla büyümesi ve göç dalgalarının etkisiyle ortaya çıkan, alternatif, sosyal ve mekânsal düzenlerin yer aldığı önemli mikro heterotopyalardır. Bu bölgeler; farklı toplumsal grupların bir arada yaşadığı, direniş ve güç dinamiklerinin, aidiyet ve yabancılaşma hislerinin iç içe geçtiği, geleneksel ve modern toplum unsurlarının bir arada

bulunduğu alanlar olarak İstanbul'un toplumsal ve mekânsal dokusunun önemli bir parçasıdır ve kentin farklı bölgelerinde yer almaktadır. Özellikle 1950 yılı sonrası yaşanan kitlesel göçlerle, büyük kentlerde oluşan barınma sorununa karşı toplumun enformel yollarla kendi kendilerine çözüm ürettiği konut tipolojileri olduğu söylenebilir. 1980 yıllarında neoliberal politikalar ve kalkınma politikaları gecekondularda bulunan altyapı, hijyen, ulaşım gibi problemlere çözüm üretmekte yetersiz kalmış, aksine bu bölgeler politik bir araca dönüştürülmüştür [90]. Bunlarla beraber, bu bölgede yaşayan bireyler üzerinde yine dönemin getirdiği dinamiklerle ötekileştirme, yoksulluk ve eşitsizlik gibi kentsel adaleti etkileyen durumlar ortaya çıkmıştır. Bugüne gelindiğinde yapılan kentsel dönüşüm projeleri ile gecekondular alanları kentsel rant için hızla ıslah edilmeye devam edilmektedir. Bu bağlamda gecekondular bölgelerine yapılan veya yapılması planlanan müdahalelerin toplumsal ve mekânsal etkilerinin araştırılması gerekliliği bir kez daha farkedilmektedir. **Şekil 17** üzerinden İstanbul'da yer alan kapalı konutların ve gecekonduların mekânsal dağılımını okumak mümkündür.

4.2.2 İstanbul'un Ekolojik Katmanları ve Mekânsal Yansımaları

Ekolojik katmanlar; doğanın ve insan yapımı çevrenin iç içe geçtiği, karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu alanları ifade etmektedir. Bu kavram, mikro heterotopyaların karmaşık ve dinamik yapısını anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Ekolojik katmanların oluşturduğu mekânsal ikilikler; düzen-düzensizlik, özel-kamusal ve kır-kent olarak tanımlanabilir. Bu ikilikler, doğal unsurların kent içerisindeki varlığını temsil eden ekolojik katmanların mekânsal yansımalarıdır. Oğuz'un [77] belirttiği gibi, insan doğayı kontrol edebilme ve onu dönüştürme yeteneğini fark ettiğinden beri doğayla olan ilişkisi karmaşık bir hal almıştır. Barınma, giyinme, yiyecek ve enerji ihtiyaçları doğadan karşılanırken bu taleplerin artması doğa üzerinde geri

dönülemez baskılar oluşturmuştur. İstanbul kentinde yerleşim alanlarının hızla artması, kentin genişlemesi ve doğanın yerini yapılaşmanın alması kentleşmenin doğa üzerindeki baskısına ve ekosistemlerin tahrip edilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda İstanbul'un ekolojik katmanları zarar görmektedir. Çünkü alanlar, doğanın farklı kullanımlar ve anlamlarla iç içe geçtiği mekânlardır. Bu heterotopyalar, kent içinde doğal unsurların korunmaya çalışıldığı ancak aynı zamanda insan etkisiyle sürekli değişen ekosistemlerdir.

Şekil 18: İstanbul'un yerleşim sınırlarında bulunan ekolojik katmanları

(Url-2 [84]; kaynak aracılığıyla altlık oluşturulmuş, katmanlı harita yazar tarafından geliştirilmiştir.)

Şekil 18, İstanbul'un yerleşim yerlerinin çeperlerinde veya içerisinde kalmış, üç önemli doğal katmanın - *orman, su havzaları ve tarım alanlarının*- kesişimini göstermektedir. Arnavutköy, Sultangazi, Beykoz ve Çekmeköy ilçelerinin ekolojik olarak çok değerli üç katmanı yani su kütleleri, orman varlığı ve tarım alanlarını barındırmaktadır. Bunun yanı sıra numaralandırılmış bölgeler yerleşim alanları çeperinde veya içerisinde bulunan alanları göstermektedir. Bu nedenle ekolojik katmanların toplumsal katmanlarla beraber incelenmesi için alternatif bölgeler

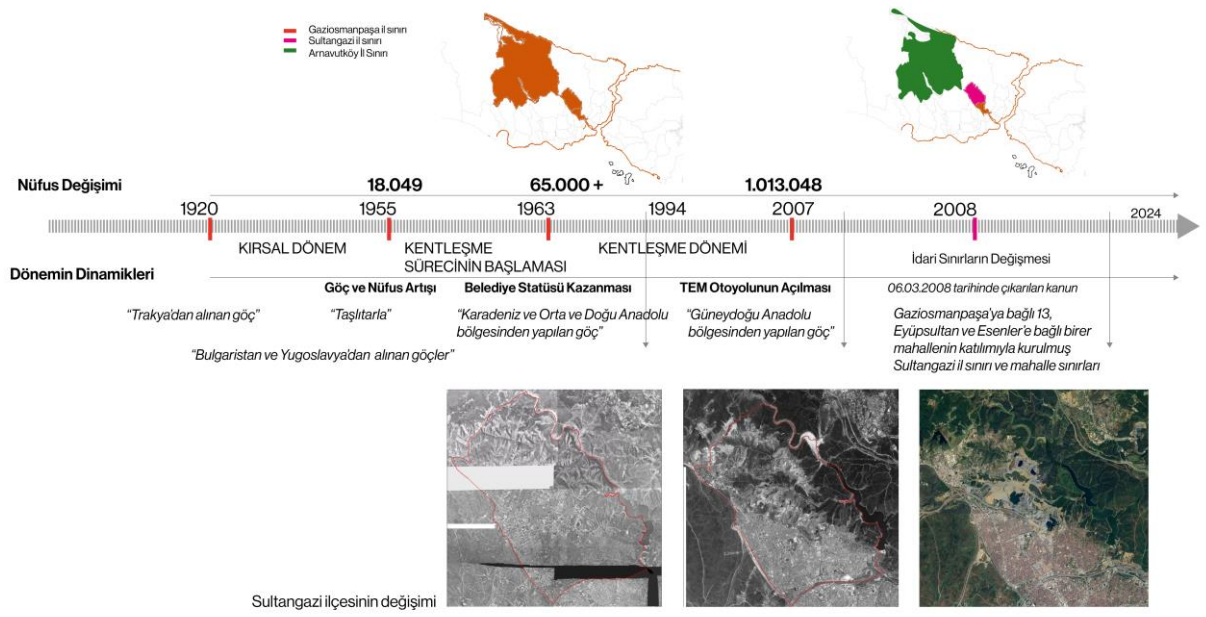
olarak ortaya çıkmaktadır. Belirtilen noktalar, kentin hem doğal hem de sosyal bileşenlerini bir arada inceleme fırsatı sunmaktadır. Kır ve kent arasında olan sürekli etkileşimi ve dönüşümü, yerleşim alanlarında insan-doğa ara kesitinde oluşan üçüncü mekânları ve buralarda oluşan düzen-düzensizliği incelemek için önemli noktalardır.

4.2.3 İstanbul'un Toplumsal ve Ekolojik Katmanlarının Kesişimi

Şekil 19 üzerinden İstanbul'un toplumsal ve ekolojik haritalarının kesişimi görülmektedir. Bu noktalar arasında Sultangazi ilçesine bağlı Gazi Mahallesi (4 numaralı bölge) hem toplumsal hem ekolojik değerlerin kesişiminde diğer mekanlardan farklılaşmaktadır. Bu bölge İstanbul'un hızla yapılaştığı dönemlerde farklı bölgelerden göç almış, kültürel ve toplumsal olarak kozmik bir yapıya sahip bir bölgedir. Foucault'un bahsettiği gibi ütopyaların tersine; farklı kimliklerin, insanların bir araya geldiği, tek bir kültüre bağlı olmayan, bezersiz toplumsal değerleri içerisinde barındırmaktadır. Bu mahalle kozmopolit yapısının getirdiği bazı toplumsal ve siyasal olaylarla politik kimlik kazanmış, kent hafızasında yer edinmiş bir mahalledir. Ayrıca yukarıdaki görselde de görüldüğü gibi içerisinde hem tarım hem orman hem su kütlelerini beraber barındırarak İstanbul'un diğer ilçelerinden doğal unsurlarıyla farklılaşan önemli bir noktadır. Bu nedenle Gazi Mahallesi mikro heterotopya olarak ele alınmış ve inceleme alanı olarak seçilmiştir.

4.3.1 Gazi Mahallesi: Zamansal, Toplumsal ve Mekânsal Kırılmaları, Katmanları

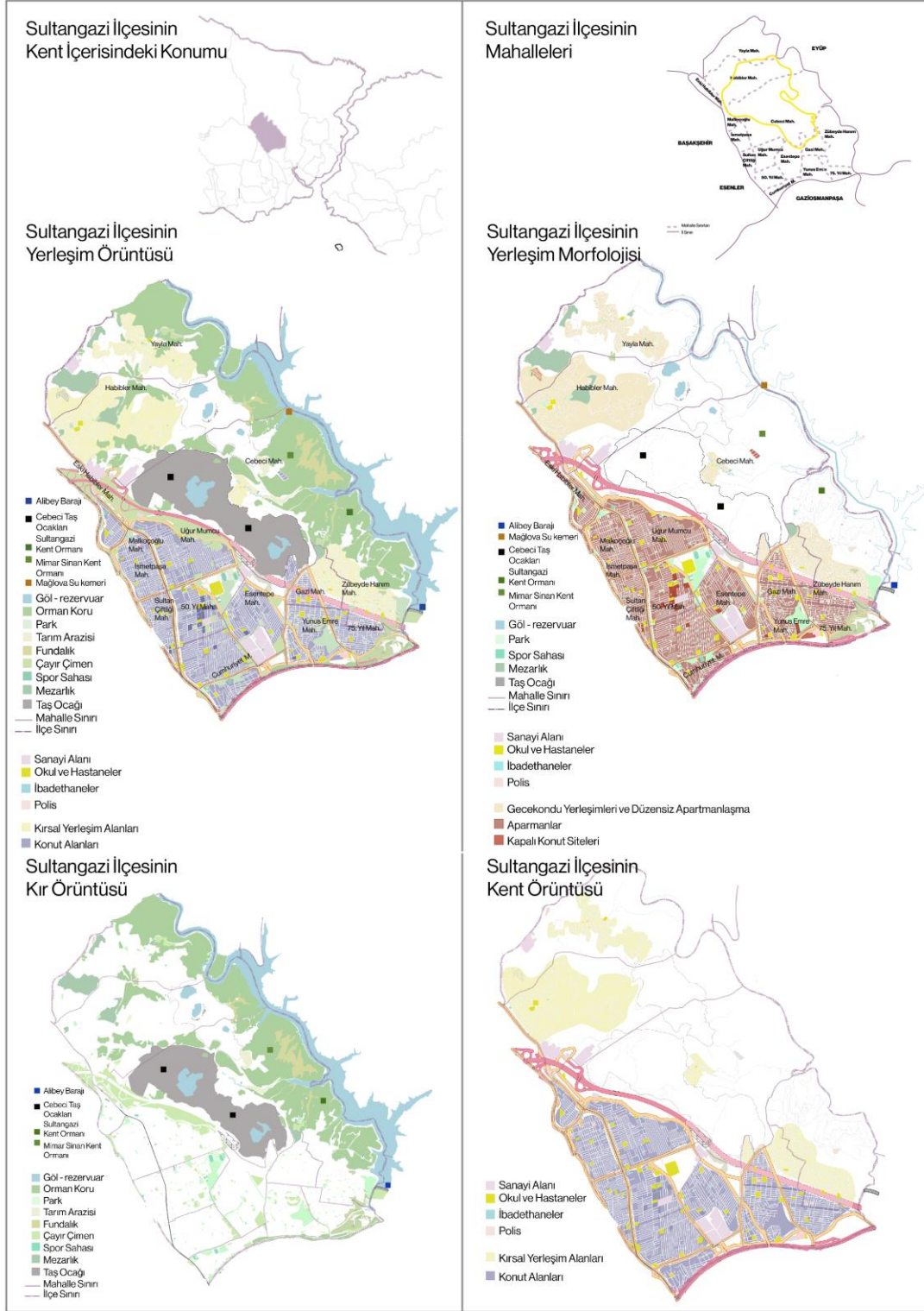
Gazi Mahallesi'nin tarihsel oluşum sürecini anlatmaya başlamadan önce, anlamsal bütünlükte kopukluk olmaması için içerisinde bulunduğu Sultangazi ilçesinden ve öncesinde idari anlamda bağlı olduğu Gaziosmanpaşa ilçesinden bahsetmek gerekmektedir. Gaziosmanpaşa hızla büyümesi sonrası 06.03.2008 tarihinde çıkarılan kanun ile Arnavutköy ve Sultangazi ilçesi olmak üzere üç parçaya bölünmüştür [94] [95]. Bu bölgede yerleşim Gaziosmanpaşa'nın merkezi Taşlıtarla'da başlamaktadır [96]. "Taşlıtarla" olarak bilinen Gaziosmanpaşa'ya bağlı merkez 4 göç dalgasının etkisi altında büyümüştür [15]. Bunlardan ilki Trakya'dan alınan göçler, ikincisi ise Bulgaristan ve Yugoslavya'dan alınan göçlerdir. Bölge daha sonra Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dan aldığı göçlerle büyümeye devam etmiştir. Bölgenin büyümesinde etkili olan son göç dalgası ise Balkan'lardan alınan göçlerdir. Alınan bu göçler, devlete ait hazine arazilerinin hızla yapılaşmasına ve yerleşim alanlarına dönüşmesine neden olmuştur. 1963 yılında ilçe olan Gaziosmanpaşa, sanayinin Rami bölgesine yayılması nedeniyle hızlı bir büyüme yaşamıştır. Bu büyüme, Küçükköy'de sanayi bölgelerinin kurulmasıyla devam etmiş ve 1970'lerden itibaren kuzeydeki yerleşim genişlemesine yol açmıştır. TEM otoyolunun inşası, Gaziosmanpaşa'nın kuzeyindeki gelişmeyi daha da hızlandırır ve 2007 itibarıyla nüfus bir milyonu aşmıştır (**Url-5; Url-6**). Gaziosmanpaşa ilçesinin aldığı göçler, büyüme ve bölünme süreci **Şekil 20** üzerinden incelenebilir. Yani Sultangazi ilçesi her ne kadar yeni kurulmuş olsa da bölge İstanbul kentinin en eski yerleşimlerindenidir.

Şekil 20: Gaziosmanpaşa ilçesi oluşum ve bölünme tarihi

(Url-4 [86]; Url-5 [97]; Url-6 [98]; Url-7 [99] kaynak aracılığıyla, katmanlı zaman çizelgesi yazar tarafından geliştirilmiştir.)

Aşağıda yer alan Sultangazi ilçesinin haritaları, İstanbul'daki konumu, idari sınırları ve morfolojik yapısı bağlamında incelendiğinde, ilçenin kentsel ve kırsal dinamiklerin kesişim noktasında yer aldığı görülmektedir (**Şekil 21**). Sultangazi ilçesi, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda, kuzeydoğu sınırında konumlanmıştır. İlçenin bu konumu, merkezi kentsel alanlara yakın olmakla birlikte, kentin çeper bölgelerinden biri olarak değerlendirilebilir. İstanbul'un yoğun kentleşmiş alanlarına kıyasla, Sultangazi daha çok marjinal bir yerleşim bölgesi olarak konumlanmıştır. Bu durum, Sultangazi'nin hem kentsel erişilebilirliğe sahip olmasını sağlamakta hem de belirli bir düzeyde coğrafi izolasyon yaratmaktadır. Ayrıca harita üzerinden, Sultangazi ilçesini oluşturan farklı mahalleler okunmaktadır. Sultangazi ilçesi; Eyüpsultan, Başakşehir, Gaziosmanpaşa, Bağcılar ve Esenler ortasında yer almaktadır.

Şekil 21: Sultangazi ilçesinin konumu ve morfolojik incelemeleri

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85] kaynakları aracılığıyla, katmanlı harita yazar tarafından geliştirilmiştir.)

Şekil 21 üzerinde yer alan yerleşim örüntüsü haritası, Sultangazi ilçesinin kentsel ve kırsal alanlarının dağılımını detaylandırmaktadır. Harita, ilçenin güney ve batı kısımlarında yoğun kentsel yerleşimlerin, kuzey ve doğu bölgelerinde ise daha geniş yeşil alanlar ve sanayi bölgelerinin yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, ilçede kentsel gelişim süreçlerinin heterojen bir yapıya sahip olduğunu ve yerleşim alanlarının morfolojik olarak farklı karakteristikler sergilediğini göstermektedir.

Morfoloji haritası, Sultangazi ilçesinin fiziksel yapılaşma yoğunluğu, yol ağları, sanayi ve ticaret alanları gibi mekânsal bileşenlerini detaylı bir şekilde sunmaktadır. İlçenin yoğun yapılaşma ve sanayi alanlarının çevresinde bulunan konut alanları, bu bölgede hızlı bir kentsel dönüşüm yaşandığını işaret ederken, doğu ve kuzey bölgelerinde daha fazla açık alan ve doğal çevre öne çıkmaktadır. Bu farklılaşma, ilçenin morfolojik yapısında hem yoğun kentleşmiş bölgeler hem de daha az yapılaşmış, kırsal niteliklere sahip alanların bir arada bulunduğunu göstermektedir.

Kır ve kent örüntüsü haritaları, Sultangazi ilçesindeki farklı mekânsal kullanımları karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Kır örüntüsü haritası, tarım alanları ve ormanlık bölgeler gibi kırsal nitelikli alanları ön plana çıkarırken, kent örüntüsü haritası daha çok sanayi bölgeleri, yoğun yerleşim alanları ve kentsel yapıları vurgulamaktadır. Bu iki örüntü, Sultangazi ilçesinin mekânsal olarak çeşitlilik gösteren bir yapıya sahip olduğunu ve hem kentsel hem de kırsal özellikleri bir arada barındırdığını ortaya koymaktadır.

Sultangazi ilçesi adını en fazla nüfusa sahip kendisine bağlı Sultañçiftliği Mahallesi ile Gazi Mahallesi'nden almaktadır [95]. Osmanlı Dönemi ve hatta Bizans Döneminde bile şehrin su ihtiyaçları buradaki suyolları ile karşılanmıştır [95]. İstanbul'un fethi sırasında zarar gören su kaynakları yerine buradaki sarnıçlar kullanılmış, ilerleyen dönemlerde de artan nüfusla beraber

kente gereken su ihtiyacı yine buradan sağlanmıştır [95]. Mimar Sinan tarafından kentin su ihtiyacını sağlaması amacıyla inşa edilen “Mağlova ve Gözlüce Su Kemerleri” bu bölgede bulunmaktadır. Alibey Deresinden ve Kâğıthane Deresinden toplanan suları İstanbul’a getirmek için inşa edilen kemer ve kemerin hizmet ettiği “Kırkçeşme Suyolları” 450 yıldır dünyada hala çalışan tek su yapıtıdır ve dünya su mimarisinin başyapıtlarından biri olarak kaydedilmiştir [95].

Ayrıca, Sultangazi ilçesi sınırları içerisinde kentin “*tampon yeşil kuşak hattını oluşturan*” [100] Alibey Vadisi diğer tarafta “*kirletici kaynak*” [100] olan Cebeci Taş Ocakları ve E-80 Karayolu bulunmaktadır. Alibey Vadisi içerisindeki hava dolaşımı hareketleri, kentin hava almasını sağlar. Vadi ve içerisinde bulunduğu ekosistem, kentin içme suyu havzalarının korunmasında, su ekosisteminin temizliğinde, mikro ve makro iklimik etkinin oluşumunda ve ayrıca orman alanların korunmasında çok önemli bir yere sahiptir [100]. Ayrıca vadinin topografik yapısından dolayı oluşan eğimlerde basınç farkından dolayı rüzgârların kent içine kadar gitmesini, kent içerisindeki kirli havanında hareket ederek yer değiştirmesini ve temizlenmesini sağlar [93]. Mahallenin içerisinde konumlandığı Alibey Vadisi tüm bu kırsal özellikleri içerisinde barındırmasının yansısı çeperinde bulunan kent ormanı yalnızca bölge sakinlerinin değil, kentin diğer sakinleri içinde bir rekreasyon ve dinlenme özelliği taşır.

Eşik / çeper bağlamında bölgenin yapay sınırı olarak tanımlanan Cebeci Taş Ocaklarından bahsetmek gerekmektedir. “*Cebeci Taş Ocakları, Habipler ve Gazi Mahallesi ile Alibey Vadisi arasında kala uzunluğu 5 km eni ise 1 km olan bir alanı kaplamaktadır*” [101]. “*İşletmelerin içerisinde Cebeci Deresi ve Malova Deresi geçmektedir ve bu dereler Alibeyköy Baraj Gölü’ne akmaktadır*” [102]. “*Şehrin inşaat ekonomisini besleyen*” [15] bu taş ocakları kentin konut ihtiyacını karşılamak için gerekli hammadde tedariki için 1950 yılında kurulmuştur.

Bölgedeki toprak yapısının bozulmasına, jeolojik sorunlara neden olurken diğer taraftan toplum üzerinde sağlık sorunlarına, gürültü ve çevre (hava - su) kirliliğine, taş savrulmasına, toz oluşumuna, titreşimli yer sarsıntılarına neden olmaktadır [102]. Ayrıca, kent çeperinde derin boşluklar oluşturan bu ocaklar görsel peyzaj kalitesinin bozulmasına da neden olmaktadır. Yani bu ocaklar bölgenin ekolojik ve toplumsal yaşamına ciddi zararlar vermektedir. Çeper kuşak alanların önemi şu şekilde vurgulanabilir: *“Çeper kuşak alanları, yoğun yapılaşmış alanların aksine, alternatif kullanımlarla değerlendirilebilecek ve kente nefes aldırabilecek alanlardır ve kent büyümesinin doğal süreci içerisinde büyümeyi yönlendiren öncelikli kentsel birimler olarak tanımlanmaları gerekmektedir”* [79].

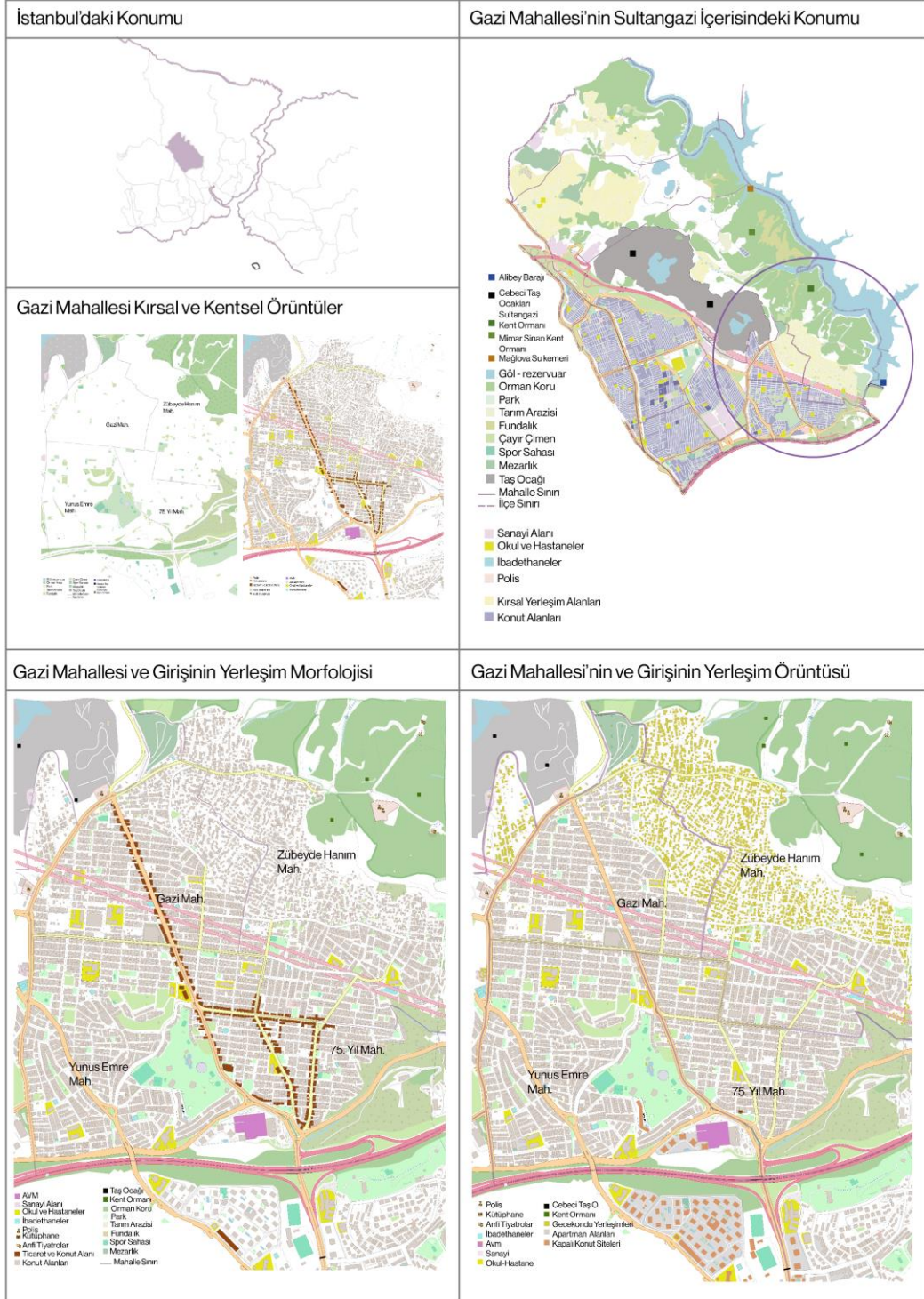
Bu nedenle çeper kuşakların hem toplumsal hem ekolojik değerlerinin sürdürülebilirliğinin incelenmesi gerektiğini vurgulamak önemlidir.

Sultangazi ilçesi içerisinde 15 mahalle bulunsa da toplumsal, çevresel ve politik pek çok yapıyı içinde barındıran yer alan Gazi Mahallesi'nin araştırma alanı olarak seçilmesinin nedenleri şu şekilde listelenebilir:

- Sanayileşme ve küreselleşme gibi kentsel dinamiklerden bölge sakinleri şiddetli bir şekilde etkilenmiş ve buna bağlı olarak bölgede ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel pek çok olay yaşanmıştır. Bu durumlar, toplumsal yapının tarihsel süreçte dramatik bir şekilde etkilenmesine neden olmuştur. Yani, bölge birçok toplumsal olarak anlamlı katmanı barındırmaktadır (*bkz. s. 75-79*).
- Ne köy ne kent diyebileceğimiz, kentin ortasında ve erişilebilirliğin mümkün olabileceği bir yer olarak inanılmaz potansiyellere sahip, kentin içinde ama bir o kadar da çeperde kalmış bir yerdir. Yani, bölge birçok çevresel olarak değerli fiziksel katmanları içerisinde barındırmaktadır.

- Doğal katmanların özgünlüğü ve toplumsal olayların kesişiminde Sultangazi içerisindeki diğer mahallelerden farklılaşmaktadır.

Şekil 22, Gazi Mahallesi'nin Sultangazi ilçesindeki konumu, idari sınırları ve morfolojik yapısı hakkında kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Gazi Mahallesi, kentsel yerleşim alanları, sanayi bölgeleri ve doğal alanların iç içe geçtiği bir bölgedir. Mahallenin Sultangazi'deki ana ulaşım arterlerine yakınlığı, hem nüfusu hem de ekonomik faaliyeti etkileyen kritik faktörlerdir. Özellikle, çeperden merkeze doğru gidildikçe kentsel yapıların kırsal yapılara göre baskınlığı, yerleşim düzenleri, ticari merkezleri ve tanımlanmış yol ağları görülmektedir. Mahalle çeperinde yer alan kent ormanı ve tanımsız kentsel boşluklar, merkezi içerisindeki parklar, yoğun kentsel çevreye karşı bir denge görevi görerek mahallenin ekolojik çeşitliliğine katkıda bulunmaktadır ve kentsel doku içinde gerekli yeşil alanları sağlamaktadır. Bu kentsel-kırsal etkileşim, bölgedeki çevresel kalite ve yaşanabilirliğin sürdürülmesi için hayati önem taşımaktadır. Ayrıca haritadan Gazi Mahallesi ve çevresindeki alanların ayrıntılı bir morfolojik analizi okunmaktadır. Merkezi bölgelerdeki yüksek yapı yoğunluğu, önemli miktarda konut ve ticari bina yoğunluğuna sahip bir kentsel gelişimi yansıtmaktadır.

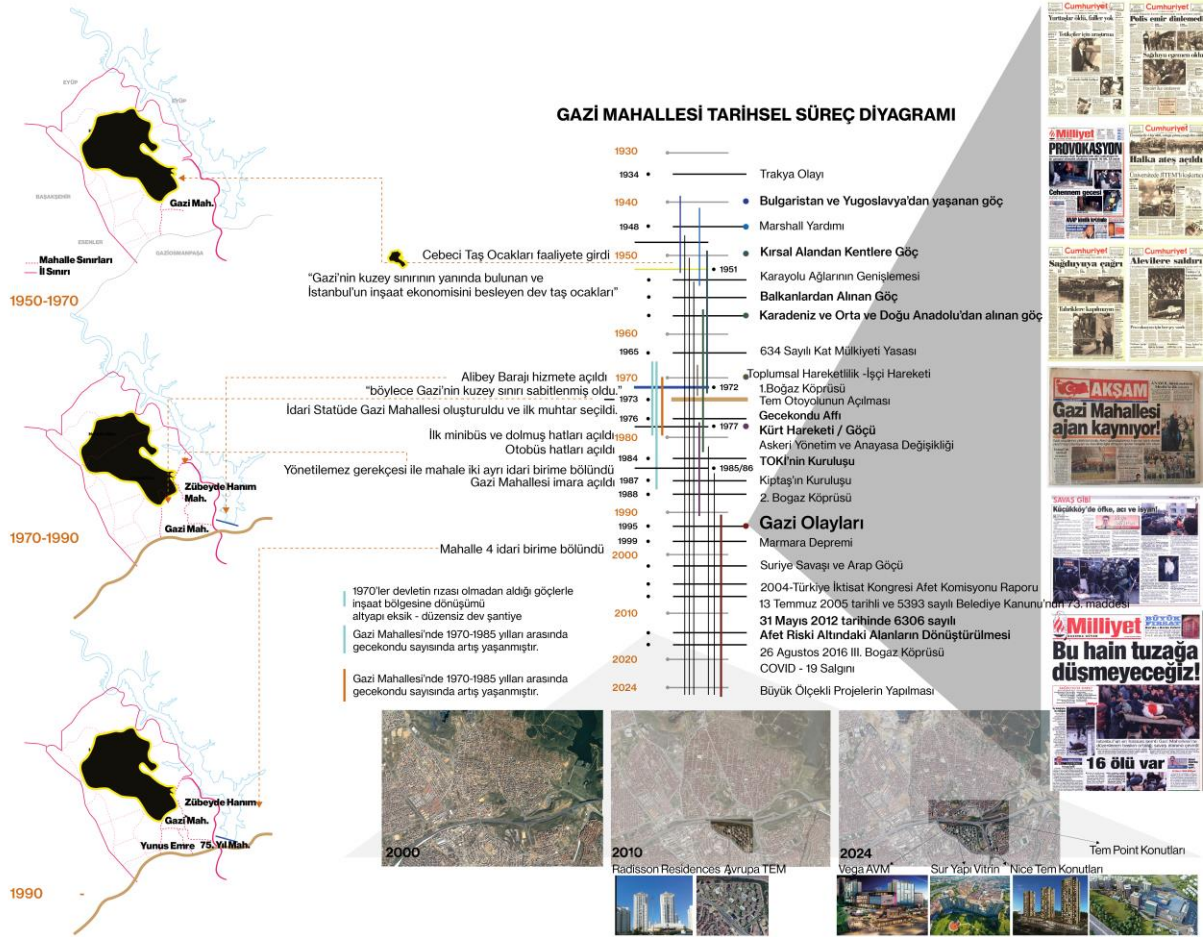

Şekil 22: Gazi Mahallesi'nin konumu ve morfolojik incelemeleri

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; kaynakları aracılığıyla, katmanlı harita yazar tarafından geliştirilmiştir.)

Gazi Mahallesi 1973 yılında kurulan ve Atatürk'e ait olan Atatürk Çiftliği'nin olduğu bölgededir ve adını da oradan almaktadır [103]. Hikâyesi eskilere dayanan Gazi, 1970 öncesi resmi statüye kavuşmadan aldığı göçlerle oluşmaya başlamıştır. Gazi Mezarlığı'ndan edinilen verilere göre bölgenin ilk sakinleri Bulgaristan ve Yugoslavya'dan göçen insanlardır [15]. Gazi, 1970 yılı itibariyle İstanbul'un farklı bölgelerinden ve Anadolu'nun farklı illerinden aldığı göçlerle gecekondulaşmaya başlamıştır. Bu dönemlerde yakın yerlerde fabrika bölgelerinin kurulması; işçi nüfusunun bu bölgede yoğunlaşmasına ve hızla göç almasına neden olmuştur [104]. İstanbul'da kira vermek istemeyenlerin bu bölgelere göç ederek kendilerine gecekondular inşa etmesi kentin çeperlere doğru genişlemesine neden olmuştur. Turan [105], Gazi'nin 1960-70 yıllarda, İstanbul'a göç edip kirada oturan insanların, kazandıkları küçük paralarla Gazi Mahallesi'nden arsa alıp kendilerine ev yaptıklarını ya da buraya daha önceden taşınmış akrabalarının, yakınların yönlendirmeleri ile ev inşa ederek geliştiğini belirtmiştir. Gazi'nin büyüyen göç dalgasının yarattığı basınçla “kendiliğinden” yani “devletin rızası ve kontrolü olmaksızın” bir inşaat bölgesine dönüştüğü dönem de esas olarak 1970'lerdir [15]. Bu dönemdeki Gazi “*dev, düzensiz bir şantiye, bir çamur kent*” olarak tanımlanmaktadır [15]. Bu dönem bölgeye en çok Karadenizliler ve Orta Doğulular göç etmiş, bölge; Ege, Marmara, Trakya, Akdeniz'den göç alarak büyümeye devam etmiştir. Bölgeye gelen ilk Karadenizliler İsmet Paşa Caddesi ve çevresine yerleşmiş ardından gelenler ise iklimin ve ekolojik coğrafyanın geldikleri bölgelere yakın olması (ormanlık alan ve su havzası) nedeniyle Barajüstü taraflarına yerleşmişlerdir [104]. 1972 yılında Alibey Barajı hizmete girmiş, 1973 yılında idari statüde Gazi oluşturulmuş, 1977 yılında ilk minibüs dolmuş hatları açılmış, 1980 yılında da otobüsler devreye girmiştir, Gazi Mahallesi 1985-86 yıllarında imara açılmıştır [15]. **Şekil 23** üzerinden yukarıda detaylıca bahsedilen Gazi Mahallesi'nin tarihsel sürecini okumak mümkündür. İmar

affi ile beraber 1970’li yıllara kadar seyrek ve birbirine uzak inşa edilen gecekondu 1980 itibariyle geniş ve birbirine yakın olarak inşa edilmeye başlamıştır [104].

Şekil 23: Gazi Mahallesi'nin toplumsal ve çevresel yapısını etkileyen kırılım olayları

Kuruluşundan beri aldığı yoğun göçlerle nüfusu artan mahalle 1980’li yıllarda ikiye bölünmüştür: Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi, 2000’li yıllara gelindiğinde mahalle yönetilemez gerekçesi ile 4 idari birime bölünmüştür [15] (Şekil 23).

Bu noktada Gazi Mahallesi'nin anlamsal olarak iki farklı bölgeyi kapsadığını belirtmek gerekmektedir. Birincisi idari anlamda Sultangazi 'ye bağlı muhtarı olan Gazi Mahallesi, ikincisi ise 1970’lerde bölünme yaşamadan önce içerisinde bulunan Zübeyde Hanım Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi, Gazi Mahallesi ve 75.Yıl Mahallesi kapsayan sosyolojik bağlamda

anılan Gazi. Bugün hala yerel halk tarafından yani sosyolojik olarak bu bölgelerin tamamı Gazi Mahallesi diye tanımlamaktadır [15] [106]. **Bu bağlamda, araştırmada bütünlük sağlamak amacıyla tez kapsamında bu dört idari birim beraber incelenecektir.**

Mahallenin çok kültürlü yapısına rağmen, Gazi Mahallesi ile ilgili sosyal medyada ve literatürde karşılaşılan ayrıştırıcı, dışlayıcı ve ötekileştirici söylemler bulunmaktadır. Bu Gazi algısını asıl besleyen, şekillendiren “perde olay” [15] Gazi olayları olarak tanımlanan Mart 1995 şiddet olaylarıdır. Bu olay, mahallenin siyasal ve politik kimliğini belirginleştirmiştir ve siyasal hafızasında yer edinmiştir [104].

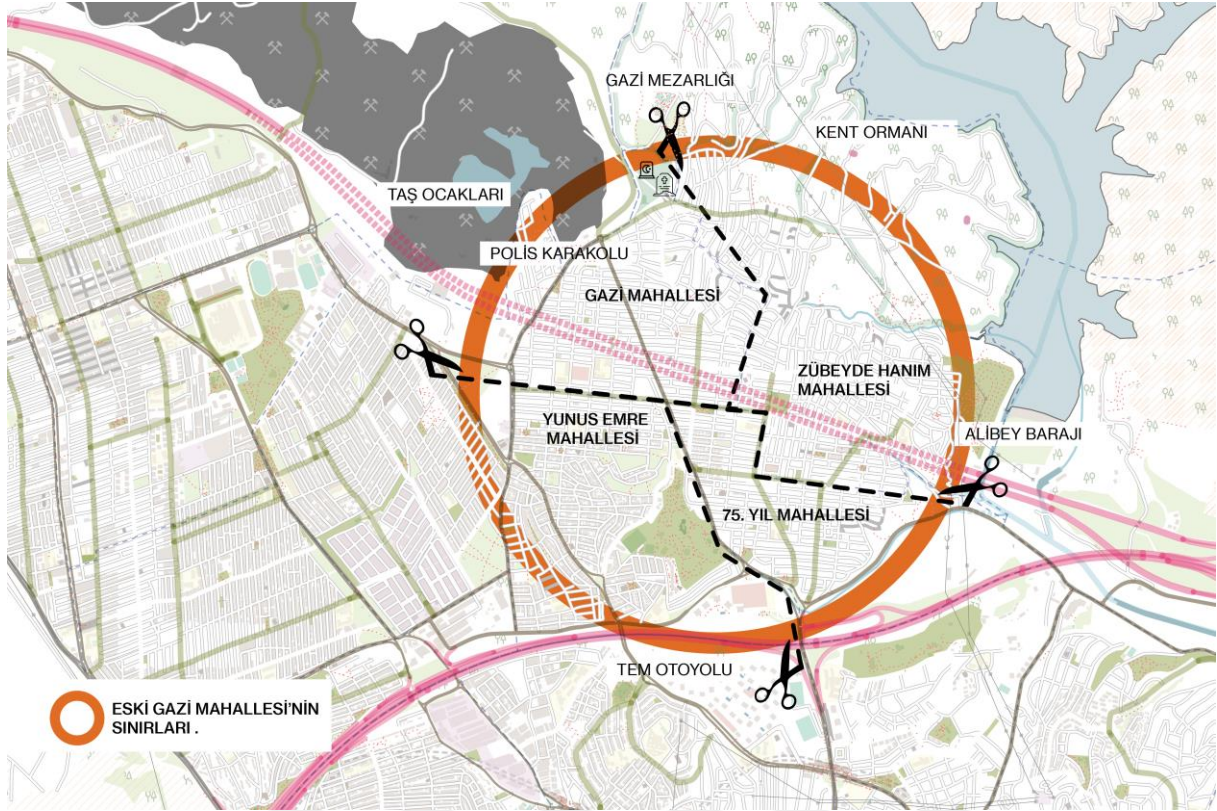
Mahalle sakini olan ve doğduğunda beri bu mahallede yaşayan Serkan Aktaş’ın bu olaylar üzerine yazdığı sosyoloji yüksek lisans tezinde; 12 Mart 1995 tarihinde yaşanan olayı, onlara şahit olan mahalleli ile yaptığı görüşmelerle detaylı bir şekilde ortaya koymuştur.

12 Mart 1995'te taksi ile yapılan bir saldırısı da 4-5 tane kahvehane taranmış ve yaşlı bir adam öldürülmüş, bunun haricinde pek çok yaralı da olmuştur. Bu durum büyük bir protestoyu tetiklemiştir. Yüzlerce kişi, karakola doğru yürümüş ve gerilim daha da artmıştır. Cemevi liderleri ve mahalle sakinleri daha fazla şiddeti engellemek için müdahale etmişse de, polis baskını sonrası gerilim yeniden yükselmiştir. Solcu gruplar barikatlar kurmuş, çatışmalarda Mehmet Gündüz’ün de aralarında bulunduğu birkaç kişi hayatını kaybetmiştir [104]. Olayların ardından mahalleye dışarıdan katılan kalabalıklar protestoları büyütmüş ve polisle çatışmalar yaşanmıştır. Askeri müdahale geçici bir sakinlik sağlamış, ancak toplumda güvensizlik hissi artmıştır. Medya, Alevileri "yağmacı" olarak tanıtmış, provokasyonları sol örgütlere bağlamıştır [104]. Şiddet, Türkiye genelinde, özellikle İstanbul'un Ümraniye ilçesinde çok sayıda protesto ile doruğa ulaşmıştır. Bu durum, 1995 olaylarında yeterli yargılamanın yapılmadığını düşünen mahalleli ile sistem arasında güvensizlik oluşumuna neden olmuştur.

13 Mart 1995'teki medyaya olay farklı yansımıştır; bazı gazeteler saldırıları Alevi-Sünni çatışmasını kışkırtmayı amaçlayan bir provokasyona dayandırırken bazıları provokasyonu vurgulamış ve sağduyu çağrısında bulunmuştur. O dönem gerçekleşen bu toplumsal olayın medyaya yansımalarını **EK-A** üzerinden okuyabilmek mümkündür.

1995 olayları mahallede sistemle olan güvensizliği artırmış, mahallenin iç sosyal grupları tam entegrasyon sağlayamasa da birliği korumuştur. 2000'li yıllarda kentsel dönüşüm politikalarıyla mahalle idari ve imgesel olarak bölünmüştür. Bu süreçte, sol etkisi azalmış, güvenlik politikaları artmış ve yeni toplumsal sorunlar ortaya çıkmıştır. 2010'larda mahalle, Avrupa Konutları, TEM, Finans Kent gibi projelerle mekânsal bir dönüşüm geçirmiş ve sınıfsal ayrışmalar derinleşmiştir [104]. Mahallenin geçirdiği bu mekânsal değişimler **Şekil 23** üzerinden görülmektedir.

Yani mahalleye dair mitolojik toplumsal söylemlerin sürekli bir arada tutulmasına neden olan olay da budur [15] [106]. Öyle ki “*varoş kelimesi medyatik söyleme 1995 Mart ve 1 Mayıs 1995 Gazi Olayları ile girmiştir*” [106, s.56]. Daha sonra gecekondu bölgelerinde yaşayan insanları temsilen kullanılmıştır [107]. Hala tam olarak nasıl ve neden gerçekleştiği kanıtlanmamış bu olay; halkın ayaklanmasına, bölgedeki karakolların yağmalanmasına ve toplumsal hareketlenmeye neden olmuştur, sonucunda ise 17 kişi can vermiştir [106]. Zırhlı araçlar o günden beri bölgeyi çevrelemiştir [15]. Fakat bu söylemlerin, insanların zihninde gerçekliği tartışmalıdır ve bu tür söylemlerde bulunan insanların mahalle ile organik bir ilişkisi bulunmamaktadır [105]. Bu durum mahalleye karşı yabancılaşma durumunun artmasına sebebiyet vermektedir. Bölgenin imara açılma durumundan sonra yani 1985-1999 yılları arasında inşa süreci değişmiş, mahalle silueti de yeniden şekillenmeye başlamıştır [15]. Bu durum mahallenin politik kimliğini de değiştirmiştir.

Şekil 24: Eski Gazi ile yeni Gazi Mahallesi'nin sınırlarının gösterimi

(Url-1 [83]; kaynak aracılığıyla harita altlığı oluşturulmuş olup, katmanlı harita yazar tarafından geliştirilmiştir.)

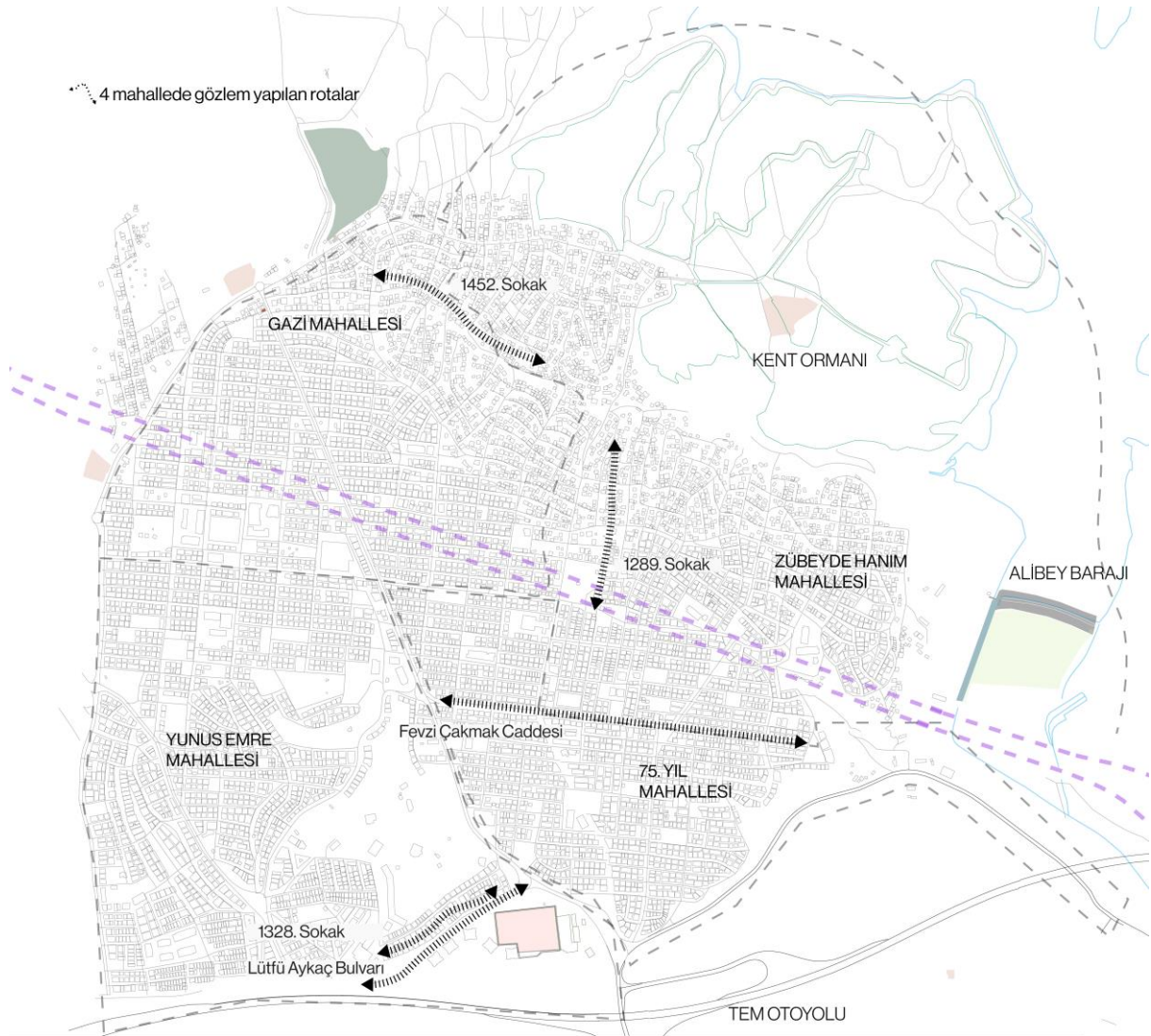
Eski Gazi (4 idari birimin beraber ele alındığı); kuzeyinde, Hacıbekaş Veli - Mimar Sinan Kent Ormanı, hemen yanında orman sınırları içerisine giren Cebeci Taş Ocakları, ikisi arasında bulunan Gazi Mezarlığı, güneyinde 2.çevreyolu (E-80) diğer tarafında ise Alibey barajı ile mekânsal olarak tanımlı bir bölgede yer almaktadır. Adeta bir çemberin içine alınmış, denetlenmeye müsait bir mekân olduğu **Şekil 24** üzerinden okunabilmektedir. Gerçeği kontrol etme ve gerçekliği bilme edinimi günümüz Gazi Mahallesi'nin hemen ortasında konumlanan Gazi Polis Merkezi ve çevresini saran denetim eşikleriyle gerçekleşmektedir. Çalıştırılan bu mekanizmayla bölgede marjinal grup olarak tanımlanan insanlar gözetleme nesnesine dönüştürülmüştür.

4.3.2 Sosyo-mekânsal Analiz

Bu bölümde, Gazi Mahallesi'nde alan araştırması kapsamında edinilen **direkt gözlemler ve yarı yapılandırılmış görüşme** verileri detaylandırılacak ve sosyo-mekânsal analiz çerçevesinde incelenecektir. Bu analizler, mekânsal ve sosyal ilişkiler ağını ve mekânsal algıları anlamayı amaçlamaktadır. Gözlem ve görüşme verileri, mahallenin heterotopik yapısını ve mekânsal ikiliklerini ortaya koymak amacıyla, teorik çerçeve ile ilişkilendirilerek derinlemesine değerlendirilecektir.

Direkt Gözlem Analizi

Direkt gözlemler; yarı yapılandırılmış görüşmelerde analiz edilen verilerin mekânsal yansımalarını anlamada önemli bir yöntemdir. Bu çalışmalar, özellikle mahallenin mekânsal özelliklerine odaklanarak toplumsal ve ekolojik katmanlarla mekanın nasıl etkileşime girdiğini ve “sosyal ve mekânsal çeşitlilikler”, “uyarlanabilirlik, mekânsal esneklikler” ve “mekânsal dayanıklılıklar” gibi kavramlar üzerinden nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Alan araştırmasında öncelikle dört mahallenin belirli sokaklar üzerinden ayrı ayrı analizleri yapılmış ve bu mahallelerin heterotopik özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu sokaklar, hem toplumsal hem de mekânsal katmanların somutlaşmış örnekleri olarak ele alınmış ve mekânın farklı boyutlardaki etkileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analizler, mahallelerin nasıl dinamik ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

Şekil 25 Gözlem yapılan rotalar

(Url-1 [83]; dijital kaynak aracılığıyla harita altlığı oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

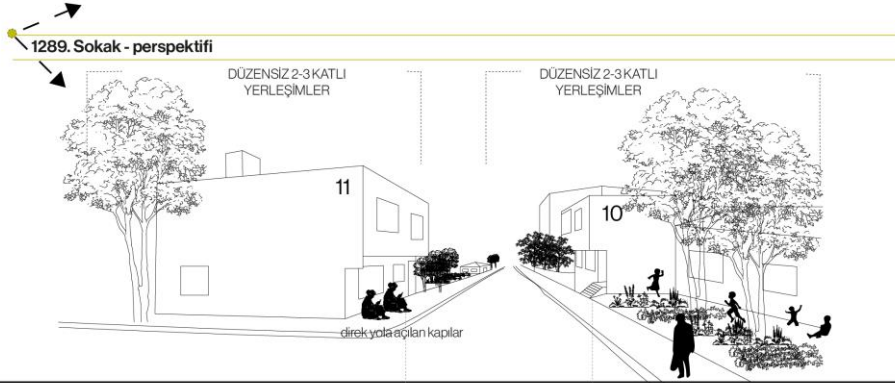
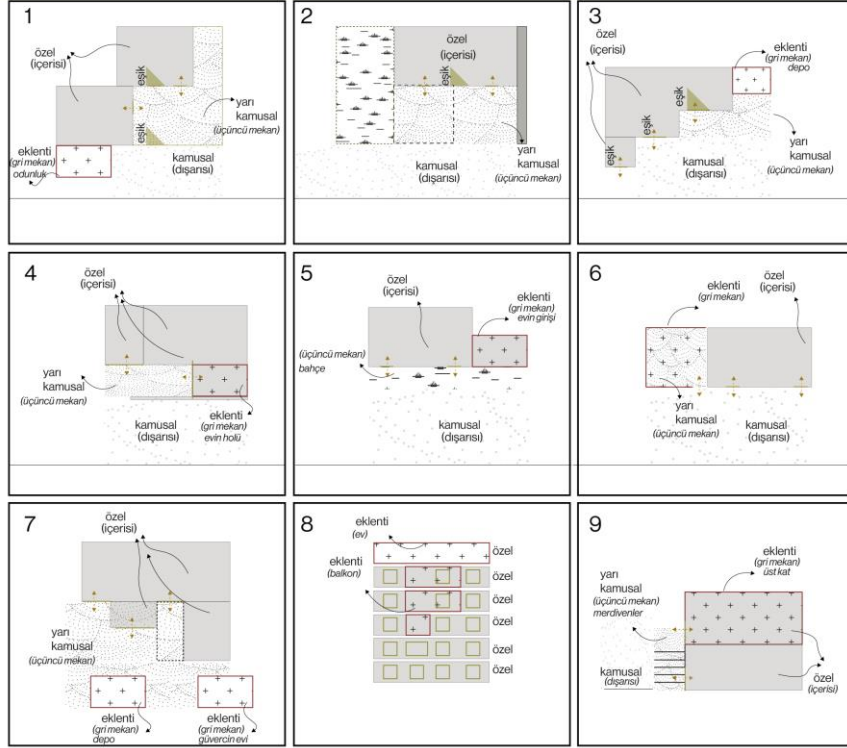
Araştırmada, Zübeyde Hanım Mahallesi'nden Yunus Emre Mahallesi'ne uzanan mekânsal akışı tarifleyen belirli sokaklar incelenmiştir (**Şekil 25**). Her bir mahalledeki sokak örüntüleri ve örüntüleri oluşturan konut dokusu, birbirlerinden bağımsız olarak analiz edilerek mahalleler arasındaki farklılıklar, benzerlikler ve mekânsal özellikler ortaya konulmuştur.

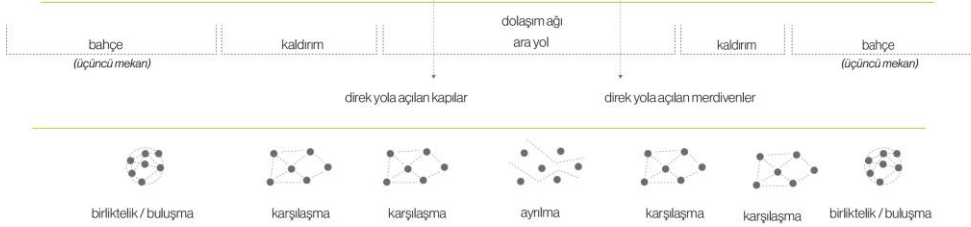
Şekil 26: Zübeyde H. Mahallesi, 1289. Sokak vaziyet planı ve konut dokusu

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

Zübeyde Hanım Mahallesi | Mekansal Olasılıkların Oluşumunda; Eşikler- Üçüncü Mekanlar- Gri Alanların İncelenmesi ve Esneklik-Farklılık-Çeşitlilik-Uyarlanabilirlik Durumlarının Analizi

Sokak Ölçeğinde Mekansal ve Sosyal Esnekliğe İmkan Sağlayan Doğal ve Yapay Eşikler

Şekil 27: Zübeyde H. Mahallesi, 1289. Sokak dokusunun mekânsal analizi

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

Zübeyde Hanım Mahallesi ve 1289. Sokak'ın mevcut dokusu, özellikle gecekonduların yoğunluğu ile dikkat çekmektedir. Mahalle ölçeğinde, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin genel yerleşim dokusunu, topoğrafik yapısını ve çevresiyle olan ilişkilerini gösteren haritalar, bölgenin kent ormanına yakınlığı ve çevresel kaynaklarıyla birlikte ele alınmıştır. Haritalar, sokak dokusunun mahalle içindeki konumunu vurgularken, doğal ve yapılmış çevrenin mahalledeki yaşamı nasıl şekillendirdiğine dair ipuçları vermektedir. Bu bağlamda, kentin çevresel bileşenleriyle sosyal yapılar arasındaki bağ güçlenmekte ve mahalle ölçeğinde de sosyal dinamiklerin sürdürülebilirliği üzerine önemli bir perspektif sunulmaktadır (**Şekil 26**).

Sokak ölçeğinde ise, 1289. Sokak'ın vaziyet planı ve yapısal analizi, düzensiz yerleşim düzeniyle sosyal ve mekânsal esnekliği destekleyen bir örnek olarak incelenmiştir. Sokak üzerindeki gecekondular ve bunlara eklenen mekânlar, hem bireysel hem de toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenmiş, esneklik sunan üçüncü mekânlar ve gri alanlar doğurmuştur. Bu alanlar, sokak dokusunun değişken ve uyarlanabilir karakterini yansıtarak mahalle sakinlerinin kendi mekânlarını yaratma becerilerini gözler önüne sermektedir. **Şekil 26**'de yer alan sokak perspektif çizimleri, sosyal etkileşime ve mekânsal geçirgenliğe imkân tanıyan doğal ve yapay eşiklerin, kamusal ve özel alanlar arasındaki geçişkenliği nasıl sağladığını somutlaştırmaktadır. Bu alanlar, sürekli değişime açık, sakinlerin günlük ihtiyaçlarına göre genişleyip daralabilen yapılar olarak sokak dokusunun bir parçası haline gelmiştir. Bu uyarlanabilirlik, mekânın fonksiyonel çeşitliliğini arttırmaktadır. Gri alanlar, özellikle eklenen depo, bahçe, evin dış uzantıları gibi elemanlarla esnek bir şekilde değişime açık ve fonksiyonel alanlar yaratmaktadır. Bu durum, mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına göre alanların adapte edilmesi anlamına gelirken, aynı zamanda bölgenin mekânsal dokusuna farklılık ve çeşitlilik katmaktadır. Üçüncü mekânlar ise, kamusal ve

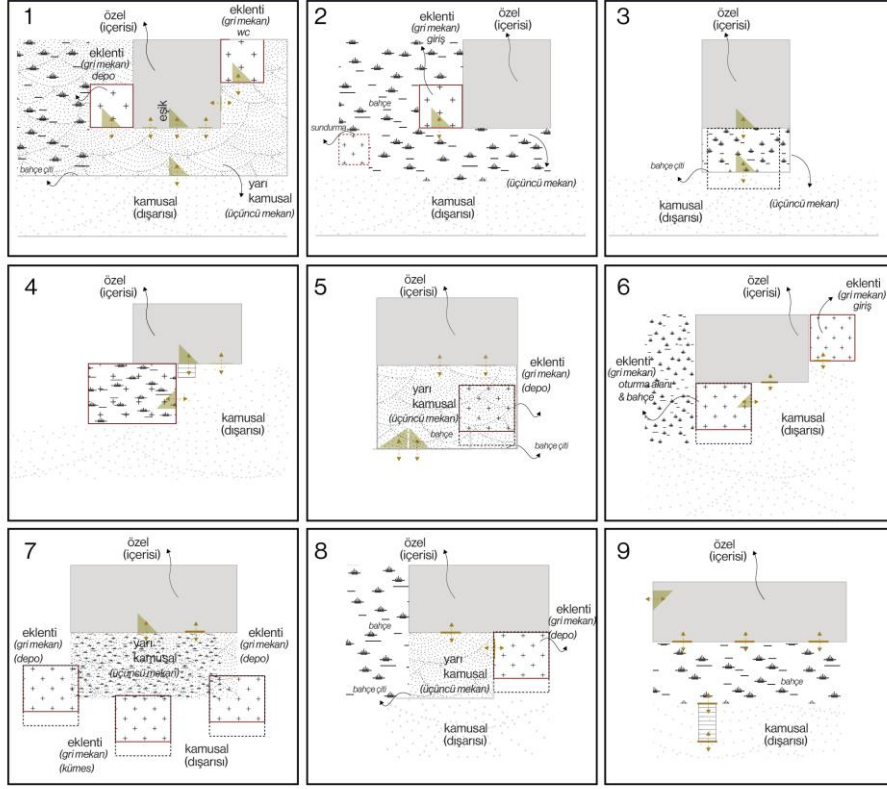
özel alanların tam arasında yer alarak hem fiziksel hem de sosyal anlamda esneklik sağlamaktadır. Yani, özel yaşamın gizliliği ile kamusal yaşamın açıklığı arasında bir arabulucu görevi üstlenirler. Sokak ölçeğinde mahalle sakinlerinin bir araya gelme, karşılaşma ve etkileşim kurma fırsatları, sokak dokusunun düzensiz yerleşim yapısına ve yarı kamusal alanlara bağlı olarak gelişmektedir. Direkt yola açılan kapılar, sokak boyunca yer alan küçük bahçeler ve düzensiz yerleşim yapısı, sosyal ilişkileri güçlendiren ve mekânsal olarak da esnek bir ortam yaratan unsurlar olarak işlev görmektedir. Mahallede, eşikler, özel, kamusal ve üçüncü mekânlar arasında bir bağ kurarak esneklik sunmaktadır (**Şekil 27**). Özel mekânın içselliğinden dış mekânın kamusalına geçişte kullanılan yarı kamusal veya gri alanlar (eklentiler), bu mekânsal ilişkiyi yumuşatmaktadır. Bu yapılar, sakinlerin sosyal etkileşimlerini artıran geçirgen sınırlar olarak işlev görmektedir. Yani, Zübeyde Hanım Mahallesi ve ona bağlı 1289. Sokak dokusu, mekânsal esneklik, uyarlanabilirlik ve sosyal etkileşim potansiyeli bakımından zengin bir örnek teşkil etmektedir. Üçüncü mekânlar, gri alanlar ve eklentiler gibi esnek yapılar, mahalle sakinlerinin hem bireysel hem de toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte düzenlenmiştir. Bu alanlar, kamusal ve özel alanlar arasındaki geçirgenliği sağlayarak, sokak dokusuna farklılık, çeşitlilik ve uyarlanabilirlik kazandırmaktadır.

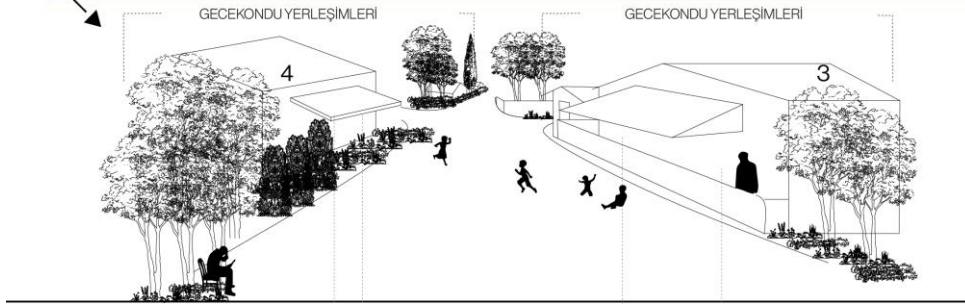
Şekil 28: Gazi Mahallesi, 1452. Sokak vaziyet planı ve konut dokusu

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

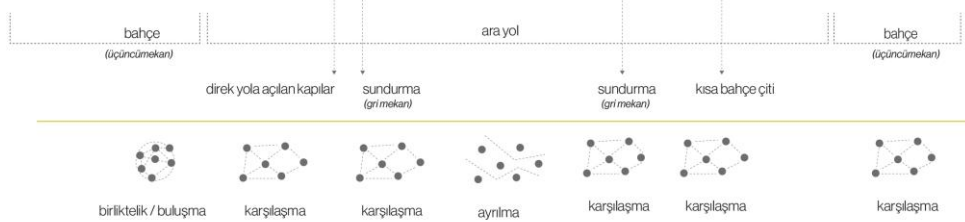
Gazi Mahallesi | Mekansal Olasılıkların Oluşumunda; Eşikler- Üçüncü Mekanlar- Gri Alanların İncelenmesi ve Esneklik-Farklılık-Çeşitlilik-Uyarlanabilirlik Durumlarının Analizi

1452. sokak - perspektifi

Sokak Ölçeğinde Mekansal ve Sosyal Esnekliğe İmkan Sağlayan Doğal ve Yapay Eşikler

Şekil 29: Gazi Mahallesi 1452. Sokak dokusunun mekânsal analizi

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

Şekil 28 üzerinden okunan mahalle ve sokak ölçeği hem mekânsal esneklik hem de kullanıcı odaklı bir adaptasyon sürecini yansıtmaktadır. Yani, sokak sakinleri, kendi yaşam alanlarını mevcut kaynaklarla şekillendirmiş ve değişen gereksinimlerine göre alanı uyarlamışlardır. Gri alanlar olarak tanımlanan yapısal eklentiler, kamusal ve özel alanlar arasında bir geçiş noktası sağlamaktadır. Mekânın sürekli bir değişim sürecinde olması, özellikle bu gri alanların sürekli yeniden şekillenmesine olanak tanımaktadır. Bahsedilen "mekânsal esneklik" burada kritik bir faktördür. **Şekil 28** üzerinde daha derin yapılan mekânsal analiz; **eşikler, üçüncü mekânlar ve gri alanlar** ile ilgili ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Diyagramlarda gözlenen eklentiler, sokak ölçeğinde **uyarlanabilirliğin** önemli bir örneği olarak öne çıkmaktadır. Sokak sakinleri, yapılarına çeşitli eklemeler yaparak hem kişisel hem de toplumsal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Üçüncü mekânlar, kamusal alanlar ile özel alanlar arasında geçiş sağlayan, sosyal etkileşim için esnek ve geçirgen mekânlardır. Özel alanların sınırlarını aşan ve kamusal alanlara dâhil olan eklentiler, melez mekânların oluşumuna katkı sağlamaktadır. Örneğin, evlere eklenen depo, oturma alanları ve sundurmalar, kamusal alanlarla özel alanları birleştirir ve bu melez yapılar, sosyal etkileşimi artırır. Sokak boyunca uzanan yapılar ve aralarındaki boşluklar, bu üçüncü mekânların oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Sokak sakinlerinin bahçe ve ara yollara açılan bu mekânlar, kamusal ve özel alanlar arasındaki etkileşimi pekiştirmektedir. Her yapıdaki eklenti ve eklemeler, sokak ölçeğinde mekânsal farklılık ve çeşitliliği arttırmaktadır. Bazı yapılar bahçelerini kamusal alanlara açarken, bazıları ise sundurma gibi yarı kamusal eklentilerle bu alanları korunaklı hale getirmiştir. Bu farklılıklar, mahalle sakinlerinin değişen ihtiyaçlarına ve sosyal dinamiklerine göre gelişmiş mekânsal bir adaptasyon örneği sunmaktadır. Özel ve kamusal mekânlar arasındaki bu esnek geçişler, bireylerin hem bireysel hem de kolektif alan ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde

düzenlenmiştir. Bu alanlar, zamanla değişen ihtiyaçlara ve çevresel düzenlemelere kolayca uyum sağlayabilmektedir. Sokak boyunca incelenen eşikler, özel ve kamusal mekânlar arasında bulunan fiziksel ve sosyal sınırlar olarak değerlendirilebilir. Bahçe çitleri, giriş sundurmaları ve yapısal eklemeler bu eşikleri tanımlamaktadır. Sokak ölçeğinde bu eşikler, mahalle sakinlerinin bireysel alanları ile kamusal alanlar arasında dinamik bir geçiş sağlamaktadır. Özellikle, sundurma gibi yarı kamusal eklentiler, bu geçişi daha geçirgen hale getirmektedir. Ayrıca, düşük araç trafiği ve yerel kamusal alanların varlığı, mahallede toplumsal dayanışmanın kuvvetli olduğuna işaret etmektedir.

Yani Zübeyde Hanım Mahallesi ve Gazi Mahallesi, yerleşim morfolojisi olarak birbirine benzeyen yapıda iki farklı yerleşim alanıdır. **Şekil 26, Şekil 27 ve Şekil 28, Şekil 29'**de sunulan planlar, diyagramlar ve perspektif görseller, bu iki mahallelerdeki tipik sokak düzenlerini yansıtmaktadır. Zübeyde Hanım Mahallesi'nde (**Şekil 27**) gözlemlenen “apartkondu” tarzı yapılaşmalar özellikle merkeze doğru (Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi) yaklaştıkça her iki mahallede de artmaktadır. Bu bölgelerde yer alan kentsel boşluklar, yumuşak zeminler, sosyal ilişkiler, araç yoğunluğunda azlık, mekânsal özellikler sosyal dayanıklılığı ve mekânsal esnekliği arttıracak yöndedir. Her iki mahallede de mekânsal esneklik, üçüncü mekânların kullanımı ve gri mekânlar, **sosyal karşılaşmaları ve dayanıklılığı** artıran temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bahçeler, yarı kamusal alanlar ve kaldırım alanları gibi geçiş alanları, bireyler arasındaki etkileşimi teşvik eden ve mahalledeki sosyal bağları güçlendiren üçüncü mekânlar olarak işlev görmektedir. Ayrıca, incelendiğinde bu mahallelerde yer alan konutların topografya ve yeşillikler içerisinde kaybolduğu gözlenir. Evlerin çoğunun bahçelerinde meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Bahçelerdeki tavuklar hem günlük yumurta ihtiyaçlarını karşılamakta hem de üretimini yapan kadınların geçimine yardımcı olmaktadır.

Şekil 30: 75.Yıl Mahallesi-Fevzi Çakmak Caddesi vaziyet planı, yapısı ve konutları (Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

75. Yıl Mahallesi'nin dokusu, yüksek katlı apartmanların yoğunluğu ve ticari alanların bir arada bulunmasıyla tanımlanmaktadır (**Şekil 30**). Bu durum, sokaklarda tanımlı bir eşik oluşturarak, kentsel mekânda geçiş alanlarını sınırlandırmakta ve kamusal-özel alan ilişkisini karmaşık hale getirmektedir. Sokak üzerindeki kaldırımlar ve yol boyunca dizilen ticari işletmeler, geçiş alanlarının sosyal etkileşim mekânları olarak işlev görebileceği yerlerdir. Ancak mevcut düzenleme, bu alanların sadece ticari aktivitelere odaklandığını ve geniş bir kamusal alan esnekliğinin engellendiğini göstermektedir.

Yapay ve doğal eşikler, caddenin iki yanındaki apartman blokları ve araç parkı ile sınırlandırılmış, bu da mekânsal esneklik ve sosyal etkileşim potansiyelini sınırlamaktadır. Ayrıca bu yüksek apartman yerleşimleri, fiziksel kopukluklara neden olarak, mekânsal bağlamda bir çeşitlilik oluşturmamaktadır.

Üçüncü mekânlar, insanlar arasındaki sosyal etkileşimin merkezi olarak düşünüldüğünde, Fevzi Çakmak Caddesi'ndeki yoğun apartman yerleşimi ve ticari yapıların arasındaki kamusal alan eksikliği, üçüncü mekânların oluşumunu zorlaştırmaktadır. Sokak üzerindeki alanlar ticaret odaklıdır ve bu tür sosyal etkileşim mekânlarına yönelik yeterli alan tanımlanmamıştır. Ticari ve kamusal alanlar arasındaki keskin sınırlar, bu mekânsal esnekliği kısıtlamaktadır. Esnek ve melez alanların eksikliği, mekânın sadece ticaret ve apartman yerleşimleri için işlev görmesine yol açmaktadır.

Gri alanlar, mekânın sabit ve tanımlı olmayan alanlarını kapsar ve sürekli bir değişim sürecine tabidir. Fevzi Çakmak Caddesi, apartmanlar ve ticari yapıların arasında kalan sınırlı miktardaki kamusal alan, gri alanlar olarak nitelendirilebilir. Bu alanlar, bölgenin sosyal ve mekânsal dönüşümleriyle birlikte kullanım potansiyeli taşısa da, mevcut durumda bu gri alanların bir geçiş veya adaptasyon sürecine girmediği görülmektedir.

Mekânın uyarlanabilirliği ve esnekliği, çeşitlilik ve kullanım farklılıkları ile sağlanabilir.

Fevzi Çakmak Caddesi'nde yapılaşma, esneklikten uzak, tekdüze bir yapıya sahiptir. Apartmanların ve ticari yerleşimlerin yoğunluğu, çeşitlilik oluşturan özelliklerin gelişmesini engellemektedir. Mekânın tanımlı sınırları, bu alanların farklı işlevler üstlenmesini kısıtlamaktadır. Sosyal etkileşim, farklı fonksiyonların bir araya geldiği yerlerde gelişebilirken, caddenin mevcut durumu bu potansiyeli desteklememektedir.

Özellikle cadde boyunca tanımlı mekânların, mekânsal esneklikten yoksun olduğu, bu da mekânın çok amaçlı kullanımını sınırladığı görülmektedir. Esneklik ve farklılık kavramları, mekânın sadece bir amaçla değil, birden fazla sosyal ve ticari aktiviteyi barındıracak şekilde yeniden düzenlenmesiyle sağlanabilmektedir.

Şekil 31: Yunus Emre Mahallesi-Lütfü Aykaç Bulvarı ve 1328.Sokak vaziyet planı, sokak yapısı ve konutları

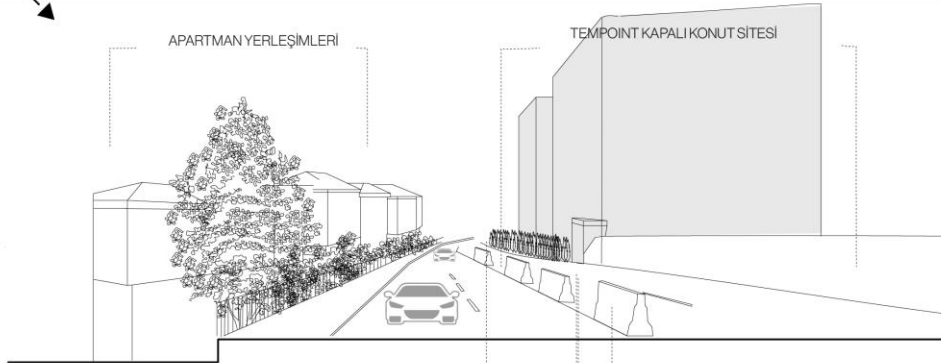
(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

Mekansal Olasılıkların Oluşumunda; Mekansal Eşikler - Üçüncü Mekanlar- Gri Alanlar ve Esneklik-Farklılık-Çeşitlilik-Uyarlanabilirlik Durumlarının İncelenmesi

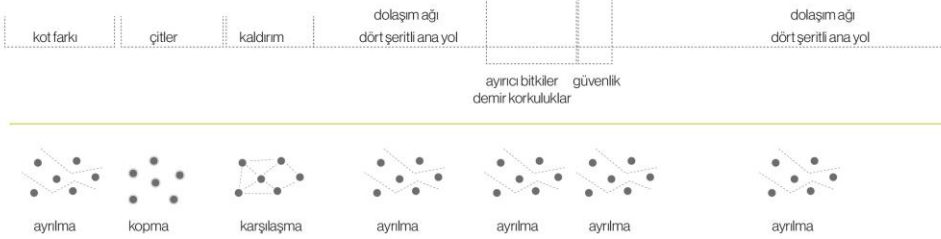
1 328. Sokak perspektifi

2 LÜTFÜ AYKAÇ BULVARI - Sokak perspektifi

Sokaklarda Sosyal ve Mekansal Esnekliği Engellleyen Yapay ve Doğal Eşikler | Geçişler

Lütfü Aykaç Bulvarı üzerindeki yapay eşikler, hem sosyal hem de mekansal geçişleri engelleyen unsurlar olarak öne çıkar. Özellikle bulvarın genişliği ve apartmanlarla kent arasında yer alan fiziksel bariyerler, sokak ile kent arasında bir kopukluk yaratmaktadır. Bu tür eşikler, alanın kamusal mekânlar ile bütünleşmesini sınırlar, geçişleri ve geçirgenliği azaltır.

Şekil 32: Yunus Emre Mahallesi, Lütfü Aykaç Bulvarı ve 1328.Sokak dokusu analizi
(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-4 [86]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

Şekil 31 ve **Şekil 32** Yunus Emre Mahallesi'ne bağlı Lütfü Aykaç Bulvarı'ndaki konut ve sokak arasındaki mekânsal ilişkileri tariflemek üzerine hazırlanmıştır. Plan ve perspektif çizimleri, mahallenin sokak dokusunu ve yapılaşma örüntüsünü ayrıntılı olarak sunmaktadır. Bu bölgede yer alan yüksek katlı apartmanlar ve kapalı konut siteleri, mekânların sosyal ve fiziksel erişimini sınırlayan mekânsal eşikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşikler, fiziki (duvar, demir korkuluk) ya da işlevsel (güvenlikli siteler, kot farkı, geniş bulvar) olabilmektedir. Lütfü Aykaç Bulvarı'ndaki dört şeritli yolun genişliği ve apartmanlar arasındaki mesafeler, kentin dokusuyla olan geçişi kısıtlamaktadır. Bu da sokaklar arasında bir kopukluk yaratarak, sosyal ve mekânsal esnekliği engelleyen unsurları oluşturmaktadır. Burada mekânsal farklılık, özellikle kapalı sitelerin varlığıyla kendini göstermektedir. Kapalı siteler, farklı tipolojilerdeki apartman yapıları ile bir çeşitlilik yaratabilirken, bu sitelerin dış dünyaya kapalı olması nedeniyle bu çeşitliliğin tam anlamıyla toplumsal yaşama katkı sağlamadığını görülmektedir. Aynı zamanda sınırlı esneklik, yani zaman içinde değişime uyarlanamayan yapılar, mahalle dokusunu homojenleştirmektedir.

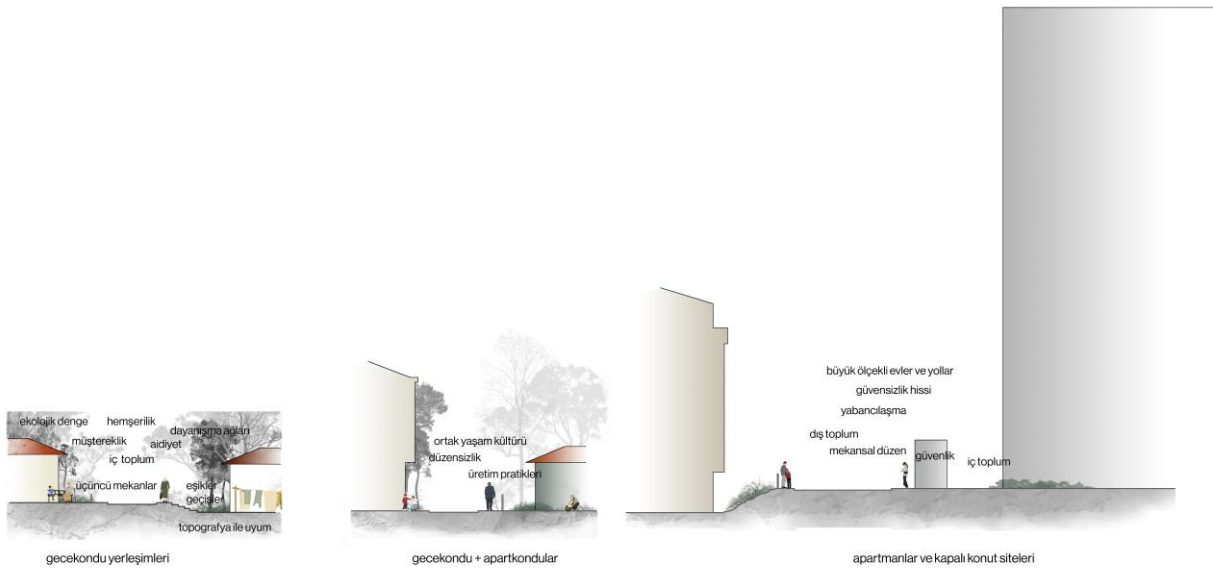
1328. Sokak gibi daha iç içe ve dar alanlar, üçüncü mekân oluşturabilecek potansiyel barındırmaktadır. Buralar, kamusal alan ile özel alan arasında bir geçiş sağlamaktadır. Ancak, bu sokakta yer alan apartmanların kapalı girişleri ve sınırlı oturma alanları, üçüncü mekânların oluşumunu kısıtlamaktadır. Melez mekânların azlığı, özellikle sokakla apartman girişleri arasındaki griliği azaltırken sosyal etkileşim alanlarını sınırlandırmaktadır.

Şekil 32, 1328. Sokak perspektifi, özellikle üçüncü mekân olarak nitelendirilebilecek çeşitli giriş ve eklentileri içermektedir. Bu alanlar, binaların sınırları arasında yer almaktadır ve sürekli bir değişim sürecindedir. Örneğin, apartmanların girişlerindeki kısmi kapalı alanlar, mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenebilir. Bu alanlar, esneklik sağlayarak sosyal etkileşim ve kullanım için yeniden değerlendirilip, melez mekânlar haline gelebilir. Ancak,

burada esneklik sınırlı kalmaktadır ve sokak perspektifine fazla katkı sağlayamamaktadır.

Lütfü Aykaç Bulvarı üzerindeki yapıların tekdüze mimari yapıları, monoton ve homojen bir doku sunarken, bölgedeki apartman yerleşimleri arasında mekânsal farklılık gözlenmektedir. Ancak bu farklılık, daha çok yapıların yerleşim şekli ile sınırlıdır; yani işlevsel olarak büyük bir çeşitlilik yaratılmamaktadır.

Şekil 31 ve **Şekil 32**, mekânsal eşikler, üçüncü mekânlar ve melez mekânların analiz edilmesiyle, Yunus Emre Mahallesi'ndeki sosyal ve mekânsal esnekliğin sınırlandığı, kamusal alanların kullanımının daraldığı ve farklılıkların yapılaşma süreciyle homojenleşmeye doğru evrildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Şekil 33: Zübeyde Hanım Mahallesi'nden Yunus Emre Mahallesi'ne doğru değişen mekânsallıkların ve ilişkilerin diyagramatik gösterimi

Yunus Emre Mahallesi'nde ve 75. Yıl Mahallesi'nde gürültü ve sıkışıklık içerisinde düzenli gibi görünen bir karmaşıklık varken Gazi Mahallesi'ne ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ne gidildikçe organik döngüsünü devam ettiren, ekosistemini koruyan düzensiz mekânsallıklara doğru bir akış vardır. Yaratıcı mekân içinde barındırdığı tanımsız boşluklarla, kullanımı teşvik

ederek çeşitliliği oluşturmaktadır. Bir taraftan aynı ölçekte konut tipolojisinin yeşil ve topoğrafya ile uyumu gözlenirken diğer tarafta farklı ölçeklerde farklı konut tipolojilerinin (gecekondu, apartkondu, apartman, kapalı konut sitesi) beraberliği gözlenmektedir (**Şekil 33**). Bu analizler doğrultusunda, bu mahallelerin sosyokültürel bağlamda da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Sakinlerin sosyal dayanışma pratiklerini ve mekânsal adaptasyonlarını, mahalle dokusuyla birlikte incelemek, esneklik ve geçirgenlik kavramlarının daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi

Bu bölümde, Gazi Mahallesi'nde yaşayan bireylerin sosyal ilişkileri, dayanışma kültürü, mahalleye yönelik dış algılar ve mekânsal dönüşümün sosyal ilişkiler üzerindeki etkileri derinlemesine incelenmektedir. Ayrıca, her bir görüşülen kişinin katkısı vurgulanarak, Gazi Mahallesi'nin geçmişten günümüze nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve bu dönüşümün mahalle ile sakinleri üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Görüşme yapılan kişilerin ifadeleri, Gazi Mahallesi'nin bir dönem çeşitli etnik ve kültürel gruplara ev sahipliği yaptığını, ancak zamanla bu ayrımların azaldığını ve daha kapsayıcı bir dayanışma kültürünün geliştiğini ortaya koymaktadır. Mahalledeki toplumsal ilişkiler üzerindeki etkiler, farklı perspektifler aracılığıyla ele alınmıştır. Toplamda 12 kişi ile gerçekleştirilen bu görüşmeler, Gazi Mahallesi sakinlerinin sosyal ilişkilerini, dayanışma kültürünü ve mekânsal dönüşümün etkilerini değerlendirmektedir.

Şekil 34 Gazi Mahallesi içerisinde Görüşme Yapılan Rota ve Görüşme Noktaları
(Url-1 [83]; dijital kaynak aracılığıyla harita altlığı oluşturulmuş olup, çizimler yazar tarafından üretilmiştir.)

Şekil 34, Gazi Mahallesi'nde görüşme yapılan rota ve görüşme noktalarını göstermektedir.

Yapılan yarı yapılandırılmış sorular aşağıdaki kurguya göre oluşturulmuştur.

1. Kaç yılında geldiniz? Nereden geldiniz? Gecekonduyunun inşaa süresi, mahallenizin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?

“Bu soru ile gecekonduyunun inşaa, gelişim ve yeniden inşaa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanmaktadır.”

2. Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?

Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanmaktadır.

3. Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?

Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanmaktadır.

4. Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?

Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşme yapılan kişi seçimleri, araştırmanın kapsayıcılığını ve güvenilirliğini artırmak amacıyla titizlikle planlanmıştır. Katılımcılar, farklı meslek ve yaş gruplarını temsil eden bireyler arasından rastgele örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Bu seçim sürecinde, her bir katılımcının araştırmanın yapıldığı dört mahalledeki sosyal ve mekânsal dinamikleri anlamaya yönelik katkı sağlayacak çeşitlilikte olmasına özen gösterilmiştir. Böylece, araştırma sonuçlarının daha geniş bir sosyal ve mekânsal bağlamı yansıtması hedeflenmiştir.

Tablo 1 üzerinden görüşme yapılan kişileri, bu kişilerin mahalleye gelme tarihlerini, göç ettikleri bölgeleri ve gecekondularının inşalarına dair bilgileri incelemek mümkündür. Alan araştırmalarında görüşmeler, ses kaydı ve not tutma şeklinde farklı yollarla kaydedilmiştir. Görüşülen kişilerden bazıları, ses kaydı alınmasını istemediğini ve bu şekilde daha rahat olacağını beyan ettiğinden dolayı yazılı not tutma yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelere ait kayıtlar, EK-B’de yer alan bireysel formlar üzerinden incelenebilir.

Tablo 1 Görüşülen kişiler hakkında bilgi

Rumuz	Görüşü Alınan Kişi	Mahalleye Geline Yıl ve Geldiği Yer	Gecekonduyu Yapan Kişi	Görüşmenin Tanıtımı
Görüşülen 1	Kadın, 65 yaşında, ev hanımı	1984- Ordu	Kendisi	Direkt Görüşme
Görüşülen 2	Kadın, 23 yaşında, üniversite mezunu, esnaf (bakkal)	1979- Kastamonu	Anne ve Babası	Direkt Görüşme
Görüşülen 3	Erkek, 36 yaşında, esnaf (kuaför)	2014	Burada ikamet etmiyor	Direkt Görüşme
Görüşülen 4	Erkek, 80 yaşında, emekli	1974- Sinop	Kendisi	Direkt Görüşme
Görüşülen 5	Erkek, 40 yaşında, esnaf (bakkal)	1970- Sivas	Anne ve Babası	Direkt Görüşme
Görüşülen 6	Erkek, Gazi Mahallesi Muhtarı	1978- Tunceli	Kendisi	Direkt Görüşme
Görüşülen 7	Erkek, 48 yaşında, Ordu İkiççe Yoğunluk ve Civar Köyleri Yardımlaşma Derneği Başkanı	1976- Ordu	Kendisi ve kardeşi	Direkt Görüşme
Görüşülen 8	Erkek, 45 yaşında, Ordu İkiççe Yoğunluk ve Civar Köyleri Yardımlaşma Derneği Başkan Yardımcısı	1976 - Ordu	Kendisi ve abisi	Direkt Görüşme
Görüşülen 9	Kadın, 56 yaşında, Öğretmen	2010- Konya	Kendisi ve ailesi	Direkt Görüşme
Görüşülen 10	Erkek, 38 yaşında, Doktor	2008- Denizli	Kendisi	Direkt Görüşme
Görüşülen 11	Kadın, 46 yaşında, Pastacı,	1989- Tokat	Kendisi ve ailesi	Direkt Görüşme
Görüşülen 12	Erkek, 52 yaşında, Araç Bakım Tamircisi	2006 - Bursa	Kendisi ve ailesi	Direkt Görüşme

Gazi Mahallesi'nde gerçekleştirilen görüşmeler, mahalle sakinlerinin çeşitliliği ve bu bağlamda "ben" ve "öteki" kavramlarının nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Farklı göç geçmişlerine sahip olan sakinler, mahalledeki kozmopolit yapının bir yansımasıdır (bkz. Tablo 1). Görüşülen kişi 4, mahalledeki kültürel ve dini çeşitliliğin farklı grupların bir arada yaşamasına olanak sağladığını belirtirken, görüşülen kişi 2 ise bu çeşitliliğin mahallede zenginlik olarak görüldüğünü ve güven duygusu yarattığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte, dışarıdan mahalleye yönelik olumsuz algılar, "ben" ve "öteki" ayrımının toplumsal düzeyde hala var olduğunu ve mahalle sakinlerinin kapsayıcı tutumu ile dışsal ötekileştirici bakış arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır. Bu gerilim, aynı zamanda direniş ve güç arasındaki mücadelelerle de okunabilmektedir. Marx ve Engels'in kentsel mekânları sınıf mücadelesinin alanları olarak tanımlaması, Gazi Mahallesi'nde de kendini gösterir. Görüşülen kişi 1, tapu sorunu yaşayan mahalle sakinlerinin yerel yönetimlere karşı gösterdiği direnişi vurgularken, bu direnişin mahalledeki dayanışma kültürü ile desteklendiğini belirtir. Kentsel dönüşüm ve apartmanlaşma baskısı, mahalledeki geleneksel yapıyı tehdit eden güç unsurları olarak görülmekte, direnç ise sadece fiziksel mekânın değil, aynı zamanda toplumsal bağların korunmasını da içermektedir.

Gazi Mahallesi, 1970'lerden itibaren enformel yerleşimler yoluyla kentleşmiş ve siyasi olarak önemli bir merkez haline gelmiştir. Başlangıçta güçlü sol hareketlerle özdeşleşmiş ve önemli bir Alevi nüfusuna ev sahipliği yapmıştır. 1990'larda Doğu Anadolu'dan gelen Kürt göçü ile bu siyasi kimlik daha da pekişmiştir. 1995 olayları, mahalleyi "devlete karşı meydan okuyan" bir yer olarak damgalamış, dışarıdan mahalleye yönelik olumsuz algıların güçlenmesine neden olmuştur. Görüşülen kişi 7, bu olayların dış müdahalelerle provoke edildiğini ve halk meclislerinin kapanmasına yol açtığını belirtmiştir. Fakat genel olarak görüşülen kişiler konu üzerine konuşmaya çekingen davranmışlardır. Mahalle, şiddetli çatışmalar ve medya

tasvirleriyle kalıcı bir huzursuzluk mekânı olarak görülmeye başlanmıştır. Dışarıdaki topluluklar Gazi'ye, medya ve politik söylemler üzerinden bakmaktadır. 1995 olayları, mahalleyi tehlikeli bir alan olarak algılamaya neden olmuş, bu algı ise mahalle sakinlerinin deneyimlerinden kopuk bir yabancılaşma yaratmıştır. Mahalle'de yapılan görüşmelerden çıkarımlarla bu durumların güçlü bir topluluk duygusu oluşturduğu söylenebilir. Gazi halkı tarihsel olarak marjinalleştirilmiş ve kendilerini sıklıkla politikalar ve daha geniş toplumsal normlarla çelişki içinde bulmuştur. Bu marjinalleşme, dayanışma ve karşılıklı desteğin hayatta kalmak için hayati önem taşıdığı topluluk içinde bir direniş kültürünü beslemiştir. Dışarıdakiler için baskın toplumsal düzene zıt olarak var olan 'öteki' yer yani Gazi bu nedenle heterotopik bir alanı sembolize etmektedir. Burada, kamusal ve özel, politik ve kişisel arasındaki sınırlar bulanıklaşarak dış toplumdan farklı, benzersiz bir toplumsal doku oluşmaktadır. Görüşülen kişi 2, Gazi Mahallesi'nde güçlü bir sosyal destek ağı olduğunu ve bu ortamın farklılıkları kabul eden bir dayanışma kültürü oluşturduğunu vurgulamaktadır. Dışarıdan gelen olumsuz yorumlara rağmen, mahalledeki güven duygusu ve komşuluk ilişkilerinin sağlıklı olduğunu belirterek, mahallenin sosyal yapısının önyargılara meydan okuduğunu göstermektedir. Görüşülen kişi 3 ise dışarıdan bir gözlemci olarak mahalleyi tehlikeli bulduğunu ve çeteleşmenin özellikle arka sokaklarda belirginleştiğini iddia etmiştir. Ancak, mahalle sakinleri bu algının abartılı olduğunu vurgulamaktadır. Kişi 4, mahalledeki olumsuz tanımlamaları reddederek burada yaşamının sosyal dayanıklılığı artırdığını ifade ederken, dış gözlemcilerin mahalleye dair yanlış algılar geliştirdiğini belirtmiştir. Bu mahalle de doğup büyümüş görüşülen kişi 5, 1995 olaylarının yarattığı olumsuz algıların gerçek yaşamla çeliştiğini vurgulamıştır. Tüm bu durumlar, Gazi Mahallesi'nde sosyal ilişkilerin dış algılarla çeliştiğini göstermektedir.

Görüşülen kişi 1, Gazi Mahallesi'nin hızlı ve plansız bir şekilde oluştuğunu, bu durumun

sakinlerin merkezi yönetimden bağımsız olarak kendi yaşam alanlarını kurma yeteneklerini gösterdiğini ifade etmektedir. İstanbul'un çeperlerinde yer alan bu gecekondulu mahallesi, hızla artan nüfusun konut ihtiyacını karşılayamaması nedeniyle, 'kendiliğinden kentleşme' [104] süreciyle oluşmuştur. Farklı bölgelerden aldığı yoğun göçler, göçmenler arasında güçlü bir dayanışma bağı oluşturmuş, bu ağ özellikle mahallenin kuruluş aşamasında belirginleşmiştir. Hemşerilik ve aile bağları, göçmenlerin kente uyum sağlamasında kritik öneme sahiptir ve yoksullara kendi yaşam alanlarını kurma konusunda güven vermiştir. Bu dayanışma ağı akrabalık ilişkilerini dönüştürerek göçmenlerin kent içindeki kültürel kimliklerini yeniden tanımlamıştır [108]. Başlangıçta kamuya ait arazileri işgal eden göçmenler, bu dayanışma sayesinde mahalleyi kurmuşlardır. Zamanla kültürel ve sosyal dönüşümlerle birlikte farklı kimlikler arasında uyum bozulmuş, gerginlikler ortaya çıkmıştır. Gazi Mahallesi'nde dayanışma bağlarıyla kurulan hemşeri dernekleri, aynı kültürel geçmişe sahip bireyler arasında ilişki kurmayı kolaylaştırmakta ve kültürel pratiklerin devamını sağlamaktadır. Zamanla bu bölgelere yerleşen aynı yerlerden göç eden insanlar köy dernekleri aracılığıyla dayanışma örüntülerini güçlendirmişler ve bu da onların kent yaşamına entegre olmalarını kolaylaştırmıştır. EK-D üzerinden mahallede hala varlığını devam ettiren bu dernekler incelenebilir.

Mahalledeki yaşam, aidiyet duygusu ve yabancılaşma arasında bir denge sunmaktadır. Görüşülen kişi 1, başlarda farklı kültürlerden gelen insanlarla yaşamının zorluklarından bahsederken, zamanla bu zorlukları aşarak bir aidiyet geliştirdiklerini belirtir. Bu aidiyet duygusu, dayanışma kültürü ve ortak mekânsal pratiklerle (örneğin, sokakta toplanıp sohbet etmek) pekişmektedir. Ancak apartmanlaşmanın artması, bu duygunun zayıflayabileceği endişesini doğurur. Görüşülen kişi 4, 1980'lerde mahalledeki dayanışmanın sosyal bağları güçlendirdiğini, elektrik gibi temel hizmetlerin yokluğunda yardımlaşmanın kritik önem

taşıdığını vurgular. Görüşülen kişi 5 ise geçmişteki güçlü komşuluk ilişkilerinin, günümüzde apartmanlaşma nedeniyle zayıfladığını ifade eder. Ancak, mahalle iç kesimlerindeki sakinlerin hâlâ aidiyet duygusu taşıdığı gözlemlenmiştir. Bu durum, mekânsal değişimlerin toplumsal bağları nasıl etkilediğini ve mahalle sakinlerinin kimliklerini koruma çabasını ortaya koymaktadır. Gazi Mahallesi'nin ilk sakinleri, benzer kültürel, dini ve etnik kimlikleri paylaşan ailelerle bir topluluk oluşturmuş, bu topluluk hem sosyalleşmeyi ve kültürel değerleri korumuş hem de kentsel alanda aile ve akrabalık bağlarını güçlendiren bir dayanışma duygusu teşvik etmiştir.

Mahallenin kuruluş sürecinde toprak mafyalarının yarattığı olaylar, aileler arasında güçlü bir dayanışma geliştirmiştir. Geleneksel aile ve akrabalık bağlarına dayanan bu dayanışma, başlangıçta belediye ve güvenlik güçlerine karşı bir muhalefet oluşturmazken, 1970'lerden itibaren sosyalist grupların etkisiyle politik bir karakter kazanmıştır. Gençler, altyapı ve ulaşım sorunlarına çözüm bulmak amacıyla Halk Komiteleri kurmuş ve mahallede kolektif inisiyatif almaya başlamıştır [104].

ultangazi'nin kuzeyinde yer alan Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri, kentsel mekânda insan-doğa-hayvan ilişkisini yeniden düşündürmektedir. Araçsız yürünebilir yolları, bahçeli tek katlı evleri ve tanımlı-tanımsız geniş boşluklarıyla geleneksel kent anlayışını bozarak kırsal karakterlerin deneyimlenmesine olanak tanır. İçerisinde aynı anda ekolojik katmanların oluşturduğu mekânsal ikilikleri barındırmaktadır: Düzen – Düzensizlik | *plan – plansızlık (rastlantısallık)*, Özel – Kamusal Muğlaklığı | üçüncü mekân, eşik mekân, karşılaşma mekânı, Kır – Kent | *etkileşim, biraradalık*. Mahalle sakinleri tarafından "ne kır ne kent" olarak tanımlanan bu alan, hem kırsal hem de kentsel özellikleri bir araya getiren bir mekânsal yapı sunmaktadır.

Gazi Mahallesi, kent ve kır arasındaki etkileşimi açık bir şekilde yansıtan bir örnek

sunmaktadır. Görüşülen kişilerin bahçelerinde sebze ve meyve yetiştirme pratikleri, kentin içinde kırsal yaşamın izlerini sürdürme çabalarını gösterir (bkz. görüşülen kişi 4 ve 2). Bu durum, Swyngedouw'un "melez kent" tanımıyla örtüşür; Gazi Mahallesi, kentsel ve kırsal öğeleri bir arada barındırarak, iki farklı mekân anlayışının bir araya geldiği bir yaşam alanı sunmaktadır. Ayrıca, Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri'ndeki yaşam, özel ve kamusal alanların birbirine geçtiği bir örüntü sergiler. Sokaklar, sadece birer ulaşım aracı değil, aynı zamanda mahalle sakinlerinin ortak yaşam alanlarıdır. Görüşülen kişilerin aktardıkları, sokakların güçlü komşuluk ilişkileri ile şekillendiğini ve özel yaşamın kamusal alana taşındığını ortaya koymaktadır. Örneğin, yaz akşamları sokakta oturup çay içmek ya da pandemi döneminde bahçe, pencere gibi eşik mekânlarda karşılaşmalar (bkz. görüşülen kişi 1 ve 2), mahalle kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Bu, özel ve kamusal alanların sınırlarının bulanıklaştığı, heterotopya kavramıyla ilişkilendirilebilecek bir mekânsal yapı ortaya koymaktadır.

Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nin mekânsal yapısı, konutlar, bahçeler ve merdivenli sokaklar gibi temel düzenleyici unsurlar tarafından tanımlanır. Topografya, özellikle eğimli arazi, günlük pratikleri kolaylaştıran bir başka önemli faktördür. Merdivenli sokaklar, çamaşır asma ve sosyalleşme gibi aktiviteler için işlevsel mekânlar sunar. Görüşülen bazı sakinler, tapu alamadıkları için mahallenin üst kesimlerine taşınmış, gecekondularını ise hafta sonu veya yazlık olarak kullanmaya devam etmişlerdir (bkz. görüşülen kişi 7). Zamanla bazı evlerin apartmana dönüştürülmesiyle düzensiz konut tipolojileri ortaya çıkmıştır.

Mahallenin mekânsal yapısı, düzen ve düzensizlik arasında dinamik bir dengeyi yansıtır. Plansız yapılaşma, özgürlük ve esneklik sağlarken, bu düzensizlik içinde kendine has bir düzen mevcuttur. İsmet Paşa Caddesi'nin omurga işlevi gördüğü mahalle, başlangıçta Karadenizlilerin yerleşimi ile gelişmiş, sonrasında İstanbul'un farklı semtlerinden ve Barajüstü

bölgesinden göç olarak genişlemiştir (bkz. görüşülen kişi 6). Barajüstü bölgesindeki gecekondu tapu alamadığından, bazı aileler merkeze doğru göç etmiş, bu da mahalledeki iç göç sürecini hızlandırmıştır. Güney ve batı kısımlarında düzenli konutlar, kuzey ve doğu kısımlarında ise düzensiz yerleşimler bulunmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, Gazi Mahallesi'nin toplumsal ve ekolojik ikilikler açısından zengin bir analiz sunduğunu ortaya koymaktadır. Mahalle, ben-öteki, direnç-güç, kır-kent, özel-kamusal ve düzen-düzensizlik gibi ikilikleri bir arada barındırarak çok katmanlı, heterotopik bir yapı sergilemektedir. Bu ikilikler, mahallenin kendine özgü kimliğini oluşturan kritik unsurlardır.

4.3.3 Söylemsel Analiz

Sinan Akkuş'un 2017 yapımı Kondular belgeseli (Url-8 [109]), İstanbul'un Gazi Mahallesi'ndeki ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ndeki yaşamı mercek altına almaktadır. Belgesel, mahallede yaşayan bireylerin hikâyelerini, toplumsal ilişkilerini ve karşılaştıkları zorlukları ele alırken, Gazi Mahallesi'nin sakinleri tarafından nasıl algılandığını ve kentsel dönüşümün etkilerini de ortaya koymaktadır. Mahallenin farklı sosyo-kültürel yapılarını barındıran sakinler, göç, dışlanma, sosyal dayanışma ve kentsel dönüşüm gibi konulara dair önemli perspektifler sunmaktadır. Ayrıca, belgesel; mahalledeki çeşitli karakterlerin hikâyeleri üzerinden bir anlatı inşa ederek, günlük yaşamdan kesitler sunmaktadır. **Tablo 2** üzerinden belgeseldeki katılımcıların; mahalleye gelme tarihlerini, göç ettiklerini bölgeleri, gecekondu inşalarına dair bilgileri incelemek mümkündür. Belgesel analizi, katılımcılar ve sahneler aracılığıyla Gazi Mahallesi'ni toplumsal ve mekânsal olarak incelemektedir. Bu inceleme tez araştırmasının üçüncü bölümünde detaylıca aktarılan toplumsal ve ekolojik katmanların oluşturduğu ikilikler ve mekansal yansımaları üzerinden yapılmaktadır. Bu analiz,

saha çalışmasından elde edilen gözlem ve görüşme verilerini derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Belgesel bölümlerinin bir kısmı mahalledeki günlük yaşamdan kesitler sunarken bir kısmı saz çalılıp, türkü söylerek duyguları ifade eden katılımcıların kısa videolarından oluşmaktadır. Tez araştırması kapsamında, içeriğe katkı sağlaması için mahalle üzerine kesitler sunan bölümler ele alınmıştır.

Tablo 2 Kondular Belgeseli Katılımcıları hakkında bilgi

(Url-8 [109]; dijital kaynak üzerinden veriler alınmış olup, tablo yazar tarafından üretilmiştir.)

Rumuz	Görüşü Alınmış Kişi	Mahalleye Gelinen Yıl ve Geldiği Yer	Gecekonduyu Yapan Kişi	Görüşmenin Tanıtımı
Belgesel Katılımcısı 1	Erkek, 68 yaşında, 1994-2019 yılları Gazi Mahallesi Muhtarı	1973 - İstanbul/Eyüp	Kendisi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 2	Erkek, 69 yaşında, terzi	1976- Sivas/Zara	Kendisi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 3	Erkek, 55, köfteci	1982- Sivas/Zara	Kendisi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 4	Kadın, 70 yaşında, ev hanımı	1993 - Tokat	Kendisi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 5	Erkek, kimya laboratuvarı çalışanı	Giresun	Kendisi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 6	Erkek, 55 yaşında, tekeli bayi sahibi	1974- Sivas	Ailesi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 7	Erkek, tekstil firması çalışanı	1974- Sivas/Kangal	Ailesi	Kondular Belgesi
Belgesel Katılımcısı 8	Erkek, 59 yaşında, servis şoförü	1979- Sivas	Ailesi	Kondular Belgesi

Belgeselin tanıtım videosu, çocukluğumuzda pek çoğumuzun oynadığı misket oyununu oynayan çocukları ve mahalle silüetini gözler önüne getirmekle başlamaktadır. Daha ilk sahnede, izleyiciyi çocukluğunun sokaklarına götüren bu görüntüler, belgeselin nostaljik ve samimi atmosferini hemen hissettirmektedir. Bu sahnelerin ardından, mahalle sakinleriyle yapılan kısa görüşmeler izleyiciye sunulmuştur böylece Gazi Mahallesi'nde yaşayan insanların sesleri ve hikâyeleri belgeselin dokusunu zenginleştirmiştir. Belgeselde yer alan katılımcıları

ve mahallede geçen sahneleri, aşağıdaki görseldeki dizilimden takip etmek mümkündür. **Şekil 35** zerinde "Kuş Sevdası Var" baŐlıklı bölümde mahalledeki kuş tutkusu vurgulanırken Köfteci Sait Usta'nın hikyesi ile mahalle muhtarı Nevzat Altun'un anlatıları Gazi Mahallesi'nin tarihine ve toplumsal yapısına dair derinlikli bilgiler içermektedir. Belgeselin bir diğer dikkat çeken bölümü, "Keçi Teyzeler" baŐlıđı altında toplanan kesitlerdir. Bu sahnelerde, doğa ve insan arasındaki bağın derinliğine dair örnekler sunulmuştur. "Futbol Borsada Değil Arsada Güzel" baŐlıklı kısım ise mahallenin gençleri arasındaki sosyal dayanışmayı ve sporun toplumsal yaŐamda ne denli önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ayrıca, "Sürmeli Dayı", "Mehmet Abi", "Bakkal Hsn", "Terzi Hasan" gibi mahallenin simge karakterlerinden oluşan bölümler Gazi Mahallesi'nin gündelik yaşamını ve toplumsal yapısını gözler önüne sermektedir. **Şekil 35**, belgeselde yer alan tüm bu karakterler ve sahneler üzerinden Gazi Mahallesi'nin dinamiklerini daha iyi anlamamıza olanak tanımaktadır. EK-C üzerinden mahalle sakinleriyle çekilen belgeselin tez kapsamında oluşturulan dökümleri okunmaktadır.

Mahalle sakinlerinin farklı kökenlerden gelmesi, kimliklerin ve ötekileştirme süreçlerinin dinamiklerini ortaya çıkarmaktadır. Gazi Mahallesi, bir yandan bu farklılıkları bir arada tutarak toplumsal dayanışmayı güçlendirirken, öte yandan ötekileştirilen grupların varlığına da tanıklık etmektedir. Öteki kavramı burada mahalle sakinlerinin kimliklerini nasıl şekillendirdiğini ve bu kimliklerin dışarıdan nasıl algılandığını göstermektedir. Katılımcıların farklı etnik kökenleri ve mahalledeki dayanışma ağları, ötekileştirmenin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini ve aynı zamanda direnişin bir aracı haline geldiğini ortaya koymaktadır. Gazi Mahallesi'nde dört dönem muhtarlık yapan belgesel katılımcısı 1, Gazi Mahallesi'nin kozmopolit yapısı ve tarihine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Türkiye'nin 81 vilayetinden gelen insanların bir arada yaşadığı bu bölgenin, güçlü bir sosyal birlikteliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. Belgesel katılımcısı 5 farklılıkları, zıtlıkları birarada barındıran yapısından bahsederken ve belgesel katılımcısı 8 Gazi'nin çok kültürlü yapısını vurgulamaktadırlar. Bu açıklamalar, mahallenin farklı coğrafyalardan gelen insanlara ev sahipliği yaptığını göstermektedir. Yani göç eden insanların geldikleri bölgelerde yaşanan dönemseller politik olaylar mahallede de siyasal ve politik kimliği şekillendirmiştir. Gazi'de yaşanan kentsel dönüşüm süreçleri bu toplumsal yapıyı tehdit etmektedir. Gazi Mahallesi'nin büyük bir bölümü imara açılmamış olsa da zamanla değişen politikalar ve rant odaklı yaklaşımlar mahalleyi bir belirsizlik içerisine sürüklemiştir. Gazi Belgeseldeki katılımcılar, sermaye ve otorite odaklarının bu mahalle üzerindeki baskılarına karşı direnişlerini sürdürdüklerini ifade etmektedirler. Mahalle sakinleri, kentsel dönüşümün getirdiği tehditlere karşı sosyal dayanışmayı güçlendirerek, mahalle kimliklerini koruma mücadelesi vermektedirler. Bu direniş, aynı zamanda toplumsal yapıların korunması ve sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Belgesel katılımcısı 6, Gazi Mahallesi'ni, emekçilerin, işçilerin ve yoksulların yaşadığı, geçmişiyile tanınmış bir yer olarak tanımlamaktadır. İlk geldiğinde mahalleyi köy gibi bulduğunu, ancak burada gelişen dostluklar ve ortak etkinliklerin

zamanla güçlü bir sosyal bağ oluşturduğunu vurgulamaktadır. Burada terzcilik yapan belgesel katılımcısı 2, mahallelinin kentsel dönüşüm süreçleriyle nasıl güce karşısında durduklarını ve bu duruma karşı nasıl bir bilinç geliştirdiklerini anlatmıştır. Kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda mahalle sakinlerinin kimliklerine yönelik bir tehdit olarak da algılanmaktadır. Mahalledeki birçok insan, kentsel dönüşümün sadece fiziksel yapıları değil, aynı zamanda sosyal yapıları da yok edeceğinden korkmaktadır. Belgesel katılımcısı 8, kentsel dönüşüm sürecinin mahalleye getirdiği fiziksel değişimlerin yanı sıra, sosyal ilişkileri de nasıl etkilediğini ve mahalle sakinlerinin bu duruma nasıl direndiğini anlatmaktadır. Mahalledeki topluluk, içsel ilişkilerle güçlü bir sosyal bağ kurarken dış dünyadan gelen baskılarla sürekli bir sınırlandırma ve dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu ikilik, mahalle sakinlerinin kimliklerini ve mahalle içindeki sosyal ilişkileri nasıl koruduğunu ve dış toplum tarafından nasıl algılandığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Gazi Mahallesi'nde yaşayan insanların mahalleye olan bağlılıkları ve kentsel dönüşüm süreçleriyle yaşadıkları yabancılaşma deneyimleri üzerinden ele alınabilir. Belgeselde, katılımcıların mahalleye olan bağlılıkları ve komşuluk ilişkileri, aidiyet duygusunu güçlendirirken, apartmanlaşma ve kentsel dönüşümle birlikte gelen yabancılaşma süreçleri bu aidiyeti zayıflatmaktadır. Mahalledeki güçlü sosyal dayanışma ağları, aidiyetin korunmasını sağlarken, kentsel dönüşüm süreçleri bu ağları zayıflatmakta ve yabancılaşmayı artırmaktadır. Gazi Mahallesi'nin bir diğer önemli özelliği, mahalledeki güçlü sosyal dayanışma ağlarıdır. Belgesel katılımcısı 3, Gazi Mahallesi'nde dayanışma ruhunun ortaya çıkış sürecini ve insanların zor koşullarda bile birbirlerine destek olduklarını dile getirir. Ayrıca, gecekonduların komşuluk ilişkilerini güçlendirdiğini, ancak apartmanlaşmanın bu ilişkileri zayıflattığını vurgu yapar.

Belgeselin önemli bir teması, mahalle sakinlerinin dışlanma deneyimleridir. Belgesel katılımcısı 8, Gazi Mahallesi'nin 1995 olayları sonrası dışlanmışlık ve yanlış anlaşılma

deneyimini vurgulayarak, mahallenin terör ve çeteleşme yuvası olarak algılanmasına karşı çıkmaktadır. Katılımcı, mahalle sakinlerinin vatansever ve birlik içinde yaşayan insanlar olduklarını belirterek, dışarıdan gelen olumsuz algıların gerçek yaşamla uyuşmadığını ifade etmektedir.

Belgeselde, kır-kent ikiliği farklı ve önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. Mahalledeki yeşil alanlar, kent yaşamının içerisinde yer alan kırsal unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Mahalle sakinlerinin hayvancılıkla uğraşmaları (bkz. EK-C/belgesel katılımcısı 4) ve doğayla olan ilişkileri, kentsel mekânın kırsal unsurlarla nasıl bütünleştiğini ve bu bütünleşmenin mahalle sakinleri için nasıl bir anlam taşıdığını göstermektedir. Gazi Mahallesi'nde ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ndeki kır-kent ilişkisi, bir karşıtlık değil, sürekli bir etkileşim ve dönüşüm sürecidir. Kent içerisinde yer alan bu orman geleneksel kent yaşamının günlük rutinini bozar. Belgesel katılımcısı 8 bu parkın ona ve mahalle sakinlerine iyi gelme süreçlerinden bahseder. Gazi Mahallesi'nde ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nde, özel ve kamusal alanlar arasındaki geçişler, mahalle sakinlerinin sosyal ilişkileri ve mekânsal deneyimleri üzerinden analiz edilebilir. Gecekonduların ve apartmanların kamusal alanlarla olan ilişkisi, mahalle içindeki sosyal dokuyu ve toplumsal yapıları anlamamıza yardımcı olur. Özellikle gecekonduların, komşuluk ilişkilerini güçlendiren özel alanlar olması, bu ikiliğin nasıl işlediğini gösterir. Öte yandan, kentsel dönüşümle birlikte gelen apartmanlaşma, özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları yeniden tanımlamakta ve mahalledeki sosyal dokuyu değiştirmektedir.

Şekil 36: Özel – kamusal ikiliğinde günlük mahalle faaliyetlerinden kesitler

(Url-8 [109]; dijital kaynak üzerinden veriler alınmış olup, kolaj yazar tarafından üretilmiştir.)

Şekil 36 üzerinde, bireylerin ve ailelerin günlük yaşamları, kamusal alanlarda sergiledikleri duruşları ve bu alanların, özel yaşamlarıyla nasıl bir arada var olabileceği ortaya koyulmaktadır.

İlk karede, bir evin balkonu ya da terası gibi yarı-özel bir mekânı kamusallaştırarak, mahallenin sosyalliğini ve toplumsal bağların yoğunluğu vurgulanmaktadır. İnsanların birbirine yakınlığı, kamusal ve özel alanlar arasında net sınırların olmadığını göstermektedir. İkinci karede, iç mekânın dışarıya açıldığı, özel ve kamusal alanın tam ortasında yer alan bir eşik mekânını görmekteyiz. Pencere, burada dış dünyaya açılan bir geçiş alanı olarak, bu muğlaklığı pekiştirmektedir. Üçüncü karede, sokakta asılı çamaşırların olduğu üçüncü kare, özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Günlük özel faaliyetlerin ortak alanlara nasıl sızdığını ve mahallede "özel" ve "kamusal" olarak kabul edilenler arasında bir akışkanlık yarattığını göstermektedir. Son karede ise, insanların bahçenin ortasında bir ateş etrafında toplandığı görülmektedir. Bu sahne, yarı kamusal alanın nasıl bir araya gelme ve sosyalleşme alanı olarak kullanıldığını, aynı zamanda mahalledeki topluluk ruhunun gücünü ve sıcaklığını yansıtmaktadır. Ateşin etrafındaki toplanma, mahallenin kamusal alanlarının bile bir tür özel mekân işlevi gördüğünü ve bu alanların topluluk tarafından sahiplenildiğini göstermektedir. **Şekil 36**, Gazi Mahallesi'nde kamusal ve özel alanların birbirine geçtiği, bu sınırların bulanıklaştığı ve günlük yaşamın iç içe geçmiş bu alanlar arasında aktığını ortaya koymaktadır. Özellikle belgeselin ele aldığı sosyolojik ve ekolojik ikilikler bağlamında, bu görsel, mekânsal sınırların nasıl esnediğini göstermektedir.

Belgeselde, mahalledeki rastlantısal yapılaşma ve kentsel dönüşüm süreçleriyle gelen planlı yapılaşma arasındaki farklar, bu ikiliği gözler önüne sermektedir. Gecekonduların düzensiz yapısı, mahalledeki sosyal ilişkilerin güçlü olmasına katkı sağlarken, kentsel dönüşümle gelen düzenli yapılaşma, bu ilişkileri zayıflatmaktadır. Bu ikilik, kentsel mekânın hem düzenli hem

de düzensiz unsurlar barındırdığını ve bu unsurların mahalle sakinleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak; Sinan Akkuş'un "Kondular" belgeseli, Gazi Mahallesi'nin zengin toplumsal yapısını, dayanışma ağlarını, dışlanma deneyimlerini ve kentsel dönüşümle birlikte yaşanan değişimleri detaylı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Belgeselde yer alan katılımcıların konuşmaları, mahalle sakinlerinin günlük hayatlarını ve karşılaştıkları zorlukları derinlemesine anlamamıza olanak tanımaktadır. Gazi Mahallesi, geçmişte olduğu gibi bugün de güçlü sosyal bağları ve dayanışma ruhuyla ayakta kalmaya çalışmaktadır. Ancak küreselleşmenin ve kapitalizmin getirdiği kentsel dönüşümler, mahalle sakinlerinin bu dayanışma ruhunu sürdürme konusundaki kararlılığını sınamaktadır.

4.3.4 Gazi Mahallesi'nin Toplumsal, Ekolojik Katmanları

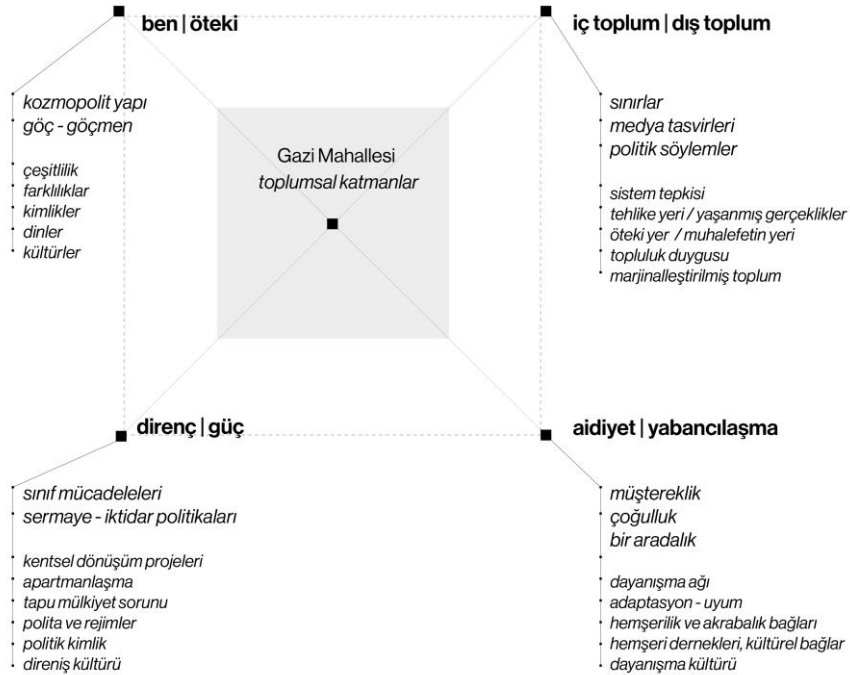
Bu bölümde, Gazi Mahallesi'nin toplumsal ve mekânsal yapısının derinlemesine analizi, sosyo-mekânsal ve söylemsel analizler bir arada değerlendirilerek yapılmıştır. Mahallenin toplumsal yapısındaki katmanlar ile ekolojik ve mekânsal özellikler, birbiriyle iç içe geçen çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, mahalledeki toplumsal dinamiklerin ve ekolojik çevrenin karşılıklı etkileşimi, gündelik yaşamın hem sosyal hem de fiziksel alanlarda nasıl şekillendiğini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Ayrıca bu bölümde, tez araştırmasının kavramsal çerçevesinde belirlenen toplumsal ve ekolojik katmanlar ile alt ikilikler üzerinden kapsamlı bir çerçeve geliştirilmiş, analiz sonuçları bir arada değerlendirilerek sentezlenmiştir. Bu ikilikler, mahalledeki sosyo-mekânsal ve kültürel yapının derinlemesine anlaşılmasını sağlayan önemli analiz araçları olarak kullanılmıştır. Böylece hem sosyal ilişkiler hem de ekolojik dinamikler, mahalledeki mekânsal düzenlemeler ve gündelik yaşam pratikleri ile doğrudan ilişkilendirilmiştir.

Toplumsal Katmanlar ve İkilikleri

Toplumsal katmanlar bağlamında, mahalle içerisindeki **ben – öteki** arasındaki ilişki; kimlik, karşıtlık, farklılık tarafından şekillendirilen olaylar aracılığıyla ele alınmıştır. Bu analiz, sermaye ve güç merkezlerini ve sınıf mücadelelerini kapsayan direnç – güç dinamiklerini araştırdığı gibi aynı zamanda sınırları ve kimlikleri tanımlayan iç toplum – dış toplum ikiliğini de ele almaktadır. Ek olarak; müştereklik, çoğulculuk ve farklılık kavramlarını içeren aidiyet ve yabancılaşma ikiliği de incelenmektedir.

Şekil 37, Gazi Mahallesi'nde gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlemler sonucu ortaya çıkan kavramları ikilikler çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca, mahallenin sosyo-ekonomik, kültürel ve mekânsal yapısını anlamak için temel zıtlıkları ve bu zıtlıklarla bağlantılı alt kavramları sunmaktadır. Her bir ikilik, mahalledeki toplumsal yapının dinamiklerini ve bu dinamiklerin oluşturduğu karmaşıklığı yansıtmaktadır.

Şekil 37: Gazi Mahallesi'nde toplumsal katmanları anlamlandıran ikilikler

Bu ikilikler ve alt kavramlar, Gazi Mahallesi'nin toplumsal yapısını derinlemesine anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır ve ayrıca mahallenin tarihsel ve güncel dinamiklerini analiz etmekte kritik bir rol oynamaktadır. Şekil, bu ikiliklerin birbirleriyle nasıl iç içe geçtiğini ve mahalledeki sosyal ilişkilerin ne denli karmaşık olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Ben - Öteki: Ben – Öteki ilişkisi, Gazi Mahallesi'nde toplumsal yapının en önemli dinamiklerinden biridir. Bu ilişki, mahallenin kozmopolit yapısı, göç ve göçmenlik deneyimleri, kimlikler ve farklı kültürler arasındaki etkileşim üzerinden şekillenmektedir. Mahallede yaşayanlar, hem içsel olarak kendilerini "ben" olarak tanımlarken dışsal olarak "öteki"ne karşı konumlanmaktadır. Bu ikilik, mahallenin sosyal dokusunu oluşturan farklı kimlikler, inançlar ve yaşam tarzları arasındaki sürekli bir etkileşim ile beslenmektedir. Gazi Mahallesi'nin kozmopolit yapısı ve burada yaşayanların çeşitli kimlikleri, bu "ben" ve "öteki" kavramlarını daha da belirginleştirmektedir. Aynı zamanda, mahalledeki çeşitlilik ve çokkültürlülük, bu ikiliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır.

Direnç – Güç | sınıf mücadeleleri, sermaye ve iktidar: Gazi Mahallesi, uzun yıllar boyunca **direnç-güç** kapsamında; enformel yerleşimleri ve muhalefetin baskın bir rol oynadığı yanıyla politik gündemde önemli bir merkez olmuştur. Mahalle, Alevi ve Kürt topluluklarının bir araya gelmesiyle uzun dönemler boyunca değişip dönüşmüş, 1995 yılında yaşadığı kırılım noktası ile direnişin odak noktası haline gelmiştir. Ancak mahallenin sosyo-politik yapısı, 2000'lerde iktidarın yükselişinden bu yana önemli ölçüde değişmiş; bu yıllarda kültürel ve sınıfsal bölünmelerin önünü açan şey ise dönemin kentsel dönüşüm politikaları olmuştur. İzlenen politikalarla beraber sol muhalif güç kaybetmiştir. Yaşanan değişiklere rağmen özellikle mülkiyet ve tapu sorunu, bölgede gerginlik oluşmasının öncelikli sebeplerinden biri haline gelmiştir. Uzun süredir mahallede yaşayanların sözlü ifadeleri; mahallenin dönüşümüyle ilgili devam eden mücadeleleri ve hayal kırıklıklarını, değişen politik ve sosyal dinamikler arasında

geleceğe dair endişelerini vurgulamaktadır.

İç Toplum – Dış Toplum | *zihinsel sınırlar, medya tasvirleri:* Mahallede yapılan sözlü görüşmeler ile 1995 olayları sonrası yeni medya ve siyasi söylemler yoluyla oluşan dış algı arasında keskin bir tezat vardır. Bir tarafta tehlikeli ve çatışmalı bir mahalle algısı varken diğer tarafta güçlü bir topluluk duygusu, kültürel bağlar ve karşılıklı destek olduğunu söylemek mümkündür. **İç ve dış toplum** algısı arasındaki bu ikilik, Gazi'nin bir direniş sembolü olarak kalmasında daha geniş toplumsal ve politik dinamikleri öne çıkarmaktadır. Özellikle mahalle dışından olan kişiler, güvenlik konusunda endişelerini dile getirseler de uzun süre mahallede bulunup mahalleyi deneyimleyenler sürekli olarak mahallenin dayanıklılığını ve dayanışmasını vurgulamaktadırlar. Dış baskıların ve yapılan yanlış tanıtımların devam etmesine rağmen bahsi geçen bu iç uyumunda devam ediyor olması Gazi Mahallesi'ni benzersiz heterotopik bir mekân yapmaktadır.

Aidiyet – Yabancılaşma | *müştereklik, çoğulluk, bir aradalık:* Aidiyet – yabancılaşma bağlamında; Gazi Mahallesi'ne göçenler arasında güçlü dayanışma ağları olduğunu ve bu ağların, onların kent yaşamına uyum sağlamalarına ve topluluklarını kurmalarına destek sağladığı gözlemlenmektedir. Aralarındaki bu aile ve akrabalık bağları, göçmenlerin kentsel mekânın kültürel ve sosyal yapısına adapte olabilmeleri için kritik bir rol oynamaktadır. Zamanla kültürel ve sosyal alanlardaki bazı dönüşümler mahallede bulunan farklı sosyal kimliklerin gerilip çatışmalarının önünü açmıştır. Yaşanan zorluklara rağmen sıklıkla hemşehri dernekleri tarafından desteklenen dayanışma ağları, bu kentsel alanlarda kültürel uygulamaları ve toplum yaşamını devam ettirmede önemlidir. Bölgede yapılan gözlemler ve yarı yapılandırılmış görüşmeler; hala faaliyet gösteren bu derneklerin, mahallenin toplumsal yapısının ayrılmaz bir parçası olduğunu doğrulamaktadır.

Ekolojik Katmanlar ve İkilikleri

Gazi Mahallesi'nin ekolojik katmanlarının oluştuğu ikilikler; **kırsal ve kentsel** öğeleri, özel kamusal ara kesitinde bulunan üçüncü mekanları, düzenli-düzensiz yapıları bir arada bulunduran mekânsal örgütlenmeler ve etkileşimlerle ele alınmaktadır. Bununla beraber kendine özgü toplumsal ilişkilerin mekânda yarattığı muğlaklıklar **özel – kamusal** ara kesiti içerisinde üçüncü mekân, eşik mekân, karşılaşma mekânı kavramlarıyla incelenmektedir. Son olarak bu ikiliklerin yarattığı **düzen – düzensizlik** durumu eleştirel olarak ele alınmaktadır.

Kır – Kent | üretim – tüketim, çeper –merkez: Metrodan Yunus Emre Mahallesi'ne doğru ilerlerken, yüksek katlı konut binalarından ve ana otoyollardan, İsmet Paşa Caddesi'ndeki daha küçük, 6-7 katlı evlerin bulunduğu küçük ölçekli yürünebilir bir alana geçiş yapılmaktadır. İnsanlarla ve ticari faaliyetlerle dolu bu cadde, gayriresmi pazarların ve küçük işletmelerin, Avm'nin olduğu merkezi bir eksen görevi görmektedir. Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ne doğru ilerledikçe konutlar kademeli olarak çok katlı apartman binalarından 3-4 katlı yapılara ve sonunda gecekondulara doğru değişmektedir. Konut tipolojilerinin mekânsal dağılımı, modern yerleşim alanlarından gayriresmi yerleşimlere doğru kademeli bir değişimi yansıtmaktadır. Bu durum **kır - kent** arasındaki ikiliğe işaret etmektedir.

Bu gözleme bağlı olarak; Gazi Mahallesi'nin mekânsal morfolojisi ve yerleşim düzeni analiz edildiğinde, merkeze yakın bölgeler ile çeper bölgeleri arasındaki mekânsal ve sosyo-ekonomik dinamiklerin farklılaştığı görülmektedir. Merkezdeki yoğun ve planlı kentsel alanlardan, çeperlerdeki daha yatay ve organik yaşam biçimleri arasında bir geçiş vardır. Merkezdeki bölgeler, dikey mimari ve tüketim odaklı kentsel planlama ile karakterize edilirken, çeper bölgelerinde küçük ölçekli tarımsal faaliyetler ön plandadır. Mahalle sakinleri, bölgede küçük ölçekli üretimin hala devam ettiğini, artan maliyetlerin daha büyük ölçekli bahçeciliği sürdürme

yeteneklerini sınırladığını belirtir. Üretim – tüketim ilişkisindeki bu karşılıklı çeperden merkeze doğru gidildikçe temposunu yükseltir. Ayrıca, duysal ve mekânsal deneyimler, yüksek tempolu şehir merkezi ile Gazi ve Zübeyde Hanım gibi daha kademeli, organik büyüyen mahalleler arasında önemli ölçüde farklılık göstererek farklı yaşam ritimlerini ve mekânsal pratikleri yansıtmaktadır. Bu durum, kırsal üretim ile kentsel tüketim arasındaki dinamik karşılığı ve kentsel heterotopyayı gözler önüne sermektedir. Çeper bölgelerindeki organik gelişmeler, topluluğun sosyo-ekonomik ve çevresel dayanıklılığını artıran uyarlanabilir stratejilerini yansıtmaktadır.

Şekil 38: Gazi Mahallesi'nin kır – kent ikiliğinde karşıt ilişkiler

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, görseller yazar tarafından yapılan gözlem ve görüşmelerle kaydedilmiştir.)

Şekil 38, bu dört mahallenin mekânsal morfolojisi ve yerleşim düzeninin ayrıntılı bir karşılaştırmasını ortaya koymaktadır. Gazi Mahallesi'nin mekânsal ve sosyo-ekonomik analizinde, çeper-merkez dinamikleri, üretim-tüketim uygulamaları ve kırsal-kentsel arayüz arasındaki karşılıklı ilişkileri ortaya koymaktadır. Yunus Emre Mahallesi (a) ve 75.yıl Mahallesi'nden (b) Gazi Mahallesi (c) ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ne (d) gidildikçe yerleşim düzenlerinin değişimi ve kentsel alanlar ile gayri resmi yerleşimler arasındaki karşıtlık göze çarpar. Mekânsal organizasyon, yoğun, planlı kentsel yerleşimler ile daha parçalı, organik gelişmeler arasındaki bir karşıtlığı göstermekte ve karşıt kentsel deneyimleri yani kentsel heterotopyaları sunmaktadır. A ve b bölgeleri kapalı konut kompleksleri ve apartmanların hâkim olduğu kentsel bölgeleri oluşturmaktadır. Bu bölgeler, arazi kullanımını en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan ve mekânsal stratejiyi yansıtan yoğun, dikey mimarileriyle ayırt edilmektedir. Dikey mimari ve dolaşım kalıpları geçirgenliği sınırlayarak özelleştirilmiş bir kentsel deneyim yaratmaktadır.

Merkezden (a,b) çepere (c,d) gidildikçe gözlenen gayri resmi yerleşimler, şehir içinde yarı kırsal bir yaşam düzenine geçiş sağlamaktadır. Burada mimari daha yatay hale gelir ve hava sirkülasyonuna ve daha geçirgen bir kentsel deneyime olanak tanımaktadır. Bu alanlar, özellikle deprem gibi felaketler karşısında topluluğun direncine katkıda bulunan küçük ölçekli konutlardan oluşmuştur. Ayrıca, küçük ölçekli çiftçilik uygulamalarıyla "kentsel dayanıklılık" ve "çevresel sürdürülebilirlik" kavramlarını yansıtmaktadır. Bu bölgelerdeki organik, daha az düzenlenmiş gelişme, sosyo-mekânsal uygulamalar ile yerel topografya arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bölgeler daha organik ve daha az düzenlenmiş olsalar bile, sosyo-mekânsal uygulamalar ile yerel topografya arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Merkezden çepere yaşanan bu geçişler, kontrollü kentsel alanlardan hem sosyal ihtiyaçlara hem de çevresel koşullara yanıt veren daha esnek, uyarlanabilir ortamlara geçişi ifade etmektedir.

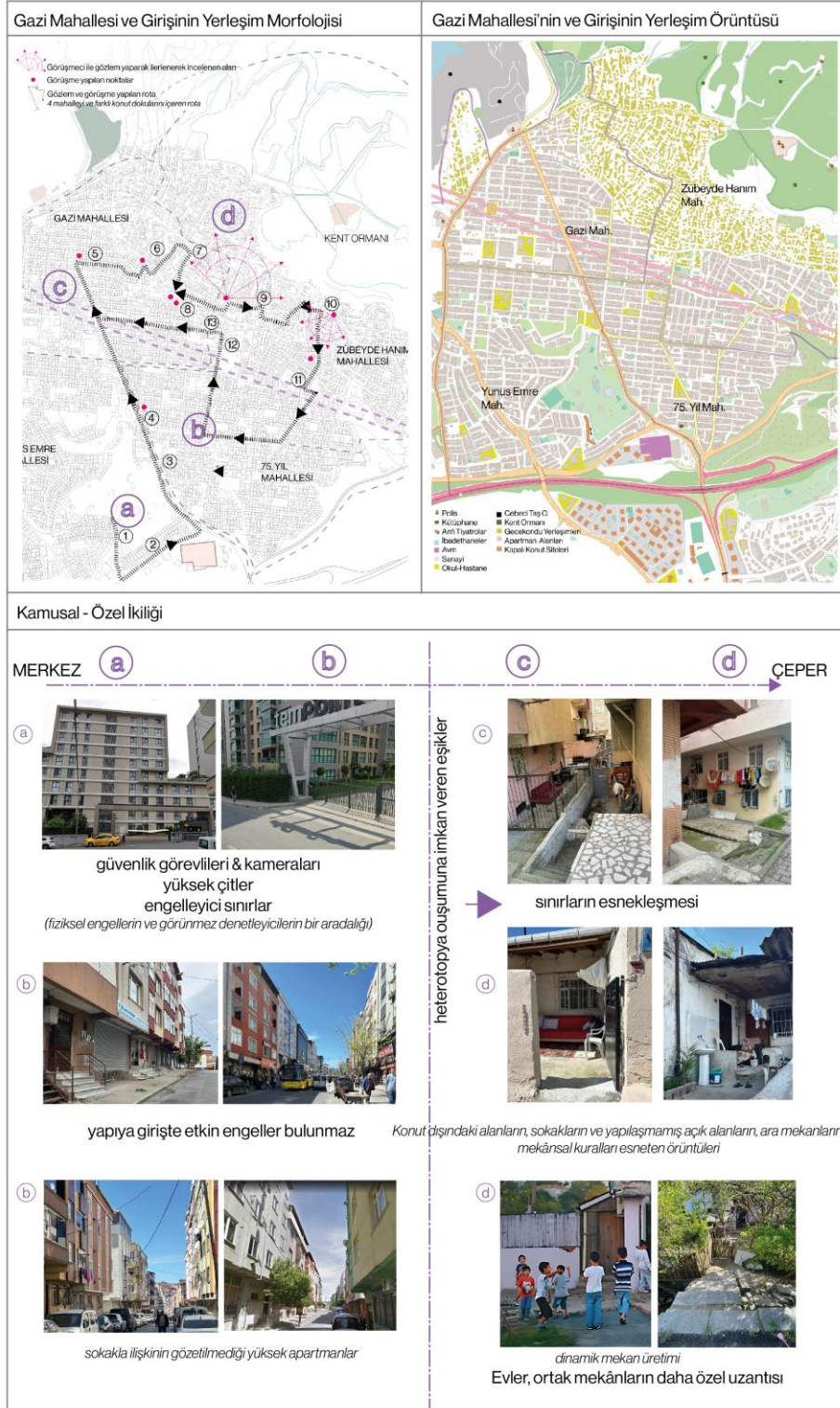
Ayrıca, a ve b bölgelerindeki tüketim merkezleri bölge sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve çekirdeğin ekonomik merkeziliğini güçlendirecek şekilde gelişme göstermektedir. Bu bölgelerdeki mimari ve kentsel planlama stratejileri, inşa edilmiş çevrenin ticari faaliyetleri desteklediği ve sürdürdüğü merkezi alanların ekonomik yönelimini yansıtan tüketimi önceliklendirmektedir. Buna karşılık, c ve d bölgelerinde küçük ölçekli tarımsal faaliyetlerin ve gayri resmi ekonomik uygulamaların hâkim olduğu üretim alanları gözlenmektedir. Küçük ölçekli ekme biçme faaliyetleri, yerel üretimin sakinlerin geçim kaynaklarını sürdürmedeki önemini vurgulamaktadır.

Bu üretim faaliyetleri, kırsal üretim biçimlerinin kentsel bağlama entegre edildiği kırsal-kentsel arayüzle yakından ilişkilendirilmektedir. Kırsal üretim uygulamalarının çevredeki kentsel yaşam kalıplarıyla harmanlanması, sakinlerin sosyo-ekonomik ve çevresel zorluklara yanıt olarak kullandıkları uyarlabilir stratejileri vurgulamaktadır. Yani bu mahallerden özellikle Zübeyde Hanım ile Gazi Mahallesi'nde sürdürülebilir ekonomiye katkı sağlayan küçük ölçekli üretim – tüketim faaliyetlerinin gerçekleştiği kentsel mekân olarak tanımlanabilir. Görüldüğü gibi mahallelerde var olan konutlar, oluşumlar; bitkiler gibi günlük işleyişe meydan okumaktadır. Normalde bina yapımı belirli bir süreye göre organize olurken burada bir bitkinin oluşumu, büyüme, çoğalma süreci gibi organik olarak gelişmektedir. Üstelik tüm bu bahsi geçen duyuşsal algı değişimlerini Yunus Emre'den Gazi Mahallesi'ne doğru yürüyerek 15 dakikada deneyimlemek mümkündür. Gazi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nde günlük rutinler ve tarımsal faaliyetler, mevsimsel döngüler etrafında daha yavaş bir tempoda şekillenirken öte tarafta zaman kavramını neredeyse yitirmiş temposu yüksek kent merkezleri yer almaktadır.

Özel – Kamusal Arası | üçüncü mekân, eşikler- geçişler: Özel ve kamusal alanlar arasındaki etkileşim incelendiğinde ise bu alanlar arasındaki sınırların mekânsal geçişleri nasıl şekillendirdiği ortaya konmaktadır. Merkezi bölgelerde, güvenlik önlemleri ve yüksek çitlerle

belirgin bir ayırım göze çarpmaktadır; özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırlar keskin bir şekilde ayrılmaktadır. Ancak, çeper bölgelerinde bu ayırım daha akışkan bir şekilde görülmektedir; mekânsal organizasyon daha organik bir düzenleme sunarak özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları gevşetmektedir ve geçirgenliği artırmaktadır. Üçüncü alan kavramı, bu bölgelerde kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırların gözenekli olduğunu ve bu alanların birden fazla sosyal işlevi barındıran karma bölgeler olarak işlev gördüğünü ifade etmektedir. Bu esnek geçişler, sosyal etkileşimleri ve topluluk odaklı faaliyetleri teşvik ederek topluluk duygusunu desteklemektedir. Çeper bölgelerindeki açık kapılar ve dinamik mekân kullanımı, özel ve kamusal alanlar arasındaki geçişi daha uyumlu ve akışkan hale getirmektedir.

Gazi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ndeki gecekondu yerleşimlerinin mekânsal düzenlemesi bugün kentlerde alışlagelmiş mekânsal örgütlenmelerden farklı işlediği görülmektedir. Kamusal ve özel, iç - dış mekânlar arasındaki ilişkiler kendine özgü bir hal alarak muğlaklaşmaktadır. Bu sosyal yapı biçimi çeşitli mekânsal kullanımların ve uygulamaların bir arada var olduğu, sert sınırları bulanıklaştıran dinamik bir ortamın üretimini sağlamaktadır. Bu durum, heterotopyalarda Soja'nın bahsettiği ikili karşıtlıkların ötesine geçen, ikilikleri aşan, uzlaştıran "üçüncü mekân" kavramına eş değerdedir. Farklı insanların, gündelik hayatta bir araya gelebildiği karşılaşma, dialog ve kesişim alanını temsil etmektedir. Ayrıca Cauter ve Dehaene'nin vurguladığı "üçüncü mekân" kavramıyla yeniden ikili karşıtlıklara uymayan karşılaşmalara imkân veren, mülkiyet meselesinden çok daha öte bir kapsayıcı alanı ifade eden ara alanı da görünür kılmaktadır. Özel ile kamusal alan arasında yer alan **eşik mekânlarda** üretilen bu karşılaşmaya imkân veren mekânlar, kentsel mekân normlarını bozarak kamusal mekânın olağan işlevini değiştirmektedir ve alternatif mekânlar oluşturmaktadır (**Şekil 39**).

Şekil 39: Gazi Mahallesi'nde farklı tipolojilerde özel – kamusal arasında karşıt ilişkiler

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, görseller yazar tarafından yapılan gözlem ve görüşmelerle kaydedilmiştir.)

Şekil 39, Gazi Mahallesi'nde bulunan özel ve kamusal alanlar arasındaki etkileşimi göstermektedir. Üçüncü mekân, eşik ve mekânsal geçiş kavramları; yapılı çevre ile sosyo-mekânsal dinamikler göz önüne alınarak ortaya koyulmuştur.

A ve b bölgeleri özel ve kamusal alanlar arasında net bir ayrımın korunduğu mahallenin merkezi alanlarını göstermektedir. Güvenlik personelinin, gözetleme kameralarının ve yüksek çitlerin varlığı, bu ayrımı sağlamak için kullanılan mekanizmaları göstermektedir. Ayrıca bu çitler, özel yerleşim alanlarını kamusal müdahaleden koruyan hem fiziksel hem de psikolojik bariyerler görevi görür ve kontrollü geçirgenlik sağlamaktadır. A ve b bölgesindeki yani merkezi alanlardaki sokaklar, iyi korunmuş cepheler ve sınırlı görsel geçirgenlikle karakterize edilmiş ve iç mekân (özel) ile dış mekân (kamu) arasındaki ayrımı güçlendirmiştir. Kamusal alandan özel alana geçiş bu nedenle ani, net bir şekilde çizilmiştir denilebilir.

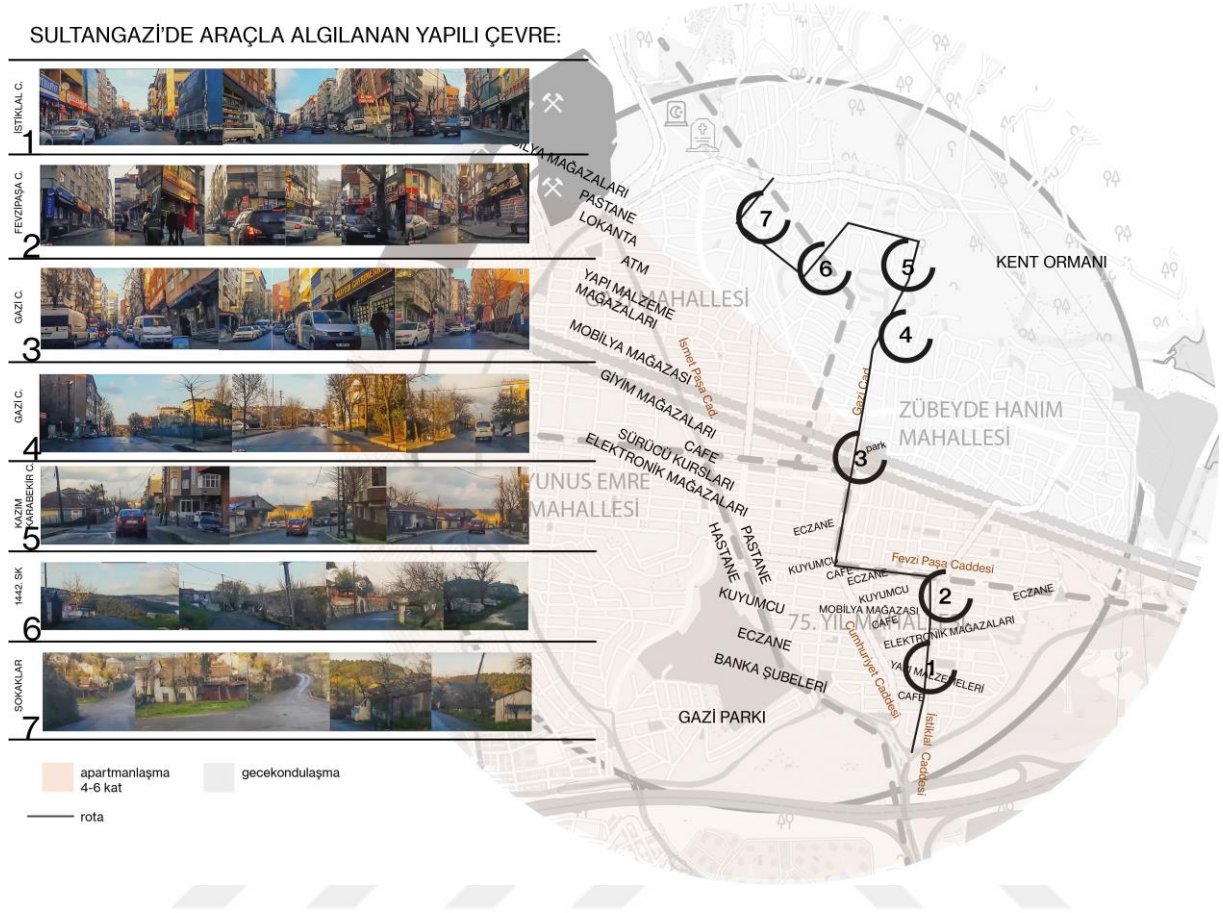
Bunun aksine, c ve d bölgelerinde, özel ve kamusal alanlar arasındaki ayrımın daha akışkan hale geldiği mekânsal örüntüler görülmektedir. Bu bölgelerdeki yapılı çevre daha organik bir şekilde düzenlenmiştir ve bu da sınırların gevşemesine ve geçirgenliğe olanak sağlamıştır. Burada, mekânsal organizasyon, özel ve kamusal alanların kesiştiği ve örtüştüğü bir dizi mekânla (avlular, sokaklar ve yarı açık alanlar) işaretlenmektedir.

Bu bölgelerde, konut yapılarının genellikle ortak alanlara uzandığı ve özel-kamusal arasındaki çizgileri etkili bir şekilde bulanıklaştırdığı dinamik bir mekân üretimi gözlenmektedir. Bu mekânsal akışkanlık, paylaşılan alanların sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiği, etkileşimi ve kolektif faaliyetleri kolaylaştıran topluluk odaklı bir ortamı teşvik ettiği gözlenmektedir. Üçüncü alan kavramı, burada kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırların gözenekli olduğu ve sürekli fiziksel ve psikolojik etkileşimin tabi olduğu çevresel alanları kapsamaktadır. Bu mekânlar, ne tamamen kamusal ne de tamamen özel olarak değil, birden fazla sosyal işlevin bir arada var olduğu karma bölgeler olarak işlev gören bir sınır

konumundadır. Bu üçüncü alanlar, uyum sağlama ve kapsayıcılık özellikleriyle karakterize edilmektedir ve sakinlere, toplumsal ihtiyaçlara ve sosyal uygulamalara yanıt olarak alanın kullanımını ve anlamını yeniden tanımlama esnekliği sağlamaktadır. Şekil 38’de bu alanların erişilebilir, açık ve kendiliğinden oluşan sosyal etkileşimlere ve kolektif faaliyetlere elverişli oldukları için bir topluluk duygusunu beslemede nasıl kritik bir rol oynadığı gözlenmektedir. Yani c ve d bölgelerinde, özel ve kamusal alanlar arasındaki eşikler daha yumuşak ve daha esnektir. Özelden kamuya geçiş, sosyal etkileşimi teşvik eden ve farklı mekânsal alanlar arasında kesintisiz bir akış yaratan açık kapılar ile gözlenir.

Bu esnek eşikler, özel ve kamusal alanların organik entegrasyonuna izin vererek, daha akışkan ve uyarlanabilir bir alan kullanımını kolaylaştırdıkları için topluluğun günlük yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır.

Düzen – Düzensizlik | *plan – plansızlık (rastlantısallık)*: Yunus Emre ve 75. Yıl gibi mahallelerin mekânsal gelişimi, Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri ile karşılaştırıldığında planlı ve plansız büyüme arasındaki karşıtlığı yansıtmaktadır. 1960'larda gelişmeye başlayan İsmet Paşa Caddesi boyunca uzanan merkez aks, bu mahalleler için omurga görevi görmüştür. Başlangıçta Barajüstü bölgesinin merkezi konumu avantajlı olsa da üst kesimdeki gecekonduların su havzası içinde yer almaları nedeniyle tapularının olmaması daha yerleşik merkezi bölgelere doğru iç göçe yol açmıştır. 1980'lerde imar aflarından ve tapu düzenlemelerinden yararlanan Yunus Emre ve 75. Yıl mahalleleri ise kuzey ve doğu kesimlerindeki **düzensiz** ve düşük nitelikli gecekondulara kıyasla daha **düzenli** bir gelişim göstermektedir (**Şekil 40**). Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri ise farklı konut tipolojilerini harmanlayan, doğal topoğrafya ve yeşilliklerle bütünleşen, kendine özgü düzensiz bir akışı koruyan, daha organik ve çeşitli bir mekânsal düzenlemeye sahiptir.

Şekil 40: Gazi Caddesi Aksında Algılanan Yapılı Çevre ve Mekânsal Dağılımda Düzen - Düzensizlik

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, görseller yazar tarafından yapılan gözlem ve görüşmelerle kaydedilmiştir.)

Son olarak denilebilir ki; kaynak taramasında Gazi Mahallesi için her ne kadar İstanbul'un ötekisi olan bir heterotopyaymış gibi yaklaşılsa da alan araştırmasında aslında onun kentsel mekânların sıkışık problemlerinin çözülmesi konusunda özel olasılıklar mekânı olduğu deneyimlendi. Tez araştırma sürecinde, Gazi Mahallesi'nin toplumsal ve ekolojik katmanları arasında hassas dengedeki ilişkiyi keşfe çıkarken ben ve öteki arasındaki sınırların ne şekilde çizildiğini ve aslında ne şekilde çizilebileceğini ya da çizilmemesi gerektiği gerçeğine ulaştık.

4.4 Mekânsal Görünümler

Bu bölümde, ilk olarak Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi ile Yunus Emre ve 75. Yıl Mahallelerinin **sosyal ve mekânsal dayanıklılıkları** incelenerek, bu mahallelerin sürdürülebilirliğine ilişkin bir değerlendirme sunulmuştur.

Daha sonra mahalleler arasındaki **sosyal farklılık ve mekânsal çeşitliliğin** nasıl oluştuğu incelenmiş, farklı mekânsal tipolojilerin potansiyelleri ve kırılabilirlikleri değerlendirilmiştir. Ardından, **mekânsal esneklik ve mahallelerin uyarlanabilirliği** tartışılarak, üçüncü mekânlar ve gri alanların esneklik kapasiteleri açıklanmıştır. Son olarak, yarı kamusal alanların **müştereklik ve dayanışma** üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Sosyal - Mekânsal Dayanıklılık

Mahalle ölçeğinde; Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi çevresel koşullar açısından farklılıklar gösterse de, kentsel doku, mekânsal ve sosyal dayanıklılık açısından bazı ortak özellikler paylaşmaktadır. Gazi Mahallesi çevresinde taş ocaklarının varlığı, çevresel sürdürülebilirliği tehdit eden önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgede doğal kaynaklar üzerindeki baskı, uzun vadede hem sosyal hem de mekânsal kırılabilirliği artırmaktadır. Taş ocaklarının varlığı, çevresel kirlilik ve ekosistem tahribatına yol açarak, mahallede yaşayanların sağlığını ve yaşam kalitesini tehdit etmektedir. Buna karşılık, Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi doğal ve yeşil alanlarla çevrili bir bölgeler olup, mekânsal dayanıklılık açısından olumlu değerler içermektedir. Mahallenin yanında yer alan Alibey Vadisi ve Kent Ormanı, çevresel sürdürülebilirlik açısından güçlü bir yapı sunmaktadır. Bu mahallede yeşil alanların varlığı, hava kalitesini iyileştirirken sosyal dayanışma için de kullanılacak ortak alanlar sunar. Bu alanlar, afet veya kriz durumlarında toplanma alanları olarak işlev görebilir ve mahalledeki sosyal ağları güçlendirir.

Şekil 41: Dört mahallede mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde sosyal ve mekânsal dayanıklılık durumunun analizi

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, görseller yazar tarafından yapılan gözlem ve görüşmelerle kaydedilmiştir.)

Sokak ölçeğinde, Gazi Mahallesi sınırlı araç trafiğine sahip daha dar sokaklarla karakterizedir. Sokaklar arasındaki bağlantılar yeterli olsa da, zayıf altyapı ve tanımlanmamış alanlar dayanıklılığı sınırlamaktadır. Sokaklarda yeterince tanımsız açık alanların bulunması sosyal

etkileşim alanı, toplumsal dayanıklılık açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Fakat her iki mahallede de sokakların fiziksel durumu, altyapı dayanıklılığının düşük olduğunu gözler önüne sermektedir. Zübeyde Hanım Mahallesi ise organik olarak gelişen sokak planlaması ile açık alanların fazla olduğu bir yapıya sahiptir. 1298 Sokak gibi yollar, hem yayalar hem de araçlar için iyi bağlantılar sunar. Ayrıca mahalledeki sokakların geniş olması, afet anında tahliye gibi süreçlerin daha sorunsuz işlemlerini sağlar. Bu da mekânsal dayanıklılığı artıran bir unsurdur. Mahalle sakinlerinin sokaklarda sosyal etkileşim kurabilecekleri üçüncü mekânların varlığı da sosyal dayanıklılığı güçlendirmektedir.

Konut ölçeğinde Gazi Mahallesi'nin ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nin özellikle çeperde kalan kısımlarında yapı stoklarının genel olarak düşük kalitede inşa edilmesi, mekânsal dayanıklılığı azaltan bir faktördür. Afetlere karşı dayanıklılık konusunda kırılabilir bir yapı sergileyen bu konutlar, mahalle sakinlerinin uzun vadeli güvenliğini tehdit etmektedir. Fakat konutların çevresinde yeşil alanların bulunması, sosyal dayanışma açısından da olumlu bir katkı sağlar.

Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi, mekânsal dayanıklılık açısından daha karmaşık bir tablo çizmektedir. Yunus Emre Mahallesi, yoğun yapılaşma ve kapalı site tarzı konutları ile dikkat çekmektedir. Mahallenin bir kısmında güvenli sitelerin varlığı, mekânsal dayanıklılık açısından olumlu bir unsur gibi görünse de, sosyal dayanışma ve toplumsal ağlar açısından kırılabilirlik yaratmaktadır. Bu tür kapalı konut alanları, sosyal etkileşimleri sınırlayarak, mahalle genelinde sosyal dayanıklılığı zayıflatmaktadır. Ayrıca Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi ise çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli sorunlar taşımaktadır. Mahalleleri çevreleyen E-80 Karayolu ve Alibey Barajı, çevresel sürdürülebilirliği tehdit eden unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Karayolu, gürültü ve hava kirliliği yaratırken, barajın varlığı çevre üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Bu da mahallede uzun vadede mekânsal dayanıklılığı zayıflatan önemli bir faktördür.

Yunus Emre Mahallesi, sokak ölçeğinde güvenli sitelerle ayrılmış bölgeler arasında kalan araçlar için geniş fakat yayalar için dar ve geçişken olmayan yollarla sosyal etkileşim için zayıf bir alan sunmaktadır. Sokaklarda sosyal mekânların azlığı, mahalle sakinlerinin etkileşimlerini sınırlarken, toplumsal ağların gelişimini de engeller. Yoğun yapılaşma, açık alanların azalmasına ve sosyal mekânsal kırılabilirliğin artmasına neden olur. 75. Yıl Mahallesi, sokak yapısı da Yunus Emre Mahallesi ile benzerlik göstermektedir. Merkezi bölgelerde yer alan ticaret alanları ve pazar yerleri, mahallede sosyal dayanıklılığı destekleyen unsurlardır. Ancak, mahalledeki düzenli kentsel planlama yetersizliği, kriz anlarında hızlı müdahale kapasitesini düşürebilmektedir. Konut ölçeğinde Yunus Emre Mahallesi'ndeki siteler, daha modern ve güvenli bir yapı sunmaktadır. Ancak, bu yapıların çevresiyle bağlantısının sınırlı olması, sosyal dayanışmayı azaltmaktadır. Konutların fiziki olarak dayanıklı olmasına rağmen, toplumsal dayanışma mekanizmalarının eksikliği, sosyal dayanıklılık açısından kırılabilirlik yaratmaktadır (Şekil 41).

Uyarlanabilirlik ve Mekânsal Esneklik

Mahalle ölçeğinde, uyarlanabilirlik ve esneklik, mahallelerin fiziksel ve sosyal altyapılarının değişen koşullara zamanla nasıl yanıt verdiğiyle değerlendirilmektedir. Dört mahallede şu bulgular gözlemlenmiştir:

Gazi Mahallesi'nin çevresinde bulunan taş ocakları, çevresel baskıları artırarak mahallenin uzun vadeli çevresel risklere karşı uyum sağlama kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu çevresel bozulma, mahallenin sosyal ve mekânsal esnekliğini sınırlamaktadır. Bununla birlikte, mahalledeki yeşil alanların varlığı, sosyal dayanışma ve çevresel dirençliliği artırarak sosyal uyarlanabilirliğe katkıda bulunmaktadır. Zübeyde Hanım Mahallesi, çevresindeki doğal alanlar ve yeşil alanlarla çevresel ve sosyal uyarlanabilirlik açısından güçlü bir yapıya sahiptir. Bu yeşil alanlar, hava kalitesini iyileştirirken sosyal etkileşim alanları yaratarak sosyal dayanışmayı da

güçlendirmektedir. Mahallenin organik bir sokak düzenine sahip olması, hareketliliği ve sosyal etkileşimi destekleyerek esnek bir yapının oluşmasına katkı sağlamaktadır. 75. Yıl Mahallesi, E-80 Otoyolu ve Alibey Barajı gibi çevresel baskılara maruz kalarak çevresel uyarlanabilirlik açısından zayıf bir yapıya sahiptir. Bu altyapılar, hem gürültü hem de hava kirliliği yaratmakta, yeşil alanları azaltmaktadır. Ancak, mahallenin ticari alanlara sahip olması, sosyal etkileşim ve dayanışma açısından önemli bir uyarlanabilirlik imkânı sunmaktadır. 75. Yıl Mahallesi'ne benzer şekilde, Yunus Emre Mahallesi de yoğun yapılaşma ve otoyollar gibi çevresel baskılar altında kalmakta, bu da uzun vadeli uyarlanabilirliği olumsuz etkilemektedir. Mahalledeki güvenli sitelerin varlığı, fiziksel açıdan güvenlik sağlarken, bu alanların sosyal etkileşimleri kısıtlaması nedeniyle sosyal uyarlanabilirlik zayıflamaktadır.

Sokak ölçeğinde, uyarlanabilirlik ve esneklik, sokakların fiziksel yapısı ve altyapısal özellikleri ile sosyal etkileşim alanları yaratma kapasitesine göre değerlendirilmiştir:

Gazi Mahallesi'nde sokaklar dar ve altyapı sınırlıdır. Ancak, düşük yapı yoğunluğu sosyal etkileşim için açık alanlar yaratmakta, bu da sosyal esnekliği arttırmaktadır. Zübeyde Hanım Mahallesi'nin organik sokak yapısı, hem sosyal hem de mekânsal esnekliği desteklemektedir. Sokaklardaki yeşil alanlar, sosyal etkileşimi teşvik ederken, sokakların esnek yapısı hareketliliği kolaylaştırmaktadır. 75. Yıl Mahallesi'nde; sokak düzeni daha düzensizdir, bu da kriz anlarında mekânsal esnekliği sınırlayabilmektedir. Ancak, sokaklardaki ticari alanlar sosyal dayanışmayı desteklemektedir. Yunus Emre Mahallesi'nde ise sokaklar araç trafiği için geniş, ancak yaya yolları dar ve kısıtlıdır. Bu durum, sosyal ve mekânsal esnekliği sınırlamaktadır.

Şekil 42, dört farklı mahallede uyarlanabilirlik ve esneklik kavramlarını mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde incelemektedir. Mahallelerin sosyal ve çevresel değişimlere nasıl uyum sağladığı, fiziksel ve sosyal yapılar üzerinden değerlendirilmekte, çevresel sürdürülebilirlik ve

sosyal dayanışmanın bu ölçeklerde nasıl etkileştiği vurgulanmaktadır.

Şekil 42: Dört mahallede mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde uyarlanabilirlik ve esneklik analizi

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, görseller yazar tarafından yapılan gözlem ve görüşmelerle kaydedilmiştir.)

Konut ölçeğinde, uyarlanabilirlik ve esneklik, binaların fiziksel yapısı ve değişen ihtiyaçlara göre uyum sağlama kapasiteleri üzerinden değerlendirilmiştir. Gazi Mahallesi'nde konut stoğu

eski ve bakımsız olup, bu durum fiziksel ve mekânsal esnekliği azaltmaktadır. Ancak, mevcut binaların genişletilebilme ve uyarlanabilme potansiyeli, uzun vadede esnekliği artırabilir. Zübeyde Hanım ve Gazi Mahallesi'nde gözlemlenen mekânların zamanla sakinlerin ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenmesi, mahallenin uyarlanabilirliğini ve esnekliğini gözler önüne sermektedir. Özellikle gri alanlar ve yapıların dışa dönük eklentileri, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlara göre sürekli olarak yeniden düzenlenebilen, genişleyip daralabilen mekânlar sunmaktadır (bkz. Şekil 26 ve Şekil 28, s. 82 ve s.86). Bu esneklik, mahalledeki yaşamın dinamizmini yansıtarak sokak dokusunun değişime açık yapısını pekiştirmektedir.

Gri alanlar ve üçüncü mekânlar, hem fiziksel hem de sosyal olarak mahallelerin esnekliğini yansıtmaktadır. Sokak sakinleri, eklemeler ve eklentilerle evlerini uyarlayarak değişen yaşam koşullarına yanıt vermektedir. Eklentiler ve yarı kamusal alanlar, sokak ölçeğinde geçişkenliği sağlayarak bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara uyum göstermektedir. Bu uyarlanabilirlik, mahallerin dinamik mekânsal yapısına büyük bir esneklik katmaktadır. 75. Yıl Mahallesi'nde benzer şekilde modern ve dayanıklı binalar bulunmakta, ancak sosyal etkileşim alanlarının eksikliği, sosyal uyarlanabilirliği sınırlamaktadır. Yunus Emre Mahallesi'nde güvenli sitelerde modern ve güvenli binalar yer almaktadır. Ancak, bu yapıların çevreyle sınırlı bağlantısı, sosyal dayanışma ve uyarlanabilirlik açısından zayıflığa yol açmaktadır. 75. Yıl Mahallesi ve Yunus Emre Mahallesi'nde ise bu uyarlanabilirlik çok daha sınırlıdır. Yapılaşma düzeni, ticari yoğunluk ve yüksek apartman yerleşimleri, mekânın esneklik kapasitesini büyük ölçüde azaltmıştır. Yunus Emre Mahallesi'nde ise kapalı siteler ve geniş yollar, mekânların statik kalmasına neden olmakta, bu da esnekliği sınırlamaktadır.

Sonuç olarak, **Şekil 42**, dört mahalledeki farklı ölçeklerde uyarlanabilirlik ve esnekliğin nasıl çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çevresel faktörler, sosyal dayanışma ve fiziksel altyapı, bir mahallenin, sokağın veya konutun değişen koşullara ne kadar iyi uyum

sağlayabileceğini belirlemede kritik rol oynamaktadır. Bu unsurların anlaşılması, kentsel alanların uzun vadeli sürdürülebilirlik ve uyarlanabilirlik açısından derinlemesine değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Mekânsal ve Sosyal Çeşitlilik

Mekânsal çeşitliliği, belirli bir alanda mevcut olan farklı fiziksel formlar, işlevler ve kentsel tipolojilerin çeşitliliği olarak tanımlayabiliriz. Bu araştırma bağlamında, mekânsal çeşitlilik üç ana ölçekte incelenmektedir: mahalle, sokak ve konut birimleri (**Şekil 43**). Bu ölçeklerin her biri, kentsel mekânın nasıl kullanıldığı ve bu alanlarda nasıl yaşandığına dair daha geniş bir anlayışa katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın inceleme alanları olan Gazi Mahallesi, Zübeyde Hanım Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi, farklı mekânsal yapılarıyla bu çeşitliliği gözler önüne sermektedir.

Mahalle ölçeğinde mekânsal çeşitlilik, işlevsel ve yapısal farklılıkların bir kombinasyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Gazi Mahallesi, konut, ticaret ve kamusal hizmetleri bir araya getiren çok işlevli bir kentsel dokuya sahiptir. Parklar ve ulaşım noktaları gibi kamusal mekânlar, mahallenin kapsayıcılığını artırırken, yapı tiplerinin düzensizliği ve yerleşim düzenleri, hem resmi hem de gayriresmi kentsel büyüme örüntülerinin bir karışımını yansıtmaktadır. Buna karşılık, Zübeyde Hanım Mahallesi, düşük gelirli nüfusun ağırlıkta olduğu ve daha çok tek katlı gecekonduların bulunduğu, belirgin bir mekânsal organizasyona sahiptir.

Şekil 43: Dört mahallede mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde sosyal ve mekânsal çeşitlilik analizi

(Url-1 [83]; Url-2 [84]; Url-3 [85]; dijital kaynaklar aracılığıyla harita altlıkları oluşturulmuş olup, görseller yazar tarafından yapılan gözlem ve görüşmelerle kaydedilmiştir.)

Sokak ölçeğinde Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi, mekânsal çeşitliliği güçlü şekilde ortaya koyan mahallelerdir. Gecekondu ve apartkondu yapılaşmaları, bireylerin mekânlarını kendi ihtiyaçlarına göre organik olarak şekillendirmelerine olanak tanımış, bu da mahallelerde çeşitliliği artırmıştır. Bahçeler, sundurmalar ve yarı kamusal alanlar gibi eklentiler, toplumsal ve bireysel ihtiyaçlara göre şekillenerek mahallelerin dinamik yapısını oluşturmuştur. Bu bağlamda, Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri, organik ve çeşitli mekânların sosyal yaşamı zenginleştirdiği, daha esnek ve sosyal çeşitliliği teşvik eden yerleşimlere sahiptir. Sakinlerin, kendi ihtiyaçlarına göre mekânları organik bir şekilde uyarlamaları, mahallelerdeki sosyal ve mekânsal çeşitliliği artırmaktadır. Bahçeler, yarı kamusal alanlar, sundurmalar gibi unsurlar, kişisel ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen mekânsal farklılıklar yaratırken, bu yapılar yerel sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklere göre evrilmektedir. Yapıların zamanla bireysel ihtiyaçlara göre uyarlanması, hem mekânsal hem de sosyal çeşitliliği artırmaktadır. Farklı aile yapıları, gelir düzeyleri ve kültürel geçmişlerin etkisiyle mahalle sakinleri, kendi yaşam alanlarını kendilerine özgü şekilde adapte ederek mekânın çeşitliliğini artırmaktadır (bkz. Şekil 27 ve Şekil 29, s. 82 ve s.86).

Zübeyde Hanım Mahallesi'ndeki sokaklar genellikle dar ve düzensizdir ve çoğunlukla gecekondu yerleşimlerinin organik büyümesiyle şekillenmiştir. Bu sokaklar genellikle hem ulaşım rotaları hem de sosyal etkileşim alanları olarak işlev görmektedir. Buna karşılık, Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi'ndeki sokaklar daha geniş, daha düzenli ve işlevsel olarak ayrılmıştır; araçlar ve yayalar için ayrı yollar bulunmakta olup, bu durum daha planlı bir kentsel düzeni yansıtmaktadır. Sokak formundaki farklı tipolojiler, mekânsal deneyimin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Gazi Mahallesi'ndeki çıkmaz sokaklar ve yaya yolları, samimi ve insan ölçeğinde ortamlar yaratırken, Yunus Emre Mahallesi'ndeki uzun, ızgara düzenindeki sokaklar, daha hızlı araç hareketine ve daha yapılandırılmış bir kentsel

forma hitap etmektedir.

Konut tipolojileri, mekânsal çeşitliliğin bir diğer boyutunu sunmaktadır. Dört mahallede konut tipleri, tek katlı gecekondulardan çok katlı apartman bloklarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Zübeyde Hanım Mahallesi, çoğunlukla geleneksel gecekondu evleriyle karakterize edilmiştir; bu yapılar genellikle küçük, geçici malzemelerle inşa edilen, kendi kendine yapılan birimlerdir. Bu evler, çoğunlukla düşük gelir gruplarına mensup olan sakinlerin sosyo-ekonomik koşullarını yansıtmaktadır. Buna karşılık, Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi, kentsel dönüşüm projelerinin bir parçası olarak inşa edilen daha resmi konut tipolojileri olan apartman bloklarına sahiptir. Bu konut formları, orta gelirli ailelere hitap eden daha katı ve planlı bir gelişim örüntüsünü yansıtmaktadır. Dört mahalledeki konut tiplerinin çeşitliliği, mekânsal ve sosyal dinamiklerin kesiştiği noktayı vurgulamakta; bu çeşitlilik, fiziksel çevredeki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri gözler önüne sermektedir.

Sosyal Çeşitlilik

Kentsel alanlardaki sosyal çeşitlilik, bir mahallenin karakterini şekillendiren demografik, ekonomik ve kültürel farklılıkları kapsamaktadır. Farklı sosyal grupların ihtiyaç ve davranışlarının bir arada bulunması, kentsel mekânların karmaşıklığına katkı sunmaktadır.

Dört mahallenin demografik yapısı, sosyal çeşitliliklerinin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Örneğin, Gazi Mahallesi, Kürt, Alevi ve diğer azınlık topluluklarını içeren görece çeşitli bir nüfusa sahiptir. Bu demografik çeşitlilik, mahalledeki sosyal dokunun karmaşıklığına ve canlılığına katkı sunmaktadır. Öte yandan, Zübeyde Hanım Mahallesi, daha homojen bir nüfusa ev sahipliği yapmakta olup, genellikle düşük gelirli ailelerden oluşmaktadır. Ekonomik çeşitlilik, mahallelerdeki farklı gelir seviyelerinde açıkça görülmektedir. Gazi Mahallesi, işçi sınıfı ve orta gelirli sakinlerden oluşan bir karışıma sahip olup, çeşitli ekonomik faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır. Küçük işletmeler, atölyeler ve gayriresmi pazarların

varlığı, Yunus Emre Mahallesi'nde görülen daha formalize edilmiş ekonomik aktivitelerle keskin bir tezat oluşturmaktadır. Yunus Emre Mahallesi sakinleri, daha çok formal sektörlerde çalışmakta ve finansal hizmetlere daha fazla erişim sağlamaktadır.

Zübeyde Hanım Mahallesi'nde ekonomik zorluklar daha belirgin olup, burada düşük gelirli ailelerin daha yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Bu ekonomik eşitsizlik, dört mahalledeki konut kalitesi ve hizmetlere erişim farklarında da kendini göstermektedir.

Kültürel çeşitlilik, bu mahallelerdeki sosyal etkileşimlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Gazi Mahallesi, direniş ve aktivizm geçmişiyle güçlü bir topluluk ve kültürel kimliğe sahiptir. Farklı etnik ve dini grupların bir arada bulunması, dinamik bir sosyal çevre yaratmakta; kültürel festivaller ve siyasi hareketler mahallede sıklıkla karşılaşılan unsurlar arasındadır.

Buna karşılık, Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi'ndeki kültürel çeşitlilik daha düşük olup, sakinler genellikle benzer sosyo-ekonomik ve kültürel arka planlara sahiptir. Bu homojenlik, mahallelerde daha düzenli bir sosyal düzenin oluşmasına katkıda bulunmakta ve Gazi Mahallesi'ne kıyasla kültürel farklılıkların daha az görünür olmasına yol açmaktadır.

Mekânsal ve sosyal çeşitliliğin bu çok ölçekli analizi, kentsel mekânların nasıl farklı fiziksel, ekonomik ve sosyal faktörlerle şekillendiğine dair nüanslı bir anlayış sunmaktadır. Mahalle, sokak ve konut ölçeklerinde gözlemlenen çeşitlilik, insanların şehri nasıl deneyimlediğini ve kullandığını göstermenin yanı sıra, Gazi Mahallesi, Zübeyde Hanım Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi gibi hızla dönüşen alanlarda kentsel yaşamın karmaşıklıklarını ve zorluklarını da ortaya koymaktadır.

Buna karşın, 75. Yıl Mahallesi ve Yunus Emre Mahallesi, mekânsal çeşitlilikten yoksundur. 75.Yıl Mahallesi'nde ticari alanların yoğunluğu ve yüksek katlı apartmanlar, mekânın sosyal ve mekânsal farklılık yaratmasını engelleyen unsurlardır. Yunus Emre Mahallesi'nde ise ciddi

bir fiziksel sınır oluşturan geniş yollar, sosyal farklılık ve mekânsal çeşitlilik potansiyelini sınırlamaktadır.

Müştereklik - Dayanışma - Bir Aradalık

Gazi Mahallesi'nde yer alan yeşil alanların varlığı sosyal uyumu ve dayanışmayı teşvik edecek yönde oluşmuştur. Bu açık alanlar sosyal etkileşim ve bir aradalık mekânları olarak hizmet eder ve toplumsal bağları güçlendirir. Fakat aynı mahalledeki konut stokunun maddi durumlardan ötürü bakımsız olması, uzun vadeli uyum sağlama ve esnekliği zayıflatır, ancak üçüncü mekânlar, gri alanlarla evlere uzantılar ve ayarlamalar yapma potansiyeli, gizli bir uyum sağlama kapasitesini göstermektedir. Altyapısal zorluklarla karşı karşıya olmasına rağmen bu tarz alanlar aracılığıyla sosyal bağları geliştirebilen bir topluluğu yansıtmaktadırlar.

Zübeyde Hanım Mahallesi, güçlü çevresel ve sosyal uyum sağlama yeteneğiyle öne çıkmaktadır. Doğal yeşil alanların varlığı yalnızca hava kalitesini iyileştirmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal etkileşimi teşvik ederek topluluk ve dayanışma duygusunu güçlendirmektedir. Mahallede bulunan organik sokak ağları, hareketliliği ve etkileşimleri teşvik ederek toplumsal esnekliğe elverişli bir ortam yaratmaktadır. Mahallenin sakinlerinin ihtiyaçları tarafından şekillendirilerek gelişen inşa edilmiş çevresi, zamanla değişen toplumsal ihtiyaçları karşılamak için alanlar yeniden tanımlanabildiğinden, toplumsal yaşamla derin bir etkileşim göstermektedir. Yani, Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nde sokakların ve eklentilerin yarı kamusal ve kamusal kullanımı, sosyal etkileşimi ve dayanışmayı teşvik eden alanlar oluşturmuştur. Özellikle bahçeler, ara yollar, kamusal ve özel alanlar arasında geçirgenlik sağlayarak mahalle sakinlerinin bir arada yaşama kültürünü güçlendirmektedir. Sokak ölçeğinde gelişen yarı kamusal alanlar, mahalle halkı arasında güçlü sosyal bağların kurulmasını sağlarken, üçüncü mekânlar da kamusal ve özel alanlar arasında bir arabuluculuk işlevi görmektedir. Bu sosyal mekânlar, mahalle içinde karşılaşma, paylaşım ve dayanışmayı

besleyerek topluluk ruhunu güçlendirmektedir (bkz. Şekil 27 ve Şekil 29).

75. Yıl Mahallesi, altyapıdan kaynaklanan gürültü ve kirlilik gibi çevresel stres faktörleriyle karşı karşıya olsa da, ticari alanların varlığı sosyal etkileşim ve dayanışma için bir mekân sağlamaktadır. Bu alanlar, farklı geçmişlere sahip insanların bir araya gelerek toplumsal bağları güçlendirebileceği buluşma noktaları olarak hizmet etmektedir. Konut ölçeğindeki tekdüzelik çevresel ve altyapısal baskılar, daha geniş toplumsal uyumu kısıtlayabilen müştereklik ve bir aradalık esnekliğini sınırlamaktadır.

Yunus Emre'deki kapalı konut siteleri fiziksel güvenlik sağlarken diğer taraftan sosyal etkileşimleri kısıtlamaktadırlar. Bu durum daha düşük toplumsal katılıma neden olmaktadır. Araçlar için geniş yollar bulunurken dar yaya alanları ile karakterize edilen mahallenin fiziksel tasarımı, sosyal etkileşim fırsatlarını daha da sınırlandırmaktadır. Bu fiziksel engellerle, sakinlerin daha geniş toplulukla etkileşim kurma fırsatları azalmaktadır, bu da mahallenin kolektif uyum sağlama yeteneğini ve dayanışmasını zayıflatmaktadır (bkz. Şekil 27 ve Şekil 29).

Özetle, Gazi ve Zübeyde Hanım açık ve esnek mekânlar aracılığıyla daha güçlü bir toplumsal yaşamı teşvik ederken, 75. Yıl ve özellikle Yunus Emre, çevresel baskılar ve fiziksel olarak kısıtlayıcı kentsel düzenler nedeniyle birlik ve dayanışmayı teşvik etmede zorluklarla karşı karşıyadır. Yunus Emre ve 75. Yıl Mahallesi'nde geniş yollar ve apartmanlar arasındaki fiziksel sınırlar, toplumsal etkileşimi zayıflatan bir faktörler haline gelmiştir. Müşterek kamusal alanlar bu mahallelerde yeterince teşvik edilmemiş ve bu da bir aradalığı olumsuz etkilemiştir.

4.5 Alan Araştırmasının Değerlendirmesi

Makro ölçekteki İstanbul okumaları göstermektedir ki toplumsal katmanlar farklı kimliklerin, farklı yaşam biçimlerinin bir araya geldiği, alternatif sosyal düzenlerin ve anlamların bir arada olduğu mekânlardır.

İstanbul kentinin sürekli göç alması ve hızla büyümesiyle oluşan enformel konut alanları, farklı sosyal ve mekânsal dinamiklerin gözlemlendiği önemli mikro heterotopyalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mahalleler, İstanbul'un sosyal ve mekânsal dokusunun ayrılmaz bir parçasıdır, farklı toplumsal gruplara ev sahipliği yapmakla beraber direniş, güç dinamikleri, aidiyet ve yabancılaşmanın karmaşık etkileşimlerini yansıtmaktadırlar. Özellikle 1950'lerdeki kitlesel göçlerden sonra, bu alanlar konut krizine toplumsal bir yanıt haline gelmiş ve enformel konut çözümleriyle oluşmuşlardır. 1980'lerde, neoliberal ve kalkınma politikaları bu alanlardaki altyapı, sağlık sistemlerinde eksiklik ve ulaşım gibi sorunları ele almakta başarısız olmuş, bunun yerine bunları politik araçlara dönüştürmüştür. 2000'lere gelindiğinde, 1950'ler itibariyle kentin büyük bir bölümünü oluşturan bu alanlar; ekonomik, politik, sosyal dinamiklerle değişim ve dönüşüme uğramış, yaşadığı yıkıcı müdahalelerle kaybolmaya başlamıştır. Ekolojik katmanlar ise İstanbul içerisinde farklı mekânsal örüntülerin bir araya gelmesine imkân veren, kırsal ve kentsel özellikleri birleştiren, özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları muğlaklaştırarak farklılıklara imkân veren mekânsal oluşumlardır. Bu farklılıkların bir araya gelmesi farklı/ zıt yerleşim dokularının oluşmasını sağlamakta ve kentte farklı ölçeklerde mikro heterotopyaların var olmasına imkân vermektedir. Bu nedenlerle kent çeperlerinde rastlanan bu mikro heterotopik mekânlar yalnızca çeşitli kimliklerin bir arada varoluşunu, iç toplum – dış toplum arasındaki ilişkileri ve bu kimlikler arasındaki aidiyet – yabancılaşma durumunu ortaya koyan toplumsal katmanlar olarak kabul edilmez. Ayrıca,

dayanışma ağlarıyla şekillendirilen muğlak mekânsal örüntüleri, alternatif ve sürdürülebilir malzemeler kullanılarak yapılan evleri, kırsal – kentsel özellikleri barındıran günlük yaşam pratikleri ekolojik katmanlara vurgu yapmaktadır. İstanbul kentinde Büyükçekmece, Küçükçekmece, Arnavutköy, Sultangazi, Beykoz ve Çekmeköy İlçeleri'nin bu iki katmanı beraber barındırmaktadır. Fakat bu mikro heterotopyalar içerisinde özellikle Sultangazi İlçesine bağlı Gazi Mahallesi; sosyal kimliği ve ekolojik değerler ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

Bu nedenlerle, İstanbul kenti içerisinde Sultangazi ilçesine bağlı olan Gazi Mahallesi, toplumsal ve ekolojik katmanların kesişiminde önemli bir mikro heterotopya olarak karşımıza çıkmakta ve inceleme alanı olarak ele alınmaktadır. Mahalle farklı göç dalgalarının etkisinde kalmış, ilk olarak Trakya'dan, ardından Bulgaristan ve Yugoslavya'dan daha sonra Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu'dan son olarak Balkanlardan aldığı göçlerle çok kültürlü kozmopolit bir yapıya sahiptir. Sanayi bölgelerine yakın olması, TEM otoyolunun yanında olması, kentin diğer bölgelerine göre uygun olması, içerisinde ekolojik değerlerin olması mahallenin hızla büyümesinin diğer nedenlerindedir. Bu hızlı nüfus artışı mesken ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bunların yanında Gazi Mahallesi, siyasal ve politik kimliği ile kent hafızasında yer edinmiş bir mahalledir. Gazi Mahallesi geçirdiği sosyal, demografik ve politik olaylarla 1980'lerde ikiye bölünmüş (Gazi Mahallesi – Zübeyde Hanım Mahallesi) ardından 2000'li yıllarda dörde bölünmüştür (Gazi Mah. Zübeyde Hanım Mah. Yunus Emre Mah. ve 75. Yıl Mah.). Fakat bu dört mahallenin tamamı sakinleri tarafından Gazi Mahallesi olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle tez kapsamında bütünlüğün korunması için bu dört idari birim beraber ele alınmıştır. Mahallenin heterojen yapısı, göçmenlik, etnik kimlik ve politik aidiyet gibi unsurların şekillendirdiği sosyal gerilimlerle beraber ele alınmaktadır. Bu gerilimler, içeride yaşayanlar arasında güçlü bir topluluk bilinci oluştururken, dışarıdan bakanlar tarafından mahalleye yönelik bir "ötekileştirme" algısı yaratmaktadır. Mahalle, sistemin baskı

politikalarına ve kentsel dönüşüm projelerine karşı gelişen bir direniş kültürüyle varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda, dış güçlerin ve sermaye odaklarının mahalleye olan talepleri, içerideki toplumsal direnişle karşılanmış ve bu mücadele, mahalledeki topluluk bilincini daha da güçlendirmiştir. Gazi Mahallesi, dış toplum ve medya tarafından sıkça marjinalleştirilmesine rağmen, içeride yaşayanlar için güçlü bir aidiyet duygusu ve dayanışma ağı sunmaktadır. Bu durum, mahalle sakinlerinin birbirlerine olan bağlılıklarını ve dışarıya karşı geliştirdikleri koruma refleksini güçlendirmiştir. Özellikle göçmen nüfusun mahalleye entegrasyonu, güçlü sosyal ağlar ve dayanışma ilişkileri aracılığıyla sağlanmış, bu da mahallede aidiyet duygusunu kuvvetlendiren bir etken olmuştur. Ancak, bu topluluk bağı aynı zamanda mahallede yaşayanların kentteki diğer bölgelerle olan yabancılaşmalarını da derinleştirmiştir.

Gazi ve Zübeyde Hanım mahallelerinin mekânsal yapısı, kent merkezine yakın olmalarına rağmen kırsal yaşam izleri taşımaktadır; bu durum, mekânsal dayanıklılık, esneklik, çeşitlilik ve ortaklık açısından birçok potansiyel barındırdıklarını göstermektedir. Mahalle ölçeğinde, hem Gazi Mahallesi hem de Zübeyde Hanım Mahallesi farklı çevresel koşullara rağmen mekânsal ve sosyal dayanıklılık sergilemektedir. Gazi Mahallesi yakınlarında taş ocaklarının varlığı çevresel bozulmayı ve sosyal kırılganlığı artırarak mekânsal esnekliği azaltır ve uzun vadeli sürdürülebilirliği tehdit eder. Alibey Vadisi ve kent ormanları gibi yeşil alanların varlığı sosyal ve mekânsal dayanıklılığı, esnekliği artıran unsurlar sağlamaktadır. Sokak düzeyinde, Gazi Mahallesi'ndeki sokaklar ve tanımsız alanlar sosyal etkileşimi teşvik ederken altyapısal zayıflıkları kırılganlıklara neden olur. Her iki mahallenin büyük bir kısmı, tahliyeyi, sosyal dayanıklılığı, mekânsal esnekliği kolaylaştıran sokaklardan oluşmaktadır. Komşuluk ilişkileri ve gündelik üretim pratikleri kırsal geçmişi yansıtırken mahalledeki mekânsal ve sosyal yapının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmektedir. Mahalledeki özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırlar oldukça geçirgen bir yapıdadır; sokaklara asılan çamaşırlar ya da kamusal

alanlarda gerekleŒen özel yaŒam pratikleri, bu alanlar arasındaki sınırların belirsizliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, mahallelerdeki mekânsal organizasyon, düzensiz olarak tariflense de içindeki sosyal ağlar ve toplumsal iliŒkiler açısından kendine özgü bir düzen yaratmaktadır. Mahalle sakinlerinin günlük hayatlarında karŒılaŒtıkları zorluklar ve toplumsal mücadeleler, bu içsel düzeni pekiŒtiren unsurlar olarak karŒımıza çıkmaktadır.

Buna karŒılık, Yunus Emre ve 75. Yıl Mahallesi, yapısal olarak daha dayanıklı konutlara sahip olmalarına rağmen, yoğun kentleŒme ve sınırlı sosyal alanlar nedeniyle mekânsal ve sosyal kırılğanlıklarla mücadele etmektedir.

Uyum yeteneklerini sınırlayan yoğun kentleŒme ve çevresel baskılar nedeniyle zorluklarla karŒı karŒıyadır. Ancak, bu mahallelerdeki ticari alanlar sosyal etkileŒim fırsatları sunarak sosyal esnekliğe katkıda bulunmaktadır. Gazi, Zübeyde Hanım, Yunus Emre ve 75. Yıl mahalleleri, çeŒitli düzeylerde çeŒitliliđi vurgulayan belirgin mekânsal özelliklere sahiptirler. Gazi ve Zübeyde Hanım mahalleleri, sosyal ve fiziksel çevrelerinde esneklik ve uyarlanabilirlik sağlayan organik mekânsal oluŒumlar sergilemektedirler. Buna karŒılık, Yunus Emre ve 75. Yıl mahalleleri, mekânsal çeŒitliliđi ve sosyal etkileŒimi kısıtlayan katı planlama ile daha resmi yapılar sunmaktadır. Bu karŒılaŒtırma, hızla dönüŒen bağlamlarda mekânsal organizasyonun kentsel yaŒam dinamikleri üzerindeki etkisini vurgular.

Sonuç olarak, Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallelerinin toplumsal ve mekânsal yapısı, hem sosyal dayanıŒmayı hem de toplumsal direniŒi içeren dinamik ve çok katmanlı bir kentsel alan sunmaktadır. Mahalle, karmaŒık yapısına rağmen kendi içinde dirençli ve uyum sağlayabilen bir düzen oluŒturarak, yerel direniŒin ve toplumsal mücadelenin önemli bir merkezi haline gelmiŒtir.

BÖLÜM V

SONUÇ

Öteki ve heterotopya kavramları, kentsel yaşamın karmaşıklığını yansıtan dinamik ve çok yönlü kavramlardır. Farklı bireyleri, toplulukları ve doğal çevreyi kapsayan "öteki", kentsel alanın dönüşümünde ve evriminde önemli bir rol oynamaktadır. Canlı organizmalar olarak kentler, bu kavramlar tarafından şekillendirilir ve onları şekillendirirler. Kent içindeki heterotopyalar, bu etkileşimin görüldüğü mekânlar olarak "öteki"nin hem barındırıldığı hem de meydan okunduğu diyalektik bir ilişkiyi somutlaştırmaktadır. Öteki kavramı; benlik kavramı ile direkt olarak ilişkilidir ve bu ilişkiyi şekillendirmede etkili olan kentsel, toplumsal, kültürel ve tarihsel dinamiklerin rolü önemlidir. Bu dinamikler, belirli grupların dışlanmasına, farklılıkların metalaştırılmasına, kent içerisindeki toplumsal bölünmelerin ve mekânsal ayrışmaların çoğalmasına neden olmaktadır. "Öteki" toplumsal ve kültürel değerlerin bir yansıması olarak; güç, kimlik ve dışlanmanın ne şekilde iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Yani güç dengesizliklerini temsil eden egemen grupların; kendilerini, farklı olarak algıladıkları ve dışladıkları ötekilerden ayırarak kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve nasıl koruduklarını fark etmemize yardımcı olmaktadır. Michael Foucault tarafından sosyal bilimlerde tartışılarak önemli teorisyenler tarafından genişletilen heterotopyalar; kentsel ölçekte öteki ile karşılaşmak için geniş bir alan açmaktadır. Ütopyaların aksine heterotopyalar; farklı, karşıt ve uyumsuz unsurların aynı mekân ve zaman düzleminde bir arada var olmasına izin verip alışagelmış kentsel mekân algısını sarsmaktadır. Her toplumda eşsiz bir şekilde ortaya çıkan kentsel heterotopyalar, sosyal etkileşimlere ve mekânsal düzenlemelere bağlı olarak zamanla gelişebilmektedir. Kentsel heterotopyalar ayrıca aidiyet-yabancılaşma, iç-dış, ben-öteki, düzenli-düzensiz, özel-kamusal, kapsayıcı-dışlayıcı gibi ikili bir doğayı temsil etmektedir. Günlük yaşamın dinamikleriyle kendiliğinden ortaya çıkan heterotopyalar farklı bakış açıları

ve kültürel kimliklerle karşılaşmayı sağlayan üçüncü mekânları yani eşikleri oluşturmaktadır. Öteki ile heterotopya arasındaki diyalektik ilişki; sosyal dinamiklerin, kimlik oluşumunun ve kentsel mekânların çok boyutlu yapısını yansıtmasıyla iç içe geçmektedirler.

Kentsel mekânların karmaşık yapısı makro ölçek ve mikro ölçek olmak üzere iki ana ölçekte ele alınmaktadır. Makro heterotopyalar, farklı toplumsal grupları, kültürleri, karşıtlıkları bir araya getiren dinamik ve makro ölçekteki mekânlardır. Bu bağlamda kapsam ve ölçek olarak değerlendirildiğinde içerisinde bulunduğumuz kentler, makro heterotopyalar olarak sınıflandırılabilir. Mikro heterotopyalar ise yerel bir düzeyde heterotopya özellikleri sergileyen kent içerisindeki daha küçük ölçekli mekânlardır. Daha yakından bakmaya fırsat sağladıklarından toplumsal ve ekolojik dinamikleri daha ince bir ölçekte yansıtmaktadırlar. Bu ölçekler, kentsel heterotopyaların karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu vurgulayarak kentsel deneyimi şekillendirmek için farklı katmanların nasıl etkileşime girdiğini göstermektedirler. Mikro heterotopyaların bu iki ana başlık altında ele alınmasının temel nedeni, kentlerin hızla değişen sosyal ve ekolojik dinamiklerle şekillenmesidir. Kentlerin ekolojik boyutu, sürdürülebilirlik ve çevresel farkındalık açısından büyük bir önem arz ederken; toplumsal boyutu ise sosyal uyum, farklılıkların kabulü ve sosyal adalet gibi meseleleri öne çıkarmaktadır. Bu sebeple, ekolojik ve toplumsal katmanlar, kentlerin mevcut dinamiklerini ve gelecekteki yönelimlerini kavramak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Toplumsal katmanlar; toplumsal çeşitlilik, melezlik ve sosyal dayanıklılık ile karakterize edilen katmanları temsil etmektedir. Kent sakinlerinin sisteme bağlı olarak yaşadıkları ekonomik, politik, sosyal olaylar bu alanda değerlendirilir ve bir aradalığı yansıtan öteki – ben ilişkisini direkt olarak kapsamaktadır. Ekolojik katmanlarda ise kentsel sürdürülebilirliğe odaklanarak insan-doğa arasındaki etkileşimi; çeper ve merkez ilişkisinde üretim ve tüketim pratikleri incelemektedir. Bu alt sınıflar; mikro heterotopyaların karmaşıklığını, kentsel bağlamda çeşitli sosyal ve ekolojik

dinamikleri nasıl somutlaştırdıklarını incelemeye olanak sağlamaktadır.

Tez kapsamında İstanbul, çok boyutlu ve katmanlı yapısı ile makro heterotopya olarak ele alınmaktadır. Alınan ekonomik ve politik kararlarla, sürekli olarak değişip dönüşen katmanlı kent, önemli toplumsal ve mekânsal etkileri içerisinde barındırmaktadır. Tarih boyunca bu değişim ve dönüşüm süreciyle farklı grupların ötekileştirildiği görülmüştür. Gayri-müslimler, köylüler, göçmenler ve ekonomik olarak dezavantajlı gruplar kentin farklı dönemlerinde politik ve ekonomik kararlarla öteki konumuna geçmişlerdir. 1950 yılları sonrası kırsal alanlardan kentsel mekânlara yapılan hızlı göçler; konut krizleri ve plansız kent yayılmalarına yol açmıştır. Kentsel mekândaki altyapı yetersizlikleri ve plansızlıklar, göçmenlerin barınma ihtiyaçlarını kendilerinin çözmeye çalışmalarına ve gecekondu mahallelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1980 yılları sonra noliberal politikaların benimsenmesi, sermayenin toplumsal ihtiyaçlardan daha öncelikli hale gelmesine ve sermayenin mekânlaşmasına neden olmuştur. Kentsel mekânlara yapılmaya başlanan mega ölçekteki projeler; kentleri, sermaye merkezli alanlara dönüştürmüştür. Toplu Konut İdaresinin yükselişi ve büyük ölçekli projelerin artması, ekolojik ve sosyal endişelere rağmen kentsel alanların metalaştırılmasının önünü açmıştır. 2000'lerden günümüze gelindiğinde İstanbul; köprüler, avmler ve havaalanları gibi çok büyük ölçekli altyapı projeleriyle hızlandırılmış mekansal dönüşüme maruz kalmış, ekolojik alanları tahrip edilmiş ve bu durum hızla kentsel ayrışmaya neden olmuştur.

Yapılan bu müdahalelerin küçük ölçekli fakat kapsamlı olarak incelenebilmesi için kent içerisinde bulunan toplumsal ve ekolojik katmanların kesişim noktalarına yani mikro heterotopyalara bakmak gerekmektedir. Bu mekânlar, kıra ait özellikleri ve kentsel özellikleri beraber yansıtmaktadır. Özel ve kamusal alanlar arasında oluşturulan üçüncü mekânlar ve eşikler mahalle ile dinamik bir etkileşimin oluşumunu sağlamaktadır. Bu özgün yapılaşma formları, alışagelmış kent düzeninden farklıdır ve toplumsal ile ekolojik katmanlar

arasındaki denge aracılığıyla kentlerin sorunlarını ele alma potansiyellerine sahiptirler. Bu nedenlerle, mikro heterotopyaların varlığı kent kimliğinin şekillenmesinde, sosyal ve çevresel dayanıklılığın inşasında ve sürdürülebilirliğinde çok önemlidir. Bu mekânlar ötekilerin mekânından çok olasılıklar mekânıdır. Mikro heterotopyalar, sosyal çeşitliliğin ve mekânsal farklılığın dinamik bir biçimde ortaya çıktığı, kentsel yaşamın karmaşıklığını yansıtan alanlardır. Bu alanlar, sakinlerin kendi ihtiyaçlarına göre mekânları organik olarak uyarlamalarıyla şekillenir ve böylece sosyal ve mekânsal çeşitliliği artırır. Bahçeler, yarı kamusal alanlar ve sundurmalar gibi unsurlar, bireylerin kişisel ve toplumsal ihtiyaçlarına yanıt vererek, mekânların sürekli evrilmesine katkıda bulunur. Bu uyarlanabilirlik ve esneklik, mahallelerin sosyal ve mekânsal dayanıklılığını artırarak, değişen koşullara karşı dirençli bir yapının oluşmasını sağlar.

Mikro heterotopyaların sunduğu geçirgen alanlar, sosyal etkileşimi ve dayanışmayı teşvik eden bir ortam yaratır. Bu yarı kamusal alanlar, mahalle sakinlerinin bir arada yaşama kültürünü güçlendirirken, topluluk ruhunu besleyen sosyal mekânlar olarak öne çıkar. Müştereklik, dayanışma ve bir aradalık duygusu, bu alanlarda gelişen sosyal ilişkilerle pekişir. Farklı aile yapıları, gelir düzeyleri ve kültürel geçmişlerin bir arada var olması, bu mikro heterotopyaların sosyal dinamiklerini zenginleştirir. Yani mikro heterotopyalar, hem mekânsal hem de sosyal çeşitliliği besleyen, dayanıklı, esnek ve toplumsal bağları güçlendiren yapılar olarak kentsel alanlarda önemli bir rol oynamaktadır.

Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki; İstanbul, yapılan kontrolsüz müdahaleler sonucunda giderek daha fazla parçalanmaktadır. Kentin, tüketim odaklı merkezleri, kontrol noktaları sayılan geçiş bölgeleri, güvenli kapalı konut siteleri giderek artmaktadır. Bu durum, keskin sınırları olan kentsel alan adalarına benzeyen parçalanmış kentsel mekânlar türetmektedir [69].

Bu “kentsel adalar” sert sınırlamaları nedeniyle öngörülemezliği, çeşitliliği baskılayan homojen

mekânlara evrilmektedir. Bu denli kontrollü ve güvenli ortamlarda yaşayan kent sakinleri; kentin öteki sakinleriyle ortak mekânlarda aktif katılım sağlayamadıkları için birbirlerine karşı yabancılaşma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Tüm bunların tam aksine; bu kontrollü bölgelerin dışındaki kamusal alanlarda, kullanılmayan alanlarda ve Gazi Mahallesi gibi enformel konut yerleşimlerinde, mahalle sakinleri ihtiyaçlarına göre alanı aktif olarak sahiplenmekte ve dönüştürmektedir. Bu kendiliğinden alanlar, yeni olasılıkların ve etkileşimlerin ortaya çıktığı, özel ve kamusal alanlar arasındaki katı ayrımları bulanıklaştıran ve beklenmedik kentsel deneyimleri imkân sağlayan dinamik ortamlar oluşturmaktadır. Mikro heterotopyalar, kent ve mimarlık alanında gelecekte önemli bir potansiyel sunmaktadır. Kentsel tasarım süreçlerinde sosyal çeşitlilik ve mekânsal farklılıkların dikkate alınması, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir yaşam alanları yaratılmasına olanak tanır. Bu bağlamda, mikro heterotopyaların özellikleri, kentsel mekânların dinamik yapısını güçlendirerek, toplumsal dayanışma ve sosyal etkileşimi teşvik eden alanlar oluşturmada kullanılabilir. Mikro heterotopyalar, toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve bireylerin kendi yaşam alanlarını şekillendirmeleri için esnek mekânların tasarımında bir rehber olarak işlev görebilir. Bahçeler, yarı kamusal alanlar ve geçiş alanları gibi unsurları entegre ederek, sosyal etkileşimi artıran, dayanışma ruhunu pekiştiren ve mekânın sürekli evrilmesini sağlayan yaklaşımlar geliştirilebilir. Bu yaklaşımlar, şehirlerin karmaşık sosyal dokusuna uyum sağlayarak, çeşitli kültürel geçmişlere sahip bireylerin bir arada yaşamasına imkân tanımaktadır. Ayrıca, mikro heterotopyalar, kentsel sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda çevresel farkındalığı artırmak için de kullanılabilir. Doğal unsurların ve yeşil alanların entegrasyonu, ekolojik dengeyi destekleyerek, hem fiziksel hem de sosyal dayanıklılığı arttırmaktadır. Kentsel mekânlarda sosyal dayanışmayı ve ortak kullanımı teşvik eden tasarımlar, toplumsal ve çevresel sorunlarla başa çıkmada etkili stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir. Yani, mikro heterotopyalar, kent ve mimarlık pratiğinde sosyal çeşitliliği,

mekânsal esnekliği ve dayanıklılığı artırmak için önemli bir araç olarak değerlendirilmelidir. Bu alanların potansiyeli, gelecekte daha kapsayıcı, dayanıklı ve sürdürülebilir kentsel ortamların oluşturulmasına katkıda bulunarak, kentsel yaşam kalitesini artırma yönünde önemli bir adım atılmasına olanak sağlayacaktır.

Fakat İstanbul kentinde planlı ve plansız yerleşim alanları arasında keskin bir sınır olduğunu, mikro heterotopya olarak ele alınan gecekondu sakinleri ile kapalı sitelerdeki sakinler arasında çok az etkileşim olduğu söylemek mümkündür. Bu etkileşimi arttırmak için farklı konut tipleri arasındaki sınırları yumuşatan geçiş alanları, sosyal tesisler yaratmak önemlidir. Kentsel planlamayı katılımcı yaklaşımlarla ele almak, bu etkileşimleri daha da artırabilir ve sosyo-mekânsal ayrışmayı azaltabilir. Kent sakinlerinin karar alma süreçlerine daha aktif katılımını sağlamak, farklı sosyal grupların ihtiyaçlarını karşılayan, daha adil ve sürdürülebilir kentsel mekânlar yaratılmasına olanak tanıyacaktır. İstanbul'un kentsel yapısı içinde yer alan mikro heterotopyaların, toplumsal ve ekolojik dayanıklılığı artırmada önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu mekânların korunması ve desteklenmesi, kentin sosyal çeşitliliğini ve ekolojik dengesini koruma adına kritik bir adımdır. Ayrıca, İstanbul'da giderek artan ekolojik tahribatın önüne geçmek için sürdürülebilir kentsel tasarım prensiplerinin uygulanması; doğal kaynakların korunması, enerji verimliliği, yeşil altyapı sistemleri gibi ekolojik unsurların kentsel tasarım sürecine entegre edilmesi, kentin gelecekteki ekolojik dengesini sağlamada önemli bir adım olacaktır. Ayrıca, kırsal ve kentsel unsurlar arasındaki geçişlerin sağlanması, bu ikiliklerin bir arada var olabileceği mekânların tasarımı da önemlidir. Son olarak; kent içinde artan sosyal ayrışmanın önüne geçmek adına, farklı toplumsal grupları bir araya getiren sosyal mekânlar tasarlanmalıdır. Özellikle özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları yumuşatan üçüncü mekânlar, insanların bir araya gelerek etkileşimde bulunmalarını sağlayacaktır. Bu tür

mekânlar, kent sakinlerinin birbirleriyle bağ kurmasını, ötekileştirmeye karşı direnç geliştirmesini ve toplumsal uyumun sağlanmasını destekleyecektir.

Bu projeksiyonlar, İstanbul'un gelecekteki mekânsal düzenlemelerine dair tartışmaların bir parçası olarak ele alınabilir ve kentin sürdürülebilir, sosyal açıdan adil ve kültürel çeşitliliği destekleyen bir yapıya sahip olmasını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesine katkı sunabilir.

EKLER

EK-A: Mahallede Yaşanan 12 Mart 1995 Gazi Olaylarının Medyaya Yansımaları

EK-B: Mahallede Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

EK-C: Söylem Analizini Destekleyen Belgesel Formları

EK-D: Mahallede Aktif Olarak Faaliyet Gösteren Dernekler

EK-A Mahallede Yaşanan 1995 Gazi Olayları Üzerine Gazete Haberleri

- + göçler
- + politik ve siyasal hafıza
- + alevi örgütlenmesi
- + kolektif hafıza
- + gecekondu mahallelerinde siyasal hareketlilik
- + TOMA
- + kentsel rant
- + kentsel dönüşüm projeleri
- + tapu problemleri

+ tüm bu kentsel politikaların ışığında, yeni konutlarla sosyal alanın inşası

1 Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mart 1995

2 Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mart 1995

3 Cumhuriyet Gazetesi, 17 Mart 1995

4 Sabah Gazetesi, 15 Mart 1995

5 Sabah Gazetesi, 13 Mart 1995

(Url-9 [110]; Url-10 [111]; Url-11 [112]; dijital arşiv kaynaklar aracılığıyla, görsel yazar tarafından geliştirilmiştir.)

6

Milliyet Gazetesi, 14 Mart 1995

7

Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mart 1995

8

Akşam Gazetesi, 11 Mart 1996

9

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mart 1995

10

Milliyet Gazetesi, 14 Mart 1995

11

Milliyet Gazetesi, 13 Mart 1995

(Url-9 [110]; Url-10 [111]; Url-11 [112]; dijital arşiv kaynaklar aracılığıyla, görsel yazar tarafından geliştirilmiştir.)

EK-B Mahallede Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen 1						
Cinsiyet:	Kadın					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
						X
Eğitim Durumu:	İlkokul mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Ev Hanımı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Ordu - 1984					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi- Zübeyde Hanım Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu	Apartman	Site			
	X					
Gecekonduyunuzun inşa süresi, mahallenizin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?	40 sene önce burda yapılaşma kolay olduğu için eşimle geldik. Geldiğimizde de birkaç gecede yaptık evimizi. Paramız olduğunda da başka odalar ve odunluk yaptık, burda herkes öyle yapar.					
<i>Bu soru ile gecekonduyunun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	İlk geldiğim zamanlar buraya uyum sağlamakta çok zorlandım, çünkü herkes birbirinden çok farklı, her bir insan farklı bir kültür, benim de hiç tanıdığım yoktu... Burası merkeze uzak ama yine de İstanbul merkezi yerine burada yaşadığım için çok mutluyum, pandemi döneminde mesela, biz bahçelerimizde vakit geçirebiliyorduk veya komşumuza pencereden seslenip halini hatırını sorabiliyorduk, merkezde insanlar evlerine hapsolmuştu...					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Mahalle kurulduğunda insanlar temel ihtiyaçlarını karşılamak için daha çok kendi üretimlerine güveniyorlardı. Bahçelerinde sebze-meyve yetiştirenler, tavuk-keçi besleyenler vardı. Bu üretimler zamanla azaldı ama hala ilgilenenler de mevcut.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?	Mahallenin ilk kurulduğu yıllarda buralar yerleşim yeri değildi. Altyapı eksiklikleri, yollar, elektrik gibi temel ihtiyaçlar için uzun yıllar kendi imkânlarımızla, halk komiteleri ile çözüm üretmeye çalıştık. Zamanla belediye hizmetleri arttı...Bazıları diyor ki burada hep olaylar oluyor, güvenli değil. Ama bana sorarsanız, her mahallede kavga olur, kötü insanlar her yerde var. Buranın tek kötü yanı evimizi yıkmamalarına rağmen tapusunu vermemeleri, Alibey barajına çok yakın olduğumuz için tapusunu veremezlemiş, öyle diyorlar...					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 2						
Cinsiyet:	Kadın					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
	X					
Eğitim Durumu:	Üniversite mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Market sahibi					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Kastamonu- 1979					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - Gazi Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
	X					
Gecekonduyunuzun inşa süresi, mahallenizin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?	1970'lerde buraya yapılaşmayı getiren çoğu kişi vefat etmiş, onların çocukları ailelerinin yaptığı gecekonduya odalar katarak gecekonduya daha güzel hale getirmişler... Annemden duyduğum kadarıyla ilk zamanlarda elektrik ve su yokmuş, yerleşme arttıkça gelmiş, ama şu an bu sorunları yaşamıyoruz, hatta bence şu an buranın hiçbir sorunu yok.					
<i>Bu soru ile gecekonduyunuzun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	Şuan 3 farklı yerde marketimiz var, ama ben hiçbirinde çalışırken bu kadar mutlu olmuyorum çünkü burda insanlar hala birbirine destek oluyor ve kimse kimseyi birbirinden ayırmıyor. Mesela şu an bulunduğumuz sokakta bizim dışımızda herkes alevi ama ben alevi olmadığım için hiçbir zaman dışlandığımı hissetmedim. Bazı sokaklar için Ordulular Sokağı, Sivaslılar sokağı derler çünkü akraba aracılığıyla gelenler çoktur veya büyüyen çocuklar ailelerinin yanına yerleşir, ama sokağa yeni gelen farklı şehirden de olsa asla dışlanmaz... Komşuluk ilişkilerimiz merkeze göre hala çok güzel. Yaz akşamları herkes sandalyesiyle dışarı çıkar, birinin bahçesinde oturur, çay içer, sohbet eder, yani sokak kültürü bitmedi, devam ediyor.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Bazıları bahçelerini çok güzel değerlendirmiş ve tüm meyve sebzesini bahçesinden karşılamış.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?	Burda çalıştığımı duyan üniversitedeki arkadaşlarım Gazi Mahallesi için kötü yorumlar yapıyor ama ben şimdiye kadar hiç kötü bir olaya şahit olmadım veya yaşamadım, burda kapılar bile açık bırakılır çünkü herkes güvende hisseder.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 3						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
			X			
Eğitim Durumu:	Lise					
Meslek / Çalışma Durumu:	Kuaför çalışanı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	2014					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Gaziosmanpaşa					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
			X			
Yaşadığınız yerin inşa süreci, mahallenizin kuruluşu ve bu mahalleye ilk taşındığınız dönemdeki koşullar nasıldı?	Bu mahallede yaşıyorum, mahallede 10 yıldır işletmem var bu nedenle mahallenin kuruluş dönemine şahit oolmadım.					
<i>Bu soru ile gecekonudunun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	Komşularla pek bir ilişkimiz yok çünkü onlara güvenim yok denecek kadar az.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Burası pek üretimle alakalı bir yer değil. Alışverişinizi marketlerden yapıyorsunuz, başka bir seçenek yok. Ara sokaklardan caddeye doğru giderken, özellikle gece vakitlerinde dikkatli olmanız gerekiyor. Bu yüzden çoğu kişi alışverişe çıkarken bile tedirgin olduğunu düşünüyorum. Güvenlik kaygıları yüzünden üretim pratiklerinden çok, daha kapalı bir tüketim anlayışı gelişmiş.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylar nedeniyle, mahalleniz hakkında bölgede yaşamayanların farklı algılara sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce bu algılar ne kadar doğru ya da yanlış?	Dışardan bakanlar genelde bu mahalleyi tehlikeli buluyor, bu düşünce de genelde doğru. Geçmişteki olaylar ve çatışmalar mahalleye kötü bir ün kazandırdı. Bugün de bu durum çok değişmiş değil. Ara sokaklarda hâlâ çeteleşme hakim ve bu insanları rahatsız ediyor. İş gereği buradayım ama mahalledeki güvensizlik, dışardaki algıların pek de yanlış olmadığını gösteriyor. Ne yazık ki insanlar burada hâlâ kendilerini rahat hissedemiyorlar.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 4						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
						X
Eğitim Durumu:	İlkokul mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Emekli					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Sinop - 1986					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - Gazi Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
	X					
Gecekonduyunuzun inşa süresi, mahallenizin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?	Ben 79 yaşındayım, Sinopluyum, İstanbul' göç ettiğimde, 1986'da, yerleşecek yer arıyordum, baktım bu mahallede insanlar iç içe ve mutlu, buraya taşındım. 90'lı yıllarda burası göç almaya devam etti, insanlar akrabalarını çağırdı, beraber mücadele ve dayanışma içinde, kendi imkânlarımızla, evler yaptık. İlk zamanlar elektrik yoktu, mahalleye yeni taşınan kişi en uzaktaki komşusundan elektrik kabloları çekiyordu...					
<i>Bu soru ile gecekonduyunun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	O zamanlar işten eve gelince odunumu kömürümü toplamam gerekirdi, ne zaman geç gelsem komşularımın benim yerime hepsini hallettiğini gördüm... Gazi Mahallesi ilk kurulduğu dönemlerde; Ordulular Mahallesi, Kastamonulular Mahallesi, Sivashlılar Mahallesi diye ayrılırdı, şimdi o kadar keskin bir ayrışım yok. Üst komşum Kastamonulu mesela, beni her gün arayıp halimi hatırlar sorar.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Eskiden toprak çok verimliydi, her şeyimizi bahçede eker biçerdik. Şimdi sadece mısır, salatalık domates, maydonoz ve nane gibi ufak şeyler ekebiliyoruz. Artık gübre ve suyunu karşılayamadığı için bunları bile marketten satın alanlar var.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?	Eski zamanlarda mahallemiz için söylenen o kötü tanımlamalar da yok, bana kalırsa hiçbir zaman olmadı. 50 yıldır burda yaşıyorum, gece geç saatte evime geldiğimde de bir sorun yaşamadım, cenazemi taşımak için sabah en erken saatte çıktığımda da. Bazen mahalledeki evlerin ufaklığına, bahçelerin genişliğine bakıp kimse yaşamıyor sanan kişiler, gelip olay çıkartıyordu bazen de hiçbir şey yokken olay olmuş diye gelen gazeteciler ve polisler mahalleye girişi kapatıyordu. Yaşatılması istenmeyen bir kültürdü belki de bilmiyorum.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 5						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
			X			
Eğitim Durumu:	Ortaokul Mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Market sahibi					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Sivas- 1990					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - 75.Yıl Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
			X			
Gecekonduyunuzun inşa süresi, mahallenizin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?	Ben Sivaslıyım, 1984 doğumluyum, kendimi bildim bileli burası çok farklı şehirden çok fazla göç alır, özellikle Sivaslı bir sürü tanıdığım var. Uzun süre elektrik ve su problemi yaşadık, yollar hep bakımsızdı, çamurdu; orman bölgesi de bakımsızdı, çalılıklar ve dikenler temizlenmezdi...					
<i>Bu soru ile gecekonduyunuzun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	Ailemden duyduğum kadarıyla; o zamanlar her şeyi mahalle içerisindeki insanlar beraber yapmış, bana sorarsanız o dayanışma eskiye göre azalsa da merkeze göre hala mevcut. Mahallenin merkezinde apartmanlar yükselince komşuluk ilişkileri azalıyor, bizim evimiz de maalesef artık apartman, iç kesimlerde yani imar izninin verilmediği yerlerde herkes hala mutlu, yakında oraları da bozarlar.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Ailem gecekonduyumun bahçesinde ürettiği şeylerden dolayı nerdeyse hiç pazar alışverişi yapmazdı. Şimdi gecekonduyumun yerinde apartman var, ben market sahibiyim, her şeyimi kendi marketimden karşılıyorum, ekme biçme yok artık.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?	95 olayları ile farklılıklarımız hakkında kötü bir algı yaratmaya çalıştılar ama yaratmaya çalıştıkları şey burada olsa zaten biz de burada yaşamazdık. Bazı zamanlarda mahallede çeteleşme oldu ve bu da belirli seviyede güvensizlik hissettirdi, yine de bu dışarı yansıtılan gibi değil... Neyse ki yaratmaya çalıştıkları kutuplaştırmadan uzak kalabildik...					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 6						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
Eğitim Durumu:	Ortaokul Mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Mahalle Muhtarı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	1978- Tunceli					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - Gazi Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
			X			
Gecekonduyunuzun inşa süresi, mahallenizin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?	Mahallemizin geçmişi 70'lı yıllara dayanıyor. O zamanlar insanlar iş bulmak ve hayata tutunmak için buraya göç ediyordu. İlk gecekondu yapılrken altyapı neredeyse yoktu; elektrik, su gibi temel hizmetlere erişmek çok zordu. Yollar düzgün değildi, insanlar imece usulüyle birbirine yardımcı olur, kendi evlerini kendi elleriyle inşa ederdi. O zamanların zorluklarına rağmen, herkesin birbirine sahip çıktığı bir ortam vardı. Şimdi mahallenin bir kısmında o birlik, dayanışma ve samimiyet devam ediyor bazı kısımlarında ise sadece hafızalarda kaldı.					
<i>Bu soru ile gecekonduyunun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	Mahallemizin kuruluş dönemlerinde komşuluk ilişkileri çok kuvvetliydi. Herkes birbirine destek olurdu, birlikte çalışır, sorunları el birliğiyle çözerdik. Dayanışma kültürü çok güçlüydü. Bugün ise bu dayanışma kültürü bir nebze azalmış olsa da, özellikle zor zamanlarda mahalleli hâlâ birbirine sahip çıkar. Ancak şehirleşmeyle birlikte bazı geleneksel komşuluk ilişkileri maalesef zayıfladı. Mahalle nüfusu değiştikçe komşular arasındaki mesafe de arttı.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Eskiden, özellikle gecekonduların olduğu dönemlerde, insanlar bahçelerinde sebze, meyve yetiştirir, kendi ihtiyaçlarını üretirlerdi. Herkes birbirine üretim anlamında da yardımcı olurdu. Şimdi apartman hayatı bu üretimi biraz kısıtladı. Artık tüketim merkezli bir yaşam hakim, herkes marketlerden alışveriş yapıyor. Fakat hâlâ bazı evlerin bahçelerinde kendi ürünlerini yetiştiren birkaç aile var, bu kültür tamamen kaybolmuş değil.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?	İlk yıllarda belediye hizmetlerine ulaşmak çok zordu. Gecekondu bölgeleri genelde göz ardı edilirdi, mahallemiz hizmet almak için çok mücadele etti. Elektrik, su, yol gibi temel ihtiyaçlar yıllar içinde sağlandı. Bugün ise belediye hizmetleri çok daha erişilebilir durumda. Yollar yapıldı, altyapı iyileştirildi, parklar kuruldu. Ancak geçmişte yaşanan zorluklar hala hafızalarda. Mahalle sakinleri ile belediye arasında geçmişten gelen bir güvensizlik vardı, ancak son yıllarda bu ilişkinin iyileştiğini düşünüyorum. Belediye, mahalleliye daha yakın ve ilgili bir tavır sergiliyor. Gazi Mahallesi, özellikle 90'lı yıllarda yaşanan olaylar nedeniyle dışarıda olumsuz bir şekilde tanınır oldu. O dönemlerde gerçekten zor günler yaşandı, çatışmalar ve kavgalar vardı. Mahallemiz yıllarca bu olayların gölgesinde kaldı. Dışarıdan bakan insanlar hâlâ Gazi Mahallesi'ni tehlikeli bir yer olarak görür. Ancak buraya gelip yaşayanlar bilir ki, bu mahalle halkı çok yardımsever ve dayanışma içinde bir topluluktur.					
<i>Bu soru ile mahallere karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişiler 7 ve 8						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
Eğitim Durumu:						
Meslek / Çalışma Durumu:	Ordu İkiççe Yoğunluk ve Civar Köyleri Derneği Başkan ve Başkan Yardımcısı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Ordu - 1980					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - Zübeyde Hanım Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
	X					
Gecekonduyunun inşa süresi, mahallenin kuruluşu ve mahalleye geldiğiniz dönemlerdeki koşullar nasıldı?	Mahallenin kuruluş dönemlerinde su alamıyorduk, elektriğimiz yoktu, tankerlerle su getiriyorduk. Türk mü, alevi mi, çingene mi olduğuna bakmadan birlik olup bir gece de evini yapıyorduk, kardeş gibiydik ama artık o dayanışma bitti, bitirdiler...					
<i>Bu soru ile gecekonduyunun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldı?	Farklı kültürlerden olmamızın olumlu olumsuz bir sürü yanı var, biz de buraya göçtüm, aslen Orduluyuz... İlk geldiğimde beraber yaşadığımız insanların çoğu, mahallenin üst taraflarında bir ev aldılar, taşındılar; bazıları bu evlerini her hafta sonu gelir mangalını yapar, sohbetini eder bazıları evlerini kiraya verdi ama terk etmediler. Şahsen ben şehir merkezinde dairem bile olsun istemem, yaşayamam ben oralarda, benim gecekondu çok daha huzurlu çok daha yaşanılabilir. Burada evlerimizin önündeki o ufak bahçeler ve o sokak kültürü sayesinde biz her gün başka birinin bahçesinde çay içer, yemek ver sohbetimizi ederiz pandemi döneminde de biz bahçelerde hava alıyorduk					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Bahçelerimizde hala maydonozumuz ve nanemiz var, domates, pancar, erik, dut, armut, elma yani meyve ve sebzemizi hala bahçelerimizden karşılayabiliyoruz.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde belediyelerin mahalle sakinlerine karşı tutumu, sistem ile mahalleli arasındaki ilişki nasıldı? Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylardan dolayı bölgede yaşamayanlar tarafından mahalle üzerine farklı algılar olduğunu hissettiniz mi?	Mahallemizde olan karışıklıkları bizim insanlarımız yaratmıyordu, dışarıdan gelip provokasyonla iç karışıklık yaratıyorlardı. 1995 olaylarına kadar halk meclisleri vardı, o olaylardan bahsetmek istemiyorum, biz beraber mutlu yaşayabiliyorduk... Artık dışarıda Gazi Mahallesi sakinleri için rahatsız edici tanımlamalar veya bakışlar yok, kalmadı, değişti. Eskiden Eminönü'nden buraya gelmek için taksibe binemezdik, taksii gelmiyordu, korkuyordu çünkü mahalleye geçerse gasp edilme ihtimali vardı. Zaten biz de gece on ikiden sonra dışarı çıkamıyorduk, sokakları gezemiyorduk veya ailemiz Kent Ormanı civarındaki piknik alanlarına gidemiyordu çünkü güvenli, tekin değildi. Şimdi iş yerini gece bir-iki gibi kapatıp rahatça evime gidebiliyorum veya ailem ormanın tadını çıkartabiliyor. Tabi çeteleşme ve örgütlenmeler hala var, mesela bazı alanlarda durdurup para istiyorlar, ki bu para 50-100 bin gibi bir tutar ve vermezseniz zarar görebiliyorsunuz, ama bize sorarsanız emniyet bu güvenlik probleminin gayet bilincinde, çeteleşme onların eseri... Güvenlik konusunda bir endişe duyduğumuzda iletişim kurabildiğimiz kimse yok... Buralar devlet arazisi, devlet bazı yerlerin tapusunu verdi bazıları vermedi, bir dahaki					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 9						
Cinsiyet:	Kadın					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
					X	
Eğitim Durumu:	Üniversite Mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Öğretmen					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Konya - 2010					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - Yunus Emre Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
					X	
Yaşadığınız yerin inşa süreci, mahallenizin kuruluşu ve bu mahalleye ilk taşındığınız dönemdeki koşullar nasıldı?	Buraya taşındığımızda çevre sakin ve gelişmişti. Zamanla site hayatı düzene girdi, parklar ve alışveriş merkezleri açıldı. Başlangıçta Gazi Mahallesi'ne bu kadar yakın olmaktan tedirgindim. Geçmişte duyduklarımız vardı, ama buraya taşındıktan sonra aslında hiçbir sıkıntı yaşamadığımızı gördüm.					
<i>Bu soru ile gecekonduyumun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	Mahallenin kuruluş döneminde burda yoktum ama buraya taşındıktan sonra site güvenliğinden dolayı içimiz rahattı, çocuklarım site bahçesinde ve parkında diğer çocuklarla vakit geçiriyordu. Komşuluk ilişkileri de normal, birbirimize selam veriyoruz ama tanışıklığımız yok.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Mahallemizin iç kesimlerinde organik pazarlar ve yerel marketler yaygın. Ayrıca çevrede birçok küçük esnaf da var, bu da bence tüketim açısından bize kolaylık sağlıyor. Gazi Mahallesi'ne yakın olmamız nedeniyle oradaki yerel pazarlara gidip yumurta alıyoruz. İlk duyduğumuzda biraz çekinmiştik ama orada alışveriş yaparken hep güler yüzlü esnaflarla karşılaştık.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylar nedeniyle, mahalleniz hakkında bölgede yaşamayanların farklı algılara sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce bu algılar ne kadar doğru ya da yanlış?	Doğru, geçmişte bazı olaylar yaşandı ve insanların kafasında mahalle hakkında farklı algılar oluştu. Ben de o algılarla geldim buraya. Ama zaman geçtikçe fark ettim ki burası söylendiği gibi bir yer değil. Hala bazı endişelerim var, mesela gençlerin geç saatlerde rahatça dışarıda olmaları beni rahatsız ediyor. Ancak bugüne kadar hiçbir olumsuzluk yaşamadık.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 10						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
			X			
Eğitim Durumu:	Üniversite Mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Doktor					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Denizli - 2008					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - Yunus Emre Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
					X	
Yaşadığınız yerin inşa süreci, mahallenizin kuruluşu ve bu mahalleye ilk taşındığınız dönemdeki koşullar nasıldı?	Taşındığım dönemlerde İstanbul'un diğer kısımlarına göre çok daha uygundu, bu açıdan güzeldi.					
<i>Bu soru ile gecekonduyun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldı?	Site içindeki komşuluk ilişkileri oldukça soğuk. Herkes kendi işine bakıyor. Önceden yaşadığım yerlerdeki sıcak ilişkiler burada yok. Atandığım için mecbur kaldım ama buraya tam anlamıyla adapte olamadım. Gazi Mahallesi'ne yakın olmak beni her zaman biraz huzursuz ediyor, o yüzden dışarıda bile rahat hissedemiyorum.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Burada marketler, alışveriş merkezleri vs. var, ihtiyaçlarımızı karşılamak konusunda sıkıntı yaşamıyoruz.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylar nedeniyle, mahalleniz hakkında bölgede yaşamayanların farklı algılara sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce bu algılar ne kadar doğru ya da yanlış?	Evet, atanmadan önce Gazi Mahallesi'yle ilgili pek çok şey duydum. Taşınmadan önce duymuştum ama ben de alevi olduğum bazı algılarım vardı, ama buraya geldikten sonra bu algılar tam olarak değişmedi, hatta belki daha da güçlendi diyebilirim. Geceleri dışarı çıkarken hala tedirgin oluyorum. Çevremdeki insanlar bu olayları aşmış gibi görünse de ben buraya tam anlamıyla alışamadım. Algıların bazıları belki abartılı ama yine de içimde hep bir huzursuzluk var.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 11						
Cinsiyet:	Kadın					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
				X		
Eğitim Durumu:	Ortaokul					
Meslek / Çalışma Durumu:	Pastacı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Tokat - 1989					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi -75.Yıl Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
			X			
Yaşadığınız yerin inşaa süreci, mahallenizin kuruluşu ve bu mahalleye ilk taşındığınız dönemdeki koşullar nasıldı?	Gazi Mahallesi'nde gecekondu içinde büyüdüm. O zamanlar mahallede her şey çok daha zor ve düzensizdi. Elektrik, su kesintileri, sokaklardaki düzensizlik derken zor zamanlar geçirdik. Sonra bu apartmana taşınmak bizim için büyük bir değişim oldu. Her şey daha düzenli ve rahat, ama bazen eski mahalledeki komşuluk ilişkilerini özleyorum. Burada daha modern bir yaşam var, ama samimiyet sanki biraz eksik.					
<i>Bu soru ile gecekonduyun inşaa, gelişim ve yeniden inşaa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldı?	Gecekonduya herkes birbirine daha yakındı. Bir sorun olduğunda komşular hemen yardıma koşardı. Apartmana taşındıktan sonra bu samimiyet biraz kayboldu. Burada komşularla ilişkilerimiz daha mesafeli, neyseki bizimle beraber gecekonduya gelen kişiler var onlarla iletişimimiz devam ediyor. Tabii Gazi Mahallesi'nde insanlar ne olursa olsun birbirine sahip çıkardı, mücadele ve dayanışma çok güçlüydü. Apartmanda ise herkes kendi hayatını yaşıyor, birbirini fazla tanımıyor.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Gazi Mahallesi'nde çoğu şeyi kendimiz üretirdik; bahçemizde sebze yetiştirirdik, komşularla paylaşırdık. Burada ben haftasonları gecekonduya gidip ordaki bahçemden sebze meyvem topluyordum.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylar nedeniyle, mahalleniz hakkında bölgede yaşamayanların farklı algılara sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce bu algılar ne kadar doğru ya da yanlış?	Evet, Gazi Mahallesi için dışarıdaki insanlar mahalleye dair olumsuz şeyler söylüyorlardı, politik olaylar yüzünden kötü bir ünü vardı. Ancak orada büyümüş biri olarak, aslında o kadar da korkulacak bir yer olmadığını söyleyebilirim. Evet, zorluklar yaşandı, ama insanlar birbirine çok bağlıydı. Şimdi apartmana taşındıktan sonra bu algıların ne kadar yanlış olduğunu daha iyi anlıyorum. Orada yaşanan olayların gölgesi hala insanların zihinlerinde ama bence mahalle hakkında konuşulanlar abartılıydı.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

GAZİ MAHALLESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI						
Görüşülen Kişi 12						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
				X		
Eğitim Durumu:	Lise Mezunu					
Meslek / Çalışma Durumu:	Araç Bakım Tamircisi					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Bursa - 2006					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Sultangazi - 75.Yıl Mahallesi					
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
			X			
Yaşadığınız yerin inşa süreci, mahallenin kuruluşu ve bu mahalleye ilk taşındığınız dönemdeki koşullar nasıldı?	Biz buraya direkt apartmana taşındık. O zamanlar burası oldukça gelişmemişti, ama yine de düzenli bir yerd. Gazi Mahallesi'ne olan yakınlık bizi biraz tedirgin ediyordu. Şimdi mahallemiz biraz daha gelişti, rahatız ama o ilk günlerde eksiklikler ve duyduklarımız yüzünden rahat bir başlangıç yapamamıştık.					
<i>Bu soru ile gecekonduyunun inşa, gelişim ve yeniden inşa sürecine dair bilgiler edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde komşuluk ve akraba ilişkileriniz, mücadele ve dayanışma ağlarınız nasıldır?	Burada komşuluk ilişkileri daha mesafeli. Eskiden oturduğum yerlerde komşularımızla çok daha sık görüşürdük, birbirimize yardım ederdik. Şimdi ise herkes kendi hayatını yaşıyor. Herkes kapısını kapatıp kendi işine bakıyor. Akrabalarla görüşmelerim de seyrekleşti. Eski mahallede komşularla ve akrabalarla çok daha yakın ilişkilerim vardı.					
<i>Bu soru ile mahallenin geçmiş ve güncel sosyal, politik ilişkileri üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Mahallenizin kuruluş dönemlerinde ve günümüzde mahallenizdeki üretim-tüketim pratikleri nasıldı?	Tüketim açısından marketler ve alışveriş merkezleri var, ihtiyaçlarımızı buradan karşılıyoruz. Ama üretim kısmı yok artık. Eskiden bahçeli evlerde otururken bahçemizde sebze yetiştirirdik, komşularla paylaşırdık. Apartmanda böyle şeyler yapmamız mümkün değil. Her şey hazır geliyor. O yüzden üretimle ilgili pratikler tamamen değişti, doğrudan market alışverişine dayalı bir hayatımız oldu.					
<i>Bu soru ile mahalledeki günlük sosyal ve ekonomik pratikler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						
Geçmişte yaşanan politik ve siyasal olaylar nedeniyle, mahalleniz hakkında bölgede yaşamayanların farklı algılara sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce bu algılar ne kadar doğru ya da yanlış?	Evet, özellikle Gazi Mahallesi'ne dair dışarıda pek çok söylenti dolaşıyordu. Sık sık olumsuz olaylar duyuluyordu. Açıkçası, mahalleye yakın olmak başta beni huzursuz etti. Ama burada yaşadıkça o kadar da kötü bir yer olmadığını anladım. Geçmişte yaşanan olaylar yüzünden insanlar mahalleyi kötülemiş olabilir, ama şimdi baktığımda bu algıların biraz abartılı olduğunu görüyorum. Zaman zaman tedirgin oluyorum, ama aslında bugüne kadar ciddi bir problemle karşılaşmadık.					
<i>Bu soru ile mahalleye karşı siyasal politik algı ve mahalledeki meseleler üzerine bilgi edinmek amaçlanır.</i>						

EK-C: Söylem Analizini Destekleyen Belgesel Formları

GAZİ MAHALLESİ BELGESEL ANALİZİ						
Belgesel katılımcısı 1						
Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
						X
Meslek / Çalışma Durumu:	1994-2019 yılları Gazi Mahallesi Muhtarı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	İstanbul-Eyüp / 1973					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Gazi Mahallesi					
<p>...Bu gördüğümüz gecekondular bölgesi Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'ne ait bazıları kırk yıllık bazıları yirmi yıllık gecekondular... Bu gecekondular bölgesinde yaklaşık iki bine yakın gecekondular var. Yani Gazi ve Zübeyde Mahallesi'nin %30 u imara açılmamış ve gecekondudur. Kimileri 40 kimileri 20 yıl içerisinde yapılmıştır. Genellikle Tokatlılar, Sivahlılar, Erzurumlular, bu gördüğümüz şekilde te Karadenizin hemen hemen her vilayetinden insanların gecekondular ve evleri mevcuttur. Yaklaşık 200.000 nüfusu olan bir mahalle. Türkiye'nin 81 vilayetinden insanlarımızın birlik beraberlik içinde yaşadığı bir bölge...</p>						

GAZİ MAHALLESİ BELGESEL ANALİZİ

Belgesel katılımcısı 3

Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
				X		
Meslek / Çalışma Durumu:	Köfteci					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Sivas - Zara / 1982					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Gazi Mahallesi					

...1982'de Gazi'ye geldik. Gazi'de o zamanlar evler yoktu. Her taraf toprak yoldu, çamurdu... Maaşımız çok düşüktü. Kiradaydık, kiradan çıktık geldik. Gecekonduyu burada yaptık... Baktık herkes yapıyor. Dedik bir kazma kürek de biz yapalım...1986'da bu gecekonduyu yaptık. Ne ben komşularımı rahatsız ettim, ne onlar bizi... Herkes birbirini sever, birbirine gidip gelir. Çayını kahvesini içer. Ne kadar gecekondu varsa herkes birbirini tanıyor ama apartmanlarda kimse kimseyi tanımıyor... En iyisi gecekondu, apartmana giriyorsun, kaç tane ev var. Kimse kimseyi tanımıyor. Merdivenlerde bile birbirine denk gelseler birbirlerine selam vermiyorlar. Kim kimdir? Bilmiyorlar...

GAZİ MAHALLESİ BELGESEL ANALİZİ						
Belgesel katılımcısı 4						
Cinsiyet:	Kadın					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
						X
Meslek / Çalışma Durumu:	Ev Hanımı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Tokat / 1993					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:						
Yaşanılan Evin Tipolojisi:	Gecekondu		Apartman		Site	
<p>...Çocuklarımız küçüktü, en azından onlara süt verebilelim diye hayvancılıkla ilgilenmeye başladık, keçi sütü için ilaç diyordu doktorlar. Şimdi hala ilgileniyoruz; peynirimizi, yoğurdumuzu ve sütümüzü onlardan karşılıyoruz. Mahallede sekiz-dokuz evde hayvanı olan var ama satmıyorlar, ben de satmıyorum, çok faydalı bir süt olduğu için hasta olduklarında komşularıma veririm o kadar ...</p>						

GAZİ MAHALLESİ BELGESEL ANALİZİ

Belgesel katılımcısı 5

Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
		X				
Meslek / Çalışma Durumu:	Kimya Laboratuvarı Çalışanı					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Giresun					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Gazi Mahallesi					

...Burası Gazi Mahallesi'nin Giresunlular Mahallesi. 7-8 tane yan yana dizilmiş gecekonduların olduğu Giresunluların oturduğu bir mahalle. ...Karşı tarafımızda Kastamonu Mahallesi var... Arka tarafta Ordulular Mahallesi var...

GAZİ MAHALLESİ BELGESEL ANALİZİ**Belgesel katılımcısı 6**

Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
				X		
Meslek / Çalışma Durumu:	Tekel Bayi Sahibi					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Sivas / 1974					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Gazi Mahallesi					

...Gazi Mahallesi'ni anlatmaya kelimeler yetmez, burası geçmişiyile Avrupa'da dünyada tanınan bir mahalle. Burası emekçilerin, işçilerin, ezilmişlerin ve yoksulların mahallesi... İlk İstanbul'a geleceğimde çok heyecanlıydım, dünyada yaşayan herkesin gitmek istediği şehir... İlk bu mahalleye geldik, köy gibi geldi bana, okul yok, su yok, yollar çamur... Sonra burda gelişen dostluklar ve birliktelikler bizi bu zamanlara getirdi, kahvelere gittik, sinemalara gittik, futbol turnuvaları yaptık, tüm paylaşımlarımız beraber geçmeye başladı, hakkaten hepsi çok iyi insanlardı...

GAZİ MAHALLESİ BELGESEL ANALİZİ**Belgesel katılımcısı 8**

Cinsiyet:	Erkek					
Yaş:	18-24	25-35	36-45	46-55	55-65	65+
Meslek / Çalışma Durumu:	Servis Şoförü					
Göç Edilen Şehir ve Yıl :	Sivas /1979					
Oturduğunuz İlçe ve Mahallenin Adı:	Gazi Mahallesi					

...Yaklaşık iki yıl önce bazı sağlık problemleri yaşadım, sekiz farklı ameliyat oldum, doktorlarım daha çok doğanın içinde olmalısın dedi, iki yıldır günümün büyük çoğunluğunu bu kent ormanında geçiririm. Burda kahvaltı eder, çay içer, arkadaşlarımla sohbet ederim.1979 yılında buraya geldim, buraya geldiğimde gecekondu bölgesiydi, her gecekondu farklı illerden ve mezheplerden insanlar yaşardı, Sivaslı, Trabzonlu, Tuncelili, Vanlı, Ordu, Alevi, Sünni, Çerkez... Ama herkes birbirine giderdi, sohbet ederdi, hala da öyle, öyle olmaya da devam edecek. Her mahallenin bir spor takımı vardı, belki on tane falan, toprak sahada maçlar yapılırdı, yani kahveye gidip boş vakit geçirilmezdi... Bu mahallede çok zor şeyler yaşadık, ama bu zorluklar bizi bir arada tuttu. Buraya ilk geldiğimde fakirliği tamamen hissediyordum ama mutluyduk... Bu mahallede çok zor şeyler yaşadık, 1995 olayları... Çocuklarımız, gençlerimiz ve yaşlılarımız öldürüldü, Allah kimsenin başına böyle bir acı vermesin... O olaylar bizi çok kötü etkiledi, hala unutamıyorum o yaşadıklarımızı... Gazi mahallesi dediğimizde hala orası terör ve çeteleşme yuvası diyorlar oysaki biz vatanımızı seven birlik içinde yaşayan insanlarız. 1987 yıllarında mahallenin bazı kesimlerine tapu verildi, tabi müteahhitler de hemen kat karşılığı binayı yenileme teklifiyle geldi, kentsel dönüşüme gidildi, böylece bir gecekondu da 10 daire oldu. Birbirleri ile iletişim kurmayan insanlar geldi ama biz burayı böyle yaşatmaya devam edeceğiz...

EK-D Mahallede Faaliyet Göstermeye Devam Eden Dernekler

- + dayanışma
- + yardımlaşma
- + farklı kültürler
- + farklı topluluklar
- + müşterekleşme pratikleri
- + kolektif yardımlaşma
- + altyapı, ulaşım, eğitim, sağlık hizmetleri eksikliği

+ Gazi Mahallesi'ndeki ilk yerleşimciler, benzer kültürel, dini ve etnik kimlikleri paylaşan ailelerle bir topluluk oluşturmaktadırlar.

- 1 Alevi Kültür Dernekleri Sultangazi Şubesi Pir Sultan Abdal Cemevi

- 2 Sivas, Ulaş Ovacık Köyü, Yardımlaşma ve Dayanışma Kültür Derneği

- 3 Sivas İli Ulaş İlçesi, Çavdar Köyü Kültür - Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

- 4 Erzurum Halkı, Köylüleri Kültürel Yardımlaşma Derneği

- 5 Ordu, İkizce Yoğunluk ve Civar Köyleri: Eğitim, Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

6

Tokat - Zile Kervansaray Köyü Yardımlaşma
Dayanışma ve Kültür Derneği

7

Sivas Zara Şerefiye Mabeş Köy Derneği

8

Sivas, Kangal Oğlaklı (Zobular) Köyü
Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

9

Kastamonular, Kültür, Yardımlaşma ve
Dayanışma Derneği

10

Ordu İli İkizce İlçesi
Yoğunluk ve Civar Köyleri Derneği

11

Amasya, Gümüşhacıköy İlçesi
Akpınar Köyü, Sosyal Yardımlaşma Derneği

KAYNAKÇA

- [1] D. Harvey, *Sermayenin Mekânları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru* (Çev. B. Kibir, D. Koç, K. Tabriyar, & S. Yüksel). İstanbul: Sel Yayınları, 2012.
- [2] E. Swyngedouw, *Circulations and metabolisms: (Hybrid) Natures and (Cyborg) cities*. *Science as Culture*, 15(2), 105–121, 2006. <https://doi.org/10.1080/09505430600707970>
- [3] N. Brenner, and C. Schmid. *The 'Urban Age' in Question*, *International Journal of Urban and Regional Research* 38 (3): 731–755, 2014. doi: 10.1111/1468-2427.12115
- [4] R. Keil ve J. Graham, *Reasserting Nature: Constructing Urban Environments after Fordism* Pp. 100–25 *Remaking Reality*, edited by Bruce Braun and Noel Castree. New York: Routledge, 1998.
- [5] H Turgut, *İstanbul: The city as an urban palimpsest*. *Cities*, 112, 103131, 2021.
- [6] M. Foucault, *Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias*, *Architecture /Mouvement/ Continuité*. October, 1-9, 1984. (Originally published as “Des Espace Autres,” March 1967. Translated from the French by Jay Miskowiec)
- [7] D. Kuban, *İstanbul 1600 Yıllık Bir Müzedir, Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları*, Yem Yayınları, 2020.
- [8] B. Öktem, *Neoliberal küreselleşmenin kentlerde inşası: AKP'nin küresel kent söylemi ve İstanbul'un kentsel dönüşüm projeleri*. *Planlama Dergisi*, 2(36), 53-64, 2006.
- [9] N. S. Karyot, *Taş ocaklarının faaliyet sonrası kentsel doku ile entegrasyonu- Cebeci ve Cendere bölgeleri*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- [10] 6306, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşüm Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 28309, 31.05.2012. (31 Mayıs 2012 tarihli ve 6306 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir).
- [11] D. Sezgin, & Ç. Varol, *Ankara'daki kentsel büyüme ve saçaklanmanın verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımına etkisi*, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 29(1):273-288, <https://doi.org/10.4305/metu.jfa.2012.1.15>, 2012.
- [12] U. N. Habitat, *State of African Cities Report*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (2008)
- [13] Y. Kaya, *İklim Değişikliğine Karşı Kentsel Kirilganlık: İstanbul İçin Bir Değerlendirme*. *International Journal of Social Inquiry*, 11(2), 219-257, 2018.
- [14] H. Turgut, *Istanbul as a palimpsest city and imperfection*. *ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 2013.
- [15] J. F. Pérouse, *İstanbul'la yüzleşme denemeleri: çeperler hareketlilik ve kentsel bellek*, 2011.

- [16] M. Tekindal & Ş. Uğuz Arsu, *Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme*. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 20 (1), 153- 182, 2020.
- [17] A.Wilson, *A Guide To Phenomenological Research*. *Nursing Standard*. 29, 34, 38-43, 2015.
- [18] P. Rose, J. Beeby & D. Parker, *Academic Rigour In The Lived Experience Of Researchers Using Phenomenological Methods In Nursing*. *Journal of Advanced Nursing*, 21(6),1123 – 1129. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x> , 1995.
- [19] Ş. Ural, *Diyalektik Düşünce Ve Mantık*, Felsefe Arkivi, s.28, 2013.
- [20] N. E. Warren, & J.R. Fraenkel, *Education Research: A guide to the process*, 2020.
- [21] A. Yıldırım & H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6.Baskı. Ankara Seçkin Yayıncılık, 2008.
- [22] Turgut,H. & Girgin, D. & Akarsu, E. & Özelçi, B., *Pandemi Sonrası Gecekondu Potansiyelleri Üzerine Bir Okuma: Bir Araştırma Gündemine Doğru*, İTÜ: Mekân, Tasarım, İnsan Üzerine Yeniden Düşünmek, 2024.
- [23] H. Erbaş, *Sosyolojide fenomenoloji*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 14, 159-166, 1992.
- [24] J. Pratschke, *Marxism and the city*. In *Encyclopedia of Urban Studies* (Vol. 1, pp. 486-489). 2009.
- [25] H. Gül & C. Ergun, *Kentin ve Kentsel İşlevlerin, Mekânın ve Yapının Tarihsel Gelişimi ve Dönüşümü*, İstanbul: Bağlam Yayınları, pp.53-90, 2016.
- [26] H. Lefebvre, *Kentsel Devrim*, İstanbul, Türkiye: Sel Yayıncılık, 2013.
- [27] H. Lefebvre, *Kent Hakkı*, Sel Yayınları, Çev. Işık Ergüden, 2015.
- [28] N. Brenner, *Globalisation as reterritorialisation: the re-scaling of urban governance in the European Union*. *Urban studies*, 36(3), 431-451, 1999.
- [29] A.Zieleniec, *The right to write the city: Lefebvre and graffiti*. *Environnement urbain*, 10, 2016.
- [30] M. Mayer, *Manuel Castells' the city and the grassroots*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(1), 202-206, 2006.
- [31] E. Soja, *Postmodern Geographies: The reassertion of Space in Critical Social Theory*. London: Verso, s.120, 1989.
- [32] T.K Tuncel, *Panopticon 'dan Pelican Bay 'e: Geç Modern Zamanlar için Yeni Bir Paradigma Önerisi ve Kentsel Mekânsal Bağlamda Örneklendirme Denemesi*. *Bilim ve İktidar*, 105-120, 2008.
- [33] K. Er, *Üretim ilişkileri temelinde modernizm ve postmodernizmin az gelişmiş ülkeler üzerine etkileri*. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015.
- [34] M. Castells, *The informational city: Information technology, economic restructuring, and the urban-regional process* (Vol. 1, pp. 76-77). Oxford: Blackwell, 1989.
- [35] M. Castells & C. Blackwell, *The information age: economy, society and culture*. Volume 1. The rise of the network society. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 25, 631-636, 1998.

- [36] J. Eflin, *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*. 1992.
- [37] E. Soja ve J. M. Kanai, *The urbanization of the World*, 2007.
- [38] D. Wachsmuth, *Three Ecologies: Urban Metabolism and the Society-Nature Opposition*. *The Sociological Quarterly*, 53(4), 506–523. 2012.
<https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2012.01247.x>
- [39] D. Girgin, *Yeni Bir Kentselliğe Doğru Kırkent “R-Urban”: Adaptogenez Yaklaşımıyla Bir Sarıyer Okuması*, Özyeğin Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- [40] Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. Harper & Row.
- [41] M. Bakhtin, Dostoyevski Poetikasının Sorunları, Çev. C. Soydemir, 2004.
- [42] H. Yaman, *Husserl’de yabancıyı/başkasını algılama sorunu (öznelerarasılık kavramı çerçevesinde çözüm arayışları)*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- [43] G. H. Mead, *Mind, Self, and Society*. C. W. Morris (Ed.). Chicago: The University of Chicago Press, 1972.
- [44] G. Simmel, *On Individuality and Social Forms*. University of Chicago Press, 2011.
- [45] Z. Dünder, *Kentin Eşiklerinde Beliren Bir İmkân Olarak Karşılaşma Mekânı*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- [46] Ö. Uluengin, *Tüm Ötekilerin Kenti*, *İdeal kent*, 2(3), 130-141. 2011.
- [47] B. Tan, *Sosyolojik Ötekiden Öteki Oluşa: Deleuzeyen Felsefenin İmkânlarına Dair*, Mardin Artuklu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- [48] Y. Odabaş, *George Wilhelm Friedrich Hegel ve Muhammed İkbâl’de Ben ve Öteki Sorunu*, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2021.
- [49] R. Haznedaroğlu, *Yabancılık ve Ötekilik Tahayyülleri Üzerine Kuramsal Tartışmalar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- [50] D. Harvey, *The Condition of Postmodernity*. Blackwell, 1989.
- [51] F. Engels, *The Condition of the Working Class in England*. Panther, 1845.
- [52] T. İltar, *Modernizm, Postmodernizm, Postkolonyalizm: Ben-Öteki İlişkileri Ve Etnosantrizm*, *Küresel İletişim Dergisi*, sayı 1, 2006.
- [53] J. C. Scott, *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. Yale University Press. 1998.
- [54] J. Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, 1961.
- [55] S.A. Ensarioğlu, *Mimarlığın Ötekisi Ve Ötekileştirilenleri*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020 & Volume: 13 Issue: 72 August 2020*.
- [56] D. Harvey, *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Wiley-Blackwell. 1990.
- [57] F. Jameson, *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Duke University Press. 1991

- [58] S. Sassen, *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.2001
- [59] D. Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press.2005.
- [60] F. Lax, *Heterotopia from a Biological and Medical Point of View*, in R. Ritter and B. Knaller-Vlay (eds) *Other Spaces: The Affair of the Heterotopia*. Dokumente zur Architektur 10. Graz, Austria: Haus der Architektur, pp. 114-123. 1998.
- [61] M. Cenzatti, *Heterotopias of difference. Heterotopia and the city: Public space in a postcivil society*, 75-85, 2008.
- [62] E. Şevik & O. Çalışkan, *Heterotopyanın Alansallığı: Heterotopolojinin Temel Mekânsal Koşulu Olarak Kentsel Eşikler*, “DeğişKent” Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu
- [63] M. Foucault, *Different spaces*, in J. D. Faubion (ed.) (1998) *Essential Works of Foucault 1954–1984, Volume II: Aesthetics, Epistemology, Methodology*, New York: The New Press.1984.
- [64] H. Lefebvre, *The production of space*, Wiley-Blackwell,1974.
- [65] D. Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çev. Moralı, M. Metis, 2013.
- [66] H. Lefebvre, *Kentsel Devrim*, İstanbul, Turkey: Sel Yayıncılık, 2013.
- [67] B. Genocchio, *Discourse, discontinuity, difference: the question of “other spaces”*, in S. Watson and K. Gibson (eds) *Postmodern Cities and Spaces*, Cambridge: Blackwell, pp. 35–46. 1995.
- [68] E. Soja, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Wiley-Blackwell., 1996.
- [69] S. Stavrides, *Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı olarak Eşikler Kentine Doğru*, Çev: Ali Karatay, Sel Yayıncılık, 2016.
- [70] L. De Cauter, & M. Dehaene, *The space of play: Towards a general theory of heterotopia*. In *Heterotopia and the City* (pp. 99-114). Routledge. 2008.
- [71] M. Bayrak, *Kentsel heterotopya ve müşterekler siyaseti: Müşterekleştirme pratikleri üzerine nitel bir araştırma*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- [72] L. Şentürk, *Heterotoloji'ye Giriş: Heterotopyalar İçin Bir Nomenklatura Denemesi*. XXI dergisi Şubat.2015.
- [73] K. S. Lee, & H. Wei, *Social Media as Heterotopia: Applying Foucault's Concept of Heterotopia to Analyze Interventions in Social Media as a Networked Public*. *Archives of Design Research*, 33(2), 5-16. 2020.
- [74] A. E. Beckett, P. Bagguley, & T. Campbell, *Foucault, social movements and heterotopic horizons: rupturing the order of things*. *Social Movement Studies*, 16(2), 169–181. 2015. <https://doi.org/10.1080/14742837.2016.1252666>
- [75] K. Hetherington, *Badlands of modernity: Heterotopia and social ordering*. London: Routledge.10.4324/9780203428870, 1997.
- [76] P. Johnson, *Unravelling Foucault's 'different spaces'*. *History of the Human Sciences*, 19, 2006. 75–90.10.1177/0952695106069669,
- [77] D. Oğuz, *Sanat Perspektifinden Çevre Sorunları*. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(8), 48-61, 2015.

- [78] C. Ponting, *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü* (Çev. Ayşe Başçı-Sander), Sabancı Ü. Y.E, İstanbul, 2000.
- [79] A.S. Kubat & D. Hazar, *İstanbul'un çeper kuşak gelişim süreci*. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, 693-711. 2018.
- [80] Ç. Görgülü & L. Görgülü, *İklim Değişikliğine Eko-Morfolojik Yaklaşım: Kentsel Çeper Kuşak Alanları*, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume 3, Issue 1, Pages,72-99, 2021.
- [81] Olivelo İzmir Kent Çeperinde Ekolojik Ortak Yaşam Alanı Fikir Projesi Yarışması
- [82] R. Koch & A. Latham, *Representing and imagining the city. Cities and social change: Encounters with contemporary urbanism*, 14-32, 2014.
- [83] "Open Street Map" <https://www.openstreetmap.org/> (Ağustos 2024'te erişildi.)
- [84] "Google Earth" <https://earth.google.com/> (Haziran 2024'te erişildi.)
- [85] "İBB Şehir Haritaları" <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/> (Haziran 2024'te erişildi.)
- [86] "Harita İstanbul", <https://harita.istanbul/> (Haziran 2024'te erişildi.)
- [87] E. Altın, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında Öteki Sorunu 1923-1950*, 2003.
- [88] İ. Ortaylı, *İstanbul'un Mekânsal Yapısının Tarihsel Evrimine Bir Bakış*, Amme İdaresi Dergisi, cilt:10, s:2, Ankara, 1998.
- [89] A.Aktar, *Varlık vergisi ve "Türkleştirme" politikaları* (Vol. 4). İstanbul: İletişim Yayınları. 2000.
- [90] A.Akbulut, *Küreselleşme ve Neoliberal Kentleşmenin Çevresel Sürdürülebilirlik Üzerindeki Etkisinin Kapalı Konut Siteleri Üzerinden İncelenmesi*, İTÜ, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2019.
- [91] N. Peynircioğlu & B. Üstünişik, *Kentsel Gelişimin Yönlendirilmesi Açısından Belediyeler Ve Konut Üretimi*. Ankara: DPT.1994.
- [92] A.Eraydın, *Değişen Mekân*, Ankara: Dost Kitapevi, 2006.
- [93] A. Türkün, & H. Kurtuluş, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, der. Hatice Kurtuluş, İstanbul: Bağlam Yayınları. 2005.
- [94] U. Okur, *Kamu Hizmeti Sunan Aktörlerin Anlatılarında Kentsel Politik Mekânlar: Gazi Mahallesi Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. 2022.
- [95] S. Avcu, & A.D. Buldur, *Sultangazi İlçesi'nin (İstanbul) şehirleşme süreci*. Turkish Studies, Volume 13/3, 2018.
- [96] Z. Yağız ve D.Ö. Sertkaya, "Nüfus Coğrafyası Açısından Bir Değerlendirme: İstanbul Gaziosmanpaşa İlçesi Örneği", Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, S.6(2), ss.421-438,2023. Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1278328>
- [97] "Gaziosmanpaşa Belediyesi" <https://www.gaziosmanpasa.bel.tr/ilce-tarihi> (Haziran 2024'te erişildi.)
- [98] "Sultangazi Belediyesi" <https://www.sultangazi.bel.tr/> (Haziran 2024'te erişildi.)
- [99] "Şehir Planlama Müdürlüğü" <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/arsiv/> (Haziran 2024'te erişildi.)
- [100] N. Yazgan, *İstanbul Batı Yakası Vadilerinin Şehirleşme Süreci İçinde Ekolojik Açidan İrdelenmesi*, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996

- [101] M.D. Kantarcı ve N. Tokgöz, *Cebeci Taş Ocaklarının Durumu, Ağaçlandırılabilirliği Ve Su Üretebilir Yapıya Dönüştürülebilirliği Üzerine Öneriler*, 7.Ulusal Kırmataş Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul. Mart 2015
- [102] A. E. Hamza, *Patlatmalı Kaya Kazılarında Kaynaklanan Titreşim ve Gürültünün İnsanlar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*, İÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Eylül 2008.
- [103] N.S. Kılıç, *The Fragmentation Of Alevilik As Exemplified In The Case Of Gazi Mahallesi: Three Cemevis, Three Free Spaces*, Boğaziçi Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- [104] S. Aktaş, *İstanbul'da Eski Bir Gecekondu Mahallesi'nin Siyasal ve Toplumsal Dönüşüm Dinamikleri: Gazi Mahallesi Örneği (1970-2002)*. Mimar Sinan Üniversitesi, SBE. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- [105] B. Turan, *Gazi Mahallesi'nde Yaşayan Gençlerin Mekânsal Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- [106] Yücel, H. *Varoşun Üç Hali: "İç Varoş", "Parçalanmış Varoş" ve "Bütünleşik Varoş"*. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 4(1), 53-84. 2016.
- [107] N. Türkeli, *Varoшта Kadın Olmak*, İstanbul: Gendaş. 2000.
- [108] S. Erder, *Göç, Yerleşme ve 'Çok' Kültürel Tanışma*, Birikim Dergisi, Sayı:123,1999.
- [109] "Kondular Belgesi" <https://www.youtube.com/playlist?list=PLAgIDW7uhun4U-9XPxFDXkn6fhZGxSf> (Mart 2024'te erişildi)
- [110] "Cumhuriyet Gazetesi Arşivi" <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar> (Mayıs 2024'te erişildi.)
- [111] "Milliyet Gazetesi Arşivi" <https://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (Mayıs 2024'te erişildi.)
- [112] "Sabah Gazetesi Arşivi" <https://e-gazete.sabah.com.tr/> (Mayıs 2024'te erişildi.)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyadı: Eda Akarsu

EĞİTİM

Lisans: 2019, Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık, %100 Burslu (İngilizce Program)

Yüksek Lisans: 2024, Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hülya Turgut

BİLDİRİ

[1] H. Turgut & D. Yorgancıoğlu & B. Özelçi & E. Kuş & E. Özkalan Paradigm Shifts in Post-Pandemic Research: Interaction Between City and City Dwellers, Reimagining Public Spaces and Built Environments in the Post-pandemic,

[2] E. Kuş & B. Özelçi & H. Turgut, Reading on the Potentials of Squatter as a Post-Pandemic Healthy Housing Reference, 27th IAPS Conference -Global Challenges, Local Impacts, Lisbon/Portugal, 2022.

[3] H. Turgut & D. Girgin & E. Kuş, Akarsu & B. Özelçi Pandemi Sonrası Gecekondu Potansiyelleri Üzerine Bir Okuma: Bir Araştırma Gündemine Doğru, İTÜ: Mekân, Tasarım, İnsan Üzerine Yeniden Düşünmek, 2024

ÖDÜL

(2023) UfM Student Competition on Urban Design, “Symbiosis with Amik Lake”_ Birincilik Ödülü, 1. Ödül

MESLEKİ DENEYİM

(2023- devam) Bein Design Studio, Kurucu Ortak

(2021-2022) Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı Öğretim Asistanı (TA)

(2018-2020) Tepe İnşaat, Mimar

(2016-2018) Özyeğin Üniversitesi, Teknoloji Transfer Ofisi, Stajyer